

การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องสิทธิ
ของจอห์น ล็อก กับพุทธปรัชญาเถรวาท

**A Comparative Study of the concept of Rights in John Locke's
Philosophy and Theravada Buddhist Philosophy**

พระมหามหรรณพวงศ์ กวีวิโส (ศรีสุเมธิตานนท์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๔๘

ISBN 974-399-770-9

การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องสิทธิ
ของจอห์น ล็อก กับพุทธปรัชญาเถรวาท

พระมหามหรรณพงค์ กวิวิโส (ศรีสุเมธิตานนท์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๔๘

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**A Comparative Study of the concept of Rights in John Locke's
Philosophy and Theravada Buddhist Philosophy**

Phramaha Mahathapong Khaviungso (Srisumethitanonth)

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Philosophy)**

**Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand**

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา

.....

(พระมหาสมจินต์ สมุมาปญฺโณ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ .....ประธาน
กรรมการ

(พระมหาไพรัชน์ ธรรมทีโป)

.....กรรมการ

(พระมหาสมจินต์ สม

มาปญฺโณ)

.....กรรมการ

(รศ.ดร.สมภาร

พรมทา)

.....กรรมการ

(ผศ.บุญมี แทนแก้ว)

.....กรรมการ

(ดร.สุรพล สุขะพรหม)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์
กรรมการ

พระมหาสมจินต์ สมมาปญฺโญ

ประธาน

รศ.ดร.สมภาร พรหมทา

กรรมการ

ดร.สุรพล สุยะพรหม

กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์	: การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องสิทธิของจอห์น ล็อกกับพุทธปรัชญาเถรวาท
ผู้วิจัย	: พระมหามหรรณพพงศ์ กวิวิโส (ศรีสุเมธิตานนท์)
ปริญญา	: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (ปรัชญา)
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	: พระมหาสมจินต์ สมมาปญฺโญ : รศ.ดร. สมภาร พรหมทา : ดร. สุรพล สุยะพรหม
วันสำเร็จการศึกษา	: ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๘

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องสิทธิของจอห์น ล็อกกับพุทธปรัชญาเถรวาทโดยผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นที่สำคัญในการศึกษาออกเป็น ๓ ประการคือ (๑) แนวความคิดเรื่องสิทธิในธรรมชาติของจอห์น ล็อก (๒) แนวความคิดเรื่องสิทธิในธรรมชาติของพุทธปรัชญาเถรวาท และ (๓) การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องสิทธิของจอห์น ล็อกกับพุทธปรัชญาเถรวาท ผลจากการศึกษาวิจัยมีข้อสรุปที่สำคัญคือ

(๑) แนวความคิดเรื่องสิทธิในธรรมชาติของจอห์น ล็อก เป็นสิทธิพื้นฐานที่พยายามจะสนองความมีส่วนร่วมในการมีผลประโยชน์ร่วมกันของปัจเจกชนในสังคมโดยปัจเจกชนนั้น ควรมีสติเสรีภาพขั้นพื้นฐานดังนี้คือ

๑.๑ สิทธิในตัวเอง กล่าวคือมนุษย์เมื่อเกิดมาแล้วย่อมมีสิทธิตามธรรมชาติที่จะพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชีวิตของตนเอง

๑.๒ สิทธิในทรัพย์สิน ล็อกได้ให้ความสำคัญในความหมายของสิทธิในทรัพย์สินว่า จุดมุ่งหมายอันประเสริฐสุดของมวลมนุษยชาติ คือการรวมกันเป็นจักรภพและยอมที่จะให้รัฐบาลเป็นผู้ปกป้องคุ้มครองในทรัพย์สินของ ตนเอง

๑.๓ สิทธิทางการเมืองการปกครองธรรมชาติที่เกิดจากปัจจัยทางการเมืองการปกครอง ล็อกให้ความสำคัญอำนาจทางการเมืองว่าสิทธิในการจัดทำกฎหมายพร้อมด้วยบทลงโทษถึงชีวิตและโทษที่เบาบางลงไปทั้งหมดสำหรับวางระเบียบควบคุม

และสงวนรักษาทรัพย์สินและสิทธิในการใช้พลังของประชาชนเพื่อบริหารให้เป็นไปตามกฎ
 ธรรมชาตินั้นๆเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของสังคม

(๒) แนวความคิดเรื่องสิทธิของพุทธปรัชญาเถรวาท

พุทธปรัชญาเถรวาทมีคำสอนที่สอดคล้องกับสิทธิทางธรรมโดยสรุปดังต่อไปนี้
 คือ (๑) สิทธิในชีวิต (๒) สิทธิในการยอมรับนับถือ (๓) สิทธิในการดำเนินชีวิตและพัฒนา
 ตนเอง และ (๔) สิทธิในการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์พื้นฐานทางธรรม

จากทรรศนะเรื่องสิทธิในแนวความคิดของลือคและพุทธปรัชญาเถรวาทได้ข้อเปรียบเทียบในเรื่องของความแตกต่างกันและเหมือนกันในเบื้องต้นคือทั้งสอง
 ทรรศนะจะกล่าวถึงเรื่องสิทธิโดยธรรมชาติว่ามนุษย์มีสิทธิเท่าเทียมกันตั้งแต่กำเนิดหมายถึง
 สิทธิในชีวิตในทรรศนะพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น ถึงแม้จะไม่ได้ให้ความสำคัญสิทธิกับเรื่อง
 การเมืองการปกครองไว้โดยตรงแต่ก็มีหลักธรรมที่สนับสนุนการเมืองการปกครองตามแนวแห่ง
 อุดมรัฐที่ปรากฏอยู่ในหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในหลักธรรมและพระสูตรต่างๆอยู่หลาย
 แห่งเช่นจักรวัตติสูตร หลักทศพิธราชธรรม สิงคาลกสูตร เป็นต้น โดยหลักพุทธปรัชญา
 เถรวาทนั้นหลักพุทธธรรมทั้งหมดมีเป้าหมายที่ให้ความสำคัญทั้งความสุขแบบโลกิยะและโล
 กุตตรสุขอันเป็นบรมสุข การที่พุทธปรัชญาเถรวาทมีทรรศนะเรื่องสิทธิที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อความ
 อยู่ดีมีสุขทั้งสองเป้าหมายหลักเป็นสำคัญ จากการศึกษาวิจัยก็จะพบว่า พุทธปรัชญาเถรวาทมี
 ทรรศนะว่าบุคคลทั้งหลายที่เกิดมาในโลกนี้ล้วนมีสภาวะแห่งพุทธะอยู่ในตัวทั้งสิ้น โดยมอง
 พื้นฐานที่ยังลึกไปถึงจิตเดิมของปัจเจกชนว่าเป็นปกติสภาวะคือความผ่องใสของจิตเดิม บุคคล
 ทั้งหมดล้วนมีสิทธิเข้าถึงธรรมอันเป็นโลกุตตรธรรมตามหลักของพระพุทธองค์แทบทั้งสิ้นแต่ก็
 มีเหตุและผลฝ่ายบวกในเรื่องของกรรมคือการกระทำที่สั่งสมมาเป็นเครื่องสนับสนุนที่
 แตกต่างกันไป

ดังนั้นจึงเห็นความเหมือนและความแตกต่างอย่างชัดเจน ในเรื่องของ
 จุดมุ่งหมาย ตามแนวความคิดเรื่องสิทธิของจอห์น ล็อค กับพุทธปรัชญาเถรวาทตรงประเด็น
 ที่ว่าสิทธิของจอห์น ล็อค นั้นเป้าหมายหลักคือความอยู่ดีกินดีและเป็นเจ้าของสิทธิและ
 ทรัพย์สินในระดับความสุขแบบโลกิยะขณะที่พุทธปรัชญาเถรวาทเน้นเป้าหมายไปทั้ง
 ความสุขของมวลมนุษยชาติแบบโลกิยะอันประกอบด้วยธรรม และความสุขที่เป็นบรม
 สุข คือการมีสิทธิได้เข้าถึงมรรคผลอันสูงสุดตามแนวของพระพุทธองค์กล่าวคือโลกุตตร
 ธรรมอันมีพระนิพพานเป็นเป้าหมายสูงสุด

Thesis Title : A Comparative Study of the concept of Rights in
John Locke's Philosophy and Theravada Buddhist Philosophy

Researcher : Phramaha Mahathapong Khaviwungso (Srisumethitanonth)

Degree : Master of Arts (Philosophy)

Thesis Supervisory Committee

: Phramaha Somjin Sammapañño

: Assoc. Prof. Dr. Somparn Promta

: Dr.Surapon Suyaprom

Date of Graduation : October 29, 2005

ABSTRACT

This thesis is a comparative study of the concept of rights according to John Locke and that in Buddhist philosophical teaching. The researcher classifies the main issues into three points: (1) the concept of rights according to John Locke; (2) the concept of rights according to Buddhist philosophy and (3) a comparative study of the rights according to John Locke and that in Buddhist philosophy

The outcomes of research can be summarized as follows:-

(1) The concept of rights according to John Locke is the basic rights to work together to achieve social individual benefits for each individual, and is that individuals should have certain basic general rights:

1.1 Personal and civil rights: - At birth, humans beings have the natural rights to protect themselves and to be treated equally in society;

1.2 Property rights:- John Locke emphasizes the property rights and believes that the ultimate aim of human beings should be a single nation to control and protect their properties;

1.3 Political rights:- This concept concerns political factors: Locke believes that the politicians should have the rights to use their power to punish wrongdoers from light

punishment to the death penalty in order to control and protect property and the right to use public power and political administration to achieve social welfare according to natural laws.

(2) The concept of rights according to Theravada Buddhist philosophy deals with these moral and ethical rights: individual rights:- the rights in personal beliefs, the rights in life and self-development and the rights in religious freedom.

There are distinctions and similarities between Locke's concept and the Theravada Buddhist philosophical one. Both mention human rights and equality for all individuals from birth, or civil and human rights. Although the Theravada Buddhist philosophy does not deal with the rights held by the politicians and the governments directly, it does encourage the principles underlying ideal state politics and governments as mentioned in various suttas, such as Cakkavattisutta, Dasarajadhamma, and Singalaka. In Buddhist philosophy, all the Dhammas aim at achieving both worldly happiness and transcendental one, that is to say Buddhist philosophy deals mainly with rights as they are related to both types of happiness.

From the research, it is found that the Buddhist philosophy believes that all human beings who were born in the world possess the state to be in the Buddhahood already, and that their minds are originally pure. All human beings have the rights to achieve ultimate truth according to Buddhist philosophy, but their success depends on their good or bad actions, or their accumulated Kammās. The purpose of holding rights according to John Locke and Theravada Buddhist philosophy are co-related. The main purpose of Locke's rights is to achieve welfare and property and focus on worldly happiness, whereas the Buddhist philosophy focuses them on happiness for all human beings who are possessed of Dhammas and ultimate happiness, that is the right to achieve ultimate Magga and Phala according to Buddhist Teaching, the transcendental ultimate Nibbāna, which is the highest aim in Buddhism.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยดีก็เพราะอาศัยความเมตตาอนุเคราะห์ จากบุคคลหลายฝ่ายซึ่งผู้วิจัยจะขอระบุนาม เพื่อเป็นการแสดงความขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ประกอบด้วย อาจารย์ที่ปรึกษาคือ อาจารย์พระมหาสมจินต์ สมนามบุญโธ รองศาสตราจารย์ ดร.สมภารพรมทา และ ดร.สุรพล สุยะพรหม ที่ให้ความเมตตาเป็นอย่างสูงในการให้คำปรึกษาแนะนำด้วยดี ขอกราบขอบพระคุณพระอาจารย์มหาฤกษ์ ตรีโณ ที่เมตตาให้คำปรึกษาแก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดี และขอกราบขอบพระคุณพระอาจารย์มหาไพรัชน์ ธรรมทีโป ที่เมตตาอนุเคราะห์อย่างสูงแก่ผู้วิจัย

ขอแสดงความขอบคุณท่านอาจารย์ รองศาสตราจารย์ ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร ที่ช่วยตรวจบทคัดย่อภาษาอังกฤษให้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่ง ขอขอบคุณท่านอาจารย์ ดร.ชวลิต ไหลรินทร์ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาวิชาการด้านรัฐศาสตร์การเมืองการปกครองเป็นอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนติโก) เจ้าอาวาสวัดหนองแวง(พระอารามหลวง) จังหวัดขอนแก่น ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๕ ที่ได้ให้ความเมตตาอนุเคราะห์ให้คำปรึกษาแนะนำด้านการศึกษาแก่ผู้วิจัยด้วยดีเสมอมา

ขอกราบขอบพระคุณพระเดชพระคุณพระเมธีรัตนดิลก (จรรยา ชินวิโส ป.ธ.๕) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม เจ้าคณะ ๖ ที่ปรึกษาคณบดีคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้ให้ความเมตตาให้ยืมหนังสือพระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาฯ ในการค้นคว้าหาข้อมูล ขอกราบขอบพระคุณพระครูมงคลกิจจานุกูล (ธงชัย โชติโย) เจ้าอาวาสวัดท่าพระ ที่ได้ให้ความเมตตาให้ที่พักพิงอาศัย และให้กำลังใจตลอดระยะเวลาในการศึกษา ขอกราบขอบพระคุณพระเดชพระคุณเจ้าคณะอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ที่คอยให้คำแนะนำปรึกษาในการทำงานด้วยความเมตตา ขณะที่ผู้วิจัยไปทำหน้าที่รักษาการเจ้าอาวาสที่วัดตาลเรือ ขอกราบขอบพระคุณพระเดชพระคุณเจ้าคณะอำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา

ขอกราบขอบพระคุณหลวงพ่อพระครูประสิทธิ์สรคุณ เจ้าอาวาสวัดบางเสาธง กรุงเทพมหานคร ที่ได้คำแนะนำปรึกษา เมตตาอนุเคราะห์เป็นอย่างสูงแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด

ขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์พระครูสุนทรวิลาส เจ้าคณะ ๕ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดชนะสงคราม ที่เมตตาอนุเคราะห์แก่ผู้วิจัย ขณะที่จำพรรษาที่วัดชนะสงคราม

ขอขอบพระคุณพระมหาชนเมธัสธมฺมสโร(ป.ธ.๗)วัดไตรมิตรวิทยารามวรวิหาร พระมหาวิระชัย ชาญวิโร วัดชลประทานรังสฤษฎ์ พระมหาขวัญ ภิรมโน(ป.ธ.๘)วัดอรุณราชวราราม พระมหาวัชรินทร์ จนทสุวณฺโณ ที่ได้ถวายหนังสือและให้ยืมหนังสือในการหาข้อมูลทำงานวิจัย

ขอขอบพระคุณพระมหาอภิสิทธิ์ สนธิสุข กัลยาณมิตรที่ให้ความเอื้อเฟื้อสถานที่พักอาศัย อันเป็นกำลังสำคัญยิ่งในการทำงานวิจัย ขอขอบพระคุณพระมหาสังเวียน เนตรงาม ที่เป็นกัลยาณมิตรที่ดีเสมอมา ขอขอบพระคุณพระอาจารย์ชนพล วัดมหาธาตุ พระมหาจรรยาโรจน์ กวีวิไล พระมหาธีรวัฒน์ ธีรวิฑฒนเมธี ที่คอยเอื้อเฟื้อข้อมูลงานวิจัยมาด้วยดี

ขอขอบพระคุณพระมหาสุทัศน์ ดิสฺสรวาทิ ท่านอาจารย์พระครูใบฎีกาสนั่น ทयरฺกโข และเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่าน ที่คอยให้คำแนะนำ ความสะดวกและให้กำลังใจที่ดีเสมอมา

ขอเจริญพรขอบคุณคุณแม่ดอกไม้ เรื่องมัจฉา คุณราพรรณ ยังยืนพงษ์ ร้านแจ่มฟ้า ปลาช้ำลำพูนแม่หลวงสุจินต์ วัดนากุล พ่อหลวงทรง หุ่นมหัทธนกุล(เด)คุณพิมพ์ทอง อยู่ตระกูล คุณตากระแสร่ ดวงมาลย์พร้อมลูกหลาน แม่ครูอรพันธ์ กาสุริยะ คุณจันทร์หอม กัญญา ชาว คุณสมบุญ เกิดลำเจียก คุณแม่พงษ์วิพันธ์ สอนสัญ คุณป้าศรีนวล โดสุวรรณวัฒนาและ ลูกหลาน คุณทัศนัวรรณ เทียงบูรณธรรม คุณแม่วารากรณ์ อาจคุ้มวงศ์ คุณป้าก้อน-ลุงชิต-คุณจิม ชมถนอม อ.ฉวีวรรณ วรศรี คุณภัสสรินทร์ สุขนิษฐ์ คุณป้าระเบียบ จันทร์แยม คุณพรรณราย รัตนไพฑูรย์ คุณแม่ดาวัลย์ ไพโรจน์ คุณฉันทนา พาศประภักดิ์ คุณวันเพ็ญ เพชรเนียน คุณสมพิศ นิยมเวช

คุณสุชาร์ตน์ ด้านอุดม คุณยุพิน-คุณสมศักดิ์ นาไพศาล คุณแม่ส่วย ถาเอ็นยวน คุณยายสุภาพ คุณสมจิตรา คุณจรีพร คุณพ่อสวาท-แม่อนงค์ บุญจวง คุณน้อย เจริญพัทธ์ คุณวารากรณ์ แซ่ตั้ง

ขอเจริญพรขอบคุณคณะของหมอเป็ด คุณฉันทพร - คุณวิราตรี ช่างต่อ หมอวรรณ หมอสมศักดิ์ หมอวิชิต และญาติธรรมร้านสองหม้อท่าพระจันทร์ทุกๆท่าน คุณสมศักดิ์ ชาวทองคำ คุณกรชูลี เดิมเสรีกุล คุณมณฑา แซ่เลี้ยว คุณกิมไล้ ฟินิจ คุณป้าสมปอง พงษ์ตำราญ ป้าเรือง คุณสุรภา แวงงามขำ คุณพี่สุระ-คุณพี่ประเทือง ชื่นชูวงษ์ คุณพี่สำเนียง-คุณพี่พิสิทธิ์-คุณพี่พิสมัย

คุณไผท-คุณโสภา-คุณกัณณิกา ตรีหมั่นนอ คุณสารภี คอนแก้วบัว คุณชนกร-คุณธานียา นิธิ
ภาสุรวดี และญาติธรรมชาวบ้านโคกกลางใหญ่ อำเภอโกสุมพิสัยทุกๆท่าน

ขอเจริญพรขอบคุณญาติธรรมสายวัดพระพุทธรบาทตากผ้า และคุณแม่วรรณี ภูจิตต์
คุณแม่ทองคำ ราชธา ญาติธรรมที่คุ้มเมืองเก่า คุ้มวัดหนองแวง จังหวัดขอนแก่นทุกๆท่าน ที่ได้ให้
ความอนุเคราะห์ สนับสนุนทุนวิจัย และถวายปัจจัยสี่ด้วยดีมาตลอด

ขอเจริญพรขอบคุณคุณรัตติกาล-ครูน้อง-คุณแน็กกี้ พร้อมครอบครัวแสงสุคติที่ได้ถวาย
ความสะดวกในการใช้อุปกรณ์การพิมพ์งานวิจัย ขอเจริญพรขอบคุณคุณประทีป นาลงพรมและ
Mr. Gary Tyler ผู้เป็นที่ปรึกษาในด้านข้อมูลภาษาอังกฤษ (Abstract)

อนึ่ง งานวิจัยฉบับนี้คงจะสำเร็จลงไม่ได้หากไม่ได้รับการสนับสนุนด้านข้อมูลที่เป็น
ประโยชน์ ผู้วิจัยต้องขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ประจำห้องสมุด-หอสมุด ที่ได้เข้าไปใช้บริการเช่น
หอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี สำนักหอสมุดกลาง - หอสมุดคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย หอสมุดกลาง-ห้องสมุดบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วัดมหาธาตุ หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วัดบวรนิเวศวิหาร หอสมุดปรีดี พนม
ยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดกลาง - มหาวิทยาลัยศิลปากร รวมถึงท่านผู้เป็นเจ้าของ
ผลงานวิชาการอันทรงคุณค่าทุกๆท่าน ที่ผู้วิจัยได้นำมาประกอบการศึกษาค้นคว้า ในงานวิจัยฉบับนี้

ท้ายสุดนี้ ผู้วิจัยขออุทิศความพยายามทุกอย่างที่แปรเปลี่ยนมาเป็นผลงานฉบับนี้บูชา
พระคุณของบิดามารดา แต่คุณพ่อมหาน้อยและคุณแม่ก่อง ตรีหมั่นนอ บุญพการีผู้เป็นผู้ให้ทุก
สิ่งทุกอย่าง คอยให้กำลังใจ ในการบากบั่นฝ่าฟัน ก้าวเดินไปสู่ความสำเร็จ แม้ขณะที่ทำงานวิจัย
อยู่ แม้จะป่วยด้วยโรคมะเร็งร้าย แมื่ก็คอยเฝ้าถามและให้กำลังใจจนถึงวาระสุดท้ายแห่งชีวิต จึง
ใคร่ขออุทิศมหากุศลนี้ มอบถวายแด่คุณอุปัชฌาย์อาจารย์ และอุทิศให้คุณบิดามารดาผู้ให้กำเนิด

ดังนั้น ความดีและคุณประโยชน์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอถวายเป็น
สักการะบูชาแด่คุณพระรัตนตรัย คุณอุปัชฌาย์อาจารย์ และ บิดามารดา พร้อมทั้งขอมอบเป็น
ธรรมบรรณาการ แด่ทุกๆท่าน ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยจงปกปักรักษาคุ้มครองให้ผู้มีอุปการ
คุณทุกท่าน ที่มีส่วนแห่งผลสำเร็จในงานวิจัยครั้งนี้ ทั้งที่เอ่ยนามและไม่ได้เอ่ยนามของท่าน ผู้วิจัย
ถือว่าท่านได้รับเกียรติคุณในงานวิจัยครั้งนี้ร่วมกัน ขอให้ท่านจงประสบแต่ความสุข ความ
เจริญรุ่งเรืองในชีวิต ตลอดทิพาราตริกกาลด้วย เทอญ.

(๗)

พระมหามหารรถพงศ์ กวิวิโต (ศรีสุเมธิตานนท์)

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำอธิบายคำย่อภาษาไทย

คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย

ฉบับของมหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย

ในการอ้างอิง โดยระบุ เล่ม/ชื่อ/หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.สี. (ไทย) ๘/๑๗๕/๕๕ หมายถึง
 สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ ๘ ข้อที่ ๑๗๕ หน้า ๕๕

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา. (ไทย)	=	วินัยปิฎก มหาวิภังค์ (ภาษาไทย)
วิ.ม. (ไทย)	=	วินัยปิฎก มหาวรรค (ภาษาไทย)
วิ.ป. (ไทย)	=	วินัยปิฎก ปริวารวรรค (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค (ภาษาไทย)
ที.ม.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค (ภาษาไทย)
ที.ปา.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค (ภาษาไทย)
ม.ม.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ (ภาษาไทย)
ม.อุ.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุपरปัณณาสก์ (ภาษาไทย)
ส.ส.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค (ภาษาไทย)
ส.ม.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค (ภาษาไทย)
อง.เอกก.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ทุก.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ติก.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.จตุกก.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ปณจก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปณจกนิบาต (ภาษาไทย)

(ณ)

อง.อภฺรฐก.(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อภฺรฐกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ทสก.(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต (ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ทุก.(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย ทุกนิบาต ชาดก (ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ติก.(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย ติกนิบาต ชาดก (ภาษาไทย)
ขุ.ชา.จตุกก.(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย จตุกกนิบาต ชาดก (ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ทสก.(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย ทสกนิบาต ชาดก (ภาษาไทย)
ขุ.สุ.(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย สุตตนิบาต (ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ.(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก วิภังค์ (ภาษาไทย)
--------------	---	-------------------------------

๒. คำอธิบายคำย่อภาษาอังกฤษ

คำย่อ	คำเต็ม	ความหมาย	หมายเหตุ
chap.	chapter	บทที่	พหูพจน์ใช้ chaps.
col.	column	คอลัมน์	พหูพจน์ใช้ cols.
comp.	compiler	ผู้รวบรวม	พหูพจน์ใช้ comps.
ed.	editor	บรรณาธิการ,ผู้จัดพิมพ์	พหูพจน์ใช้ eds.
	edited by	จัดพิมพ์โดย	
etc.	et cetera	และอื่นๆ อีก	
ibid.	ibidem	เรื่องเดียวกัน	
n.d.	no date	ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์	ภาษาไทยใช้ ม.ป.ป.
n.p.	no place	ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์	ภาษาไทยใช้ ม.ป.ท.
no.	number	ฉบับที่	พหูพจน์ใช้ nos.
op.cit.	opere citato	อ้างแล้ว	
p.	page	หน้า	พหูพจน์ใช้ pp.
par.	paragraph	ย่อหน้า	พหูพจน์ใช้ pars.
pt.	part	ส่วนที่	พหูพจน์ใช้ pts.

(ญ)

rev.	revised	แก้ไข	ใช้พิมพ์ฉบับที่มีการ แก้ไข เช่น rev.ed.
sec.	section	ตอนที่	พหุพจน์ใช้ secs.
tr.	translator	ผู้แปล	
	translated by	แปลโดย	
vol.	volume	เล่มที่	พหุพจน์ใช้ vols.

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ค)
กิตติกรรมประกาศ	(จ)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(ช)
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๓
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๑๒
๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๑๓
๑.๖ วิธีการดำเนินการวิจัย	๑๓
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย	๑๔
บทที่ ๒ แนวความคิดเรื่องสิทธิในทรัพย์สินของจอห์น ล็อค	๑๕
๒.๑ ความหมายของสิทธิ	๑๕
๒.๑.๑ ความหมายตามรูปศัพท์ที่ได้รับสืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ	๑๕
๒.๑.๒ ความหมายของสิทธิตามแนวคิดของล็อค	๑๖
๒.๒ บ่อเกิดของสิทธิ	๑๗
๒.๒.๑ ทรัพย์สินที่เกิดจากปัจจัยทางศาสนาเป็นพื้นฐาน	๑๘
๒.๒.๒ ทรัพย์สินที่เกิดจากสภาวะธรรมชาติ	๒๐
๒.๒.๓ ทรัพย์สินที่เกิดจากปัจจัยทางการเมืองการปกครอง	๒๓
๒.๒.๔ ทรัพย์สินที่เกิดจากปัจจัยทางการบริหารรัฐ	๒๕
๒.๓ ประเภทและลักษณะของสิทธิ	๒๗
๒.๓.๑ สิทธิตามธรรมชาติ	๒๘

๒.๓.๒	สิทธิทางการเมือง	๓๔
๒.๔	เกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมเกี่ยวกับสิทธิ	๔๒
๒.๔.๑	พรรณนะทางจริยศาสตร์	๔๒
๒.๔.๒	กฎที่เกี่ยวข้องกับจริยศาสตร์	๔๕
๒.๔.๓	พรรณนะจริยธรรมกับการเมือง	๔๗
๒.๕	ประโยชน์ของสิทธิ	๔๙
๒.๕.๑	ด้านรากฐานทางสังคม	๔๙
๒.๕.๒	รากฐานของกฎหมาย	๕๒
๒.๕.๓	รากฐานด้านการเมืองการปกครอง	๕๓
๒.๕.๔	รากฐานการแก้ปัญหาเรื่องของความขัดแย้ง	๕๗
๒.๕.๕	รากฐานแห่งการเกิดขึ้นของสิทธิมนุษยชนในยุคปัจจุบัน	๕๗
๒.๖	สรุปแนวความคิดเรื่องสิทธิในพรรณนะของจอห์น ล็อก	๖๒
๒.๖.๑	สาระสำคัญเกี่ยวกับสิทธิตามธรรมชาติในพรรณนะของ ล็อก	๖๒
๒.๖.๒	สาระที่ว่าด้วยทฤษฎีสัญญาประชาคมของ ล็อก	๖๓
๒.๖.๓	ความบกพร่องในสภาวะธรรมชาติ	๖๔
บทที่ ๓	แนวความคิดเรื่องสิทธิในพรรณนะพุทธปรัชญาเถรวาท	๖๗
๓.๑	ความหมายของสิทธิ	๖๗
๓.๑.๑	นิยามความหมายของสิทธิโดยทั่วไป	๖๗
๓.๑.๒	นิยามความหมายที่มาในพระไตรปิฎก	๖๘
๓.๑.๓	ความหมายโดยรวมของสิทธิเสรีภาพ	๖๙
๓.๒	บ่อเกิดของสิทธิ	๗๒
๓.๒.๑	การอ้างการเป็นเจ้าของโดยมีพันธสัญญาร่วมกันในทรัพย์สิน	๗๒
๓.๒.๒	สิทธิในฐานะเป็นวิถีทางไปสู่จุดหมายอื่นในตน	๗๔
๓.๒.๓	ในฐานะรักษาและควบคุม	๗๕
๓.๒.๔	สิทธิในฐานะเป็นปัจเจกนิยม	๗๖
๓.๒.๕	แนวคิดสิทธิกับเมตตา	๗๖
๓.๓	ประเภทและลักษณะของสิทธิ	๗๗

๓.๓.๑	สิทธิตามธรรมชาติ	๓๓
๓.๓.๒	สิทธิทางสังคม	๓๕
๓.๔	เกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมเกี่ยวกับสิทธิ	๕๐
๓.๔.๑	สิทธิกับคุณธรรม	๕๒
๓.๔.๒	การปกป้องสิทธิคือการปกป้องมนุษย์	๕๖
๓.๔.๓	กฎศีลธรรมที่สนับสนุนการใช้สิทธิเสรีภาพของมวลมนุษยชาติ	๕๕
๓.๕	ประโยชน์ของสิทธิ	๑๐๑
๓.๕.๑	เป็นรากฐานทางสิทธิมนุษยชน	๑๐๒
๓.๕.๒	เป็นรากฐานการส่งเสริมเสรีภาพและภราดรภาพ	๑๐๔
๓.๕.๓	สิทธิและหน้าที่ช่วยจรรโลงสันติสุขในสังคม	๑๐๘
๓.๕.๔	สิทธิเสรีภาพก่อให้เกิดสันติภาพแก่มวลมนุษยชาติอย่างแท้จริง	๑๑๓
๓.๖	สรุปแนวความคิดเรื่องสิทธิในพุทธปรัชญาเถรวาท	๑๑๕
บทที่ ๔	ศึกษาเปรียบเทียบความคิดเรื่องสิทธิของลัทธิ กับพุทธปรัชญาเถรวาท	๑๒๕
๔.๑	ความหมายของสิทธิ	๑๓๑
๔.๒	บ่อเกิดของสิทธิ	๑๓๓
๔.๓	ประเภทและลักษณะของสิทธิ	๑๓๔
๔.๔	เกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมเกี่ยวกับสิทธิ	๑๔๔
๔.๕	ประโยชน์ของสิทธิ	๑๔๖
๔.๖	สรุปเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องสิทธิของลัทธิ กับพุทธปรัชญาเถรวาท	๑๔๕
บทที่ ๕	สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	๑๖๑
๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๑๖๑
๕.๒	ข้อเสนอแนะ	๑๖๔
บรรณานุกรม		๑๖๖
ภาคผนวก		๑๗๔
ประวัติผู้วิจัย		๑๗๘

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมโลกปัจจุบันนี้ กระแสแห่งการเรียกร้องสิทธินับว่ามีความทวีคูณกันมากขึ้นเรื่อยๆ มวลมนุษยชาติต่างพากันแสวงหาสิทธิ ซึ่งโดยทั่วไปนั้นสิทธิหมายถึง อำนาจอันชอบธรรมที่จะอ้างหรือเรียกร้องเอาได้^๑ ถ้าหากจะกล่าวถึงเรื่องสิทธินั้นในทรรศนะของนักปรัชญาตะวันตก ได้มีผู้กล่าวถึงสิทธิไว้เป็นจำนวนมาก ในบรรดาปราชญ์เมธีทางปรัชญายุคสมัยใหม่(The Modern Period)และนักคิดนักต่อสู้ทางด้านสิทธิเสรีภาพของประชาชน ไม่ว่าจะเป็น โทมัส ฮอบส์ รุสโซ เดวิด ฮูม ฯลฯ ซึ่งมีปราชญ์เมธีทางด้านรัฐปรัชญายุคสมัยใหม่(The Modern Political Philosophy) ที่มีแนวคิดทฤษฎีทางการเมืองที่โดดเด่นและน่าสนใจอีกท่านหนึ่งก็คือ John Locke เพราะปัจจุบันนี้แนวคิดทฤษฎีทางการเมืองของท่านในประเทศโลกเสรีได้นำมาใช้เป็นประโยชน์ต่อระบบการเมืองการปกครองอยู่หลายประเทศด้วยกัน โดยเฉพาะในประเทศสังคมตะวันตก John Locke จัดเป็นนักคิดทางการเมือง(Political Thinkers)ที่ได้รับการกล่าวถึงเป็นอย่างมาก ซึ่งแนวคิดของล๊อค ได้ใช้ทฤษฎีกฎธรรมชาติ(Natural Law Theory)เป็นพื้นฐานสำหรับทฤษฎีสหประชาชาติ(Natural Rights Theory)ล๊อคมีทรรศนะว่าปัจเจกชนเป็นเจ้าของสิทธิธรรมชาติสามประการคือ สิทธิในชีวิต อิสรภาพและสิทธิในทรัพย์สิน(Property)ปรัชญาของล๊อคจึงเป็นทางเลือกสำหรับความเหมาะสมของการปกครองแบบรัฐสภาในประเทศอังกฤษ

ล๊อคให้ทรรศนะว่ามนุษย์จะสามารถเข้าใจกฎธรรมชาติได้ด้วยเหตุผลและประสบการณ์ การที่มนุษย์ไม่ทำร้ายกันและกันนั้นเพราะมนุษย์ต่างตระหนักด้วยเหตุผลว่าหากตนกระทำเช่นนั้นก็ย่อมได้รับการโต้ตอบในทำนองเดียวกัน มนุษย์ในภาวะธรรมชาติมีลักษณะ ๒ ประการคือประการแรก ภาวะแห่งเสรีภาพซึ่งทำให้มนุษย์สามารถกระทำในสิ่งที่ตนปรารถนาภายใต้ขอบเขตจำกัดแห่งกฎธรรมชาติ และประการที่สองคือภาวะแห่งการเท่า

---

^๑พระเทพเวที(ประยูรย์ ปยุตโต),การสร้างสรรค์ประชาธิปไตย,(กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๘.

เทียมกันของทุกชีวิตที่อาศัยอยู่ไม่มีใครมีสิทธิอำนาจ หรือขอบเขตของอำนาจมากกว่ากัน แต่เท่าเทียมกันในด้านสิทธิ^๒ ส่วนสิทธิในทรัพย์สิน(Property) ล็อกมีทรรสนะว่า ทรัพย์สินเกิดขึ้นมาตั้งแต่เมื่อมนุษย์ยังอยู่ในสถานะธรรมชาติ ที่เป็นเช่นนี้ได้ก็ด้วยเหตุผล ๒ ประการคือ^๓ (๑) ความหมายของทรัพย์สิน ล็อกมีความเห็นแตกต่างจากหลายคนที่เข้าใจคือ ทรัพย์สินนอกจากจะเป็นวัตถุสิ่งของต่างๆแล้วยังหมายรวมถึงร่างกายของมนุษย์และแรงงานด้วย ดังที่ล็อกได้มีทรรสนะว่ามนุษย์ทุกคนมีทรัพย์สินอยู่ในตัวของเขาเองไม่มีใครมีสิทธิที่จะไ้ใช้นอกจากตัวเขา(๒)การเกิดกรรมสิทธิในทรัพย์สินโดยสรรพสิ่งทั้งหลายในโลกนี้พระผู้เป็นเจ้าได้ประทานให้แก่มนุษย์ทุกคน ซึ่งหมายความว่าสิ่งทั้งหลายที่มีอยู่ในโลกทั้งหมดเป็นของทุกคน หรือทุกคนมีกรรมสิทธิ์ร่วมกันแต่กรรมสิทธิ์ส่วนตัวหรือส่วนบุคคลจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเขาได้ใช้แรงงานเคลื่อนย้ายหรือเก็บเกี่ยวสิ่งนั้น

ทรรสนะเรื่องสัญญาประชาคม (Social contract) ล็อกมีทรรสนะว่าหมายถึงสิทธิในการจัดทำกฎหมายพร้อมด้วยบทลงโทษถึงชีวิตและโทษที่เบาบางลงไปทั้งหมดสำหรับวางระเบียบควบคุมและสงวนรักษาทรัพย์สินและสิทธิในการใช้พลังของประชาชนเพื่อบริหารให้เป็นไปตามกฎธรรมชาตินั้นๆ เพื่อป้องกันจักรภพให้พ้นจากการประทุษร้ายจากภายนอกและทั้งหมดนี้ เพื่อประโยชน์ส่วนรวมเท่านั้น”^๔

สัญญาประชาคมเกิดขึ้นจากความยินยอมของทุกคนเพื่อเป็นหลักประกันสำหรับการดำรงชีพด้วยความสะดวกปลอดภัยและสันติภาพร่วมกันรวมทั้งความมั่นคงในทรัพย์สิน สิทธิในการปฏิบัติ ตามสัญญาประชาคมของล็อก ในการที่รัฐบาลใช้อำนาจพิชิตวัตถุประสงค์หรือขัดกับเจตนารมณ์ของประชาชน ประชาชนก็มีสิทธิที่จะถอดถอนรัฐบาลได้ แม้อาจจะทำโดยการใช้กำลัง การล้มล้างรัฐบาลมิได้หมายถึงการสิ้นสลายของสังคมการเมือง แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงองค์กรที่ทำหน้าที่บริหารเท่านั้น^๕ สิทธิธรรมชาติของล็อกได้ให้ความสำคัญที่ปัจเจกชน โดยแยกจากรัฐหรือสังคมการเมือง นี่เป็นจุดที่มีผู้

^๒ กวี อิศริวรรณ, ความคิดทางการเมือง, (กรุงเทพมหานคร: สยามบรรณการ, ๒๕๒๘), หน้า ๖๒.

^๓ เสถียร หอมขจรและคณะ, ทฤษฎีการเมืองและจริยธรรม ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง ,๒๕๒๘) , หน้า ๓๔.

^๔ เสน่ห์ จามริก แปล, ความคิดทางการเมือง จากเพลโตถึงปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๕), หน้า ๓๐๗.

^๕ เสถียร หอมขจรและคณะ , ทฤษฎีการเมืองและจริยธรรม ๒, หน้า ๔๓.

เห็นว่า ความคิดสำคัญของสิทธิมนุษยชน(Human Right)สมัยใหม่ก็คือ บุคคลมีสิทธิสามารถเรียกร้องต่อสังคมหรือต่อต้านสังคม/รัฐได้ โดยที่สิทธินี้เป็นสิ่งที่สังคมต้องตระหนักและยอมรับว่าทุกคนมีอยู่ในฐานะที่เป็นมนุษย์

นักปรัชญาอีกท่านหนึ่งที่เป็นนักรัฐปรัชญาร่วมสมัยกับจอห์น ล็อก ก็คือรุสโซซึ่งแนวคิดของรุสโซมีอิทธิพลยิ่ง ในการทำให้แนวคิดสิทธิธรรมชาติแพร่หลายในฝรั่งเศส^๖โดยเขามีทรรศนะที่น่าสนใจในกรอบความคิดที่ว่า มนุษย์นั้นโดยธรรมชาติแล้วเป็นคนดี ถ้าหากมนุษย์ทำชั่ว ก็เป็นเพราะสภาพสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์อาศัยอยู่นั้นทำให้เขาเป็นคนชั่ว ประชาชนมีสิทธิในการจัดตั้งรูปแบบการปกครองใดๆที่คิดว่าเหมาะสม และมีสิทธิจะล้มเลิกสถาบันที่เลวซึ่งทำให้คนขาดความสุข คำขวัญของเขาคือ "เสรีภาพ ความเสมอภาค ภราดรภาพ"แต่ถ้าจะว่าไปแล้วความคิดเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพภราดรภาพ การแสวงหาความสุข และต่อต้านการกดขี่น่าจะมีอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ทั่วไปในทุกส่วนของโลกอยู่ก่อนแล้ว^๗ เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม จำเป็นต้องอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะหรือกลุ่มชน จึงมีหลักสากลที่ทุกคนพึงปฏิบัติร่วมกันหลักการสากลดังกล่าวได้แก่ ระเบียบแบบแผน วัฒนธรรม ประเพณี กฎหมาย และศีลธรรม^๘

ส่วนมโนทัศน์เกี่ยวกับเรื่องสิทธิในทรรศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น พุทธปรัชญาเถรวาทมีทรรศนะว่า การมุ่งสร้างหลักประกันภายนอกและมุ่งกำหนดเพียงสิทธิตามกฎหมายไม่อาจตอบสนองชีวิตมนุษย์ได้อย่างครบถ้วน บุคคลย่อมมีความสัมพันธ์ต่อกันและความสัมพันธ์นี้ต้องการจิตใจที่ดีงาม ที่จะแสดงออกในการปฏิบัติต่อกัน จิตใจเช่นนี้ก็คือหลักประกันภายในที่บุคคลต้องสร้างขึ้นเพื่อมุ่งสู่ชีวิตที่ดีมีสันติสุข ซึ่งถือได้ว่าเป็นสิทธิทางธรรมของมวลมนุษยชาติ พุทธปรัชญาเถรวาทมีคำสอนที่สอดคล้องกับสิทธิทางธรรมดังต่อไปนี้ คือ:-

---

^๖Jean-Jacques Rousseau, **The Social Contract. A Discourse on the Moral Effects on the Arts and Sciences.** แปลโดย เสน่ห์ จามริก (นครหลวง : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๕๘.

^๗อานวย ชัสโยธา, “กระบวนทัศน์เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในพุทธศาสนา ศึกษาโดยวิเคราะห์เปรียบเทียบกับแนวคิดแบบตะวันตก” ใน พุทธศาสนศึกษา,ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน(กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๔๔.

^๘สมภาร พรหมทา, พุทธปรัชญาเถรวาท : มนุษย์ สังคมและปัญหาจริยธรรม,(กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๓๗๕.

๑. สิทธิในชีวิต มนุษย์จะต้องไม่ฆ่าหรือเบียดเบียนชีวิตของสัตว์ทั้งหลาย ซึ่ง ธรรมชาติของพุทธปรัชญามีธรรมชาติที่สนับสนุนการไม่ฆ่า การไม่เบียดเบียนชีวิตดัง หลักฐานด้านพุทธธรรมที่ปรากฏอยู่ในวิชาสาสูตรว่า บุคคลไม่พึงฆ่าสัตว์^๕ โดยเฉพาะ มนุษย์ที่เป็นสัตว์สังคัมร่วมวิภูฏสงสารด้วยกันแล้ว มนุษย์พึงงดเว้นจากการเข่นฆ่า การ เบียดเบียนซึ่งกันและกันซึ่งแนวคิดนี้จัดได้ว่าเป็นการสนับสนุนไม่ให้มีการละเมิดสิทธิใน ชีวิตเป็นการยืนยันถึงความสำคัญของชีวิตและแนวทางการดำรงอยู่อย่างมีสิทธิเสรีภาพใน ชีวิตของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคัม โดยให้ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าคือให้ประกอบอาชีพที่ สุจริต ด้วยความขยันหมั่นเพียร รู้จักรักษาจัดสรรทรัพย์เพื่อเลี้ยงตัว การคบค้าสมาคมกับ คนดีมีศีลธรรมอันจะทำตนเองและคนทั้งหลายให้เป็นสุขและการปกป้องรักษาสวัสดิภาพ รักษาตนให้ตั้งมั่นอยู่ในคุณความดี มีความเป็นอยู่อย่างเหมาะสม เป็นต้น

๒. สิทธิในการยอมรับนับถือ พุทธปรัชญาเถรวาทเน้นหนักในเรื่องของจริยธรรม สังคัมที่มุ่งให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมนุษย์เป็นจำนวนมากโดยเฉพาะหลักคำสอนเรื่อง เมตตาธรรม ที่มุ่งให้บุคคลรู้จักปฏิบัติต่อกันด้วยความยอมรับนับถือ เสมอภาค และเป็นธรรม อันปรากฏอยู่ในหัวข้อธรรมหมวดต่าง ๆ เช่น พรหมวิหารธรรม สังคหัตถุธรรม^๖ เป็นต้น

๓. สิทธิในการดำเนินชีวิตและพัฒนาตนเอง บุคคลต้องพึงตนเองและพยายาม สร้างสรรค์ชีวิตตามทำนองคลองธรรม โดยที่ตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันและมีปฏิสัมพันธ์กับ ผู้อื่น ในขณะเดียวกัน บุคคลก็ต้องรู้จักหน้าที่ของตนเอง และหน้าที่ที่มีต่อบุคคลอื่นด้วยซึ่งมี หลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกหลายที่เช่น หลักสัพปุริสธรรม^๗ ราชอปริหานิยธรรม^๘ ที่มุ่งกล่าวถึงการดำเนินชีวิตและการเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองคนในสังคัม หรือ

^๕ ดูรายละเอียดใน อัง.อญจก.(ไทย) ๒๓/๔๓/๓๑๑.

^๖ ดูรายละเอียดใน อัง. จตุกก. (ไทย) ๒๑ / ๓๒ / ๕๐-๕๑.

^๗ ดูรายละเอียดใน ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๓๐/๓๓๓.

^๘ ดูรายละเอียดใน ที.ม.(ไทย) ๑๐/๑๓๔/๗๘-๘๐.

หลักทศพิธราชธรรม^{๑๓} จักรวรรดิวัตร^{๑๔} และราชสังคหวัตถุ^{๑๕} ก็ระบุถึงคุณสมบัติและข้อปฏิบัติของผู้ปกครองที่พึงกระทำต่อผู้ใต้บังคับบัญชา^{๑๖}

๔. สิทธิในการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์พื้นฐานทางธรรม ซึ่งจัดเป็นการปฏิบัติตามสิทธิทางธรรม โดยไม่ทำร้ายหรือละเมิดสิทธิของผู้อื่น เช่น การดำเนินชีวิตตามหลักสังคหวัตถุ ๔ หลักทศ ๗๗. เป็นต้น

พุทธปรัชญาเถรวาทในฐานะเป็นกระแสความเชื่อที่สำคัญของกลุ่มแนวคิดทางตะวันออก ก็ได้มีการเสนอพรรณนาต่างๆ ไว้ ซึ่งเป็นเวลาดั้งแต่การประกาศพระศาสนาครั้งแรก จนล่วงมาถึงวันนี้ เป็นเวลา ๒,๕๐๐ กว่าปีมาแล้ว พรรณนาต่างๆ ที่พระพุทธองค์ ได้แสดงไว้ถึง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์นั้น ก็เป็นที่รวบรวม บรรดาข้อปฏิบัติและแนวคิดต่างๆ เอาไว้มากมายเช่น หลักจริยธรรมขั้นพื้นฐานของมวลมนุษยชาติโดยทั่วไปนั้น มนุษย์ต้องฝึกฝนตนเอง วางตนในหลักเกณฑ์ที่เป็นสากลของธรรมชาติ ๕ ประการคือ

๑. ต้องไม่เบียดเบียนหรือทำลายชีวิตของผู้อื่น

๒. ต้องไม่แย่งชิงวัตถุ(ทรัพย์สิน)ของบุคคลอื่น โดยที่ไม่ได้รับความยินยอมจากเจ้าของ

๓. ต้องไม่ละเมิดต่อสามีภรรยาของผู้อื่น หรือลูกหลานอันเป็นที่รักห่วงแหนของผู้อื่น

๔. ต้องไม่มีเจตนาหลอกลวงผู้อื่น และทำให้เขา สูญเสียผลประโยชน์

๕. ต้องไม่เสพของมีนเมา อันเป็นเหตุให้กระทำการละเมิดหรือไม่เคารพในชีวิตและทรัพย์สินของผู้อื่น

จากพรรณนาเรื่องสิทธิในแนวความคิดของลัทธิและพุทธปรัชญาเถรวาทก็ได้ข้อเปรียบเทียบในเรื่องของความแตกต่างกันและเหมือนกันในเบื้องต้นทั้งสองพรรณนาจะกล่าวถึงเรื่องของสิทธิโดยธรรมชาติว่ามนุษย์มีสิทธิเท่าเทียมกันมาตั้งแต่กำเนิด หมายถึงสิทธิในชีวิต ลัทธิให้พรรณนาว่า มนุษย์ทุกคนมีทรัพย์สินในตัวของเขาเองไม่มี

^{๑๓}ดูรายละเอียดใน ขุ.ชา. (ไทย) ๒๘ / ๑๗๖ / ๑๑๒.

^{๑๔}ดูรายละเอียดใน ที. ปา. (ไทย) ๑๑ / ๘๔-๘๕ / ๖๒-๖๓.

^{๑๕}ดูรายละเอียดใน ที. สี (ไทย) ๕ / ๓๓๘ / ๑๓๑., สง.ส. (ไทย) ๑๕/๑๒๑/๑๓๕.

^{๑๖}พระเทพเวที(ประยุทธ์ ปยุตโต), **ธรรมมัญญชีวิต: พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม**, (กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์ พรินติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๓๕), หน้า ๑๑ - ๒๓.

ใครมีสิทธิที่จะใช้นอกจากตัวของเขา ส่วนในพุทธปรัชญาเถรวาทให้ทรงสนะว่า คนทุกคนเกิดมาเท่าเทียมกัน ส่วนข้อแตกต่างนั้น สิทธิทางการเมืองและกฎหมายเป็นข้อเรียกร้องที่ทางฝ่ายแนวคิดของลัทธิได้กล่าวถึงเป็นอย่างมาก แต่ขณะเดียวกันทรงสนะของพุทธปรัชญาเถรวาทจะกล่าวถึงสิทธิทางการเมืองและกฎหมายในเชิงของสิทธิในทางธรรม เรื่องสิทธิตามที่บัญญัติในกฎหมาย จึงเป็นเรื่องของการที่มนุษย์มาตั้งกฎเกณฑ์กันขึ้น เพื่อประโยชน์ในหมู่มนุษย์^{๑๑}ในโลกยุคต่อไป ปัญหาเรื่องสิทธิจะซับซ้อนยิ่งขึ้น ดังเช่นปัญหาที่เกิดจากความเจริญทางเทคโนโลยี ทางด้านการแพทย์ และทางด้านข่าวสารข้อมูลเป็นต้น^{๑๒}

สำหรับเมืองไทย มีการเรียกร้องให้ปฏิรูปการเมืองไทยเพื่อทำระบบการเมืองและระบบราชการที่มีความสุจริต โปร่งใสต่อประชาชนผู้เป็นเจ้าของประเทศร่วมกัน และมีความชอบธรรมในการใช้อำนาจร่วมกัน โดยทั้งนี้ให้เพิ่มอำนาจของประชาชนพลเมือง ในการควบคุมการใช้อำนาจในทุกระดับชั้น ครอบคลุมทุกด้านอย่างจริงจัง^{๑๓}

งานวิจัยครั้งนี้ มีจุดประสงค์ที่จะเปรียบเทียบความต่างและความเหมือนในทรงสนะเกี่ยวกับเรื่องสิทธิของทั้ง ๒ ทรงสนะ อีกทั้งผู้วิจัยเองยังคาดหวังว่าทรงสนะทั้ง ๒ นั้นจะสามารถนำมาบูรณาการประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตจริงอย่างเป็นรูปธรรม ในสังคมโลกปัจจุบัน เพื่อจะก่อให้เกิดสันติสุขและสันติภาพแก่มวลมนุษยชาติที่อยู่ร่วมกันในสังคมได้อีกด้วย เมื่อกล่าวถึงหลักพุทธปรัชญาเถรวาทหลายๆข้อที่กล่าวถึงเรื่องสิทธิ น่าจะมีความหมายในทำนองเดียวกันกับสิทธิตามความหมายของตะวันตกด้วยหรือไม่ หรือมีประเด็นแง่มุมที่แตกต่างกันอย่างไรบ้าง สามารถที่จะนำเอาแนวคิดสองระบบนี้ มาประยุกต์ใช้ร่วมกันได้มากน้อยเพียงใด จึงเป็นประเด็นที่น่าศึกษาเพื่อที่จะแสวงหาคำตอบต่อไป

งานวิจัยนี้ ผู้ศึกษาวิจัยนั้นยังต้องการทราบวิวัฒนาการของสิทธิว่ามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของมวลมนุษยชาติ ทั้งที่อยู่โลกตะวันออกและโลกตะวันตกว่ามี

^{๑๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), นิติศาสตร์แนวพุทธ, (กรุงเทพฯ. : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑), หน้า ๒๘.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘.

^{๑๓} สุรพล สุยะพรหม, ดร., ธรรมรัฐสู่ธรรมาธิปไตย, ใน รวมบทความทางวิชาการ (Academic Articles), รวบรวมพิมพ์โดย ดร. สุรพล สุยะพรหม,(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗) : ๓.

อิทธิพลมากน้อยขนาดไหน และเมื่อพูดถึงการใช้สิทธิแล้ว โลกตะวันตก และโลกตะวันออกมีทฤษฎีต่างกันอย่างไร ตลอดทั้งการกล่าวถึงสิทธินั้น ในทฤษฎีของทางตะวันออกและทางตะวันตกได้กล่าวถึงสิทธิครอบคลุมไปในระดับใดบ้าง และในฐานะของผู้ที่จะใช้สิทธิเอง ควรจะมีจิตสำนึกและมโนธรรมในการใช้สิทธิต่อบุคคลอื่นมากน้อยเพียงใด ซึ่งในส่วนของทางตะวันตกนั้นได้ศึกษาแนวความคิดของ John Locke เป็นหลัก ตลอดทั้งแนวความคิดของนักปรัชญาที่สนับสนุนและมีข้อโต้แย้งกับลัทธิบ้างเป็นบางส่วน ส่วนแนวความคิดทางตะวันออกได้ยึดเอาแนวความคิดของพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นหลัก ซึ่งได้นำทฤษฎีของพระพุทธเจ้าและแนวความคิดของปราชญ์เมธีทางพุทธปรัชญาเถรวาทบางท่านที่กล่าวถึงเรื่องสิทธิ ตลอดถึงการที่จะใช้สิทธิของตนเองต่อบุคคลอื่นที่อยู่ร่วมกันในสังคม

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวความคิดเรื่องสิทธิในทฤษฎีของจอห์น ล็อก
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาแนวความคิดเรื่องสิทธิในทฤษฎีของพุทธปรัชญาเถรวาท
- ๑.๒.๓ เพื่อเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างของทั้งสองทฤษฎี ระหว่างแนวความคิดเรื่องสิทธิของจอห์น ล็อกกับพุทธปรัชญาเถรวาท

๑.๓ ทบทวนเอกสารหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และศึกษาเปรียบเทียบ (A comparative study) จึงจำเป็นต้องทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยย่อ ๆ ดังนี้

๑. ศาสตราจารย์ เสน่ห์ จามริก อนุสนธิจากการที่ผู้วิจัยได้อ่านบทความสั้นๆ ของศาสตราจารย์ เสน่ห์ จามริก ชิ้นหนึ่งชื่อ พุทธปรัชญาเถรวาทกับสิทธิมนุษยชน ในบทความนี้ท่านได้อ้างถึงการตั้งข้อสังเกตของ โซดัจัตโมโก (Soedjatmogo) ที่วิตกกังวลว่า “ที่จะให้ความพยายามที่จะไฝหาเสรีภาพทั้งหลายไม่กลายเป็นการทำลายเสรีภาพไปด้วยในขณะเดียวกัน ทำอย่างไรที่จะให้การเรียกร้องสิทธิมนุษยชนทั้งหลายไม่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนไปด้วยในขณะเดียวกัน” หลังจากที่ท่านได้ศึกษาแนวทางจากพุทธธรรมแล้ว ท่านอ้างว่าน่าจะช่วยแก้ข้อวิตกกังวลดังกล่าวนี้ได้ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากงานชิ้นนี้เป็นบทความที่

ได้กล่าวถึงเรื่องพุทธปรัชญาเถรวาทกับสิทธิมนุษยชน และเป็นบทความสั้นๆ ท่านจึงไม่สามารถชี้ให้เห็นเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนได้ โดยท่านได้ยอมรับข้อจำกัดดังกล่าวว่า “บทความนี้นับเป็นความพยายามส่วนเล็กๆ อันหนึ่ง ภายใต้อำนาจทั้งในด้านเนื้อหาและภูมิรู้ของผู้เขียนเองในอันที่จะคิดค้นแสวงหาความหมายและจุดประสงค์ที่แท้จริงของพุทธปรัชญาเถรวาทจากแง่คิดของมนุษยชาติสากล”

ผู้วิจัยได้อ่านบทความนี้แล้ว ก็เกิดแรงบันดาลใจที่จะทำการวิจัยเรื่องสิทธิในทรัพย์สินของพุทธปรัชญาเถรวาทให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตในข้อวิพากษ์ของศาสตราจารย์ เสน่ห์^{๒๐}ที่ท่านได้มีทรัพย์สินส่วนตัวในบทความนี้ไว้ตอนหนึ่งว่า “ผู้เขียนมีความเห็นว่า พุทธปรัชญาเถรวาทในฐานะที่เป็นสถาบัน อาจถดถอยลงไป กลายเป็นเพียงหลักคำสอนที่ไม่สามารถยืนหยัดต่อการท้าทายใหม่ๆ กล่าวคือ วิฤตการณ์การเปลี่ยนแปลง ได้ดังที่คริสต์ศาสนาเคยเป็นมาแล้วในยุคกลาง ถ้าหากเป็นเช่นนั้น ก็จะเป็นอันตรายที่พุทธปรัชญาเถรวาทจะมุ่งแต่รับใช้สถานภาพเดิมและอำนาจที่เป็นอยู่แทนที่จะรับใช้มนุษยชาติซึ่งเป็นแก่นสารที่แท้จริงของพุทธปรัชญาเถรวาท ยิ่งกว่านั้นอันตรายประการต่อไปก็คือ พุทธปรัชญาเถรวาทอาจจะเสื่อมถอยกลายเป็นเครื่องมือบังคับและกดขี่ แทนที่จะส่งเสริม มรรควิธีอันนำไปสู่การหลุดพ้นของมนุษย์”^{๒๑} ประกอบกับระยะต่อมามีบุคคลท่านอื่นๆ ได้วิพากษ์วิจารณ์บทความชิ้นนี้ในแง่มุมต่างๆ เช่น

พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต) วิจารณ์ว่า “ผลงานชิ้นนี้ เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงวิธีที่จะนำเสนอพุทธปรัชญาเถรวาทในลักษณะที่สื่อสารกับโลกสมัยปัจจุบัน ได้อย่างมีความหมาย ผลงานริเริ่มนำทางชิ้นนี้เป็นที่ต้องการในกิจกรรมและสาขาวิชาการต่างๆ ที่จะช่วยให้พุทธปรัชญาเถรวาทสามารถพิสูจน์ตัวเอง ว่าเป็นเครื่องนำทางและเป็นเครื่องเกื้อกูลที่แท้จริงในการแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องหรือในการกำจัดได้ซึ่งความทุกข์ของคนในยุคปัจจุบัน”^{๒๒}

ส่วนทรัพย์สินของสุวรรณา วงศ์ไวยสุวรรณ ได้วิพากษ์วิจารณ์งานเขียนนี้โดยมีทรัพย์สินว่าเมื่อพูดถึงสิทธิมนุษยชนทางตะวันตกและพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นก็จะเป็นคนละระดับกัน กล่าวคือของทางตะวันตกพูดถึงตั้งแต่ระดับอุดมการณ์ จนกระทั่งมาถึงระดับที่เป็นจริง

^{๒๐} เสน่ห์ จามริก, พุทธปรัชญาเถรวาทกับสิทธิมนุษยชน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑), หน้า ๑๘.

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕-๑๐.

โดยได้สะท้อนสถานการณ์ละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในสังคมมาแสดงให้เห็นด้วย ในขณะที่พูดถึงสิทธิมนุษยชนในพุทธปรัชญาเถรวาท เฉพาะระดับอุดมการณ์เท่านั้น เพราะฉะนั้น สุวรรณ วาศิวรรณ จึงได้เสนอว่า น่าจะพูดถึงในระดับเดียวกัน^{๒๒}

ส่วนทรรศนะของ สุตลักษณ์ สิวลักษณ์ ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในพุทธปรัชญาเถรวาท ในอีกแง่มุมหนึ่งว่า แนวคิดนี้มีอยู่ในหลักคำสอนของพุทธปรัชญาเถรวาทนิกายเถรวาท มาตั้งแต่เดิมแล้ว โดยท่านกล่าวว่า “เป็นพื้นฐานทางพุทธปรัชญาเถรวาท โดยเฉพาะนิกายเถรวาทที่ครั้งสุโขทัยหันมานับถือนิกายเถรวาทก็เพื่อปฏิเสชนิกายมหายาน เพื่อปฏิเสชลัทธิเทวราชของเขมร เพื่อปฏิเสชลัทธิพราหมณ์ เพราะนิกายเถรวาทอยู่กับฝ่ายราชกร อยู่กับฝ่ายเท่าเทียมกัน คือสงฆ์เป็นแบบอย่าง สงฆ์หมายถึงผู้เสมอกัน สงฆ์อยู่ด้วยพึ่งราชกร ราชกรพึ่งสงฆ์ ด้วยเหตุเช่นเดียวกัน ผู้ปกครองพึ่งผู้ถูกปกครอง ผู้ถูกปกครองพึ่งผู้ปกครอง เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นี้ในจารึกพ่อขุนรามคำแหงในพระไตรปิฎก เพราะฉะนั้น สิทธิเสรีชนมีอยู่ในพุทธปรัชญาเถรวาทในเมืองไทยกว่า ๗๐๐-๘๐๐ ปี”^{๒๓}

๒. งานวิจัย คุณบุญธรรม พุนทรัพย์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กล่าวถึงเรื่องสิทธิไว้ว่า "การมีสิทธิ" หมายถึง การมีข้อเรียกร้องอ้างต่อผู้อื่นในแง่ให้ผู้นั้นกระทำ หรือไม่กระทำการใดอันมีผลต่อพฤติกรรมของผู้มีสิทธิ และในบางครั้งอาจหมายถึง การเรียกร้องต่อรัฐที่จะให้เกิดผลบังคับต่อผู้อื่นตามข้อเรียกร้องของผู้มีสิทธิ^{๒๔} และ ข้ออ้างเป็นสิทธิ, ก็ต่อเมื่อเป็นข้ออ้างที่สมเหตุสมผล กล่าวคือเมื่อข้ออ้างนั้นได้รับการยอมรับ โดยกฎหมายหรือกฎเกณฑ์ของสถาบัน หรือถ้าเป็นกรณีของสิทธิทางศีลธรรมก็ต้องสอดคล้องกับหลักการทางศีลธรรม ซึ่งตัวหลักการนี้เองที่ชี้แนะต่อมโนธรรมอันรู้แจ้งเห็นจริง และไว้ต่อการ

^{๒๒} สุวรรณ วาศิวรรณ, “พุทธปรัชญาเถรวาทกับสิทธิมนุษยชน”, วารสารธรรมศาสตร์, (กันยายน ๒๕๒๘) : หน้า ๕.

^{๒๓} สุตลักษณ์ สิวลักษณ์ และ เสน่ห์ จามริก, (รวมปาฐกถา) ศาสนากับสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย, (เชียงใหม่ : โครงการศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๐), หน้า ๑๒๓-๑๒๔.

^{๒๔} Joel Feinberg, **Human duties & Animal rights in Right, Justice and The Bounds of Liberty.** essay in social philosophy (Princeton, N.J. , Princeton University Press, 1980), p. 187 (To have a right is to have a claim against others to their action or omisstion in one's behalf and perhaps also against the state for enforcement of the claim against others)

รับรู้"^{๒๕} ความหมายของคำว่า "เท่าเทียมกัน" ในที่นี้สามารถแบ่งแยกได้เป็นสองระดับ ระดับแรกทุกคนในพวกมนุษย์มีสิทธินี้ ระดับที่สองคือ ทุกคนมีสิทธิเหล่านี้เท่า ๆ กันไม่ใช่บางคนมีสิทธิประเภทนี้ มากกว่าคนอื่น ๆ

๓. ปรีชา ช้างขวัญยืน, ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก งานนิพนธ์นี้เป็นการวิเคราะห์แนวความคิดทางการเมืองของพระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎก โดยเลือกเอาอรรถกถาอรรถกถา จกกวัตติสูตร ฎกวัตติสูตร มาวิเคราะห์ในประเด็นที่ว่า การตีความของพระพุทธศาสนาในแง่การเมืองเท่าที่ปฏิบัติกันอยู่ในเมืองไทยนั้น พิจารณาจากแงใด และอธิบายอย่างไร พร้อมกับการที่ได้ตั้งข้อสังเกตว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้สอนการเมืองเป็นระบบและไม่ทรงให้ความสำคัญต่อระบบ แต่มุ่งเน้นที่หลักธรรมเพื่อให้บุคคลผู้มีหน้าที่ได้ปฏิบัติตนให้ถูกต้อง และเหมาะสมตามฐานะของตน

๔. กิรติ บุญเจือ, ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับพระเจ้าสร้างมนุษย์ว่ามนุษย์แต่ละคนประกอบด้วยจิตและสสาร วิวรรณทำให้เรารู้ว่ามนุษย์ถูกสร้างขึ้นจากพระฉายาของพระเจ้าและธาตุของโลกมนุษย์เราจึงมีสองหน้าสองพลัง ในด้านจิตใจมนุษย์มีวิญญาณที่มีลักษณะเหมือนพระเจ้าในฐานะที่มนุษย์เป็นบุคคลจึงมีสิทธิเสรีภาพและเป็นอมตะ เพราะเหตุนี้มนุษย์จึงมีความสามารถที่จะศึกษาและพัฒนาตัวเองได้กล่าวคือมีสิทธิเสรีภาพในการพัฒนาตัวเอง^{๒๖} คนเราแต่ละคนจะต้องรับผิดชอบต่อชะตาชีวิตของตัวเอง เรามีสิทธิเสรีภาพเราเป็นพระฉายาของพระเจ้า พระเจ้าไม่มีวันขัดขวางมีสิทธิเสรีภาพของเรา แต่ทว่าเมื่อชีวิตจบลงเราต้องให้การถึงกิจกรรมดีชั่วที่ทำไว้อย่างตรงไปตรงมาต่อหน้าพระเจ้า^{๒๗} จากทรรศนะนี้ ดร.เสรี หล่อกลิ่นภัย ได้กล่าวว่าพระเจ้าสร้างมนุษย์มาด้วยพระฉายาของพระองค์ มนุษย์มีสิทธิที่จะได้รับมอบหมายจากพระเจ้าให้มีสิทธิในการทำหน้าที่แทนพระเจ้า เมื่อมีสิทธิก็ย่อมมีสิทธิที่จะตัดสินใจด้วยตนเองเพราะพระเจ้าสร้างมนุษย์มาให้มีสิทธิ

^{๒๕} Ibid, p. ๑๘๗.

^{๒๖} กิรติ บุญเจือ, หลักความเชื่อของชาวคริสต์คาทอลิก, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๒๕), หน้า ๑๗.

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗.

เสรีภาพ ไม่ได้สร้างมนุษย์ให้เป็นหุ่นยนต์^{๑๔} และถ้าพิจารณาบทบาทของมนุษย์คู่แรกคืออาดัมกับอีฟที่ทั้งสองไปกินผลไม้ที่พระเจ้าห้ามได้ก็ย่อมแสดงว่ามนุษย์มีสิทธิเสรีภาพ

๕. อำนวย ยัสโยธา, งานนิพนธ์นี้ กล่าวถึงเรื่องสิทธิมนุษยชนในพุทธศาสนา : ศึกษาโดยวิธีวิเคราะห์เปรียบเทียบกับแนวคิดแบบตะวันตก หรืออีกนัยหนึ่ง คือการนำเอาหลักธรรมวินัยในพุทธศาสนามาประยุกต์ อธิบายตามภาษาและกรอบความคิดแบบตะวันตก พอจะสรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้:-

ประเด็นแรก แนวคิดสองระบบนี้ถูกนำเสนอเพื่อให้เหมาะกับคนละประชาคม โดยที่ของทางตะวันตกเป็นประชาคมของโลก ประสาโลก ๆ ที่แต่ละคนยังต่อสู้ แ่งแย่ง แข่งขันกันเพื่อแสวงหาและสะสมโภคทรัพย์มาบริโภคให้เต็มที่ตามสิทธิที่เปิดให้อย่างเสรี หรืออาจจะเรียกอีกนัยหนึ่งว่าประชาคมที่กำลังเป็นจริงอยู่ ในขณะที่ของพุทธศาสนาเป็นประชาคมแห่งสงฆ์ ซึ่งเป็นประชาคมทางธรรม ประชาคมแห่งอุดมคติ อันเป็นแบบอย่างของการดำเนินชีวิตที่ดีงาม เรียบง่าย มกน้อย สันโดษ บริโภคเท่าที่จำเป็น แล้วแบ่งปันส่วนที่เหลือแก่เพื่อนมนุษย์ หรืออาจจะเรียกอีกนัยหนึ่งว่าประชาคมที่ควรจะเป็น(ought)ในส่วนของคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน ก็เป็นประชาคมที่เตรียมไว้เพื่อให้ง่ายต่อการก้าวไปให้ถึงอุดมคติ คือประชาคมที่ควรจะเป็นเช่นกัน

ประเด็นที่สอง แนวคิดสองระบบนี้ ตั้งอยู่บนคนละพื้นฐานความคิด และมองการใช้ชีวิตร่วมกันของมนุษย์คนละพื้นฐานความสัมพันธ์ โดยที่ของทางตะวันตกตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดแบบวัตถุนิยม เสรีนิยม ทุนนิยม บริโภคนิยม ธุรกิจนิยม ปัจเจกนิยม และอัตนิยม และมองการใช้ชีวิตร่วมกันของมนุษย์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งสิทธิ โดยที่ต่างคนต่างใช้และปกป้องสิทธิของตนเองอย่างเต็มที่ ในขณะที่ของพุทธศาสนาดังอยู่บนพื้นฐานความคิดแบบจิตนิยม, วิมุตินิยม และสัมพันธภาพนิยม และมองการใช้ชีวิตร่วมกันของมนุษย์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งเมตตา และพยายามละอัตตาของกันและกัน เพื่อในจิตใจจะได้มีที่ว่างพอสำหรับคิดถึงห้วงอกของเพื่อนมนุษย์อื่น

ดังนั้น ในทรรศนะของผู้วิจัยเองเมื่อได้ติดตามบทความของศาสตราจารย์ เสน่ห์ จามริก เรื่องพุทธปรัชญาเถรวาทกับสิทธิมนุษยชน รวมทั้งงานวิจัยผลงานทางวิชาการของปราชญ์อเมริกันท่านอื่น ๆ อีกหลายท่านและนานาทรรศนะของท่านผู้รู้ทั้งหลาย จึงทำให้เกิด

^{๑๔}เสรี หล่อกันภัย, ศาสนาจารย์ชนะจิตต์ อิมันยี. “ศักดิ์ศรี ศักยภาพ สิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ในทัศนะคริสต์เตียน”, ใน พุทธวิปัติ : วิกฤติศาสนายุคธารณีปไตย, : ๒๖๐.

แรงจูงใจต่อผู้วิจัยที่จะนำเสนอผลงานเกี่ยวกับเรื่องสิทธิในอีกทฤษฎีหนึ่งแต่มีความเกี่ยวข้องกับเนื้อหาของเรื่องใกล้เคียงกัน เพราะเมื่อตั้งข้อสังเกตในทฤษฎีแนวคิดเรื่องสิทธิของจอห์น ล็อกรวมทั้งแนวคิดสิทธิในโลกตะวันตกและแนวคิดเรื่องสิทธิในพุทธปรัชญาเถรวาทแล้วจะเห็นได้ว่า แนวคิดสองระบบนี้ถูกนำเสนอเพื่อคนละจุดมุ่งหมาย โดยแนวคิดเรื่องสิทธิทางตะวันตกนั้นเกิดจากความเชื่อมั่นในคุณค่าและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ เพื่อบรรลุความร่วมมือ ส่งเสริมสนับสนุนการเคารพในสิทธิเสรีภาพของกันและกัน จึงได้เสนอปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน(The Universal Declaration of Human Rights) ขึ้นไว้ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นมาตรฐานแห่งการอยู่ร่วมกันของมวลมนุษยชาติทั้งหลาย ในขณะที่แนวคิดเรื่องสิทธิของพุทธปรัชญาเถรวาทถูกนำเสนอขึ้นไปสู่อีกระดับหนึ่ง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นหนทางดับทุกข์ให้แก่มวลมนุษย์ หมายถึงการประพฤติปฏิบัติธรรมเพื่อความ สุขสมบูรณ์ เช่นการบรรลุมรรคผลนิพพาน แต่เนื่องจากบนเส้นทางดังกล่าวนี้แต่ละคนจะต้องรู้จักรักษาดูแลตัวเองให้ดีกว่าก่อน แล้วจะช่วยรักษาเพื่อนมนุษย์อื่นได้ด้วย ฉะนั้น จึงกลายเป็นผลพลอยได้ในแง่ของการช่วยรักษาสหิทธิมนุษยชนนั่นเอง แต่ทั้งนี้มิใช่ว่าแนวคิดสิทธิในพุทธปรัชญาเถรวาทจะไม่สนับสนุนคุณค่าและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ เพื่อบรรลุความร่วมมือ ส่งเสริมสนับสนุนการเคารพในสิทธิเสรีภาพของกันและกันในสังคมการเมือง

จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจว่าถ้าแนวคิดพุทธปรัชญาเถรวาทและแนวคิดของจอห์น ล็อก กล่าวถึงและสนับสนุนสิทธิในระดับพื้นฐานของมวลมนุษยชาติเหมือนกัน แล้วทฤษฎีและข้อปฏิบัติดังกล่าวนี้มีอะไรเป็นองค์ประกอบและผลแห่งการนำทฤษฎีทั้งสองนั้นไปประยุกต์ใช้ในสังคมแบบบูรณาการจะก่อให้เกิดสันติภาพและสันติสุขได้มากน้อยเพียงใด

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบศึกษาเปรียบเทียบ(A Comparative Study Research) โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลทางเอกสาร (Documentary Investigation) ซึ่งมีลำดับขั้นตอนดังนี้

๑.๔.๑. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารทั้งปฐมภูมิ ทุติยภูมิ และตำราที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการจะศึกษา

๑.๔.๒. ศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องสิทธิในทรัพย์สินของลોકและในพุทธปรัชญาเถรวาทเฉพาะเรื่องที่ตรงกัน

๑.๔.๓. สรุปและนำเสนอข้อมูลที่ได้มา

๑.๕ คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ สิทธิ (Right) หมายถึง อำนาจที่จะกระทำการใด ๆ ได้อย่างอิสระ โดยได้รับการรับรองจากกฎหมาย^{๒๖} โดยทั่วไปหมายถึงสิ่งที่บุคคลพึงมีพึงได้หรือควรที่จะได้ตามที่เขาต้องการโดยที่เขาไม่จำเป็นต้องขออนุญาตหรือจะอ้างหรือเรียกร้องได้^{๒๗}

๑.๕.๒ เจตจำนงเสรี (Free Will) หมายถึง ความเป็นอิสระของจิตที่จะตัดสินใจเลือกกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

๑.๕.๓ สิทธิมนุษยชน (Human Rights) หมายถึง สิทธิอันตั้งอยู่บนพื้นฐานอันชอบธรรมสูงสุด สำหรับชุมชนมนุษย์ทั้งหลายมีทั้งสิทธิตามกฎหมายและสิทธิทางธรรม

๑.๕.๔ สัญญาประชาคม (Social contract) หมายถึง การมีองค์การรับผิดชอบใช้อำนาจบังคับให้คนประพฤติชอบและมีศีลธรรมอันดีซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วในสภาวะธรรมชาติแต่ขาดผู้ที่จะคอยบังคับให้เป็นไปตามนั้น

๑.๖ วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร(Documentary Research)โดยสามารถจัดลำดับได้ดังนี้

๑. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารทั้งปฐมภูมิ ทุติยภูมิ และตำราที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการศึกษา

๒. ศึกษาแนวความคิดเรื่องสิทธิของจอห์น ล็อก

๓. ศึกษาแนวความคิดเรื่องสิทธิของพุทธปรัชญาเถรวาท

๔. ศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องสิทธิของจอห์น ล็อกกับพุทธปรัชญาเถรวาท

๕. สรุปและนำเสนอข้อมูลที่ได้มา

^{๒๖}ราชบัณฑิตยสถาน,พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๕๒.

^{๒๗}พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) , การสร้างสรรค์ประชาธิปไตย, หน้า ๒๘.

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

๑. ทำให้ทราบแนวความคิดเรื่องสิทธิในทรัพย์สินของจอห์น ลีออค
๒. ทำให้ทราบแนวความคิดเรื่องสิทธิในทรัพย์สินของพุทธปรัชญาเถรวาท
๓. ทำให้ทราบความเหมือนและความต่างของทั้งสองทรัพย์สินระหว่างแนวความคิดเรื่องสิทธิของ จอห์น ลีออค กับพุทธปรัชญาเถรวาท

บทที่ ๒

แนวความคิดเรื่องสิทธิในทฤษฎีของจอห์น ล็อก

๒.๑ ความหมายของสิทธิ

๒.๑.๑ ความหมายตามรูปศัพท์ที่ได้รับสืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ

ในประเทศตะวันตก ความคิดเรื่อง“สิทธิ”มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน มีความเข้าใจร่วมกันในเรื่องสิทธิว่าคือการใช้อำนาจของบุคคลที่ได้รับสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ มากกว่าเป็นความเข้าใจส่วนตัวว่าจะอะไรเป็นจริงอะไรถูกต้องในแง่นิติศาสตร์“right”ในภาษาอังกฤษ มาจากภาษาละติน“rectus”หมายถึง ตรง และมีรากศัพท์มาจากภาษากรีก“orektos” หมายถึง ซื่อตรง ตามที่ Richard Dagger ได้ให้ข้อสังเกตไว้ในทฤษฎีที่ว่า เป็นแบบแผนเพื่อความเข้าใจในเรื่องความซื่อตรงที่ถูกแผ่ขยายจากขอบเขตทางวัตถุสู่ขอบเขตทางจริยธรรมหรืออีกนัยหนึ่งก็คือทรัพย์สินสมบัติทางวัตถุเป็นสิทธิโดยตรงเป็นอุปมาประยุกต์กับเนื้อหาทางจริยธรรม

ดังที่ Dagger เสนอแนะโดยการนำความหมายทางวัตถุมาเปรียบเทียบ ความหมายที่สำคัญของ “สิทธิ” ในทางจริยธรรม เป็นมาตรฐานหรือวิธีการสำหรับการปฏิบัติ เป็นอะไรบางอย่างที่ถูกต้อง ตรงไปตรงมา ที่มีความยุติธรรมถูกต้องคือเมื่อไรที่ความคิดเรื่องความถูกต้องชอบธรรมได้ถูกพิจารณาในแง่จริยธรรมแล้ว พัฒนาการขั้นต่อไปคือมองจริยธรรมที่เป็น การให้สิทธิบางลักษณะแก่บุคคล เพื่อให้การยอมรับการได้มาซึ่งสิทธิ โดยการมีสิทธิที่ถูกต้องชอบธรรม จากความเชื่อที่ว่าข้าพเจ้าอาจจะกระทำบางสิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ถูกต้อง หรือตามความเชื่อที่ว่าข้าพเจ้าอาจปฏิบัติบางอย่างเพราะว่าข้าพเจ้ามีสิทธิที่จะทำ ด้วยเหตุนี้ความคิดเกี่ยวกับสิทธิจึงสัมพันธ์กับความคิดในเรื่องความชอบธรรม^๑

---

^๑ Dagger, Richard, **Rights, in Political Innovation and Conceptual Change**, (ed. et al Terence Ball, Cambridge:Cambridge University Press, 1989), <http://www.urbandharma.org/udharma/humanrights.html>

ส่วนโทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes, ๑๕๘๘-๑๖๗๘) ให้ความหมายของสิทธิเสรีภาพว่าเป็นการปราศจากการคัดค้าน ทั้งนี้เพราะการคัดค้านย่อมทำให้เกิดความไม่พึงพอใจ ทำให้ความหวังของบุคคลไม่สำเร็จลงได้ การคัดค้านเป็นเหตุทำให้สิ่งที่มนุษย์พึงพอใจพลัดพรากจากมนุษย์ไป แต่โดยแท้จริงแล้วการขัดขวางและการคัดค้านมิใช่สิ่งไม่ดีเสมอไป ถ้าหากการขัดขวางนั้นเป็นเรื่องของกฎหมาย กฎเกณฑ์ที่วางไว้เพื่อป้องกันการละเมิดในสังคม

ในแนวทางการเมืองความหมายของสิทธิเสรีภาพมีกล่าวไว้เป็นแนวบวกและแนวลบความหมายในแนวบวกคือบุคคลสามารถปกครองตัวเองได้ รัฐบาลเป็นของประชาชนไม่มีการจำกัดขอบเขตแก่ประชาชน รัฐบาลกระทำตามเจตนารมณ์ของประชาชนส่วนความหมายในแนวลบนั้นประชาชนมีเสรีภาพได้ภายใต้อำนาจแห่งรัฐ รัฐไม่อาจมาย่ำยีประชาชนและไม่บังคับประชาชนให้เป็นไปตามใจชอบ แต่จำเป็นต้องวางแนวทางไว้ปฏิบัติร่วมกัน^๒ บางทฤษฎีก็จะมีความคิดในเรื่องดังกล่าวใกล้เคียงกันผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าทฤษฎีเรื่องสิทธิเสรีภาพทั้งของล็อกและนักปรัชญาสมัยนั้นเริ่มพัฒนาการแนวคิดแบบขยายวงกว้างสู่ประชาชนมากขึ้นซึ่งเน้นหลักความสุข (The Greatest Happiness Principle)

๒.๑.๒ ความหมายของสิทธิตามแนวคิดของล็อก

คำว่า “สิทธิ” (right) ในทางตะวันตกนั้นเป็นสิ่งที่มีการถกเถียงกันในเชิงปรัชญาอย่างกว้างขวาง ซึ่งเป็นผลของความคิดจากนักปรัชญารุ่นก่อน ๆ โดยเฉพาะแนวความคิดเรื่องอุดมรัฐ (utopia) และการเมืองการปกครอง ในทฤษฎีของจอห์น ล็อก ถือว่าเรื่องสิทธินั้นเป็นสิ่งที่สำคัญ of มนุษย์ทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้ โดยมีแนวความคิดว่า เรื่องสิทธิในแง่ของความเป็นเจ้าของและการครอบครองสิทธิในทรัพย์สินที่อยู่ตามธรรมชาติและสิทธิที่ถือว่าสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือสิทธิในชีวิตของปัจเจกชน ประเด็นนี้เป็นจุดเริ่มต้นของการให้ความหมายอีกทั้งความสำคัญของสิทธิในชีวิต และสิทธิในการที่จะได้รับความคุ้มครองจากรัฐ รัฐมีเพียงหน้าที่ในการรับใช้

---

^๒ ศักดิ์ชัย นิรัญทวิ (เรียบเรียง), ปรัชญาเอ็กซิสเตนเชียลลิสม์, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพฯ : บริษัท โอ เอ็น จี จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓ .

ประชาชน สิทธิทางการเมือง(Political right)ทั้งหมดเป็นของประชาชน ประชาชนเป็นผู้มีอำนาจในการกำหนดและถอดถอนรัฐบาลได้ หากรัฐบาลไม่มีความเป็นธรรมและไร้ประสิทธิภาพในการบริหารประเทศ เพราะรัฐบาลมีหน้าที่ในการตอบสนองความต้องการของประชาชนในฐานะที่ประชาชนเป็นผู้จัดตั้งหรือเป็นเจ้าของรัฐบาลและเป็นผู้รับประโยชน์จากการบริหารงานของรัฐบาล^๓ พร้อมทั้งการได้เข้าไปครอบครองสิทธิของปัจเจกชน “โดยรัฐบาลไม่สามารถจะยึดทรัพย์สินจากสมาชิกคนใดคนหนึ่งโดยไม่ได้รับการยินยอมสิทธิในทรัพย์สิน(Property)ของประชาชนจึงเป็นสิ่งที่รัฐบาลจะต้องเคารพโดยเคร่งครัด^๔

๒.๒ บ่อเกิดของสิทธิ

ล็อกได้เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิไว้หลายประเด็นไม่ว่าจะเป็นจรรยาที่เป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน ปัจจัยที่เป็นสภาวะธรรมชาติ หรือแม้แต่ปัจจัยที่เกิดจากระบบสังคมการเมืองการปกครองในสมัยนั้นนับว่าปัจจัยด้านต่างๆดังที่กล่าวมาล้วนเป็นปัจจัยผลักดัน (Sanction)สำคัญที่ก่อให้เกิดสิทธิตามแนวคิดสิทธิทางการเมืองของล็อกทั้งสิ้น จากการศึกษาวิจัยในทฤษฎีของล็อกผู้วิจัยได้ข้อสรุปทฤษฎีอันเป็นบ่อเกิดของสิทธิตามทฤษฎีของล็อกที่แบ่งย่อยเป็นประเด็นต่างๆ ดังนี้คือ

- ๒.๒.๑ ทฤษฎีที่เกิดจากปัจจัยทางศาสนาเป็นพื้นฐาน
- ๒.๒.๒ ทฤษฎีที่เกิดจากสภาวะธรรมชาติ
- ๒.๒.๓ ทฤษฎีที่เกิดจากปัจจัยทางการเมืองการปกครอง
- ๒.๒.๔ ทฤษฎีที่เกิดจากปัจจัยทางการเมืองการบริหารรัฐ

---

^๓ John Locke, **Two Treatises of Government**,(New York : Hafner Publishing Company, 1969), p.168.

^๔ John Locke, **Treatise of Civil Government and A Letter Concerning Toleration**, (New York :Appleton Century Company, Inc., 1937), p.58.

^๕ สมบัติ ชำรงชัยวงศ์, การเมือง : แนวความคิดและการพัฒนา,(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๔๕), หน้า ๑๖๕.

๒.๒.๑ ทรรศนะที่เกิดจากปัจจัยทางศาสนาเป็นพื้นฐาน

จอห์น ล็อก มีความเชื่อในคริสต์ศาสนาที่ว่า เมื่อพระเจ้าทรงสร้างโลกและมนุษย์พระองค์เองได้มอบสิ่งต่างๆ ในธรรมชาติให้เป็นสมบัติร่วมสำหรับให้มนุษย์ทุกคนได้กินได้ใช้เสมอหน้ากัน ความเชื่อดังกล่าวนี้ล็อก ได้นำมาขยายความต่อโดยกล่าวเสียใหม่ว่า ทุกคนมีสิ่งหนึ่งติดตัวมาตั้งแต่เกิดเหมือนกัน สิ่งนี้คือสิทธิโดยธรรมชาติ (Natural rights) สิทธิที่จะอ้างความเป็นเจ้าของในสิ่งที่พระเจ้าทรงประทานมาให้กินให้ใช้ร่วมกันนั่นเอง คนทุกคนมีสิทธิ^๖ ลักษณะความเสมอภาคก็เช่นกัน ในจุดไหนที่อำนาจทั้งปวงกับอำนาจศาลใช้แทนกันได้ ไม่มีใครมีมากกว่าผู้อื่น ทุกคนเกิดมาสิทธิทางธรรมชาติเช่นเดียวกัน และประโยชน์ที่จะเกิดจากสติปัญญาที่เท่าเทียมกัน ควรที่จะเสมอภาคระหว่างกัน^๗

ก. ความเชื่อที่ว่าคนเรามีสิทธิติดตัวมาตั้งแต่เกิด

มนุษย์ทุกคนแม้ว่าจะมีสิทธิโดยธรรมชาติเท่าเทียมกัน แต่มนุษย์มีความแตกต่างกันในเรื่องความอดสาหะบากบั้น บางคนพอใจที่จะเป็นอยู่อย่างสมถะ กินน้อย ใช้น้อย เมื่อกินน้อยใช้น้อย ก็ไม่ต้องทำงานมาก ทำแต่เพียงพออยู่พอกินเท่านั้นก็พอ แต่บางคนไม่พอใจที่จะเป็นอยู่เช่นนั้น คนประเภทนี้จะทำงานหนักกว่าคนประเภทแรก เมื่อทำงานหนัก ผลแห่งแรงงานย่อมมีปริมาณมากกว่า^๘ คนประเภทนี้คิดว่าคุณค่าของชีวิตคือการทำงานให้สุดกำลัง และความสามรถ เพราะมีความคิดเช่นนี้ เขาจึงทำงานหนัก ผลของการทำงานหนักทำให้เขาครอบครองผลผลิตอันเป็นผลแห่งแรงงานของตนนั้นมากกว่าประเภทแรก นี่คือนิวตันสาเหตุที่ทำให้คนเรามีฐานะความมั่งคั่งแตกต่างกัน แม้ว่าโดยธรรมชาติทุกคนจะมีสิทธิในสิ่งที่พระเจ้าทรงประทานมาให้เท่าเทียมกันตั้งแต่เกิดก็ตาม^๙

---

^๖ John Locke, *Two Treatises of Government*, p.35.

^๗J.W. GOUGH, *The Second Treatise of Civil Government and A Letter Concerning Toleration By John Locke*, (London : Basil Blackwell Oxford, 1948), p.4.

^๘ *Ibid.*, p.15.

^๙ John Locke, *Two Treatises of Government*, pp.35-39.

ข. มนุษย์มีสิทธิโดยชอบธรรมที่จะอ้างความเป็นเจ้าของในทรัพย์สิน

ล๊อคให้แนวความคิดว่าพระเจ้าทรงประทานสิทธิให้มนุษย์ทุกคนเท่าเทียมกันก็จริง แต่บางคนพอใจที่จะสงวนสิทธิของตนเอาไว้ไม่ใช่อ่างเต็มความสามารถ คนประเภทนี้จะทำมาหากินแต่เพียงพอให้ชีวิตดำเนินไปได้เท่านั้น ไม่สะสมพอกพูน บางคนใช้สิทธิของตนเต็มที่ คนประเภทนี้จะทำงานหนัก ขยัน อดทน ผลแห่งแรงงานนั้นย่อมทำให้เขาสะสมทรัพย์สินส่วนตัวได้มาก ล๊อคให้ทรรศนะว่าสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลควรมีจำกัด กล่าวคือมนุษย์มีสิทธิที่จะเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่เขาสามารถหาได้ด้วยแรงกายของเขา และสามารถใช้ประโยชน์เพื่อการดำรงชีวิตโดยไม่สูญเสีย ส่วนเกินจากนั้นไม่ใช่สิทธิของเขาแต่เป็นของผู้อื่น เพราะพระเจ้ามิได้กำหนดให้มนุษย์มีทรัพย์สินไว้เพื่อทำลาย แนวคิดของล๊อคในส่วนนี้อาจกล่าวได้ว่าอยู่บนพื้นฐานของข้อจำกัดในการบริโภคของมนุษย์ กล่าวคือควรมีทรัพย์สินที่หาได้ด้วยแรงกายพอเพียงเท่าที่จะบริโภคได้โดยไม่ทิ้งสูญเปล่า^{๑๑}

ค. มนุษย์ทุกคนเป็นเจ้าของแรงงานของตน

ล๊อคให้ทรรศนะในเรื่องดังกล่าวว่า อะไรก็ตามที่เป็นผลผลิตแห่งแรงงานของเขา แม้ว่าพื้นแผ่นดินตลอดจนสรรพสิ่งที่พระเจ้าทรงสร้างไว้ จะเป็นสมบัติร่วมของทุกคนก็ตาม คนแต่ละคนย่อมมีทรัพย์สินส่วนตัว ทรัพย์สินส่วนนี้นอกเสียจากเจ้าของแล้วคนอื่นไม่มีสิทธิแรงงานจากร่างกายของใครและผลงานจากมือของใคร ย่อมเป็นทรัพย์สินของคนผู้นั้น^{๑๒} ด้วยเหตุผลนี้แรงงานย่อมเป็นทรัพย์สินของเจ้าของแรงงานโดยไม่ต้องสงสัย นอกจากเจ้าของแรงงานนี้แล้ว ไม่มีใครมีสิทธิในสิ่งนี้ แม้ว่าครั้งหนึ่งมันจะเคยเป็นสมบัติร่วมของทุกคนก็ตาม ล๊อคมีความเห็นว่า พระเจ้าสร้างมนุษย์มาเหมือนกัน ทุกคนต่างไม่มีอะไรเป็นสมบัติส่วนตัวมาตั้งแต่เกิด เรามีเพียงแรงงานเท่านั้น เมื่อมนุษย์ร่วมกันสร้างสังคมการเมือง มนุษย์ได้ตกลงร่วมกันว่าต่อแต่นี้ไปต่างคนต่างจะเคารพในทรัพย์สินของกันและกันทรัพย์สินที่แต่ละคนลงแรงสร้างสรรค์ขึ้นมาย่อมเป็นทรัพย์สินส่วนตัวของคนผู้นั้นเขามีสิทธิโดยชอบธรรมในสิ่งที่

---

^{๑๑}Ibid. , pp.133-145.

^{๑๒}J.W. Gough, *The Second Treatise of Civil Government and A Letter Concerning Toleration* By John Locke, p.15.

เขาออกแรงทำมันขึ้นมา คนอื่นจะละเมิดสิ่งดังกล่าวนี้ไม่ได้^{๑๒} จริงอยู่ว่าครั้งหนึ่งผืนแผ่นดินแปลงนี้ยังไม่มีใครมาจับจอง มันเป็นสมบัติร่วมของทุกคน แต่เมื่อนายสีมาจับจอง หักรั้วถางพง กลายเป็นที่นาสำหรับปลูกข้าว ทั้งที่ดินและผลผลิตอันงอกเงยออกมาจากที่ดินที่นายสีลงแรงสร้างสรรค์ขึ้นนี้ย่อมเป็นทรัพย์สินส่วนตัวของนายสีไปมันไม่ใช่สมบัติสาธารณะอีกต่อไปแล้วนายสีเท่านั้นที่มีสิทธิ์เหนือผืนดินแปลงนี้คนอื่นไม่มีสิทธิ์

๒.๒.๒ ทรรศนะที่เกิดจากสภาวะธรรมชาติ (State of nature)

ในทรรศนะของล๊อคในสภาวะธรรมชาติมนุษย์ทุกคนเกิดมาบริสุทธิ์ไม่รู้อะไรเลยที่สามารถรู้อะไรและเข้าใจโลกภายนอกรอบตัวได้ก็โดยการเรียนรู้จากการสังเกตและประสบการณ์ และคุณสมบัติประจำตัวมนุษย์ทุกคนก็คือ ความมีเหตุผลอันเป็นสิ่งที่พระเจ้าประทานมาให้แก่มนุษย์ทุกคน เหตุผลของมนุษย์เต็มไปด้วยเมตตาธรรม ใฝ่สันติ การกระทำใดๆ ของมนุษย์อยู่ภายใต้กฎธรรมชาติและมนุษย์จะสามารถเข้าใจกฎธรรมชาติได้ด้วยเหตุผลและประสบการณ์^{๑๓} การที่มนุษย์ไม่ทำร้ายกันและกันนั้นเพราะมนุษย์ตระหนักด้วยเหตุผลว่าหากคนกระทำเช่นนั้นก็ย่อมจะได้รับการโต้ตอบในทำนองเดียวกันมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติตามทรรศนะของล๊อคมี ๒ ลักษณะ คือ

ก. **ภาวะแห่งเสรีภาพ(Liberty)**ซึ่งทำให้มนุษย์สามารถกระทำในสิ่งที่ตนปรารถนาภายใต้ขอบเขตจำกัดแห่งกฎธรรมชาติ^{๑๔} ซึ่งเป็นที่น่าตั้งข้อสังเกตในทรรศนะของชาวตะวันตกที่มีทรรศนะเกี่ยวกับเสรีภาพที่น่าสนใจเช่น พี.เฮช พาร์ทริดจ์ (P.H. Partridge)^{๑๕} อธิบายความหมายของเสรีภาพในเชิงประวัติปรัชญาและความคิดทางสังคมว่าเสรีภาพนั้นใช้ในความหมายทางจริยธรรม ทางสังคม โดยหมายถึงสภาพที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่าง

---

^{๑๒} John Locke, Two Treatises of Government, p.134.

^{๑๓} Ibid. , pp.122-128.

^{๑๔} Ibid. , pp.133-146.

^{๑๕} P. H. Partridge, “Freedom” in The Encyclopedia of Philosophy, Vol. III, edited by Paul Edwards (New York : The Macmillan Company The Free press, 1967), pp. 221–225.

คนต่อคน หรือหมายถึงเงื่อนไขของชีวิตในสังคม ทั้งนี้เพราะเสรีภาพ หมายถึงสภาพ การดำเนินชีวิตที่ปราศจากอำนาจ หรือแรงบังคับจากผู้อื่น คนๆหนึ่งจะพูดได้ว่ามีเสรีภาพ ก็ ต่อเมื่อเขาสามารถเลือกจุดหมายของตนเองได้ ตัวเขาเองสามารถเป็นสาเหตุของเงื่อนไข ชีวิตตัวเอง เขาสามารถเลือกสิ่งที่เขาพอใจ และไม่เลือกสิ่งที่เขาไม่ยอมทำ แต่เมื่อเขาเลือก ที่จะทำก็ยังสามารถเลือกได้ไม่ถูกบังคับโดยเจตจำนงของบุคคลอื่น ของรัฐหรือของอำนาจชี้ ขาดอันใด เป็นการใช้เสรีภาพที่จะเลือกหรือไม่เลือกไม่มีอำนาจใดมาบังคับ

ข. ภาวะแห่งความเท่าเทียมกันของทุกชีวิตที่อาศัยอยู่(equality) ล็อกคให้ทรงสนะ ว่า คนที่เกิดมาแล้วย่อมมีเสรีภาพที่สมบูรณ์ มีความสุขอย่างไม่จำกัดต่อสิทธิทั้งหลายทั้งปวง ตามกฎเกณฑ์แห่งธรรมชาติเสมอภาค เท่าเทียมกับผู้อื่นซึ่งเป็นสมาชิกคนหนึ่งของโลก เขามี อำนาจไม่เพียงแต่ดูแลทรัพย์สิน เขายังมีสิทธิในชีวิตของตน มีเสรีภาพแห่งตน^{๑๖}

แนวคิดของล็อกเกี่ยวกับมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติ(State of nature) ล็อก เห็นว่ามนุษย์ในสภาวะธรรมชาติไม่มีความแตกต่างมากนักกับมนุษย์ในสังคมที่มีการจัด ระเบียบแล้วทั้งนี้เพราะล็อกไม่เชื่อว่าโดยธรรมชาติมนุษย์จะดำรงอยู่ได้โดยปราศจาก กฎระเบียบ กฎและระเบียบที่ครอบคลุมมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติก็คือกฎแห่ง ธรรมชาติ (Law of nature) นั่นเอง

ในสภาวะธรรมชาติ(State of nature) จะมีกฎแห่งธรรมชาติทำหน้าที่ในการจัด ระเบียบการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ ซึ่งจะมีผลผูกพันกับมนุษย์ทุกคน และด้วยเหตุผลแห่งกฎ ธรรมชาตินี้จะสอนให้มนุษย์ทุกคนรู้ว่า มนุษย์เกิดมามีความเสมอภาคและอิสรภาพทัดเทียม กัน (Men beings are equal, have equal rights) จะไม่มีบุคคลใดที่จะมีสิทธิทำอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ และทรัพย์สินของผู้อื่นแต่การอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติอาจ เกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นได้ ทั้งนี้เพราะภายใต้กฎแห่งธรรมชาติสังคมมนุษย์ปราศจากกลไก ในการจัดระเบียบที่ชัดเจน ๓ ประการคือ^{๑๗}

๒.๒.๒.๑ สภาวะธรรมชาติเป็นสภาวะที่ไม่มีกฎหมายอันเป็นที่ยอมรับร่วมกัน มนุษย์อาจเข้าใจสภาวะธรรมชาติแตกต่างกัน ทำให้ไม่สามารถตกลงกันได้ในบางกรณี

^{๑๖} John Locke, **Two Treatises of Government**, pp.133-135.

^{๑๗} สมบัติ ชำรงชัยณรงค์, การเมือง : แนวความคิดและการพัฒนา, หน้า ๑๖๑.

๒.๒.๒.๒ สภาวะธรรมชาติเป็นสภาวะที่มีตุลาการที่มีความเที่ยงธรรม และเป็นที่ยอมรับร่วมกัน คอยทำหน้าที่ตัดสินข้อพิพาทอันอาจเกิดขึ้นภายใต้กฎแห่งธรรมชาติ ซึ่งตุลาการต้องเป็นคนกลางที่ไม่มีประโยชน์ได้เสียกับคู่กรณี

๒.๒.๒.๓ สภาวะธรรมชาติเป็นสภาวะที่ไม่มีอำนาจบริหารที่จะทำหน้าที่บังคับให้เป็นไปตามคำตัดสินต่างๆ

ข้อบกพร่องภายใต้สภาวะธรรมชาติดังกล่าวทำให้มนุษย์ต้องใช้เหตุผลส่วนบุคคลเพื่อตัดสินความขัดแย้ง (Conflict) ที่เกิดขึ้นตามที่แต่ละคนเห็นสมควร สภาพเช่นนี้อาจนำไปสู่ความไม่ยุติธรรมและเกิดปัญหาที่ขยายตัวได้ ทั้งนี้เพราะมนุษย์มีอคติเกี่ยวกับผลประโยชน์ของตน ถึงแม้ว่ามนุษย์จะเป็นผู้มีเหตุผลและศีลธรรมโดยธรรมชาติ สามารถเรียนรู้และเข้าใจกฎธรรมชาติได้แต่มนุษย์ทุกคนมิได้มีเหตุผลสมบูรณ์อยู่ในระดับเดียวกัน โดยทั่วไปมนุษย์อาจมีข้อบกพร่อง ๓ ประการคือ:-

ประการแรก มนุษย์อาจตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของผลประโยชน์ส่วนตนและไม่ยอมศึกษากฎธรรมชาติ จึงไม่สามารถทำความเข้าใจต่อกฎแห่งธรรมชาติได้เป็นอย่างดี

ประการที่สอง มนุษย์อาจเห็นส่วนดีของตนมากเกินไปและใส่ใจกับความยุติธรรมของผู้อื่นน้อยเกินไป

ประการสุดท้าย มนุษย์มีความแตกต่างกันในการปฏิบัติตามกฎหมายด้วย ข้อบกพร่องดังกล่าว มนุษย์จึงจำเป็นต้องหาทางแก้ไข ทั้งนี้เพราะมนุษย์มีเหตุผลที่จะแสวงหาสิ่งที่ดี ดังนั้น มนุษย์จึงตกลงร่วมกันที่จะจัดตั้งกฎและระเบียบของสังคมขึ้น เพื่อป้องกันความไม่แน่นอนจากกฎแห่งธรรมชาติ

๒.๒.๓ ทรรศนะที่เกิดจากปัจจัยทางการเมืองการปกครอง

ล๊อคได้ให้ความหมายอำนาจทางการเมืองว่าเป็นสิทธิในการจัดทำกฎหมายพร้อมด้วยบทลงโทษถึงชีวิตและโทษที่เบาบางลงไปทั้งหมดสำหรับวางระเบียบควบคุมและสงวนรักษาทรัพย์สินและสิทธิในการใช้พลังของประชาชนเพื่อบริหารให้เป็นไปตามกฎธรรมชาตินั้นๆ เพื่อป้องกันจักรภพให้พ้นจากการประทุษร้ายจากภายนอกและทั้งหมดนี้เพื่อประโยชน์ส่วนรวมเท่านั้น^{๑๘}

^{๑๘} John Locke, *Two Treatises of Government*, p.159.

ก. ทฤษฎีที่ว่าด้วยสัญญาประชาคม (Social contract)

สัญญาประชาคมมีความหมายว่า ประชาชนยินยอมเสียเสรีภาพส่วนหนึ่งของตน เพื่อแลกกับความอยู่รอดและความสงบสุขประชาชนทุกคนพร้อมใจกันยินยอมเสียเสรีภาพ โดยมอบอำนาจชี้ขาดแก่บุคคลผู้หนึ่ง เพื่อให้เขาสามารถจัดการปกครองให้เกิดความสงบเรียบร้อยได้ เมื่อมอบอำนาจนี้ให้แก่ผู้ใดแล้วก็ต้องยินยอมให้มีอำนาจเด็ดขาดไปตามวาระที่กำหนด มิฉะนั้นแล้วเขาก็จะไม่สามารถใช้อำนาจได้อย่างเด็ดขาดจริงๆ เพราะต้องเกรงกลัวว่าเมื่อพ้นระยะที่มีอำนาจแล้วจะถูกแก้แค้นการปฏิวัติจึงเป็นการกระทำที่ขัดต่ออุดมการณ์ของสัญญาประชาคม เมื่อพลเมืองมอบอำนาจให้ประมุขของชาติตามสัญญาประชาคมแล้วแต่ละคนก็จะมีฐานะเป็นเพียงหนึ่งของเครื่องจักรอันได้แก่ชาติของตนนี้คือรัฐในอุดมคติ ซึ่งลึอกต้องการให้เป็นจริงขึ้นในประเทศอังกฤษโดยมีกษัตริย์เป็นประมุขในทางการเมืองตามทฤษฎีของลึอก จึงให้ความหมายสัญญาประชาคม(Social contract) ว่าหมายถึงการมีองค์กรรับผิดชอบใช้อำนาจบังคับให้คนประพฤติชอบและมีศีลธรรมอันดี ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วในสภาวะธรรมชาติแต่ขาดผู้ที่คอยบังคับให้เป็นไปตามนั้น^{๑๕}

อุดมการณ์ของการตกลงร่วมกันในสัญญาประชาคม (Social contract) คือการจัดตั้งองค์กรและสถาบันที่มีความเที่ยงธรรมในการบัญญัติและบังคับใช้กฎหมายเมื่อสังคมถูกกำหนดขึ้นตามสัญญาประชาคม รัฐบาลจะได้รับการจัดตั้งขึ้น การจัดตั้งรัฐบาลมิได้จัดตั้งโดยสัญญาประชาคม แต่จัดตั้งโดยความไว้วางใจชั่วคราว (Fiduciary trust) โดยกำหนดให้มีสภานิติบัญญัติ (The legislature) เป็นผู้มีอำนาจสูงสุด (The supreme power) ส่วนฝ่ายบริหาร (The executive) มีหน้าที่เป็นผู้รับใช้ อย่างไรก็ตามลึอกกล่าวว่าสภานิติบัญญัติมีอำนาจสูงสุดเฉพาะในระหว่างองค์กรของรัฐบาลเท่านั้น อำนาจที่เหนือกว่าอำนาจของสภานิติบัญญัติ คือ อำนาจของประชาชน

การที่ลึอกกำหนดให้สภานิติบัญญัติเป็นองค์กรที่มีอำนาจชั่วคราว(fiduciary power) ก็เพราะรัฐบาลในความหมายของลึอกนั้นเปรียบเสมือน ทรัสต์ (Trust) ผู้บริหารทรัสต์ (Trustee)และผู้รับประโยชน์จากทรัสต์(Beneficiary)แต่รัฐบาลซึ่งเปรียบเสมือนทรัสต์ในทฤษฎีของลึอกมีผู้เกี่ยวข้องเพียง ๒ ฝ่ายเท่านั้น คือ ประชาชน เป็นทั้งผู้จัดตั้งทรัสต์และผู้รับประโยชน์จากทรัสต์ ส่วนสภานิติบัญญัติคือผู้บริหารทรัสต์

^{๑๕} Ibid., pp.159-167.

หลักการสำคัญของทฤษฎีตามทฤษฎีของล๊อคคือ ผู้บริหารทฤษฎีมีเพียงหน้าที่ (obligations) แต่ไม่มีสิทธิ (rights) ทั้งนี้เพราะจุดมุ่งหมายของทฤษฎีมีได้จัดตั้งขึ้นเพื่อผลประโยชน์และความต้องการของผู้บริหาร ดังนั้น ผู้บริหารอาจถูกถอดถอนเมื่อใดก็ได้หากผู้บริหารทฤษฎีกระทำบกพร่องต่อหน้าที่

สภานิติบัญญัติ (Legislature) ในฐานะของผู้บริหารทฤษฎีจึงอยู่ใต้อำนาจสูงสุดของประชาชน ซึ่งมีอำนาจที่จะถอดถอนผู้บริหารได้ตลอดเวลา หากปรากฏว่าผู้บริหารกระทำการตรงข้ามกับผลประโยชน์และความต้องการของประชาชน ดังนั้น อำนาจทั้งหมดของผู้บริหารจึงขึ้นอยู่กับประชาชนซึ่งมีสิทธิที่จะเพิกถอนเมื่อใดก็ได้ เพื่อจัดหาผู้บริหารใหม่ที่ประชาชนคาดหวังว่าจะรักษาผลประโยชน์ ความปลอดภัย และความมั่นคงได้ดีกว่า

ภายใต้แนวความคิดนี้ สิทธิแห่งรัฐทั้งหมด จึงเป็นของประชาชนส่วนรัฐบาลมีเพียงหน้าที่ (duties) ที่จะต้องกระทำเพื่อผลประโยชน์ของประชาชน ซึ่งต่างกับทฤษฎีเทวสิทธิ (The theory of divine right) ที่ถือว่าผู้ปกครองเท่านั้นที่มีสิทธิ ส่วนประชาชนมีเพียงหน้าที่ที่จะต้องรับใช้ผู้ปกครองและในทฤษฎีสัญญาประชาคมโดยทั่วไป (The theory of contract) ทั้งประชาชนและรัฐบาลมีสิทธิ แต่ภายใต้ทฤษฎีของล๊อค สิทธิเป็นของประชาชนเท่านั้น ผู้ปกครองมีหน้าที่เพียงผู้รับใช้ โดยสาระสำคัญของหลักเกณฑ์แห่งสัญญา (contract) ผู้ที่กระทำสัญญาต่อกันต้องมีทั้งสิทธิและหน้าที่^{๒๐} ด้วยเหตุที่ล๊อคไม่ต้องการให้ผู้ปกครองมีสิทธิ (right) เกินขอบเขต ล๊อคจึงกำหนดให้ประชาชนทำสัญญาในระหว่างประชาชนเพื่อจัดตั้งสังคมขึ้นมิใช่จัดตั้งรัฐบาลรัฐบาลจึงมิใช่คู่สัญญากับประชาชนรัฐเป็นแต่เพียงเครื่องมือ (instrument) เพื่อบรรลุจุดประสงค์ที่สังคมต้องการ

ด้วยความเชื่อมั่นในกฎแห่งธรรมชาติ (natural law) ล๊อคจึงกำหนดให้รัฐบาลมีหน้าที่ในการแสวงหากฎหมาย (finding the law) ที่ดีสำหรับประชาชน มิใช่ทำหน้าที่กำหนดกฎหมาย (making law) ตามเจตนารมณ์ ของผู้ปกครอง

ข. สังคมการเมืองมีการใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือพิทักษ์สันติสุขให้ปวงชน

ล๊อคให้ทฤษฎีว่ากฎหมายที่ดีไม่ใช่สิ่งที่จำกัดสิทธิเสรีภาพ แต่เป็นสิ่งปกป้องสิทธิเสรีภาพ ที่ใดปราศจากกฎหมายที่นั่นไม่มีอิสระเสรี เพราะสิทธิเสรีภาพคือ

^{๒๐} สมบัติ ชำรงธัญญวงศ์, การเมือง : แนวความคิดและการพัฒนา, หน้า ๑๖๓.

ความดี มีอิสรภาพจากการถูกข่มขู่หรือทำอันตรายโดยผู้อื่น กฎหมายไม่ได้อยู่ภายใต้การบังคับตามอำเภอใจของบุคคลหนึ่งบุคคลใด^{๒๐}

๒.๒.๔ ทรรศนะที่เกิดจากปัจจัยทางการบริหารรัฐ

ในทรรศนะของล็อกการกำเนิดรัฐนั้นมีความหมายว่ารัฐเกิดขึ้นเพราะให้มนุษย์อยู่ภายใต้กฎหมาย ถ้าไม่มีกฎหมายก็ไม่มีสิทธิเสรีภาพ การมีสิทธิเสรีภาพนั้นก็ถือการพ้นจากการบีบบังคับหรือการทำร้ายโดยคนอื่น กฎหมายจึงเป็นหลักประกันแห่งสิทธิเสรีภาพ รัฐ(State)เข้ามาเป็นคู่กรณีในพันธสัญญากับประชาชนก็เพื่อที่จะมาควบคุมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพดังกล่าวตามกฎหมาย และถ้ารัฐไม่เคารพสิทธิเสรีภาพของประชาชนก็เท่ากับรัฐละเมิดพันธสัญญาดังกล่าวและประชาชนสามารถยกเลิกเพิกถอนรัฐได้ ประเด็นนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าล็อกได้ให้ความสำคัญและพยายามที่จะแสดงว่าสิทธิเสรีภาพตามธรรมชาติของมนุษย์นั้นต้องถูกจำกัดโดยกฎหมายเพื่อความสงบและมั่นคงในชีวิตของทุกคน ถ้าไม่มีการทำสัญญาประชาคมกันแล้วมนุษย์ก็จะใช้สิทธิเสรีภาพอย่างไม่มีขอบเขตจนอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในประชาคมนั้นได้^{๒๑}

ก. การสถาปนารัฐบาล (The Government)

การที่มนุษย์ทำสัญญาดตกลงที่จะอยู่ร่วมกันสังคมก็เกิดขึ้นจึงเป็นสัญญาที่มนุษย์ร่วมกันเข้าเป็นสังคมเดียวกัน แต่การรวมเป็นสังคมการเมืองยังไม่สามารถที่จะทำให้ความบกพร่องในทางธรรมชาติหมดไปได้ ความสงบเรียบร้อยจะเกิดขึ้นก็โดยการสถาปนารัฐบาลขึ้นมาซึ่งถือว่าเป็นสัญญาจัดตั้งรัฐบาลขึ้นปกครองสังคมการเมือง^{๒๒}

ข. องค์กรนิติบัญญัติ (The Legislative)

---

^{๒๐} John Locke, *Two Treatises of Government*, pp.121-127.

^{๒๑} *Ibid.*, pp.184-185.

^{๒๒} M. Seliger, *The Liberal politics of John Locke*, (London: Unwin Ltd. 1969),pp.124-

เมื่อมีสังคมการเมืองเกิดขึ้นสิ่งสำคัญประการแรกของสังคมการเมืองในแนวความคิดของล็อกก์ก็คือ การสถาปนาองค์กรที่จะใช้อำนาจนิติบัญญัติขึ้นมาเพื่อวางแผนการให้การดำเนินงานทางสังคมการเมืองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอำนาจนิติบัญญัติ (Legislative Power) มีอำนาจเหนืออำนาจอื่นใดทั้งหมด (Supreme Power) และเป็นสิ่งที่ละเมิดไม่ได้เปลี่ยนแปลงไม่ได้ถ้าประชาชนไม่ยินยอม จากประเด็นนี้แสดงให้เห็นว่าปัจเจกชนในธรรมชาติของล็อกก์ถือได้ว่ามีบทบาทสำคัญในการร่างระเบียบกฎหมายในการจัดระเบียบในสังคมแห่งรัฐให้เข้าไปในลักษณะมีส่วนร่วมในสิทธิในการวางระเบียบ กฎกติกาในการอยู่ร่วมกันในสังคม^{๒๔}

ค. องค์กรบริหาร (The Executive)

องค์กรบริหารอยู่ในฐานะเป็นองค์กรที่นำเอาเจตจำนงของฝ่ายนิติบัญญัติมาปฏิบัติ โดยทั่วไปฝ่ายบริหารไม่มีอิสระที่จะทำอะไรได้ตามเจตจำนงของตน การใช้อำนาจของฝ่ายบริหารเป็นไปตามกฎหมายที่ฝ่ายนิติบัญญัติบัญญัติขึ้นมามีความเห็นว่าการใช้อำนาจนิติบัญญัติ (The Legislative) และฝ่ายนิติบัญญัติควรแยกออกจากกัน คือ^{๒๕}

๑) สมาชิกของสภานิติบัญญัติและเจ้าหน้าที่รัฐบาลจะต้องไม่ใช่บุคคลเดียวกัน ปัจเจกชน แม้จะมีคุณสมบัติพิเศษก็ไม่ควรให้ทำหน้าที่สองอย่าง คือ บัญญัติกฎหมายและดำเนินการตามกฎหมายร่วมกัน หลักการแบ่งแยกอำนาจนี้ไม่ได้หมายความว่า การยกระดับขององค์กรทั้งสองให้เสมอภาคกันเป็นแต่ไม่ให้อำนาจตกอยู่ในมือขององค์กรใดเพียงองค์กรหนึ่งเท่านั้น

๒) ในส่วนการดำเนินงานของฝ่ายบริหาร โดยทั่วไปต้องอยู่ในกรอบของกฎหมาย ฝ่ายนิติบัญญัติเป็นองค์กรที่คอยควบคุมฝ่ายบริหารแต่ในบางกรณีก็สามารถยืดหยุ่นได้คือการดำเนินการนอกเหนือกฎหมายได้ ถ้าการกระทำนั้นต้องเป็นภาวะจำเป็นเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลักซึ่งเรียกว่าการใช้สิทธิพิเศษของฝ่ายบริหาร

๓) อำนาจตุลาการหรือการตัดสินคดีไม่ควรที่จะกำหนดให้เป็นอำนาจอิสระ การบังคับคดีจำเป็นต้องอาศัยรัฐบาลหรือฝ่ายบริหาร เพราะฉะนั้นอำนาจตุลาการจึงต้อง

---

^{๒๔} M. Seliger, *The Liberal politics of John Locke*, pp.167-170.

^{๒๕} *Ibid.* , pp.324-331.

เกี่ยวข้องกับอำนาจบริหาร โดยถือได้แยกองค์กรตุลาการ(Judiciary)จากองค์กรบริหารแต่ยังมีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกันอยู่ไม่เป็นอิสระเสียทีเดียวการแต่งตั้งผู้พิพากษา(Judge)หรือตุลาการให้เป็นหน้าที่ของรัฐบาลซึ่งอยู่ในฐานะผู้บังคับคดีมีฉะนั้นแล้วคำพิพากษาในคดีข้อขัดแย้งต่างๆ จะไม่มีความหมาย เพราะขาดองค์กรบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษานั้น

๒.๓ ประเภทและลักษณะของสิทธิ

ตามแนวความคิดของล๊อค ล๊อคจำแนกสิทธิออกเป็นสองส่วนหลักๆ ได้ดังนี้คือ

๒.๓.๑ สิทธิตามธรรมชาติ (Natural Rights)

๒.๓.๒ สิทธิทางการเมือง(Political Rights)

๒.๓.๑ สิทธิตามธรรมชาติ (Natural Rights)

สิทธิตามธรรมชาติเป็นสิทธิที่กำเนิดมาพร้อมกับมนุษย์สิทธิตามธรรมชาติ (Natural Rights) ตามทฤษฎีของล๊อค หมายถึง สิทธิอันชอบธรรมที่มนุษย์ทุกคนจะพึงมีคือสิทธิในตัวเองสิทธิในทรัพย์สินและสิทธิเสรีภาพของตนเองสิ่งที่ล๊อคนำมาเป็นหลักฐานสนับสนุนทฤษฎีนี้คือสภาวะตามธรรมชาติ (State of Nature) ของมนุษย์ และกฎธรรมชาติ (Natural Laws) ซึ่งเป็นสภาพก่อนมีรัฐ^{๒๖} ล๊อคให้ทฤษฎีว่า มนุษย์ทุกผู้ทุกนามย่อมมีสิทธิตามธรรมชาติ ที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสภาพแห่งเสรีภาพอันสมบูรณ์^{๒๗} ที่จะแสดงออกซึ่งบทบาทแห่งตนและจัดการกับทรัพย์สินของตนตามที่ตนคิดว่าเหมาะสมภายในขอบเขตแห่งกฎของธรรมชาติและไม่มีมนุษย์คนใดที่จะมีอภิสิทธิ์เกินกว่ามนุษย์ด้วยกันกฎของธรรมชาติหรือเหตุผลสอนมวลมนุษย์ทั้งปวงว่าเพราะความที่มนุษย์ชาติทั้งปวงเป็นผู้เสมอภาค และเป็นอิสระเสรี ดังนั้น จึงไม่มีบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่จะมีสิทธิพิเศษ เบียดเบียนอีกคนหนึ่งได้ ไม่ว่าในเรื่องชีวิต อิสระเสรีและทรัพย์สินจุดประสงค์อันยิ่งใหญ่ของมนุษย์ชาติก็คือการรวมตัวกันเข้าเป็นจักรภาพ

^{๒๖} John Locke, *Treatise of Civil Government and A Letter Concerning Toleration*, pp.5-10.

ลือคมองสภาวะตามธรรมชาติว่ามีลักษณะไม่เลวร้าย ดังจะเห็นได้จาก
พรรณษะที่ว่า^{๒๕} มนุษย์ทุกคนเป็นอยู่ตามธรรมชาติและว่าโดยลักษณะแห่งความเป็น
อิสระที่สมบูรณ์เพื่อการกระทำของพวกเขาจะจัดการทรัพย์สินสมบัติของพวกเขา และทุก
คนตามที่พวกเขาคิดถึงไว้อย่างเหมาะสม ซึ่งอยู่ในกรอบของกฎธรรมชาติ ไม่มีการ
สอบถาม หรือขึ้นอยู่กัเบตนาของแต่ละคน ลักษณะความเสมอภาคก็เช่นกัน ในจุดไหน
ที่อำนาจทั้งปวงกับอำนาจศาลใช้แทนกันได้ไม่มีใครมีมากกว่ากันไม่มีอะไรมากไปกว่า
หลักฐานที่สรรพสิ่งของมนุษย์ชาติสายพันธุ์เดียวกันและตำแหน่งเดียวกัน ทุกคนเกิดมามี
สิทธิทางธรรมชาติเช่นเดียวกัน และประโยชน์ที่จะเกิดจากสติปัญญาก็เท่าเทียมกัน ควร
ที่จะเสมอภาคระหว่างกันโดยไม่มีว่าใครอยู่ใต้บัญชาของผู้ใด

ลือคมีพรรณษะเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ว่ามนุษย์ไม่มีความรู้อะไรติดตัวมา
แต่เกิด จิตมนุษย์ว่างเปล่า ความรู้ทั้งปวงได้มาจากการสังเกตและการวิเคราะห์สิ่งที่ได้จาก
การสังเกต การสังเกตและการวิเคราะห์ในลักษณะนี้ลือคเรียกรวมๆว่าประสบการณ์ มนุษย์
ฉลาดขึ้นได้ด้วยการศึกษาธรรมชาติและเหตุผลโดยอาศัยวิธีการทางตรรกวิทยา ด้วยวิธีการ
ดังกล่าวมนุษย์จะเข้าใจธรรมชาติเพิ่มขึ้น และสามารถนำความรู้้นั้นมาปฏิบัติได้^{๒๖}

ลือคมีความเห็นว่าคนพวกที่สร้างโลกสมัยใหม่ได้แก่นักวิทยาศาสตร์ นัก
ปกครอง พ่อค้า และนักอุตสาหกรรม ลือคเป็นคนแรกที่ประเมินค่าของคนเหล่านี้ จึง
นับได้ว่าเขาเป็นคนแรกที่แสดงเหตุผลสนับสนุนอารยธรรมแบบชนชั้นกลาง
(bourgeoiste) และแม้จะเชื่อพระเจ้า แต่ก็มีความเห็นแย้งกับความคิดทางศาสนาสมัย
กลางในเรื่องต่างๆ เช่น สิ่งมหัศจรรย์ นรก สวรรค์ แต่เชื่อเรื่องพระเยซูเป็นผู้ปลดปล่อย
และเชื่อเรื่องชีวิตหลังตายแล้วการที่ลือคคิดว่าคนเกิดมาไม่รู้อะไรนั้นมีความสำคัญใน
ด้านจริยธรรมกล่าวคือเขาไม่เชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์โลกที่มีจริยธรรมมาแต่กำเนิดมนุษย์
ในสภาวะธรรมชาติ พยายามหาเหตุผลที่ทำให้มนุษย์จำเป็นต้องมีรัฐ และอ้างเรื่องมนุษย์ใน
สภาวะที่ไม่มีผู้ปกครอง ไม่มีรัฐ ทุกคนอยู่ในสภาวะอนาธิปไตย หรือสภาวะธรรมชาติ ทุกคน
มีกฎของตนเอง ชีวิตหาความสงบไม่ได้ ภาวะการณ์อะไรล่วงหน้าก็ไม่ได้ ผู้อ่อนแอไม่มีทาง

---

^{๒๕} ปรีชา ช้างขวัญยืน, **ปรัชญาแห่งอุดมการณ์ทางการเมือง** พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๒๕.

^{๒๖} John Locke, **Two Treatises of Government**, pp. 121-126.

ต่อสู้ผู้แข็งแรง และผู้แข็งแรงเองก็กลัวคู่แข่งที่แข็งแรงด้วยกัน^{๓๐} แม้มนุษย์จะเป็นคนดีโดยธรรมชาติ แต่เมื่อขาดความมั่นคง ก็นับว่าเป็นข้อบกพร่องของสภาวะธรรมชาติ มนุษย์ไม่มีอะไรเป็นหลักประกันแต่เนื่องจากมนุษย์มีเหตุผลจึงพยายามหาวิธีเสริมส่วนบกพร่องของธรรมชาติ จะเห็นได้ว่าสภาวะธรรมชาติไม่ใช่สภาวะสงคราม แต่เป็นสภาวะที่ทุกคนเท่าเทียมกัน และสามารถกระทำการได้อย่างมีเสรีภาพเต็มที่ ทุกคนอยู่ในกฎธรรมชาติ และโดยกฎธรรมชาตินี้ทุกคนก็มีสิทธิตามธรรมชาติคือ สิทธิในชีวิต อิสรภาพ และทรัพย์สิน สิทธิในอิสรภาพ ก็คือสิทธิที่จะกระทำการได้ตามความปรารถนาเมื่อการกระทำนั้นไม่ขัดกับกฎธรรมชาติ เหตุผลสอนมนุษย์ให้ปฏิบัติตามกฎนี้ จึงทำให้มนุษย์ไม่ต่อสู้กันอย่างโหดร้าย เยี่ยงสัตว์ ล้อคเชื่อว่าแม้ในสภาวะธรรมชาติมนุษย์ก็ดีกว่าสัตว์ เพราะมนุษย์รู้จักใช้เหตุผล

ก. สิทธิในตัวเอง

ในธรรมชาติของลี้คนี้ธรรมชาติของมนุษย์(Human nature)มนุษย์เมื่อเกิดมาแล้วย่อมมีสิทธิตามธรรมชาติที่จะพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชีวิตร่างกายให้อยู่รอด ซึ่งรวมไปถึงสิทธิในอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เป็นต้น ล้อคถือว่าสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ธรรมชาติได้สงวนและเก็บไว้เพื่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ชาติร่วมกัน ดังนั้นมนุษย์ย่อมมีสิทธิที่จะเป็นเจ้าของในสิ่งเหล่านี้โดยชอบธรรม สิ่งเหล่านี้มีฐานะเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์ มนุษย์ทุกคนมีทรัพย์สิน(property) ในตัวของตนเอง^{๓๑} เป็นสิ่งที่ไม่มีการเป็นเจ้าของร่วม นอกจากตัวเขาเอง แรงงานจากร่างกายของเขาและผลงานจากน้ำมือของเขาเป็นของเขาอย่างถูกต้อง

ข. สิทธิในทรัพย์สิน (Property)

ล้อคเชื่อว่า มนุษย์โดยธรรมชาติควรมีสิทธิเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะสิทธิในทรัพย์สินเหตุผลที่มนุษย์ยอมสละสิทธิตามธรรมชาติให้แก่สังคมก็เพื่อจุดมุ่งหมายหลักที่จะให้รัฐบาลปกป้องคุ้มครองชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สินของประชาชน ความหมายของทรัพย์สินตามแนวความคิดของลี้คมีมากกว่าความหมายของทรัพย์สินที่เป็นเพียง

---

^{๓๐} ปรีชา ช้างขวัญยืน, ปรัชญาแห่งอุดมการณ์ทางการเมือง, หน้า ๑๓๑.

^{๓๑} John Locke, *The Second Treatise of Civil Government*, pp.134.

ผลประโยชน์และความต้องการทางเศรษฐกิจแต่มีความหมายครอบคลุมวงจรทั้งหมดของชีวิต เสรีภาพ และการแสวงหาความสุข ลือคย่ำว่าสิทธิในทรัพย์สินที่เขาหมายถึงคือ เสรีภาพในการ เป็นเจ้าของ มิใช่สิทธิในการทำให้ผู้อื่นเป็นทาส

ลือคมีทรรศนะว่าทรัพย์สินเป็นสิทธิที่ปราศออกจากมนุษย์ไม่ได้ (inalienable rights) และเป็นคุณสมบัติที่เป็นของมนุษย์มาตั้งแต่ก่อนตั้งคมการเมืองจะถูกสถาปนาขึ้น การ เข้าร่วมในพันธะสัญญาเพื่อจัดตั้งรัฐบาล (Civil government) ขึ้นก็เพื่อประกันเสรีภาพในการ ใช้สิทธินี้ทั้งนี้เพราะในสภาวะธรรมชาติไม่มีความแน่นอนและสะดวกสบาย ในการใช้ สิทธิเหล่านี้ไม่มีอำนาจที่จะคอยคุ้มครองปกป้องสิทธินี้ให้คงอยู่ถาวรตลอดไป^{๓๒}

ในการรักษาสิทธิของตนนั้นต้องรักษาสิทธิของผู้อื่นด้วย และทุกคนต้อง รักษาภวข้อนี้ไว้ การรักษาความจริงและความเชื่อต่อกันมิใช่สิ่งที่เกิดจากสังคมแต่เป็น สิ่งที่มนุษย์มีอยู่โดยธรรมชาติ ถ้ามนุษย์ไม่ดี ไม่มีกฎเกณฑ์โดยธรรมชาติแล้ว มนุษย์จะ เข้ามาอยู่รวมกันเป็นสังคมไม่ได้เลย คนส่วนใหญ่ต้องเป็นคนดี รู้จักสิทธิและหน้าที่ตาม กฎธรรมชาติแต่เนื่องจากมีคนส่วนน้อยฝ่าฝืนกฎธรรมชาติจึงทำให้เกิดภัยอันตรายต่างๆ ขึ้นคนเราจึงมีความต้องการสิ่งสามสิ่งได้แก่ กฎหมายที่แน่นอน ผู้ตัดสินที่เที่ยงธรรม และอำนาจบริหารที่จะทำให้การตัดสินเรื่องต่างๆ ดำเนินไปอย่างถูกต้อง^{๓๓}

โดยลือคมีความเห็นว่า อันที่จริงมนุษย์เมื่อร่วมมือกันจัดตั้งองค์กรอธิปไตย (Sovereign) คือรัฐบาลเพื่อระครองสิทธิธรรมชาติของมวลมนุษย์เองแล้ว มนุษย์ก็ต้อง อยู่ในสังคมในหมู่คณะ มีการติดต่อสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน แต่มนุษย์ไม่ได้อยู่ใน กฎหมายและอำนาจเดียว เพราะมนุษย์ต่างก็อยู่ในสภาวะธรรมชาติระหว่างกัน มนุษย์มี พันธสัญญาต่อกันได้ เพราะมนุษย์มีธรรมชาติเป็นกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติต่อกัน

ลือคได้ให้ทรรศนะในเรื่องดังกล่าวว่าเนื่องจากการรักษาสัจจวาจาและ ประพฤติตนตามพันธกรณีนั้น เป็นภาระหน้าที่ของมนุษย์โดยตรง ในฐานะที่ดำรงอยู่ เป็นมนุษย์มิใช่ดำรงอยู่ในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม ส่วนการคุ้มครองทรัพย์สินเป็น หน้าที่ของรัฐบาลเพราะสิทธิตามธรรมชาติในความหมายทรัพย์สินนั้นมาก่อนการ

---

^{๓๒} John Locke, *Two Treatises of Government*, pp. 139-144.

^{๓๓} J.W. GOUGH, *The Second Treatise of Civil Government and A Letter Concerning Toleration* By John Locke, p. 41.

สถาปนารัฐบาลเพราะเป็นสิทธิของมนุษย์ตามธรรมชาติ ดังนั้นรัฐบาลจะต้องทำ
หน้าที่คุ้มครองประคับประคองสิทธินี้จะจำกัดหรือละเลยไม่ได้เด็ดขาด สิทธิใน
ทรัพย์สินใน

ทรรศนะของล็อกก์มีทรรศนะว่าทรัพย์สินเกิดขึ้นมาตั้งแต่เมื่อมนุษย์ยังอยู่ในสภาวะ
ธรรมชาติ ที่เป็นเช่นนี้ได้ก็ด้วยเหตุผล ๒ ประการคือ^{๓๔}

๑. ความหมายของทรัพย์สินนั้นล็อกก์มีทรรศนะที่แตกต่างไปจากหลาย
ทรรศนะคือทรัพย์สินนอกจากจะเป็นวัตถุสิ่งของต่างๆแล้วยังหมายรวมถึงร่างกายของ
มนุษย์และแรงงานมนุษย์ด้วยดังที่ล็อกก์ได้ให้ทรรศนะว่า มนุษย์ทุกคนมีทรัพย์สินในตัว
ของเขาเองไม่มีใครมีสิทธิที่จะใช้นอกจากตัวเขาเอง^{๓๕}

๒. การเกิดกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ล็อกก์มีทรรศนะว่าสรรพสิ่งทั้งหลายใน
โลกนี้ พระผู้เป็นเจ้าของได้ประทานให้แก่มนุษย์ทุกคนหมายความว่าสิ่งทั้งหลายที่มีอยู่ใน
โลกทั้งหมดเป็นของทุกคนหรือทุกคนมีกรรมสิทธิ์ร่วมกันแต่กรรมสิทธิ์ส่วนตัวหรือ
ส่วนบุคคลจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเขาได้ใช้แรงงานเคลื่อนย้ายหรือเก็บเกี่ยวของสิ่งนั้น
แรงงานและผลงานจากน้ำมือของเขาอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นของเขาอย่างถูกต้อง อะไรก็
ตามที่เขาได้เคลื่อนย้ายสิ่งนั้นออกมาจากที่มันเคยอยู่ก็ถือว่าเขาได้ใช้แรงงานเข้าไปในสิ่ง
นั้นโดยสิ่งนั้นถือว่าเป็นของเขา

ดังนั้นแรงงานจึงเป็นที่มาแห่งกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินอันเป็นสิ่งของทั้งหลาย
ในทรรศนะของล็อกก์ และเป็นสิ่งที่เหลืออยู่ก็ยังคงเป็นของทุกคนอยู่นั่นเอง ล็อกก์ได้
กำหนดขอบเขตในการครอบครองสิ่งต่างๆไว้ด้วยว่าไม่มีใครมีสิทธิแม้ด้วยแรงงานของ
ตนที่จะมีสิ่งของที่จะครองร่วมกันเกินกว่าที่ดินและครอบครัวของตนอาจใช้นั้นนั่นคือแต่
ละคนและแต่ละครอบครัวจะต้องใช้ทรัพย์สินหรือครอบครองทรัพย์สินด้วยแรงงานที่พอดี

---

^{๓๔} เสถียร หอมขจร, รศ., **ทฤษฎีการเมืองและจริยธรรม ๒**, (กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยรามคำแหง ,๒๕๔๐), หน้า ๑๔ - ๑๕.

^{๓๕} John Locke, **The Second Treatise of Civil Government**, Edited with and Introduction by
Thomas I, Cook,(N.Y:Hafner Publishing Company,1969), pp.122-123.

เหมาะแก่ตนเองไม่พุ่มเฟิยและการสะสมทรัพย์สินนั้นต้องไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้อื่นด้วย ถ้าก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น ล็อคถือว่าไม่ถูกต้อง^{๓๖}

ค. สิทธิเสรีภาพกับสิทธิของปัจเจกชน

ล็อคกล่าวถึงสภาพธรรมชาติไว้ว่าโดยธรรมชาติมนุษย์มีเสรีภาพโดยสมบูรณ์ (perfect freedom)^{๓๗} นั้นหมายความว่าโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์มีสิทธิกำหนดการกระทำของตนเองโดยไม่ต้องขึ้นอยู่กับคำยินยอมหรือเจตนารมณ์ของใครทั้งสิ้น มนุษย์จึงขึ้นอยู่กับกฎธรรมชาติเท่านั้น และกฎธรรมชาตินี้เองได้ให้สิทธิแก่มนุษย์ได้แก่สิทธิทางด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับศาสนา ซึ่งเป็นสิทธิส่วนตัว สิทธิในทรัพย์สินที่ปัจเจกชนได้ลงแรงไปกับทรัพยากรของโลก นั้นหมายความว่ากฎธรรมชาติซึ่งเป็นกฎของพระเจ้าได้ให้สิทธิไว้ว่า ชีวิตส่วนตัวและทรัพย์สินส่วนตัวซึ่งเป็นทรัพย์สินเอกชนต้องได้รับการเคารพ ใครจะละเมิดมิได้ในสภาวะธรรมชาติจะมีกฎธรรมชาติทำหน้าที่ในการจัดระเบียบการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ ซึ่งจะมีผลผูกพันกับมนุษย์ทุกคน

ล็อคให้ทรรศนะว่าในสภาพธรรมชาติดังกล่าว ปัจเจกชนล้วนมีสิทธิบังคับใช้กฎธรรมชาตินั้น ถ้ามีการละเมิดชีวิตส่วนตัวหรือละเมิดทรัพย์สินทุกคนก็มีสิทธิป้องกันตนเองตามกฎธรรมชาติ ซึ่งเป็นสาเหตุให้จบลงในลักษณะของความขัดแย้ง มนุษย์จึงจำเป็นต้องยินยอมจัดตั้งรัฐขึ้นเพื่อเป็นตัวกลางที่บังคับใช้กฎธรรมชาตินั้นแทนมนุษย์ทุกคน หรือรัฐมีขึ้นสำหรับป้องกันสิทธิตามธรรมชาติอันได้แก่สิทธิในทรัพย์สินส่วนตัวและต่อไปนี้มนุษย์ไม่ต้องลงมือใช้อำนาจบังคับใช้กฎธรรมชาติดังกล่าวด้วยตนเองอีกต่อไป แต่เป็นหน้าที่ของรัฐแทน ล็อคมีความเห็นว่ารัฐไม่ใช่สิ่งที่เป็นธรรมชาติสำหรับมนุษย์ แต่รัฐเป็นสิ่งที่มนุษย์จัดตั้งขึ้นด้วยความจำเป็น สภาพตามธรรมชาติในทรรศนะของล็อคคือคือสิทธิและเสรีภาพไม่ใช่ความหวาดกลัว

ดังนั้น ถ้าไรรัฐสิทธิและเสรีภาพจะไม่ได้รับการป้องกันแต่ถ้ามีรัฐ รัฐสามารถประกันถึงสิทธิและเสรีภาพที่มีตามธรรมชาติได้ดีกว่าต่างคนต่างใช้อำนาจ

^{๓๖}M. Seliger, *The Liberal politics of John Locke*, p.187.

^{๓๗} เสถียร หอมขจร, รศ., *ทฤษฎีการเมืองและจริยธรรม* ๒, หน้า ๓๓.

บังคับใช้กฎหมายด้วยตนเอง อำนาจอธิปไตยของรัฐในทรศนะของล๊อคจึงเกิดจากความไว้วางใจของประชาชนที่สามารถป้องกันสิทธิและเสรีภาพของตนได้ ถ้าความไว้วางใจดังกล่าวหมดสิ้นไปเนื่องจากรัฐไม่ป้องกันสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกชนปัจเจกชน ย่อมมีสิทธิที่จะโอนอำนาจนั้นให้คนที่เหมาะสมต่อไป ล๊อคจึงเชื่อในอำนาจอธิปไตยของปวงชนถือว่าประชาชนคือเจ้าของอำนาจอธิปไตย^{๓๘} และปฏิเสธทฤษฎีเทวสิทธิ์(Divine Right) ของกษัตริย์ ซึ่งหมายถึงทรศนะที่เชื่อว่าพระเจ้าทรงมอบอำนาจสูงสุดในการปกครองให้กับกษัตริย์

๒.๓.๒ สิทธิทางการเมือง (Political Rights)

ความสนใจและความเชื่อมั่นของล๊อคเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ ทำให้ล๊อคศึกษาและค้นคว้าเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์อย่างจริงจัง จะเห็นได้จากผลงานชิ้นสำคัญของล๊อคเรื่องความเข้าใจเกี่ยวกับมนุษย์ (An Essay Concerning Human Understanding) ซึ่งล๊อคได้อธิบายถึงหลักความจริงของมนุษย์ที่มีมาตั้งแต่เกิด^{๓๙} ลักษณะและที่มาของมโนภาพของมนุษย์ รูปแบบ (models) ความสัมพันธ์และมโนภาพสากล ความเป็นสาเหตุลักษณะตัวตนของมนุษย์ ความรู้และความน่าจะเป็นเกี่ยวกับชีวิตและสังคมมนุษย์ ผลงานชิ้นนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาความคิดทางการเมืองของล๊อคไปสู่ทฤษฎีสัญญาประชาคมที่ล๊อค ส่วนแนวความคิดทางการเมือง(Political Philosophy) ทฤษฎีว่าด้วยรัฐล๊อคไม่เห็นด้วยกับความคิดที่ว่า การปกครองที่ดีที่สุดคือการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ กษัตริย์ทรงไว้ซึ่งเทวสิทธิ์ในพระราชอำนาจแต่เพียงผู้เดียวมนุษยชาติไม่มีสิทธิในอิสรภาพและสภาพตามธรรมชาติ^{๔๐}

ก. ทฤษฎีพันธสัญญา(The Social Contract Theory) คนเราสร้างพันธสัญญาต่อกัน เพื่อให้พ้นจากสภาวะธรรมชาติพันธสัญญานี้เป็นสัญญาที่ทุกคนกระทำต่อทุกคนพันธ

^{๓๘} สมบัติ ชำรงชัยวงศ์, การเมือง : แนวความคิดและการพัฒนา, หน้า ๑๗๑.

^{๓๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๓.

^{๔๐} John Locke, An Essay concerning the Understanding, knowledge, opinion, and Assent, (Cambridge : ed. Benjamin Rand, 1931), p.15.

สัญญาทำให้เกิดรัฐหรือสังคมทางการเมืองขึ้น พันธะดังกล่าวนี้เกิดจากความพร้อมใจกัน
ของทุกคน ทุกฝ่ายต้องยอมรับมติของส่วนใหญ่ เพราะหากไม่ยอมรับมติส่วนใหญ่แล้วรัฐจะ
คงอยู่ไม่ได้ พันธสัญญาดังกล่าวเมื่อเกิดขึ้นแล้วคนเราจะไม่มีเสรีภาพดังเมื่ออยู่ในสภาวะ
ธรรมชาติอีกต่อไป เว้นแต่รัฐบาลจะถูกทำลายหรือบุคคลนั้นถูกตัดออกจากสังคม
นอกจากนั้นพันธสัญญานี้ต้องเป็นความพร้อมใจของคนแต่ละรุ่น คือเด็กมีเสรีภาพที่จะเลือก
เข้าร่วมรัฐใดก็ได้ เด็กมิได้เป็นสมบัติของรัฐที่ตนถือกำเนิด

ล๊อคมีทรรสนะว่าในการสร้างพันธสัญญานี้มนุษย์มิได้จำกัดเสรีภาพที่ตนมีอยู่ใน
สภาวะธรรมชาติลง แต่เป็นการยอมยกเลิกสิทธิในการลงโทษของแต่ละคนเสีย โดย
มอบให้ผู้ที่ได้รับมอบอำนาจจากรัฐเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่แทน มนุษย์ยังมีสิทธิในการรักษา
และป้องกันอยู่เหมือนเดิม มิได้ถูกจำกัดสิทธิใดๆ สิทธิต่างๆ ที่เคยมีเมื่ออยู่ในสภาวะ
ธรรมชาติ คือการปฏิบัติตามธรรมชาติยังคงอยู่^{๔๐}

จากการการสร้างพันธสัญญานี้ก็จะตั้งข้อสังเกตในผลดีที่เกิดขึ้นต่อปัจเจก
ชนคือ ปัจเจกชนยังเป็นเจ้าของสิทธิหรืออำนาจต่างๆอยู่ แต่มอบความไว้วางใจให้แก่
รัฐบาล แต่รัฐบาลเป็นผู้ใช้สิทธิตามที่ประชาชนมอบอำนาจให้ ดังนั้นสังคมก็ยังมีสิทธิใน
การยกเลิกการมอบอำนาจเมื่อรัฐบาลปฏิบัติการณ์ไม่เป็นไปตามที่ส่วนรวมต้องการ
กล่าวคือประชาชนส่วนรวมมีสิทธิปฏิวัติได้ แต่การที่จะกระทำเช่นนี้ก็ยังมีสิ่งที่เป็นข้อ
วิตกอยู่คือ อย่างไรจึงจะเรียกว่าเป็นการปฏิบัติที่ไม่เป็นไปตามความต้องการของ
ส่วนรวมหรือส่วนรวมต้องการอะไร จุดมุ่งหมายของรัฐก็คือความดีของส่วนรวม รัฐมี
หน้าที่ใช้อำนาจตามกฎหมายเพื่อรักษาทรัพย์สินของประชาชนและป้องกันประเทศให้พ้น
จากศัตรูภายนอก และรัฐเองต้องใช้อำนาจโดยความถูกต้อง(Might will be right)ชอ
บรรณาการประชาชน

ข. อำนาจรัฐ (State Power) ล๊อคได้ให้ทรรสนะว่ามนุษย์ไม่ได้สละสิทธิ
ของตนทั้งหมดแก่รัฐบาล แต่เสียสละเพียงส่วนหนึ่งของเสรีภาพทางธรรมชาติเพื่อให้
เป็นเงื่อนไขแห่งความอยู่รอดของสังคมเท่านั้น สิทธินั้นคือสิทธิในการพิพากษาลงโทษ
แต่มนุษย์ยังคงรักษาสิทธิอื่นๆของตนได้อย่างดียิ่งภายใต้การควบคุมและปกป้อง

---

^{๔๐} ปรีชา ช่างขวัญยืน, ปรัชญาแห่งอุดมการณ์ทางการเมือง, หน้า ๑๓๒.

คุ้มครองของรัฐบาล และรัฐบาลแห่งประชาชนซึ่งก็คือองค์อธิปัตย์(Sovereign) ที่พวกเขาตกลงรวมใจกันจัดตั้งขึ้น ด้วยเจตนารมณ์ที่แท้จริงนั้น ประชาชนไม่ได้จัดตั้งรัฐบาลที่เป็นเผด็จการรวมอำนาจที่ไม่มีขอบเขตแต่มอบความไว้วางใจให้รัฐบาลเป็นผู้ใช้สิทธิหรืออำนาจแทน^{๔๒}

ทฤษฎีของสัญญาประชาคมของล็อกก์นั้นถือได้ว่าเป็นรากฐานของสังคมนगरเมืองของมนุษย์ เพราะล็อกก์ได้ประมวลความคิดว่าด้วยรัฐอำนาจการเมืองว่ามาจากการตกลงและยอมรับหลักการร่วมกันของมนุษย์ เบื้องแรกของสังคมนगरเมือง ก็คือการสถาปนาอำนาจรวมนี้เป็นอำนาจสูงสุด เกิดจากการสมยอมของทุกคน เรียกว่าอำนาจนิติบัญญัติแต่ก็มีขอบเขตจำกัดมีหลักเกณฑ์และไม่หยาบหลวม(arbitrary)มีหน้าที่ออกกฎหมายซึ่งต้องเป็นไปตามบรรทัดฐาน(norm)และครรลองของกฎแห่งธรรมชาติ และที่สำคัญที่สุดอีกอย่างหนึ่งก็คืออำนาจนิติบัญญัติจะโยกย้ายมอบหมายอำนาจนี้ไปให้ใครอื่นไม่ได้เป็นอันขาด นอกจากนี้ยังมีข้อจำกัดของอำนาจอยู่คือ ไม่สามารถจะยึดเอาทรัพย์สินจากสมาชิกคนใดโดยไม่ได้รับการสมยอมสัญญาประชาคมของล็อกก์เป็นพันธสัญญาที่มนุษย์รวมใจกันจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นสังคมนगरเมือง

ล็อกก์มีทรรศนะว่าสัญญาประชาคมไม่ใช่พันธสัญญาระหว่างมหากษัตริย์กับประชาชนแต่เป็นพันธสัญญาของประชาชนเพื่อประชาชน พันธสัญญาที่เกิดขึ้นเป็นความตกลงระหว่างคนที่ต้องการเข้ามาอยู่ร่วมกัน^{๔๓} ซึ่งมีรัฐบาลเป็นองค์อธิปัตย์ที่รับฝากอำนาจและใช้ไปเพื่อผลประโยชน์แห่งความสุขของประชาชนแต่ฝ่ายเดียวเท่านั้น ประชาชนทั้งหมดมอบหมายอำนาจนิติบัญญัติให้แก่บุคคลที่พวกเขาเห็นว่าเหมาะสมที่จะรับภาระนี้และเป็นที่ไว้วางใจว่าจะปกป้องคุ้มครองพวกเขา โดยกฎหมายที่แน่นอนและรับรู้กันทั่วไป อำนาจทุกอย่างที่ได้ถูกมอบหมายให้กับใครก็ตามด้วยความไว้วางใจให้กระทำการอันใดย่อมถูกจำกัดโดยจุดประสงค์อันนั้นเมื่อใดก็ตามที่จุดประสงค์อันนั้นถูกละเลยหรือปฏิเสธ ความไว้วางใจนั้น (The Trust) ต้องหมดไปโดยปริยาย และอำนาจที่ได้รับมอบหมายนั้น ก็จะกลับไปสู่เจ้าของผู้เคยมอบหมายมาแล้วแต่เจ้าของจะทำการมอบหมายใหม่อีกครั้งใครก็ตามที่

^{๔๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๒.

^{๔๓} ปรีชา ช่างขวัญยืน, ปรัชญาแห่งอุดมการณ์ทางการเมือง, หน้า ๑๒๘.

พวกเขาคิดว่าดีที่สุดสำหรับความปลอดภัย(safety) และมั่นคงของชีวิตและทรัพย์สินของพวกเขาเอง ลีออคได้เสนอลักษณะของรัฐที่ดีไว้ ๓ ประการคือ ^{๔๔}

๑. ต้องเป็นรัฐที่อดกลั้นคือรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างกัน

๒. เป็นรัฐนัยลบคือไม่พยายามปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงชีวิตของประชาชนเพียงแต่รักษาอิสรภาพของประชาชนไว้เท่านั้น

๓. เป็นรัฐที่เป็นผู้แปลงคือแปลงความเห็นแก่ตัวของปัจเจกชนไปเป็นความคิดเห็นส่วนรวม

ลีออคมีทรรศนะว่ารัฐบาลประเภทที่ดีที่สุดได้แก่ ประเภทที่นิติบัญญัติมอบให้อยู่ในมือของบุคคลต่างๆกันซึ่งเมื่อรวมเข้าด้วยกันอย่างเหมาะสมก็จะมีอำนาจทำกฎหมายด้วยตัวเขาเองหรือรวมกับคนอื่นๆ ทั้งลีออคก็สนับสนุนความเหมาะสมของสภาผู้แทนที่จะมีฐานะเป็นองค์กรนิติบัญญัติ ลีออคมีทรรศนะว่า อำนาจสูงสุดที่มาจากองค์กรนิติบัญญัตินี้ มีข้อจำกัด ๕ ประการด้วยกันคือ

๑. จะต้องบัญญัติกฎหมายให้มีมาตรฐานเดียวกันเพราะฉะนั้นจะออกกฎหมายตามอำเภอใจไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นใครทุกคนจะต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน

๒. กฎหมายที่ออกมานั้นต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

๓. การบัญญัติกฎหมาย เพื่อจะขึ้นภายในทรัพย์สิน จะต้องได้รับความยินยอมจากประชาชน ความยินยอมนี้ประชาชนจะให้โดยตรงหรือผ่านผู้แทนก็ได้ ข้อเสนอเรื่องนี้ให้ความเห็นว่าลีออคได้แย้งไม่ให้เก็บภาษีถ้าประชาชนไม่มีสิทธิเลือกผู้แทน

๔. จะโอนหรือสละอำนาจในการออกกฎหมายของตนให้แก่บุคคลหรือองค์กรอื่นใดไม่ได้ เพราะว่าประชาชนเท่านั้นเป็นผู้มีสิทธิที่จะมอบอำนาจนี้ให้แก่ผู้ใดก็ได้^{๔๕}

สิทธิในการมีส่วนร่วมในการออกกฎหมาย ตามความคิดของลีออคนี้แสดงว่าอำนาจสูงสุดของรัฐคืออำนาจในการออกกฎหมาย อำนาจอื่นๆ ของสังคมต้องได้มาจากอำนาจของนิติบัญญัติ และต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตของอำนาจนิติบัญญัตินั้นด้วย เพราะไม่มีอำนาจใดๆ ที่จะจำกัดอำนาจนิติบัญญัติได้ แต่อย่างไรก็ตามอำนาจสูงสุดคืออำนาจ

---

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๓.

^{๔๕} เสถียร หอมขจร, รศ., ทฤษฎีการเมืองและจริยธรรม๒, หน้า ๔๐.

นิติบัญญัติ^๖ จะต้องไม่ขัดกับหลักทางศีลธรรม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือต้องอยู่ภายใต้ขอบข่ายของกฎแห่งจริยธรรม(Moral Law)และประชาชนทุกคนเป็นผู้เป็นเจ้าของอำนาจนั้น สามารถจะถอดถอนหรือเปลี่ยนแปลงอำนาจนั้น เมื่อเห็นว่าไม่ดำเนินไปตามข้อตกลงหรือความไว้วางใจที่มอบหมายให้ฝ่ายนิติบัญญัตินี้มาจากการเลือกตั้ง โดยยึดหลักดังนี้คือ

๒.๓.๒.๑ การดำเนินการเพื่อให้สอดคล้องกับหลักแห่งความยินยอม ลีออคเสนอให้ประชาชนเป็นผู้เลือกตั้งสมาชิกสภา การที่ประชาชนมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งนับได้ว่า เป็นการแสดงออกซึ่งความยินยอมอย่างแข็งขันที่จะมอบอำนาจให้แก่ผู้แทนของตน ในการเลือกตั้งหรือการมอบความยินยอมจะต้องกระทำเป็นระยะๆนั่นคือ การมอบความยินยอมให้แก่ผู้แทนเป็นไปในลักษณะชั่วคราวคือ ภายในกำหนดระยะเวลาหรือเป็นวาระๆไป การให้ความยินยอมเป็นไปใน ๒ ลักษณะคือ

๑) การให้ความยินยอมโดยแจ่มแจ้ง(Express consent) เป็นการแสดงความสมัครใจออกมาให้คนอื่นได้รู้ได้เห็น เช่น การที่ทุกคนยินยอมต่อเสียงข้างมาก ความยินยอมประเภทนี้เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ผู้ร่วมทำสัญญาตั้งสังคมการเมืองในระยะแรก และการใช้สิทธิเลือกตั้งในเวลาต่อมา

๒) การให้ความยินยอมโดยปริยาย(Tacit consent)เกิดขึ้นเมื่อบุคคลยังคงอยู่ในสังคมถือเอาประโยชน์จากความคุ้มครองและบริการที่สังคมอำนวยความสะดวกให้แก่เขาและเคารพปฏิบัติตามกฎหมายประชาคมนั้นคือใครก็ตามที่อยู่ในสังคมและรับประโยชน์จากสังคมเช่นบริการทางสาธารณะต่างๆแม้จะไม่ได้แสดงความยินยอมอย่างแข็งขันก็ตาม แต่ก็ถือว่าคนพวกนี้ได้ให้ความยินยอมโดยปริยายทั้งสิ้น^{๖๖}

ในความยินยอมทั้งสองประการนี้ ข้อผูกมัดผู้ยินยอมโดยชัดแจ้งมีมากกว่าผู้ยินยอมโดยปริยายนั่นคือ ผู้ให้ความยินยอมโดยปริยายหากไม่พอใจก็สามารถออกจากสังคมไปได้ แต่ผู้ยินยอมโดยชัดแจ้งเขาไม่อาจถอนตัวออกได้ เว้นเสียแต่รัฐบาลถูกยุบซึ่งผู้ให้ความยินยอมชัดแจ้งจะผูกพันอยู่กับรัฐบาลตลอดไป จะอย่างไรก็ตามพันธ

---

^{๖๖}เสถียร หอมขจร,รศ., ทฤษฎีการเมืองและจริยธรรม๒, หน้า ๓๗.

สัญญาหรือสัญญาประชาคมนี้อาจมีผลเฉพาะผู้บรรลุนิติภาวะหรือพ้นสภาพความเป็น
ทารกเท่านั้น^{๔๗}

๒.๓.๒.๒ หลักเจตจำนงของเสียงส่วนใหญ่ ล็อกเสนอให้ผู้ที่มีความไว้วางใจ
โดยเสียงส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ได้รับมอบหมายให้เป็นตัวแทนของประชาชนเพื่อไปทำหน้าที่
นิติบัญญัติ ฉะนั้นสมาชิกแห่งองค์กฤษฎีกาจึงมาจากการตัดสินใจของเสียงข้างมากของ
คนในสังคมโดยผ่านกระบวนการเลือกตั้ง องค์กฤษฎีกาจึงมีฐานะเป็นตัวแทนของ
ประชาชนและเป็นการใช้อำนาจในนามของประชาชน หรือถ้าจะกล่าวอีกความหมายหนึ่ง
เจตจำนงขององค์กฤษฎีกาก็ถือว่าเป็นเสมือนเจตจำนงของประชาชนล็อกเสนอมูลบททาง
การเมืองว่า มนุษย์เราเกิดมาเสมอภาคกันนั่นคือ เกิดมาตัวเปล่าไม่มีสิทธิพิเศษอันใดติดตัวมา
เลย มีแต่ความเป็นมนุษย์อันได้แก่ความสามารถคิดและความต้องการอย่างมนุษย์ ถ้าปล่อยตาม
ยถากรรม มนุษย์จะแย่งกันหาประโยชน์ใส่ตัวจนเกิดการกระทบกระทั่งถึงทะเลาะวิวาท
หรือฆ่าฟันกันตาย เพื่อหลีกเลี่ยงภัยพิบัติดังกล่าวมนุษย์จึงยินยอม โดยความโน้มเอียงตาม
ธรรมชาติที่จะทำสัญญาประชาคม (social contract) ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอดของตนเอง บางคน
อาจจะไม่แถลงออกมาตรงๆ แต่ความจำเป็นตามธรรมชาติเพื่อการอยู่รอดย่อมเป็นหลักฐาน
เพียงพอว่า ทุกคนยอมทำสัญญาประชาคม สัญญาประชาคม

ตามทฤษฎีของล็อกเกิดขึ้นจากความยินยอมของทุกคนเพื่อเป็นหลักประกัน
สำหรับการดำรงชีพด้วยความสะดวกปลอดภัยและสันติภาพร่วมกันรวมทั้งความมั่นคงใน
ทรัพย์สิน สัญญาดังกล่าวทำให้มนุษย์รวมกันได้ มีรัฐบาลรับผิดชอบปกครองภาวะอยู่ได้
ธรรมชาติและอันตรายจากธรรมชาติค่อยๆหมดไปสัญญานี้มาจากความยินยอมสมยอมทั้ง
สองฝ่ายที่ผูกพันกันคือฝ่ายปกครอง (The Governing) และฝ่ายถูกปกครอง (The Governed) ฝ่าย
ปกครองมีสิทธิตามสัญญาเรียกร้องให้คนปฏิบัติตามคำสั่งและผู้ถูกปกครองหรือราษฎรมี
สิทธิที่จะหวังให้ฝ่ายปกครองปฏิบัติตามสัญญาอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้โดยไม่มาละเมิดสิทธิ
ทางธรรมชาติของเขา หากมีการละเมิดและผู้ปกครองกระทำการใดใดนอกเขตอำนาจข่มเหง
ราษฎรยอมมีสิทธิที่จะปลดฝ่ายปกครองออกได้อย่างเต็มที่ กล่าวคือราษฎรเป็นผู้ปกครอง
อันแท้จริงเป็นผู้สร้างอำนาจอธิปไตยนั่นเอง^{๔๘} ล็อกมีทฤษฎีว่าการทำสัญญาประชาคม

---

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗.

^{๔๘} สมักร ปุราวาส, วิชาปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครพิมพ์, ๒๕๑๕), หน้า
๔๑๕-๔๒๐.

มี ๒ กรรม ๒ วาระ นั่นคือ ครั้งแรกเป็นการสถาปนาสังคมประชาชนขึ้นมาจากความ สะดวกและความไม่สะดวกบางประการ ครั้งที่สอง เป็นการสถาปนารัฐบาลซึ่งเป็น ตัวแทนทำหน้าที่ให้แก่สังคมเป็นส่วนรวม^{๔๕} แต่ลึกลงเห็นว่าสังคมกับรัฐบาล ไม่ใช่สิ่ง เดียวกัน ถึงรัฐบาลจะเปลี่ยนไปแต่สังคมยังอยู่ ถึงอย่างไรสังคมการเมืองและรัฐบาลอาจ แยกออกจากกันได้ในการคิดแต่ก็ไม่ได้ได้อยู่อย่างอิสระในทางความจริงนั้น สังคม การเมืองจำเป็นต้องพึ่งพารัฐบาล^{๔๖}

ในด้านอำนาจทางการเมืองที่ประชาชนมอบให้แก่รัฐบาลนั้นประชาชนไม่ได้ มอบอำนาจไปให้โดยเด็ดขาดประชาชนยังคงธำรงรักษาไว้ซึ่งสิทธิเสรีภาพต่างๆ ของตน สิ่งที่สำคัญก็คือ สิทธิในชีวิต ความเป็นเสรีและกรรมสิทธิ์ รัฐบาลได้รับมอบหมายให้มี อำนาจในบางส่วนโดยมติของคนหมู่มากและอำนาจนั้นผู้อยู่ใต้ปกครองจะเอาคืนมาเสีย เมื่อใดก็ได้ อนึ่งความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับรัฐบาล แม้จะเกิดจากความยินยอม แต่รัฐบาลก็ไม่ได้อยู่ในฐานะคู่สัญญาที่จะได้รับประโยชน์ร่วมกันได้ ตามธรรมชาติของ ล็อกต้องการให้รัฐบาลเป็นผู้รับฝาก(Trustee)อำนาจและใช้ไปเพื่อประโยชน์ของ ประชาชนแต่ฝ่ายเดียวเท่านั้นซึ่งนั่นหมายความว่าวัตถุประสงค์ของรัฐบาล คือ รักษา ทรัพย์สินของปัจเจกชน และต้องปฏิบัติภายในขอบเขตความมั่นคงของปัจเจกชน^{๔๗}รัฐจึง ออกกฎหมายมาละเมิดสิทธิในเสรีภาพและทรัพย์สินของประชาชนเองไม่ได้เพราะ ขัดกับสิทธิขั้นพื้นฐานที่ประชาชนมีอยู่ตามธรรมชาติ ล็อกถือว่ากฎหมายปกครองจะต้อง ได้มาจากกฎหมายธรรมชาติประชาชนมีสิทธิแก้ไขเปลี่ยนแปลงกฎหมายเมื่อเห็นว่าขัดกับ จุดมุ่งหมายของรัฐแต่ประชาชนที่ว่านี้ต้องเป็นคนส่วนมาก ส่วนน้อยไม่มีสิทธิในการ ปฏิวัติ

๒.๓.๒.๓ สิทธิในการปฏิวัติ (The Right to Rebel) เนื่องจากความคิด ทางการเมืองของล็อกกำหนดให้ประชาชนเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด รัฐบาลเกิดขึ้นจากความ เห็นชอบและการจัดตั้งของประชาชน รัฐบาลมิใช่คู่สัญญาของประชาชนในการจัดตั้ง

---

^{๔๕} เดชชาติ วงศ์โกมลเชษฐ์, *ทฤษฎีการเมืองและสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์ , ๒๕๓๘), หน้า ๑๔๖.

^{๔๖} Robert A. Goldwin, *John Locke in History of Political Philosophy*, (Chicago : Rand McNally & company, 1964), p.457

^{๔๗} คณิน บุญสุวรรณ, *เอกสารการสอนชุดวิชาปัญหาการเมืองไทยปัจจุบัน*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, ๒๕๓๘), หน้า ๑๖๗.

สังคมการเมือง รัฐบาลเป็นเพียงผู้แทน ที่ประชาชนมอบหมายให้ทำหน้าที่ในการปกครอง รัฐบาลจึงมีเพียงหน้าที่ที่จะต้องกระทำเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนและรัฐบาลไม่มีสิทธิที่จะละเมิดความต้องการหรือผลประโยชน์ของประชาชนดังนั้นถ้าปรากฏว่าเมื่อใดก็ตามที่ รัฐบาลละเมิดหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเพื่อประโยชน์ส่วนตนประชาชนย่อมมีสิทธิในการถอดถอนรัฐบาลและถ้าจำเป็นจะต้องใช้กำลังเพื่อล้มล้างรัฐบาล ประชาชนก็มีสิทธิที่จะกระทำได้

ถือถือว่าการกบฏต่อต้านเป็นสิ่งที่ไม่ชอบธรรม แต่ต้องภายหลังจากการกดขี่อันยาวนาน ไม่ใช่ทุกครั้งไปที่มีเพียงการบริหารงานผิดพลาดในระยะเวลาอันสั้น^{๔๒} แต่ถ้ารัฐบาลมิได้ใช้อำนาจปฏิบัติการขัดต่อเจตนารมณ์ของประชาชนประชาชนจะไปล้มล้างรัฐบาลมิได้

การที่ถือให้สิทธิปฏิวัติแก่ประชาชน เพราะเหตุผลที่ว่ารัฐบาลกับประชาคมทางการเมืองเป็นคนละส่วนกัน รัฐบาลอาจถูกถอดถอนหรือล้มล้างได้โดยที่ประชาคมทางการเมืองมิได้สิ้นสุดไปด้วยเพราะประชาคมทางการเมืองเกิดขึ้นจากการกระทำสัญญาาร่วมกันของประชาชน แต่รัฐบาลเป็นแต่เพียงผู้แทนที่ประชาชนมอบอำนาจให้ทำหน้าที่ในการบริหารเท่านั้น เมื่อรัฐบาลที่ไม่เหมาะสมถูกล้มล้างไป ประชาชนก็สามารถจัดตั้งรัฐบาลขึ้นใหม่ได้เพราะอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน อย่างไรก็ตาม ประชาชนควรใช้สิทธิในการปฏิวัติ ในกรณีที่เป็นจริง ๆ เท่านั้น

ทฤษฎีของลัทธินี้เป็นหลักสำคัญในการปกครองของประเทศโลกเสรีและโลกเสรีพยายามมองปรัชญาของลัทธิในด้านดีตามที่ลัทธิเข้าใจ แต่ในการนำไปปฏิบัติจริงก็ยังมีข้อบกพร่องอยู่มาก ข้อบกพร่องนี้นักปรัชญาฝ่ายสังคมนิยมโดยเฉพาะพวกมาร์กซิสต์ได้เน้นให้เห็นอย่างเด่นชัด

๒.๔ เกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมเกี่ยวกับสิทธิ

ลัทธิมีแนวความคิดว่ามนุษย์ทุกคนอาศัยอยู่ในสภาพการณ์ตามธรรมชาติ คือสภาวะแห่งความมีอิสระเสรีอย่างสมบูรณ์ ในการที่จะกำหนดแนวทางปฏิบัติ การใช้ทรัพย์สินของตนและการดำเนินชีวิตด้วยการปฏิบัติที่ตนคิดว่าดีแล้วเหมาะสมแล้ว โดยภายในขอบเขตของกฎแห่งธรรมชาติ โดยไม่ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจ อิทธิพลหรือเจตนารมณ์ของใครๆ เลย

^{๔๒} เติลเลอร์ หอมขจร,รศ., ทฤษฎีการเมืองและจริยธรรม๒, หน้า ๔๓.

๒.๔.๑ ทรรศนะทางจริยศาสตร์ (Ethics)

แนวความคิดทางจริยศาสตร์ของล๊อคมีรากฐานมาจากประสบการณ์นิยม ดังนั้น ล๊อคจึงเสนอทฤษฎีจริยศาสตร์ตามแบบประสบการณ์นิยม ซึ่งจบลงด้วยความเป็นอัตสุขนิยม (Egoistic Hedonism) กล่าวคือ ล๊อคเห็นว่า การกระทำที่ก่อให้เกิดสุขแก่ตัวเองเป็นสิ่งดี เขากล่าวว่า 'ไม่มีความจริงที่มีมาแต่กำเนิดทางปฏิบัติหรือศีลธรรม มนุษย์มีมาตรการตัดสินทางศีลธรรมโดยปราศจากกฎเกณฑ์ใดๆ แต่มาตรการตัดสินความดีความชั่วขึ้นอยู่กับหัวใจของมนุษย์เอง มนุษย์เป็นมาตรการวัดทุกสิ่งทุกอย่าง'^{๕๓}

ก. มนุษย์โดยธรรมชาติมีจริยธรรมฝั่สันติ

ในงานเขียนของล๊อค ดำรัสว่าด้วยการปกครองเพื่อชี้้นำการปฏิบัติที่ไม่เกิดการนองเลือด เมื่อปี ๑๖๘๘ ตามที่ล๊อคกล่าวถึงมนุษย์โดยธรรมชาติว่ามีความอิสระและความเสมอภาค ไม่ใช่รัฐที่มีสงครามตลอดไป แต่เป็นรัฐที่มีความสงบมีสัมพันธไมตรีช่วยเหลือและปกป้องซึ่งกันและกัน เป็นรัฐที่มีอิสระภาพ ไม่ใช่รัฐที่มีการล่วงละเมิดสิทธิประชาชนส่วนใหญ่มีรัฐเชื่อฟัง ทำตามกฎหมาย และมีสิทธิในชีวิต อิสระภาพและทรัพย์สินโดยธรรมชาติ ขณะที่ทุกคนมีสิทธิตามธรรมชาติที่จะเคารพสิทธิของบุคคลอื่น ในฐานะเป็นเนื้อแท้ของหน้าที่เพราะกฎหมายและเหตุผลย่อมจะควบคุมพฤติกรรมของบุคคลนั้น^{๕๔}

---

^{๕๓} เด็อน คำดี, *ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๕๘.

^{๕๔} "...another British philosophy of the seventeenth century, published his "Treatise of Government" to support the Bloodless Revolution of 1688. According to Locke in the state of nature men were free and equal. It was not a lawless state where there is perpetual war of everyone against everyone, but it was one of peace, goodwill, mutual assistance and preservation, It is a state of liberty, but not of a licence, The majority of the people in this state obey the law of nature and enjoy their natural rights of life, liberty and property. Every man while enjoying his natural rights respects the rights of others as a matter of duty since his attitude is determined by the law of reason'. คุราชละเอียดยใน Waper, C.L., **Political Thought**, (London : The English University Press Ltd., 1967), p.95.

ข. มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ชอบใช้เหตุผลในการอยู่ร่วมกันในสังคม

ลื้อคมีทรรศนะว่ามนุษย์ทั้งมวลในสภาวะธรรมชาติเป็นผู้มีเมตตาธรรมช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตรงกันข้ามกับความเห็นของฮอบส์ที่ว่ามนุษย์มีธรรมชาติคือการทะเลาะวิวาท เห็นแก่ตัว แต่ลื้อคเห็นว่า ธรรมชาติของมนุษย์คือความก้าวไปสู่ความมีชีวิตร่วมกันในสังคมมีเหตุผลหรือปัญหาเป็นเครื่องนำทางชีวิตที่พระเจ้าได้ทรงประทานให้แก่มวลมนุษยชาติ ธรรมชาติที่แท้ของมนุษย์คือเหตุผลนั้นหมายถึงมนุษย์อาศัยเหตุผลจึงเต็มไปด้วยคุณภาพคือความเมตตากรุณาต่อกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน การปรารถนาดีต่อกัน การฝ่าฝืนดิ้นรนร่วมกัน เป็นต้น^{๕๕} สังคมการเมือง ตามทรรศนะของลื้อคคือสังคมที่ดำเนินไปตามหลักเหตุผลคือความร่วมมือร่วมใจเพื่อประโยชน์ส่วนรวมโดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นหลัก เป็นสังคมที่มีสภาพมั่นคงไม่สับสนและเปลี่ยนแปลงเพราะสังคมการเมืองของลื้อคที่ตั้งอยู่ด้วยกฎแห่งธรรมชาติซึ่งเป็นลักษณะที่เด่นที่สุดของสภาวะธรรมชาติ

โดยธรรมชาติมนุษย์มีแต่ความรักตนเองเหตุผลบวกกับความรักตนเองทำให้เกิดจริยธรรม เขาเห็นว่าหน้าที่ของมนุษย์คือแสวงหาความสุขและเลี่ยงทุกข์ สุขคือสิ่งที่เป็นที่พอใจ ทุกข์คือสิ่งที่ทำให้เดือดร้อน แดกแยกและทุกข์ทรมานใจ แต่ความสุขเพียงชั่วครู่สั้นย่อมไม่สำคัญเท่าความสุขที่ยั่งยืน ความสุขที่ยั่งยืนได้แก่ความสุขต่อไปนี้คือ ๑) สุขภาพ ๒) ชื่อเสียง ๓) ความรู้ ๔) การกระทำดี และ ๕) ความหวังในความสุขที่ถาวรในโลกหน้า ทั้งห้าประการนี้ลื้อคเห็นว่าเป็นความสุขที่ถาวร ความสุขในโลกหน้านั้นแม้ไม่สามารถรู้ได้ว่ามีหรือไม่ แต่การมีความหวังในสิ่งเหล่านี้ก็ทำให้คนเรามีความสุข ความสุข ชนิดนี้เป็นความสุขตามคำสอนของคริสต์ศาสนา ลื้อคเห็นว่าคำสอนของคริสต์ศาสนาไม่มีอะไรขัดกับจริยศาสตร์ของเขา เขาเห็นว่าทุกคนต่างก็แสวงหาความพึงพอใจกันทั้งสิ้น ความพึงพอใจไม่มีอะไรเสียหาย แต่ที่คนเราทำผิดเพราะความเขลา หากเราหมดความเขลาก็จะได้สิ่งที่ดี ถ้ารอบคอบก็จะได้สิ่งที่ตนปรารถนาอย่างแท้จริง^{๕๖}

---

^{๕๕} John Dunn, *The Political Thought of John Locke And Historical Account of The Argument of two treatises of Government*, (London : Cambridge University, 1969), p. 132.

^{๕๖} ปรีชา ช้างขวัญยืน, *ทรรศนะทางการเมืองของพุทธปรัชญาเถรวาท*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สามัคคีสาส์น จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๕๐.

ค. มนุษย์มีประสบการณ์การเรียนรู้ในเชิงจริยธรรมตั้งแต่เด็ก

ล๊อคให้พรรณาน่าว่า มนุษย์ทั้งหลายได้รับความรู้ทางศีลธรรมและตระหนักถึงพันธกรรม(obligation)ของตนเพื่อที่จะกระทำตามกฎเหล่านั้นโดยประสบการณ์ ยิ่งไปกว่านั้น มนุษย์เรียนรู้ซึ่งกฎทั้งหลายนั้นได้โดยผ่านทางการศึกษา สิ่งแวดล้อมและประเพณีของประเทศตน มนุษย์ปลูกฝังคำสอนทางศีลธรรมไว้ในหัวใจของเด็กเอง

ดังนั้นเมื่อเด็กทั้งหลายเจริญวัยขึ้นจึงได้พบความจริงเหล่านั้นในมโนสำนึก โดยให้มีความสำนึกว่ามีผิดถูก และพร้อมกันนั้น เด็กก็ไม่สามารถจะหวนระลึกได้ว่าตนได้ถูกสั่งสอนมาอย่างไร จึงนับถือกฎหรือความจริงเหล่านั้นว่าเป็นข้อบัญญัติของพระเจ้าบ้าง เป็นกฎเกณฑ์ของธรรมชาติบ้าง อันที่จริงแล้ว มโนสำนึกบุญบาปนั้นหาใช่อะไรไม่ ที่แท้ก็คือความเห็นของมนุษย์นั่นเอง กล่าวคือมันเป็นเพียงความคิดเห็นที่เกี่ยวกับความถูกความผิดของการกระทำของมนุษย์เอง ในเรื่องของความรู้ทางศีลธรรมที่ตนต้องการอย่างนั้น^{๕๗}

ง. การประพฤติตามกฎกติกาในสังคมเป็นที่มาของประโยชน์สุขร่วมกัน

โดยธรรมชาติของมนุษย์แล้วย่อมไม่ต้องการมีกฎอะไรเลยสำหรับควบคุมตนเองถ้าหากว่าผลของการกระทำที่ตามมาตามธรรมชาติ มีพลังเพียงพอที่จะควบคุมหรือชักนำให้มนุษย์รู้สึกสบายใจและประสบความสำเร็จบ้างแต่อย่างไรก็ตามกฎของสังคมเป็นตัวกำหนดเจตจำนง และมีผลบังคับซึ่งสามารถให้คุณและโทษได้ด้วยจะเห็นได้ว่าจริยศาสตร์ของล๊อคนั้นจะเน้นแนวความคิดในเรื่องประสบการณ์หรือความจริงเชิงประจักษ์ ที่เป็นโลกแห่งประสาทสัมผัส และสอดคล้องกับประโยชน์นิยม ที่เน้นในสุขนิยมและให้ความสำคัญแก่ปัจเจกสุขมากกว่าความสุข และถือเอาตัวเองเป็นตัวตัดสินทางศีลธรรม^{๕๘}

ล๊อคให้พรรณาน่าว่าความสุขและความเจ็บปวดทรมานเป็นครูที่ยิ่งใหญ่ของศีลธรรม ธรรมชาติทำให้มนุษย์รู้สึกรักสุข เกลียดทุกข์ ความสุขและความทุกข์นี้ถือเป็น

^{๕๗} เดอเนอ คำดี, ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่, หน้า ๕๘-๕๙.

^{๕๘} John Locke, *Treatise of Civil Government and A Letter Concerning Toleration*, pp.5-9.

ความโน้มเอียงของธรรมชาติ เป็นหลักปฏิบัติซึ่งมีอำนาจเหนือการกระทำทั้งหมดของมนุษย์ คือมนุษย์เราเรียกความดีว่าเป็นเหตุแห่งสุข และเรียกความชั่วว่าเป็นเหตุแห่งทุกข์ ทุก ๆ คนเรียกหาแต่ความสุข เมื่อทุกคนต้องการความสุข มนุษย์ควรที่จะจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมกับความต้องการของตน

๒.๔.๒ กฎที่เกี่ยวข้องกับจริยศาสตร์

ลોકให้ทรรศนะไว้ว่ากฎเกณฑ์ของศีลธรรมไม่ใช่สิ่งที่ฝังลึกอยู่ในมโนธรรมตั้งแต่เกิด เรารู้จักกฎศีลธรรมได้วิธีเดียวกับที่เรารู้สิ่งอื่น นั่นคือ รู้ได้จากประสบการณ์ นอกจากนั้น เราได้รับกฎเกณฑ์เหล่านี้จาก การศึกษา สิ่งแวดล้อมและขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละท้องถิ่น และเราได้พยายามปลูกฝังหลักเกณฑ์เหล่านี้ลงในจิตของเด็ก และเมื่อเด็กโตขึ้นก็จะพบว่าหลักเกณฑ์ต่างๆ เหล่านี้มันฝังลึกอยู่ในมโนธรรม โดยลืมเสียสิ้นเชิงว่าได้รับมาอย่างไร กลับไปคิดว่าพระเจ้านำกฎเกณฑ์เหล่านี้เข้ามาไว้ในจิตของเรา การตัดสินใจว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิดนั้น ล็อกถือเอาความพอใจ (pleasure) และความเจ็บปวด(Pain)เป็นเกณฑ์ ธรรมชาติสร้างให้มนุษย์มีแนวโน้มที่จะแสวงหาความสุขหลีกเลี่ยงความทุกข์ซึ่งมีอิทธิพลต่อการประพฤติปฏิบัติตน การที่เราตัดสินใจสิ่งหนึ่งดี เพราะมันก่อให้เกิดความพอใจในตัวเรา และที่เราว่ามันชั่วก็เพราะมันก่อให้เกิดความเจ็บปวดและมนุษย์มีเหตุผลซึ่งทำให้สามารถจะค้นพบแบบอย่างแห่งความประพฤติที่ก่อให้เกิดความสุขส่วนรวม ซึ่งมีผลสะท้อนที่ดีต่อส่วนตัวด้วย คุณธรรมและความสุจริตนี้มีความเกี่ยวเนื่องกัน ซึ่งมนุษย์ได้ค้นพบหลักปฏิบัติเหล่านั้นแล้วจึงรวบรวมเป็นกฎเกณฑ์ต่อไป

ทฤษฎีจริยศาสตร์ของล็อกนั้นอาจจัดอยู่ในแนวเรตินิยม (Hedonism) ในแง่ที่ถือว่าสิ่งที่ดีนั้นก่อให้เกิดความพอใจและสิ่งที่ชั่วก่อให้เกิดความเจ็บปวด นอกจากนั้น การที่ล็อกเห็นว่ากฎเกณฑ์ศีลธรรมนั้น เรารู้ได้จากประสบการณ์ ไม่ได้เป็น innate idea * ที่พระ

---

* innate idea คือมโนภาพแต่กำเนิด, สหชาติมโนภาพ หมายถึง มโนภาพที่อยู่ในจิตมาแต่เกิด
ดูรายละเอียดใน พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (แก้ไขเพิ่มเติม),
(กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์, พ.ศ. ๒๕๓๒), หน้า ๕๐.

เจ้าให้มา เป็นคำอธิบายที่แสดงถึงหลักประจักษ์นิยมโดยตรง กฎต่างๆ ในเชิงจริยศาสตร์ตาม
พรรณณะของลัทธิ ๓ อย่าง คือ^{๕๕}

ก. **กฎของสวรรค์ (Divine law)** หมายถึง กฎที่พระเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้เพื่อ
เป็นแนวทางแห่งการกระทำของมวลมนุษย์ ซึ่งพระเจ้าได้ประกาศเป็นเทวโองการแก่
มนุษย์ทั้งมวล ด้วยแสงแห่งธรรมชาติบ้างด้วยเสียงแห่งวัวร์น(The Voice of
revelation)^{๖๐} พระเจ้าทรงมีอำนาจที่ทรงบังคับให้มนุษย์ปฏิบัติตามกฎนี้ กฎนี้เป็น
พื้นฐานของชาติหน้าและบุญบาป

ข. **กฎของประชาชน (Civil law)** คือกฎที่มนุษย์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมีความคิด
ร่วมกันยอมตกลงรับหลักการเดียวกันยอมอยู่ใต้กฎเดียวกันเพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน ทั้ง
มีคุณและโทษสำหรับผู้ล่วงละเมิด กฎของประชาชนนี้มีความคิดว่าด้วยอาชญากรรม
และความเป็นผู้บริสุทธิ์จากการกระทำผิดเป็นพื้นฐาน

ค. **กฎแห่งสากลนิยม (Law of opinion)** คือการยกย่องและการดำเนินเป็น
จุดประสงค์ของสังคมเพราะเมื่อมนุษย์เข้าใจในเจตนารมณ์ของสังคมแล้วจะสามารถจัด
สภาพของตัวเองให้สอดคล้องกันกับความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ กล่าวคือ การกระทำ
ใดเพื่อความสุขของตนแต่ขัดกับสากลนิยมของคนส่วนใหญ่การกระทำนั้นถือว่าผิดต่อ
สากลนิยม ลัทธิให้ทรรศนะว่า ไม่มีมนุษย์คนใดที่กระทำผิดต่อความเป็นสากลนิยมแล้ว
หลุดพ้นจากการลงโทษคือความเกลียดชังและดูหมิ่น^{๖๐}

ลัทธิได้ยอมรับรูปแบบของความรู้ทางศีลธรรมว่า มนุษย์เราสามารถมีความรู้
เกี่ยวกับเรื่องความถูกต้อง ความผิด ความรู้เชิงสาธิตและความรู้เชิงวิจารณ์ได้ในทางแห่ง
ประสบการณ์เท่านั้น มนุษย์มีเจตจำนงเป็นของตนเองที่จะสรรค์สร้างกฎเกณฑ์ทาง

---

^{๕๕} เดือน คำดี, **ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่**, หน้า ๖๐.

^{๖๐} revelation วัวร์น หมายถึง ๑. การที่สิ่งเหนือธรรมชาติ เช่นพระเป็นเจ้า เปิดเผยแก่มนุษย์
๒. ความรู้ที่ได้จากการเปิดเผยของสิ่งเหนือธรรมชาติ ดูรายละเอียดใน **พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-
ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน** (แก้ไขเพิ่มเติม), (กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์, พ.ศ. ๒๕๓๒), หน้า
๘๗.

^{๖๐} เดือน คำดี, **ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่**, หน้า ๕๕-๖๐.

ศีลธรรมขึ้นพยายามรักษาและสนับสนุนกฎนั้นเพื่อประโยชน์ในบั้นท้าย คือความสุข เหตุผลที่อยู่ในตัวมนุษย์นี่เองเป็นสิ่งที่จะนำมนุษย์พบความจริงทางศีลธรรมด้วยการ พิสูจน์ ทดลอง และในขั้นสุดท้ายพระเจ้าได้ทรงเปิดเผยให้มนุษย์ได้ประจักษ์ซึ่งมนุษย์ก็ เข้าถึงได้ด้วยประสบการณ์และเหตุผลเท่านั้น

๒.๔.๓ ทรรศนะจริยธรรมกับการเมือง

สังคมการเมือง ตามทรรศนะของล๊อค คือสังคมที่ดำเนินไปตามหลักเหตุผล คือความร่วมมือร่วมใจเพื่อประโยชน์ส่วนรวม โดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ของบุคคลใด บุคคลหนึ่งเป็นหลัก เป็นสังคมที่มีสภาพมั่นคง ไม่สับสนและเปลี่ยนแปลง เพราะ สังคมการเมืองของล๊อคที่ตั้งอยู่ด้วยกฎแห่งธรรมชาติ ซึ่งเป็นลักษณะที่เด่นที่สุดของ สภาพะธรรมชาติ ล๊อคเริ่มด้วยการกล่าวถึงสภาวะในธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาพที่มนุษย์มีความเท่าเทียมกันมีสิทธิในการกระทำและในทรัพย์สินของตน อันเป็นสิทธิตาม ธรรมชาติ(natural right)ในสภาวะเช่นนี้ มีแต่ความสงบสุข มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

อย่างไรก็ตามมนุษย์จะต้องรู้จักรักษาตัวเองและเผ่าพันธุ์มนุษย์ชาติด้วย ซึ่งเรื่องนี้จะ เป็นการจำกัดสิทธิโดยธรรมชาติของมนุษย์ไปด้วยแม้จะมีสิทธิในทรัพย์สินของตนอย่างเต็มที่ เนื่องจากทุกคนมีสิทธิในแรงงานของตนและในสิ่งต่างๆ อันเป็นผลที่ได้รับจากแรงงานนั้น แต่ก็ ไม่มีสิทธิจะไปก้าวก่ายสิทธิในทรัพย์สินของผู้อื่น นอกจากนั้นมนุษย์ก็ยังมีสิทธิที่จะลงโทษแก่ ผู้ทำผิดกฎธรรมชาติ ซึ่งหมายถึงสิทธิที่จะลงโทษผู้ทำผิดที่ก่ออาชญากรรมหรือ การทำร้าย ร่างกาย ฯลฯ และสิทธิที่ผู้เสียหายจะได้รับค่าตอบแทน(reparation)สำหรับการถูกทำร้ายหรือ รุกรานในแต่ละกรณี แม้ในสภาวะธรรมชาติจะอยู่ในสภาพที่มีความสงบสุขก็ตาม แต่ล๊อคก็ยัง เห็นว่าในสภาพนั้น มนุษย์เป็นผู้ตัดสินคดีที่ตัวเองทำผิด โดยขาดหลักเกณฑ์ หรือกฎหมายที่เป็น ระเบียบซึ่งอาจทำให้เกิดความไม่ยุติธรรมขึ้นทางแก้ไขก็คือมนุษย์ควรจะต้องสละสิทธิในส่วนที่ จะลงโทษผู้กระทำผิดนี้ ให้แก่องค์กรใดองค์กรหนึ่ง เพื่อให้ทำหน้าที่แทนทุกคน ซึ่งหมายถึงฝ่าย

บริหารในแง่นี้หมายความว่า จะต้องมีการจัดตั้งสังคมและรัฐบาลขึ้นโดยอาศัยสัญญาประชาคม (social contract)^{๖๒}

หลักที่สำคัญในปรัชญาการเมืองของล๊อคก็คือหลักที่ว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินและการปกป้องสิทธิเสรีภาพของบุคคลให้พ้นจากอำนาจทางการเมืองสังคมจะเกิดขึ้นได้จากความยินยอมพร้อมใจของประชาชน ดังนั้นสังคมย่อมถูกปกครองโดยเสียงข้างมาก ล๊อคไม่ชอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์(Absolute Monarchy)ซึ่งประชาชนทุกคนมีสภาพเหมือนกันเป็นทาสของบุคคลผู้หนึ่งหรือกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่ง ล๊อคเห็นว่าเมื่อบุคคลเป็นจำนวนมากร่วมกันตั้งสังคมขึ้นแล้ว กิจกรรมในสังคมก็ควรจะเป็นไปตาม เจตนารมณ์ของชนส่วนใหญ่

๒.๕ ประโยชน์ของสิทธิ

การเสนอทฤษฎีเรื่องสิทธิของล๊อคนั้นก็เพื่อเป้าหมายหลักโดยเน้นการมีประโยชน์ร่วมกันของปัจเจกชน โดยเฉพาะในเรื่องของการมีสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคในการเข้าไปมีสิทธิในทรัพย์สินที่เกิดจากธรรมชาติ ดังที่ล๊อคได้กล่าวไว้ในสิทธิตามธรรมชาติและสิทธิในทรัพย์สิน(Property)โดยล๊อคมีทฤษฎีว่าการคุ้มครองทรัพย์สินเป็นหน้าที่ของรัฐบาล(Government) เพราะสิทธิตามธรรมชาติ(natural right) ในความหมายทรัพย์สินที่ล๊อคยกมาเป็นพิเศษนี้ มีก่อนการสถาปนารัฐบาลเพราะเป็นสิทธิของมนุษย์ตามธรรมชาติ ดังนั้นรัฐบาลจะต้องทำหน้าที่คุ้มครองประคับประคองสิทธินี้จะจำกัดหรือละเลยไม่ได้มนุษย์เมื่อเกิดมาแล้วย่อมมีสิทธิตามธรรมชาติที่จะพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชีวิตร่างกายให้อยู่รอด ส่วนเรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมซึ่งรัฐเป็นฝ่ายบริหารภายในรัฐนั้น ล๊อคเห็นว่าปัจเจกชนควรได้รับการคุ้มครองจากรัฐ โดยรัฐเองไม่มีสิทธิ์ที่จะละเมิดสิทธิของปัจเจกชน ตรงกันข้ามล๊อคเห็นว่ารัฐควรจะให้ความคุ้มครองในชีวิตและทรัพย์สินของปัจเจกชนเพื่อความอยู่ดีกินดีกล่าวคือความผาสุกและสันติภาพร่วมกันในรัฐ^{๖๓} จากการศึกษาแนวความคิดเรื่องสิทธิ

---

^{๖๒} John Locke, *An Essay concerning the Understanding knowledge opinion and Assent*, pp.15-18.

^{๖๓} John Locke, *Two Treatises of Government*, pp.140-145.

ของล๊อค ผู้วิจัยพอจะจำแนกประโยชน์ของสิทธิในด้านต่างๆ ที่ล๊อคได้วางแนวความคิดไว้ดังนี้คือ

๒.๕.๑ ด้านรากฐานทางสังคม

ล๊อคมีทรรศนะว่าระหว่างประชาชนกับรัฐบาลมีสิ่งหนึ่งเชื่อมโยงอยู่ สิ่งนี้คือพันธสัญญาล๊อคเปรียบเทียบสังคมการเมืองว่าเหมือนบริษัทประชาชน (Population) แต่ละคนเปรียบได้กับผู้ร่วมทำสัญญาก่อตั้งบริษัท เพื่อให้กิจการของบริษัทดำเนินไปได้อย่างราบรื่นผู้ร่วมทำสัญญาทุกคนจึงได้เลือกคณะบุคคลขึ้นชุดหนึ่งให้ทำหน้าที่บริหารบริษัท คณะบุคคลกลุ่มนี้คือรัฐบาลนั่นเอง トラバドที่คณะผู้บริหารบริษัทยังปกป้องผลประโยชน์ของบริษัท トラバドนั้นพวกเขาขอมือถือว่าได้ปฏิบัติหน้าที่ไม่บกพร่องแต่เมื่อใดก็ตามที่คณะผู้บริหารไม่อาจปกป้องผลประโยชน์ของบริษัทได้เมื่อนั้นประชาชนย่อมมีสิทธิอันชอบธรรมที่จะขอคืนอำนาจการบริหารเพราะการไม่สามารถปกป้องผลประโยชน์บริษัทนี้ถือว่ามีค่าเท่ากับการละเมิดพันธสัญญาที่ให้ไว้ต่อกันระหว่างคณะผู้บริหารกับประชาชน

สัญญาประชาคม(Social contract)คือล๊อคมีทรรศนะว่าการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชไม่สามารถจะลงรอยกันได้กับสังคมประชากรเพราะถ้าพระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจทั้งทางนิติบัญญัติและการบริหารแล้วจะก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรมเพราะจะหาคนทำหน้าที่ตัดสินอย่างยุติธรรมและไม่มีอคติไม่ได้ อีกประการหนึ่งจะไม่มีใครสามารถออกกฎหมายเพื่อควบคุมพฤติกรรมของพระมหากษัตริย์ได้

ล๊อคให้ทรรศนะว่าสภาพธรรมชาติ(State of Nature) เต็มไปด้วยสันติภาพ สภาพธรรมชาติไม่เป็นอยู่โดยปราศจากกฎหมาย เพราะมนุษย์อยู่ภายใต้กฎของธรรมชาติทุกคนจึงมีสิทธิและเสรีภาพตามธรรมชาติเท่าเทียมกัน(Natural Right)^{๖๔} เนื่องจากความเข้าใจในกฎธรรมชาติไม่สมบูรณ์ของมนุษย์และมนุษย์ไม่อาจจะควบคุมความเป็นไป

---

^{๖๔}John Dunn, *The Political Thought of John Locke And Historical Account of The Argument of two treatises of Government*, p. 108.

ของธรรมชาติได้ตั้งมั่นมวลมนุษยชาติจึงตกลงทำสัญญาที่จะอยู่ร่วมกันในรูปแบบแห่ง
จักรภพทฤษฎีสัญญาประชาคมซึ่งถือถือว่าเป็นรากฐานของสังคมการเมืองของมนุษย์
ถือได้ประมวลความคิดว่าด้วยรัฐ อำนาจการเมืองว่ามาจากการตกลงและ
ยอมรับหลักการร่วมกันของมนุษย์เบื้องต้นแรกของสังคมการเมืองก็คือการสถาปนาอำนาจ
รวมเป็นอำนาจสูงสุด เกิดจากการสมยอมของทุกคนเรียกว่า อำนาจนิติบัญญัติ แต่ก็มี
ขอบเขตจำกัดอยู่นั่นเอง มีหลักเกณฑ์และไม่หะหลวม(arbitrary)มีหน้าที่ออก
กฎหมายซึ่งต้องเป็นไปตามบรรทัดฐานของกฎแห่งธรรมชาติและที่สำคัญที่สุดอีกอย่าง
หนึ่งก็คืออำนาจนิติบัญญัติจะโยกย้ายมอบหมายอำนาจนี้ไปให้ใครอื่นไม่ได้เป็นอันขาด
นอกจากนี้ยังมีข้อจำกัดของอำนาจอยู่คือไม่สามารถจะยึดเอาทรัพย์สินจากสมาชิกคนใด
โดยไม่ได้รับการสมยอม แม้การก่อตั้งประเทศ จำเป็นต้องมีอำนาจสูงสุดอยู่เพียงอำนาจ
เดียว กล่าวคืออำนาจในการออกกฎระเบียบ โดยที่อำนาจดังกล่าวนี้สามารถตั้งอยู่บน
รากฐานของตนเอง และเป็นอำนาจที่กระทำการต่างๆ เพื่อธรรมชาติของตนเอง
กล่าวคือ เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของประเทศ อำนาจอื่นๆ ต้องเป็นรองอำนาจสูงสุดนี้
อำนาจนี้เป็นเพียงอำนาจเดียวที่จะพาประเทศไปสู่จุดหมายที่วางไว้ ซึ่งตามอำนาจสูงสุด
ที่จะโยกย้ายหรือเปลี่ยนแปลงคณะบุคคลผู้ใช้อำนาจสูงสุดที่กล่าวมาแล้วนั้นก็ยังเป็น
ของประชาชนเมื่อใดที่ประชาชนเห็นว่าคณะบุคคลเหล่านี้ทำงานสวนทางกับ
ผลประโยชน์ของบริษัทซึ่งวางใจในคณะกรรมการบริหารเหล่านี้ เมื่อนั้นประชาชน
ย่อมสามารถที่จะโยกย้ายหรือเปลี่ยนแปลงคณะบุคคลเหล่านี้ได้^{๖๕}

ก. การดำรงชีวิตอยู่ของปัจเจกชน ทุกคนต่างตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของ
ตน ไม่เข้าไปล่วงละเมิดสิทธิของกันและกัน มีมโนสำนึกหรือมโนธรรมซึ่งเป็นพื้นฐาน
ของจริยธรรมในส่วนของปัจเจกชนในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ข. การแก้ปัญหาโดยใช้หลักสิทธิเสรีภาพ มีการใช้ระบอบประชาธิปไตยเข้ามา
รับมือบทบาทต่อการแก้ปัญหาเรื่องต่างๆ โดยยึดเอาเสียงส่วนมากของประชาชนเป็นปัจจัย
หลักในการบริหารการปกครองในรัฐ

---

^{๖๕} สมภาร พรหมทา, **ปรัชญาสังคมและการเมือง** พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรง
พิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๕๕ - ๕๖.

ตามที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็นแล้วว่าสัญญาประชาคมของลોકเป็นพันธสัญญาที่มนุษย์ร่วมใจกันจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นสังคมการเมืองลોકได้ให้ทรรศนะว่า สัญญาประชาคมไม่ใช่พันธสัญญาระหว่างมหากษัตริย์กับประชาชนแต่เป็นพันธสัญญาของประชาชนเพื่อประชาชน ซึ่งมีรัฐบาลเป็นองค์อธิปัตย์ที่รับฝากอำนาจและใช้ไปเพื่อผลประโยชน์แห่งความสุขของประชาชนแต่ฝ่ายเดียวเท่านั้น ประชาชนทั้งหมดมอบหมายอำนาจนิติบัญญัติให้แก่บุคคลที่พวกเขาเห็นว่าเหมาะสมที่จะรับภาระนี้ และเป็นที่ไว้วางใจว่าจะปกป้องคุ้มครองพวกเขา โดยกฎหมายที่แน่นอนและรับรู้กันทั่วไป อำนาจทุกอย่างที่ได้ถูกมอบหมายให้กับใครก็ตาม ด้วยความไว้วางใจให้กระทำการอันใดย่อมถูกจำกัดโดยจุดประสงค์อันนั้น เมื่อใดก็ตามที่จุดประสงค์อันนั้นถูกละเลยหรือปฏิเสธ ความไว้วางใจนั้น (The Trust) ต้องหมดไปโดยปริยาย และอำนาจที่ได้รับมอบมาก็จะกลับไปสู่เจ้าของผู้เคยมอบหมายมาแล้วแต่เจ้าของใครคนใดคนหนึ่งที่เขาคิดว่าดีที่สุดสำหรับความปลอดภัย และมั่นคงของชีวิตและทรัพย์สินของพวกเขาเอง

๒.๕.๒ รากฐานของกฎหมาย

ลોકมีทรรศนะว่าธรรมชาติของทุกคนล้วนต้องการสุข เกลียดกลัวทุกข์ด้วยกันทั้งนั้น เมื่ออยู่ในภาวะที่ไร้ระเบียบ ไร้กฏกติกา คนทุกคนจะมีความรู้สึกไม่ปลอดภัย คนจำนวนแสนคนที่อยู่ในประเทศที่เรากำลังกล่าวถึงนี้ก็เช่นกัน หากตกอยู่ในภาวะเช่นนั้น ก็เชื่อว่าทุกคนจะรู้สึกไม่มั่นใจในสวัสดิภาพของตนเหมือนกัน ตรงกันข้ามเมื่อทุกคนเข้ามาอยู่ในประเทศที่มีกฎหมาย(Law; legislation) มีระเบียบ มีกฏกติกาในการอยู่ร่วมกันชัดเจน ทุกคนจะรู้สึกปลอดภัย มั่นใจสวัสดิภาพของตนเอง

เมื่อได้มีการสร้างสังคมการเมืองขึ้นมาแล้วสิ่งสำคัญประการแรกของสังคมการเมืองก็คือ การสถาปนาองค์กรที่จะใช้อำนาจนิติบัญญัติ(Legislative Power)ขึ้นมาเพื่อวางแผนการให้การดำเนินงานทางสังคมการเมืองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อำนาจนิติบัญญัติมีอำนาจเหนืออำนาจอื่นใดทั้งหมด และเป็นสิ่งที่ละเมิดไม่ได้เปลี่ยนแปลงไม่ได้ ถ้าประชาชนไม่ยินยอมและลોકมีทรรศนะว่ารัฐบาลประเภทที่ดีที่สุดได้แก่ ประเภทที่นิติบัญญัติมอบให้อยู่ในมือของบุคคลต่างๆ กันซึ่งเมื่อรวมเข้าด้วยกันอย่างเหมาะสมก็จะมีอำนาจทำกฎหมายด้วยตัวเองหรือรวมกับคนอื่นๆ ทั้งลોકก็สนับสนุนความ

เหมาะสมของสภาผู้แทน(National Assembly)ที่จะมีฐานะเป็นองค์กรนิติบัญญัติ^{๖๖} องค์กรนิติบัญญัติจึงมีฐานะเป็นตัวแทนของประชาชนและเป็นการใช้อำนาจในนามของประชาชน หรือถ้าจะกล่าวอีกความหมายหนึ่ง เจตจำนงขององค์กรนิติบัญญัติถือว่าเป็นเสมือนเจตจำนงของประชาชน

๒.๕.๓ รากฐานด้านการเมืองการปกครอง

๑. ด้านการเมือง (Political)

ธรรมชาติของล๊อคได้ปฏิเสธแนวโน้มในทางทำลายสิทธิธรรมชาติของประชาชนดั่ง ล๊อคมีแนวความคิดว่าคนเรามีชีวิตอยู่อาศัยร่วมกันโดยสอดคล้องกับเหตุผล ถ้าไม่มีใครเป็นผู้ยิ่งใหญ่สูงสุดร่วมกันเพื่อจะมีอำนาจหน้าที่ตัดสินวินิจฉัยให้แก่กันแล้วนั้น ก็ย่อมต้องตกอยู่ในสภาพการณ์ของธรรมชาติแต่ผู้มีอำนาจสูงสุดหรือรัฐบาลนั้นจะต้องตั้งขึ้นได้โดยประชาชนจุดเด่นของล๊อคในแนวความคิดเรื่องสังคมการเมืองคือ

ก. การมีกรรมกรสังคม หรืออนุญาโตตุลาการ ผู้วินิจฉัยชี้ขาด

ข. สมาชิกสังคมทุกคนมีอำนาจหน้าที่เท่าเทียมกันในการปกครองประเทศ

ค. ทุกคนมีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน คือศีลธรรมและความมีเหตุผลร่วมกัน^{๖๗}

ดังนั้นความมั่นคงปลอดภัยร่วมกันในสิทธิโดยธรรมชาติก็ย่อมติดตามมา ไม่ว่าจะในชีวิตร่างกาย ทรัพย์สิน ตลอดจนสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล ประชาชนจะต้องมีความอดทนอดกลั้นร่วมกัน รัฐบาลและสถาบันการเมืองที่มนุษย์ตั้งขึ้นจะต้องมีอำนาจเพียงจำกัด โดยมีวัตถุประสงค์และหน้าที่เบื้องต้นคือการคุ้มครองชีวิตส่วนพิเศษจากการเมืองที่แฝงอยู่ในสิทธิของมนุษย์รัฐบาลเป็นเพียงทางผ่านหรือเป็นเพียงสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นเท่านั้นเช่นการจัดการกับคนที่ละเมิดกฎหมายที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่สังคม

ล๊อคมีแนวความคิดว่ากลไกหรือสถาบันสังคม ที่สำคัญสำหรับการจัดการลงโทษคนที่ไม่มีเหตุผลภายใต้หลักความยุติธรรมโดยธรรมชาตินั้น ได้แก่

๑. กฎหมายที่กำหนดขึ้นโดยส่วนกลางร่วมกัน

---

^{๖๖} John Locke, *Two Treatises of Government*, pp.159-165.

^{๖๗} ชุมพร สังขปรีชา, *ปรัชญาและทฤษฎีการเมืองว่าด้วยธรรมชาติมนุษย์*, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑), หน้า ๑๖๐.

๒. การมีผู้พิพากษาหรือศาลยุติธรรมที่เป็นที่ยอมรับและมีความเป็นกลางโดยแท้จริง

๓. อำนาจในการจับกุมและลงโทษบุคคลที่เป็นภัยต่อสังคม หลักกฎหมายของล็อกจึงต่างออกไปจากกฎหมายธรรมชาติของพระเจ้าและศาสนจักรในอดีตถ้าอำนาจในการใช้กฎหมายได้รับการใช้โดยไม่ยุติธรรมก็เท่ากับละเมิดทันทีต่อความเห็นชอบของประชาชนส่วนใหญ่จะไม่มีอะไรในสังคมการเมืองยิ่งใหญ่ไปกว่าประชาชน ล็อกมีทรรศนะว่าเสียงข้างมากที่ขึ้นเป็นรัฐบาลหรือสะท้อนความต้องการออกมานั้น คือผู้มีอำนาจทั้งหมดของชุมชนโดยธรรมชาติในตัวเอง^{๖๘}

ดังนั้น การใช้อำนาจการเมืองของฝ่ายบริหารจะต้องจำกัดขอบเขต โดยมีวัตถุประสงค์อยู่เพียงการรักษาความสงบเรียบร้อย ความปลอดภัย และสิ่งอำนวยความสะดวกโดยส่วนรวมของประชาชน การใช้อำนาจโดยรัฐบาล(State Power)หรือฝ่ายบริหารจึงต้องเป็นไปตามตัวกฎหมายที่กำหนดไว้ในเรื่องนั้น ๆ จะต้องประกาศโดยตัวแทนประชาชนคือรัฐสภา มีการตรวจสอบความถูกต้องโดยศาลยุติธรรมอำนาจนิติบัญญัติหรือรัฐสภาเป็นสื่อกลางระหว่างการปกครองหรือการออกกฎหมายกับประชาชน ล็อกอ้างว่ารัฐสภาเป็นองค์กรที่มีอำนาจสูงสุดในรัฐ เนื่องจากได้รับความไว้วางใจหรือความเห็นชอบจากประชาชน แต่สภาไม่ใช่องค์กรอภิปัตย์ อภิปัตย์สูงสุดคือประชาชน การออกกฎหมายของรัฐ เนื่องจากได้รับความไว้วางใจหรือความเห็นชอบจากประชาชน แต่กระนั้นรัฐสภามีใช่องค์กรอภิปัตย์ อภิปัตย์สูงสุดคือประชาชนการออกกฎหมายของรัฐสภาจะต้องรับใช้ประชาชนหรือประโยชน์สุขส่วนรวมที่ได้มอบหมายให้ความไว้วางใจแก่สภาไป จากการที่อำนาจต้องจำกัดโดยกฎหมายและได้รับการใช้โดยสอดคล้องกับ ตัวบทกฎหมาย อำนาจบริหารยังควรต้องแยกออกจากอำนาจนิติบัญญัติ เพื่อให้ฝ่ายแรกขึ้นอยู่กับรัฐสภาหรือมิเช่นนั้นผู้นำอาจไม่มีความยับยั้งชั่งใจที่จะไม่ใช่อำนาจไปในทางที่ผิด ด้วยเหตุนี้ประชาชนจึงมีสิทธิขั้นสุดท้ายที่จะอุทธรณ์ต่อสวรรค์ คืออาจจะกบฏหรือมีสิทธิที่จะปฏิวัติและจัดตั้งโครงสร้างทางการเมืองใหม่ เพียงการยุบเลิกรัฐบาลเท่านั้น ที่สังคมแห่งธรรมชาติจะดำรงอยู่ได้ตลอดไปและจะไม่มีอะไรทำลายสิทธิอันแท้จริงและสิทธิในเบื้องต้นที่จำเป็นต้องดำรงอยู่ตลอดกาลนั้นได้

---

^{๖๘} John Locke, *Two Treatises of Government*, pp.168-175.

๒. ด้านการปกครองระบอบประชาธิปไตย

ล๊อคมีทรรศนะว่าประชาชนควรมีบทบาทในการใช้สิทธิเลือกผู้บริหารการปกครองในรัฐมาเป็นตัวแทนของปัจเจกชน ตลอดทั้งเป็นตัวแทนของปัจเจกชนในการเข้ามาตราตัวบทกฎหมายที่จะคุ้มครองสิทธิและทรัพย์สินของปัจเจกชน โดยปัจเจกชนผู้อยู่ในรัฐควรมีสติวิสัยและความเสมอภาคไม่มีการกดขี่เอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน หลักการดังกล่าวของล๊อคนี้เองได้วิวัฒนาการมาเป็นระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย(Democracy)ในยุคปัจจุบัน และล๊อคเองถือได้ว่าเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยให้เกิดพัฒนาการในการนำระบอบการปกครองนี้มาใช้ในการบริหารการปกครองในยุคปัจจุบันอย่างสมบูรณ์แบบยิ่งขึ้น^{๖๕}

รูปแบบการปกครองที่ดีที่สุดในทรรศนะของล๊อคคือรูปแบบการปกครองระบบประชาธิปไตย เพราะอำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน การใช้อำนาจของประชาชนเป็นไปตามทฤษฎี แห่งความยินยอม นั่นคือประชาชนเป็นผู้มอบอำนาจหน้าที่ต่างๆ ในกระบวนการปกครองประเทศให้องค์กรต่างๆ ดำเนินไปภายใต้ความรับผิดชอบต่อประชาชนแนวความคิดทางการเมืองของล๊อคนั้นจะให้ความเคารพต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นการรับรองเสียงข้างมากตามแนวทางประชาธิปไตยและสิทธิที่จะได้มาซึ่งทรัพย์สินและการได้รับประโยชน์จากทรัพย์สินที่บุคคลแสวงหามาได้หลักแห่งความยินยอมและเจตจำนงของเสียงส่วนใหญ่ มีดังนี้คือ

๑) การดำเนินการเพื่อให้สอดคล้องกับหลักแห่งความยินยอม ล๊อคเสนอให้ประชาชนเป็นผู้เลือกตั้งสมาชิกสภา การที่ประชาชนมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งนับได้ว่าเป็นการแสดงออกซึ่งความยินยอมอย่างแข็งขันที่จะมอบอำนาจให้แก่ผู้แทนของตน ในการเลือกตั้งหรือการมอบความยินยอมจะต้องกระทำเป็นระยะๆ นั่นคือการมอบความยินยอมให้แก่ผู้แทนเป็นไปในลักษณะชั่วคราวคือภายในกำหนดระยะเวลาหรือเป็นวาระๆ ไป

๒) หลักเจตจำนงของเสียงส่วนใหญ่ ล๊อคเสนอให้ผู้ที่ได้รับความไว้วางใจโดยเสียงส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ได้รับมอบหมายให้เป็นตัวแทนของประชาชนเพื่อไปทำ

---

^{๖๕} John Locke, Treatise of Civil Government and A Letter Concerning Toleration, pp.51-60.

หน้าที่นิติบัญญัติ ฉะนั้นสมาชิกแห่งองค์กรนิติบัญญัติจึงมาจากการตัดสินใจของเสียงข้างมากของคนในสังคมโดยฝ่ายกระบวนการเลือกตั้ง¹

ลือคมีทรรศนะว่าประชาชนควรมีบทบาทในการใช้สิทธิเลือกผู้บริหารการปกครองในรัฐมาเป็นตัวแทนของปัจเจกชน ตลอดทั้งเป็นตัวแทนของปัจเจกชนในการเข้ามาตราตัวบทกฎหมายที่จะคุ้มครองสิทธิและทรัพย์สินของปัจเจกชน โดยปัจเจกชนอยู่ในรัฐควรมีสติทวิเสริภาพและความเสมอภาคไม่มีการกดขี่ เอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน หลักการดังกล่าวของลือคนี้เองได้วิวัฒนาการมาเป็นระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย(Democracy) เราอาจกล่าวได้ว่า เมื่ออยู่นอกสังคมการเมือง คนเราได้สูญเสียผลประโยชน์กล่าวคือความปลอดภัย และความสุขสงบในชีวิต แต่เมื่อมาอยู่ในสังคมการเมือง รัฐหรือประเทศได้ทำหน้าที่ปกป้องผลประโยชน์เหล่านี้แก่คนทุกคน เมื่ออยู่ในสังคมการเมืองคนเราจะรู้สึกมั่นใจในชีวิตว่า ต่อแต่นี้ไป ทุกคนจะอยู่กันอย่างสงบสุข อยู่กันอย่างมีกฎกติกาเพื่อให้มั่นใจยิ่งขึ้นไปอีก ประชาชนทั้งหมดก็ได้คัดเลือกคณะบุคคลขึ้นคณะหนึ่งทำหน้าที่ปกป้องกติกาที่ร่วมกันสร้างขึ้นมิให้ผู้ใดผู้หนึ่งล่วงละเมิดได้ คณะบุคคลที่ว่าเป็นก็คือรัฐบาล

แนวทางในการแก้ปัญหาจำเป็นต้องใช้หลักประชาธิปไตย ๕ ประการดังนี้

ก. ความเสมอภาคทางการเมือง

ข. อำนาจอธิปไตยของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน โดยที่นักการเมืองต้องไม่ใช่อำนาจอธิปไตยแทนประชาชน

ค. การเลือกตั้งต้องไม่ใช่หลักการเลือกนาย แต่ต้องเป็นการเลือกลูกจ้าง ประชาชนต้องเลือกผู้จัดการเลือกคนรับใช้ ไม่ใช่ เลือกนายในฐานะที่ประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ

ง. ประชาชนต้องมีความสามารถหรือมีทางเลือกอย่างมีประสิทธิภาพ (Affective Choice) โดยต้องได้รับข้อมูลข่าวสาร และมีสติทวิเสริภาพขั้นพื้นฐาน

จ. ต้องไม่ละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน

แนวความคิดของลือค ได้กระจายไปอย่างกว้างขวางในศตวรรษที่ ๑๘ นอกจากจะเป็นหลักการ เพื่อความชอบธรรมของการปฏิวัติอังกฤษแล้ว ก็ยังเป็นการ

ยืนยันความเชื่อมั่นของเขาที่เห็นว่าอำนาจการปกครองของเผด็จการควรจะได้รับ การควบคุมยับยั้งด้วยอำนาจทางศีลธรรมอย่างมีเหตุผล^{๓๐}

๒.๕.๔ รากฐานการแก้ปัญหาเรื่องของความขัดแย้ง

โดยหลักการรัฐหรือประเทศในทรนสนะของลี้ค คือที่รวมของคนซึ่งได้ตกลงร่วมกันทำสัญญากัน ปกติเมื่อกล่าวถึงสัญญา เราจะเข้าใจว่าหมายถึงข้อตกลงที่คู่สัญญาทั้งหมดทุกฝ่ายเห็นชอบร่วมกัน บางครั้งในการร่วมกันกำหนดกติกาอาจมีคนบางส่วนในรัฐหรือในประเทศไม่เห็นชอบด้วย กรณีดังกล่าวนี้ลี้คเสนอให้ใช้มติของคนส่วนใหญ่เป็นเกณฑ์ตัดสินว่า กฎระเบียบที่จะออกมาใช้นั้นได้ผ่านการเห็นชอบของคนทั้งหมดแล้ว การเข้ามาอยู่ในสังคมการเมืองทำให้เราได้รับการปกป้องก็จริงแต่ส่วนหนึ่งทำให้เราต้องเสียสิทธิบางประการ สิทธิที่ว่ามีได้แก่สิทธิที่จะอ้างว่าตนเองสามารถทำอะไรได้ตามใจชอบดังเมื่อครั้งที่อยู่นอกสังคมการเมือง ลี้คมีความเชื่อว่าหากไม่มีรัฐบาล ไม่มีทหาร ไม่มีตำรวจ ประชาชนก็สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสบายเพียงแต่จะไม่สะดวก เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นต้องยกสิทธิเสรีภาพบางส่วนบางประการแก่บุคคลที่สาม อย่างมีเงื่อนไข กล่าวคือ เมื่อใดที่เขาทรยศต่อประชาชน หรือบริหารตามใจชอบ ประชาชนก็สามารถเวนคืนหรือเรียกคืนอำนาจจากฝ่ายปกครองได้

๒.๕.๕ รากฐานแห่งการเกิดขึ้นของสิทธิมนุษยชนในยุคปัจจุบัน

ความคิดเรื่องสิทธิโดยธรรมชาติในสมัยศตวรรษที่ ๑๗ และศตวรรษที่ ๑๘ นี้ถือว่าเป็นเครื่องนำทางให้กับแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนสมัยนี้^{๓๑} ในประเทศตะวันตก อาจมีการตั้งคำถาม ๒ ประการที่เกี่ยวข้องกับวิวัฒนาการของหลักการเกี่ยวกับสิทธิโดยกำเนิด

ประการแรก ทำไมจึงกินเวลายาวนานมากที่ทำให้แนวคิดเรื่องสิทธิโดยธรรมชาติถือกำเนิดขึ้น คำตอบดูเหมือนจะอยู่ในข้อเท็จจริงที่ว่าในประวัติศาสตร์ส่วน

---

^{๓๐} Ibid., pp.53-75.

^{๓๑} Stackhouse, Max L., **Creeds Society and Human Rights**. (Grand Rapids, Michigan: William B.Eerdmans Publishing Company, 1984), p.35.

ใหญ่เรื่องเกี่ยวกับสิทธิของชาติตะวันตกจะถูกผูกติดอยู่กับฐานะทางสังคม และถือเป็นหน้าที่สำคัญของตำแหน่งและบทบาทในสังคม โครงสร้างของสังคมที่มีลักษณะการปกครองแบบลำดับชั้น ที่เห็นได้ชัดเจนในยุคกลาง และโรมัน เป็นโครงสร้างที่สวนทางกับความคิดเรื่องสิทธิโดยกำเนิด โครงสร้างของสังคมลักษณะนี้ส่วนใหญ่แล้วหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคคลในสังคมจะถูกกำหนดขึ้นจากฐานะ ที่สืบเนื่องมาจากบรรพบุรุษ เพียงแค่เห็นขัดแย้งกับโครงสร้างของสังคมแบบนี้ และเปลี่ยนมาเป็นสังคมที่หันมายึดหลักความเสมอภาคของมวลมนุษย์แล้ว ความคิดในเรื่องสิทธิโดยธรรมชาติก็เริ่มก้าวหน้าขึ้น

ประการที่สอง จุดมุ่งหมายคือต้นกำเนิดของวัฒนธรรมสำคัญทางสังคมการเมืองและความสำเร็จของการพัฒนาวิวัฒนาการ นำมาซึ่งสิทธิมนุษยชนเป็นหน้าที่สำคัญของกระบวนการทางประวัติศาสตร์หรือไม่ อาจกล่าวได้ว่าในสมัยศตวรรษที่ ๑๗ และศตวรรษที่ ๑๘ ความคิดเรื่องสิทธิโดยธรรมชาติไม่ได้เป็นเรื่องใหม่หมดแต่เป็นเรื่องที่ต้องเกิดขึ้นอยู่แล้วเมื่อเวลานั้นมาถึงดังจะเห็นได้จากอิทธิพลของคำสอนในคริสต์ศาสนาหลายประการเช่นความเชื่อ ในเรื่องกฎข้อบังคับทางจริยธรรมทั้งมวลมีแก่นแท้จากความชอบธรรมของพระเจ้า^{๑๒} โดยเหตุที่มนุษย์ถูกสร้างขึ้นจากรูปแบบ และความรักของพระเจ้า มนุษย์แต่ละคนมีค่า มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี และทุกคนอยู่ในสังคมมนุษย์ภายใต้การดูแลของพระเจ้า มวลสมาชิกอื่นๆ เป็นสิ่งรองลงมา

ตามที่ได้กล่าวข้างต้นว่าสิทธิมนุษยชนในปัจจุบัน มาจากสิทธิโดยกำเนิด ในสมัยศตวรรษที่ ๑๗ ปรัชญาเมธี และนักการเมืองได้เริ่มให้คำจำกัดความ “สิทธิ” และถือเป็นหัวใจของกฎหมายในยุคแรก เช่น Fundamental Orders of Connecticut ในช่วงต้น ๑๖๑๕ ทำให้มีการประกาศกฎหมายอื่นๆ ตามมาและถือเป็นต้นแบบของกฎหมายในปัจจุบัน เช่น The Universal Declaration of Human Rights ที่ได้ประกาศโดยที่ประชุมใหญ่สหประชาชาติเมื่อเดือนธันวาคมปี ค.ศ.๑๙๔๘ และต่อมาถือเป็นต้นแบบของกฎหมายสิทธิมนุษยชน ซึ่งผู้วิจัยจะนำหลักปรัชญาสากลสิทธิมนุษยชนที่ผศ.บุญมี แทนแก้ว ได้นำมากล่าวไว้ในหนังสือจริยศาสตร์(ETHICS) ดังนี้คือ:-

---

^{๑๒} Ibid., p. 36.

ปฏิญญาสากลสิทธิมนุษยชน^{๑๓}

(The Universal Declaration of Human Rights, ๑๙๔๘)

ข้อ ๑ มนุษย์ทุกคนเกิดมาอิสระเสรีและเสมอภาคในทุกด้าน จึงควรปฏิบัติต่อกัน
กันพี่น้อง

ข้อ ๒ แต่ละคนมีสิทธิ - เสรีภาพทุกประการ ตามปฏิญญาสากลฯ ไม่
แบ่งแยกความแตกต่างประการใดๆ

ข้อ ๓ แต่ละคนมีสิทธิในชีวิต - ความมีเสรี - ความปลอดภัยในร่างกาย

ข้อ ๔ ห้ามเอาคนลงเป็นทาส หรือตกอยู่ในภาวะจำยอม

ข้อ ๕ ห้ามปฏิบัติหรือลงทัณฑ์อย่างทารุณ- ไร้มนุษยธรรม- หยามเกียรติ

ข้อ ๖ แต่ละคนเป็นบุคคลตามกฎหมาย

ข้อ ๗ แต่ละคนเสมอกันตามกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองเสมอกัน
โดยไม่เลือกปฏิบัติ

ข้อ ๘ แต่ละคนมีสิทธิได้รับการเยียวยาทางศาล ถ้าสิทธิพื้นฐานถูกละเมิด

ข้อ ๙ ห้ามจับ - กักขัง - เนรเทศ โดยพลการ

ข้อ ๑๐ แต่ละคนชอบจะได้รับการพิจารณาโดยศาลที่เป็นธรรม-เปิดเผย -
อิสระ- ไร้อคติ ทั้งทางแพ่งและอาญา

ข้อ ๑๑ แต่ละคนผู้ถูกกล่าวหาทางอาญา มีสิทธิได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อน
ว่าบริสุทธิ์ / ห้ามถือว่ามีความผิด ถ้ากฎหมายขณะกระทำไม่ระบุเป็นความผิดอาญา /
ห้ามลงโทษหนักกว่าที่ระบุไว้ในกฎหมายขณะกระทำผิด

ข้อ ๑๒ ห้ามแทรกแซงในสิทธิส่วนบุคคล

ข้อ ๑๓ แต่ละคนมีสิทธิในเสรีภาพ แห่งการเดินทางและย้ายที่อยู่

ข้อ ๑๔ แต่ละคนมีสิทธิลี้ภัย ในประเทศอื่น

ข้อ ๑๕ แต่ละคนมีสิทธิถือสัญชาติ

---

^{๑๓} บุญมี แทนแก้ว, จริยศาสตร์(ETHICS) พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
โอเคียนสตรี, ๒๕๓๕), หน้า ๕๗ - ๕๘.

ข้อ ๑๖ บุรุษ-สตรี มีสิทธิสมรสและสร้างครอบครัว / การสมรสต้องมาจาก
ความยินยอมของบ่าว-สาว / ครอบครัว คือ หน่วยพื้นฐานของสังคม

ข้อ ๑๗ แต่ละคนมีสิทธิเป็นเจ้าของทรัพย์สิน / ห้าม พრაภทรัพย์สินไป โดย
ผลการ

ข้อ ๑๘ แต่ละคนมีสิทธิในเสรีภาพ แห่งความคิด - มโนธรรม - ศาสนา

ข้อ ๑๙ แต่ละคนมีสิทธิในเสรีภาพ แห่งความเห็นและการแสดงออก

ข้อ ๒๐ แต่ละคนมีสิทธิในเสรีภาพ แห่งการชุมนุมและสมาคม

ข้อ ๒๑ แต่ละคนมีสิทธิเข้าร่วมในรัฐบาลและเข้าถึงบริการสาธารณะ / เจตน์
จางมวตชน คือฐานที่มาแห่งอำนาจรัฐ

ข้อ ๒๒ แต่ละคนมีสิทธิในความปลอดภัยในสังคม และชอบจะได้รับสิทธิ
เศรษฐกิจ-สังคม-วัฒนธรรม

ข้อ ๒๓ แต่ละคนมีสิทธิมีงานทำที่เสรี - เป็นธรรม - เหมาะสม / ค่าจ้าง
เท่ากัน สำหรับการทำงานที่เท่ากัน / ค่าจ้างที่เป็นธรรมและเหมาะสม / สิทธิที่จะก่อตั้ง -
เข้าร่วมในสหภาพแรงงาน

ข้อ ๒๔ แต่ละคนมีสิทธิพัก-ผ่อนคลาย-จำกัดชั่วโมงทำงาน-วันหยุดโดยมี
ค่าจ้าง

ข้อ ๒๕ แต่ละคนมีสิทธิในมาตรฐานการครองชีพ (อาหาร-เครื่องนุ่งห่ม - ที่
อยู่อาศัย-ยารักษาโรค) และสิทธิในสวัสดิการ (กรณีว่างงาน-เจ็บป่วย-ทุพพลภาพ - เป็น
หม้าย-วัยชรา ฯลฯ) / มารดาและบุตร ชอบจะได้รับความช่วยเหลือและดูแลเป็นพิเศษ /
เด็กข่อมได้รับความคุ้มครองทางสังคม

ข้อ ๒๖ แต่ละคนมีสิทธิในการศึกษา / มุ่งพัฒนาบุคลิกภาพมนุษย์และเสริม
การเคารพสิทธิมนุษยชน / พ่อ-แม่ มีสิทธิเลือกการศึกษาให้บุตร

ข้อ ๒๗ แต่ละคนมีสิทธิเข้าร่วมในวัฒนธรรม-ศิลป-วิทยาศาสตร์ / และมีสิทธิ
รับความคุ้มครองในสิ่งประดิษฐ์-วิทยาศาสตร์-วรรณกรรม-ศิลป

ข้อ ๒๘ แต่ละคนชอบจะได้รับประโยชน์จากระเบียบสังคมทั้งภายในและ
ระหว่างประเทศ

ข้อ ๒๙ แต่ละคนมีหน้าที่ต่อชุมชน / การใช้สิทธิ-เสรีภาพ ต้องจำกัดภายใน
กรอบของกฎหมายเพื่อเคารพสิทธิ-เสรีภาพของผู้อื่นและเพื่อศีลธรรม-ความสงบ

เรียบร้อย-สวัสดิภาพแห่งสังคมประชาธิปไตย / ห้ามใช้สิทธิ-เสรีภาพ ขัดกับเป้าหมาย และหลักการขององค์การสหประชาชาติ

ข้อ ๓๐ ห้ามตีความปฏิญญาฯ นี้ เปิดช่องให้แก่กิจกรรมหรือการกระทำใดๆ ที่มุ่งทำลายสิทธิ-เสรีภาพ ที่ระบุไว้ในปฏิญญาฯ

เหตุผลของสหประชาชาติโดยนำเรื่องความมีเกียรติที่มีอยู่แต่กำเนิดของมนุษย์ทุกคนมาอ้างในความหมายเดียวกันกับ จริยธรรมโลก ซึ่งสะท้อนการประกาศเรียกร้อง ให้เห็นความสำคัญของเกียรติและศักดิ์ศรีที่มีอยู่ในมนุษย์ ที่กำหนดว่า “เราให้คำมั่นสัญญาว่าจะให้การเคารพในเกียรติ ศักดิ์ศรีและในความแตกต่างในชีวิตของมนุษย์ทุกคน ดังนั้นมนุษย์ทุกคนจะได้รับการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรม”^{๓๔}

จากข้อความนี้หมายความว่ามนุษย์ทุกคนไม่มีความแตกต่างในเรื่อง อายุ เพศ เผ่าพันธุ์ สีผิว ความสามารถทางกายและทางสติปัญญา ภาษา ศาสนา ความเห็นทางการเมือง เชื้อชาติ วรรณะ และทุกคนรวมทั้งรัฐต้องได้รับเกียรติและศักดิ์ศรีและได้รับการปกป้องเกียรติและศักดิ์ศรี ถือได้ว่าสหประชาชาติได้ตระหนักในคุณค่าความเป็นมนุษย์และให้ความสำคัญในเรื่องของสิทธิเสรีภาพแก่มวลมนุษยชาติในสังคมโลก

๒.๖ สรุปแนวความคิดเรื่องสิทธิในทรศนะของจอห์น ล็อค

๒.๖.๑ สาระสำคัญเกี่ยวกับสิทธิตามธรรมชาติในทรศนะของจอห์น ล็อค

ล็อคได้ปฏิเสธแนวโน้มนำในทางทำลายสิทธิธรรมชาติของประชาชนและมีแนวความคิดที่ว่า คนเรามีชีวิตอยู่อาศัยร่วมกันโดยสอดคล้องกับเหตุผล ถ้าไม่มีใครเป็น

---

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๗-๕๘.

ผู้ยิ่งใหญ่สูงสุดร่วมกันเพื่อจะมีอำนาจหน้าที่ตัดสินวินิจฉัยให้แก่กันแล้วนั้น ก็ย่อมต้องตกอยู่ในสภาวะธรรมชาติ แต่ผู้มีอำนาจสูงสุดหรือรัฐบาลนั้นจะต้องตั้งขึ้นได้โดยประชาชนที่สมาชิกสังคมทุกคนมีอำนาจหน้าที่เท่าเทียมกันในการปกครองประเทศ ทุกคนมีสายใยยึดเหนี่ยวร่วมกันคือศีลธรรมและความมีเหตุผลร่วมกัน ความมั่นคงปลอดภัยร่วมกันในสิทธิโดยธรรมชาติก็ย่อมติดตามมา ไม่ว่าในชีวิตร่างกาย ทรัพย์สิน ตลอดจนสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล ประชาชนจะต้องมีความอดทนอดกลั้นร่วมกัน ทรศนะเกี่ยวกับสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ในมุมมองของล๊อคมีข้อสรุปดังนี้คือ

ก. การมอบสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ ให้แก่สังคมการเมืองเป็น การมอบให้อย่างมีเงื่อนไข

ข. มนุษย์มีธรรมชาติที่ดีมาแต่กำเนิด คือ พร้อมที่จะประพฤติดี

ค. ชีวิตตามธรรมชาติของมนุษย์มีจุดอ่อน คือ ไม่มีผู้ตัดสินเมื่อเกิดการขัดแย้งขึ้นระหว่างมนุษย์ด้วยกัน

ง. เหตุที่ไม่มีผู้ตัดสิน เพราะว่ามีมนุษย์มีสิทธิเท่าเทียมกันตามธรรมชาติเท่ากัน ทุกคน ไม่มีใครมีอำนาจเหนือกว่า สภาพธรรมชาติจึงยังไม่เป็นสังคมทางการเมือง ดังนั้น สภาพทางการเมืองจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อมีการใช้อำนาจบังคับ ให้สมาชิกในชุมชน ปฏิบัติตามความต้องการของชุมชนได้ เมื่อนั้นรัฐก็จะบังเกิดขึ้น

จ. สิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ แต่ละคนที่มอบให้ส่วนรวมนั้นจะเรียกคืนเมื่อไรก็ได้ ถ้ามนุษย์ไม่พอใจต่อการปกครองของรัฐบาลนั้น^{๑๕}

๒.๖.๒ สารที่ว่าด้วยทฤษฎีสัญญาประชาคมของ ล๊อค

จากแนวความคิดทฤษฎีการเมืองของล๊อค^{๑๖} เขามีทรศนะเกี่ยวกับการให้ความหมายอำนาจทางการเมืองว่าเป็นสิทธิในการจัดทำกฎหมายพร้อมด้วยบทลงโทษถึงชีวิตและโทษที่เบาบางลงไปทั้งหมดสำหรับวางระเบียบควบคุมและสงวนรักษาทรัพย์สินและสิทธิในการใช้พลังของประชาชนเพื่อบริหารให้เป็นไปตามกฎธรรมชาติ

---

^{๑๕} M. Seliger, *The Liberal politics of John Locke*, pp.165-179.

^{๑๖} สมบัติ ชำรงธัญวงศ์, การเมือง : แนวความคิดและการพัฒนา, หน้า ๑๖๐ -๑๖๑.

นั้นๆ เพื่อป้องกันจักรภพให้พ้นจากการประทุษร้ายจากภายนอกและทั้งหมดนี้เพื่อประโยชน์ส่วนรวมเท่านั้น สัญญาประชาคม(Social contract)คือการมีองค์กรรับผิดชอบใช้อำนาจบังคับให้คนประพฤติชอบและมีศีลธรรมอันดีซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วในสภาวะธรรมชาติแต่ขาดผู้ที่คอยบังคับให้เป็นไปตามนั้น

ในสังคมการเมืองนั้นจะมีการใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือพิทักษ์สันติสุขให้ปวงชนกฎหมายที่ดีไม่ใช่สิ่งที่จำกัดเสรีภาพแต่เป็นสิ่งปกป้องเสรีภาพสัญญาประชาคมตามธรรมชาติของลોકเกิดขึ้นจากความยินยอมของทุกคนเพื่อเป็นหลักประกันสำหรับการดำรงชีพด้วยความสะดวกปลอดภัยและสันติภาพร่วมกันรวมทั้งความมั่นคงในทรัพย์สิน สัญญาดังกล่าวทำให้มนุษย์รวมกันได้มีรัฐบาลรับผิดชอบปกครองภาวะอยู่ได้ ธรรมชาติและอันตรายจากธรรมชาติค่อยๆ หดไปสัญญานี้มาจากความยินยอมสมยอม ทั้งสองฝ่ายที่ผูกพันกันคือ ฝ่ายปกครอง(The Governing)และฝ่ายถูกปกครอง (The Governed) ฝ่ายปกครองมีสิทธิตามสัญญาเรียกร้องให้คนปฏิบัติตามคำสั่งและผู้ถูกปกครองหรือราษฎรมีสิทธิที่จะหวังให้ฝ่ายปกครองปฏิบัติตามสัญญาอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้โดยไม่มาละเมิดสิทธิทางธรรมชาติของเขาหากมีการละเมิดและผู้ปกครองกระทำการกดขี่ข่มเหง ราษฎรย่อมมีสิทธิที่จะปลดฝ่ายปกครองออกได้อย่างเต็มที่ กล่าวคือราษฎรเป็นผู้ปกครองอันแท้จริงเป็นผู้สร้างอำนาจอธิปไตยซึ่งถือได้ว่าเป็นรูปแบบของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งทฤษฎีสัญญาประชาคมมีประเด็นที่เป็นประโยชน์และน่าสนใจ คือ

ก. ทฤษฎีนี้ใช้หลักประชาธิปไตยมากที่สุดและเป็นต้นแบบประชาธิปไตยสมัยใหม่

ข. การมอบสิทธิธรรมชาติเป็นการมอบให้ในระยะสั้นๆ ดังจะเห็นได้จาก การนำแนวคิดของจอห์น ล็อกมาใช้ในการปกครอง เช่น วาระดำรงตำแหน่งของสมาชิกรัฐสภา หรือฝ่ายบริหารก็อยู่ตามกำหนดวาระเช่นกัน ๒ ปี ๔ ปี หรือ ๖ ปี เป็นต้น

ค. มนุษย์เป็นคู่สัญญา คือ รัฐบาลจะต้องรับผิดชอบต่อพลเมืองของรัฐ เช่น ยอมรับในสิทธิตามธรรมชาติขั้นพื้นฐาน สิทธิในการประกอบอาชีพ สิทธิในการแสดงความคิดเห็น สิทธิในการนับถือศาสนาหรือลัทธิต่างๆที่ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อสังคมการทำสัญญาประชาคมประชาชนทุกคนต้องยินยอมพร้อมใจกันที่จะสถาปนาสังคมทางการเมือง

เมืองขึ้นมาเป็นการเปลี่ยนแปลงอำนาจที่ทุกคนมีในสภาวะธรรมชาติให้มาอยู่ในมือของ
ชุมชน

๒.๖.๓ ความบกพร่องในสภาวะธรรมชาติ

ในสภาวะธรรมชาตินั้นเนื่องจากมนุษย์เป็นผู้ตัดสินใจที่พวกเขากระทำผิด ซึ่งถือพิจารณาเห็นว่าสภาวะธรรมชาติที่บกพร่องนี้อาจนำไปสู่สภาวะสงครามได้ ซึ่งข้อบกพร่องนี้ถือได้ว่า เป็นสาเหตุที่จะก่อให้เกิดความขัดแย้ง จนกระทั่งนำไปสู่สภาวะสงครามซึ่งจะทำลายเสรีภาพของมนุษย์ในที่สุด^{๑๓} ในสภาวะธรรมชาติไม่มีหลักประกันการใช้ทรัพย์สิน แม้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินจะเกิดขึ้นจากการใช้แรงงานของมนุษย์ก็จริง แต่การครอบครองและใช้สอยทรัพย์สินที่มนุษย์หามาได้เป็นสิ่งที่ไม่แน่นอนมั่นคงทั้งนี้ เป็นผลมาจากข้อบกพร่องทางธรรมชาติทั้ง ๓ ประการคือ^{๑๔}

ก. สภาวะธรรมชาติขาดกฎเกณฑ์ที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป ถึงแม้ว่ากฎธรรมชาติจะเป็นกฎเกณฑ์ที่ควบคุมหรือกำหนดการกระทำของมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติ การเข้าใจกฎธรรมชาติเป็นผลมาจากการใช้เหตุผลและประสบการณ์ก็ตาม แต่การที่มนุษย์มีประสบการณ์ต่างกันความสามารถในการใช้เหตุผลก็ย่อมแตกต่างกัน ดังนั้นจึงทำให้มนุษย์เข้าใจกฎธรรมชาติแตกต่างกันไปด้วย เพราะฉะนั้นในสภาวะธรรมชาติจึงไม่มีกฎเกณฑ์ที่ได้รับการยอมรับกันทั่วไป

ข. สภาวะธรรมชาติขาดตุลาการที่เที่ยงธรรม มนุษย์มีชีวิตร่วมกันเป็นไปตามเหตุผลแต่ในสภาวะธรรมชาติปราศจากอำนาจร่วมที่มาตัดสินชี้ขาดอย่างเที่ยงธรรมในกรณีที่เกิดข้อพิพาท ในการวินิจฉัยเพื่อการตัดสินปัญหาเป็นเรื่องบุคคลแต่ละคน ซึ่งมักจะเห็นส่วนดีของตนมากกว่าคนอื่น เมื่อการวินิจฉัยตัดสินปัญหานั้นขึ้นอยู่กับบุคคลแต่ละคน เช่นนี้ก็เป็นเรื่องยากที่จะทำให้ผลการตัดสินเป็นไปอย่างยุติธรรม

---

^{๑๓}John Dunn, *The Political Thought of John Locke And Historical Account of The Argument of two treatises of Government*, p.116.

^{๑๔}เสถียร หอมขจร,รศ., *ทฤษฎีการเมืองและจริยธรรม ๒*, หน้า ๓๕.

ค. สภาวะธรรมชาติอำนาจบังคับให้เป็นไปตามคำตัดสิน ทั้งนี้ก็เพราะว่า ในสภาวะธรรมชาตินั้นอำนาจในการที่จะบังคับให้เป็นไปตามคำตัดสินอยู่ในมือของบุคคลแต่ละคนหมายความว่า แต่ละคนเป็นผู้ตัดสินและผลการตัดสินจะเป็นของผู้ใด มันขึ้นอยู่กับความสามารถของแต่ละคนเพราะในสภาวะธรรมชาติขาดอำนาจร่วมที่จะบังคับให้เป็นไปตามคำตัดสินนั้น

ในสภาวะธรรมชาติที่มีความบกพร่องที่อาจนำไปสู่สภาวะสงครามเกิดความขัดแย้งระหว่างมนุษย์และส่งผลกระทบต่อการใช้ทรัพย์สินที่บุคคลแสวงหามาได้คือไม่มีความแน่นอนและความปลอดภัยเพียงพอเพราะปราศจากอำนาจร่วมกันเพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งดังกล่าวเพื่อหาหลักประกันในการใช้ทรัพย์สิน มนุษย์จึงได้เปลี่ยนชีวิตจากสภาวะธรรมชาติเข้าสู่สังคมการเมืองและสถาปนารัฐบาลขึ้นเหตุผลในการเข้าสู่สังคมการเมืองในทรรศนะของล๊อคจึงเป็นการหนีสภาวะที่ไม่ถึงกับเลวร้ายเท่าใดนักมาสู่สภาวะที่ดีกว่าคือ สังคมการเมือง^{๗๕}

การศึกษาความคิดทางการเมืองของปรัชญาเมธีในยุคสมัยต่างๆจะทำให้ผู้ศึกษาสามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบได้เป็นอย่างดีว่า ความคิดของแต่ละท่านมีประเด็นที่น่าสนใจอะไรบ้าง แต่ละประเด็นมีคุณค่าต่อพัฒนาการทางการเมืองของสังคมมนุษย์ในปัจจุบันอย่างไรบ้างความรู้เหล่านี้จะเป็นรากฐานสำคัญต่อความเข้าใจถึงจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการเมือง ที่มีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์^{๗๖}

ดังนั้นการศึกษาความคิดของล๊อคตั้งแต่ธรรมชาติของมนุษย์มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติ กฎธรรมชาติที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ จุดบกพร่องของสภาวะธรรมชาติ ความจำเป็นที่มนุษย์จะต้องมาทำสัญญาร่วมกันเพื่อจัดตั้งสังคม กระบวนการจัดตั้งตัวแทนหรือรัฐบาลแบบทรัสต์เพื่อทำหน้าที่ในการดูแลรักษาผลประโยชน์ของประชาชน การแบ่งแยกอำนาจของสถาบันการปกครองหน้าที่ของสถาบันการปกครองในการรักษาเสรีภาพในทรัพย์สินของประชาชนและสิทธิของประชาชนในการโค่นล้มรัฐบาล

ทั้งหมดนี้ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงเป้าหมายของล๊อคที่ต้องการจะสถาปนาสังคมการเมืองเพื่อดำรงรักษาชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สิน อันจะนำมาซึ่งชีวิตที่ดีและมีความสุขของ

---

^{๗๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕-๓๖.

^{๗๖} สมบัติ ชำรงรัฐธูวงศ์, การเมือง : แนวความคิดและการพัฒนา, หน้า ๑๓๖.

ประชาชน ประการสำคัญคือสื่อคือนำเสนอกระบวนการที่จะนำไปสู่ความเป็นไปได้ในโลก
ของความเป็นจริง โดยมีหลักประกันที่แน่นอน มิใช่เพื่อฝัน หลักประกันดังกล่าวคือ อำนาจ
อธิปไตยของประชาชน ที่สามารถจะควบคุม กำกับ และตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลให้
เป็นไปเพื่อประโยชน์ของประชาชนอย่างแท้จริงหากไม่เป็นที่ไปตามจุดประสงค์ดังกล่าว
ประชาชนมีสิทธิและอำนาจในการถอดถอนรัฐบาลได้

เมื่อพิจารณาจากปรัชญาความคิดทางการเมืองของสื่อทั้งหมด จึงกล่าวได้ว่า
ความคิดทางการเมืองของสื่อคือรากฐานสำคัญของหลักการปกครองในระบอบ
ประชาธิปไตยที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน เป็นปรัชญาวัตถุนิยมที่ดำรงคุณค่าแห่งเป้าหมายและวิถี
แห่งชีวิตการเมืองและสังคมการเมืองอย่างเป็นระบบ มีระเบียบกฎเกณฑ์ และปฏิบัติได้ใน
โลกของความเป็นจริงและจุดนี้เองที่ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างปรัชญาการเมืองของสื่อ
กับปรัชญาเมธีอื่นๆ อย่างชัดเจน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การศึกษาปรัชญาการเมืองของสื่อ คือ
การศึกษาปรัชญาการเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยตัวแทนในยุคใหม่นั้นเอง

บทที่ ๓

แนวความคิดเรื่องสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา

๓.๑ ความหมายของสิทธิ

ในบทนี้เป็นกรณีศึกษาในเรื่องสิทธิตามแนวทางของตะวันออก โดยเฉพาะทรัพย์สินทางปัญญา แม้ตามหลักการในทรัพย์สินทางปัญญาจะมีได้กล่าวถึงคำว่า “สิทธิ” ไว้ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของความคิดทางการเมืองการปกครองโดยตรงก็ตาม แต่ก็มีได้หมายความว่าทรัพย์สินทางปัญญาจะมีได้ให้ความสำคัญแก่สิทธิ ในทางกลับกันหลักการทางทรัพย์สินทางปัญญานั้นจะเน้นถึงคำว่า “สิทธิ” ไปในทางที่เป็นสิ่งที่สูงส่ง ฉะนั้นในเบื้องต้นผู้วิจัยจะนิยามความหมายของคำว่า “สิทธิ” เพื่อเชื่อมโยงกับหลักการทางทรัพย์สินทางปัญญา

๓.๑.๑ นิยามความหมายของสิทธิโดยทั่วไป

คำว่า **สิทธิ** มาจากภาษาบาลีซึ่งโดยทั่วไปนั้นสิทธิหมายถึงอำนาจอันชอบธรรมที่จะอ้างหรือเรียกร้องเอาได้^๑ หรือแม้แต่การแสดงออกถึงการครอบครองทรัพย์สินที่ตนเป็นเจ้าของ (สก)^๒ หรือมีสิทธิ ซึ่งหมายถึงสิ่งที่ตนสามารถใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ตามความต้องการ

คำว่า **“สิทธิ (Right)”**^๓ ในพจนานุกรมให้ความหมายว่า ความสำเร็จ อำนาจที่จะกระทำการใด ๆ ได้อย่างอิสระ โดยได้รับการรับรองจากกฎหมาย เช่น สิทธิบัตร (patent)

^๑ พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต), การสร้างสรรค์ประชาธิปไตย, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๘.

^๒ สมเด็จพระสังฆราชเจ้าพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณศิริวัฒน์, พระคัมภีร์อภิธานนปทีปิกา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๒๐๗.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๓๐ วรรคแรกบัญญัติว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน วรรคสองบัญญัติว่า “ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน”

คำว่า “สิทธิ” (Right) หมายถึง สิ่งที่บุคคลควรจะได้อย่างถูกต้องและชอบธรรม และถ้าไม่ได้รับบุคคลสามารถเรียกร้องได้ สิทธิคือการได้ เป็นภาวะฝ่ายบวกที่รัฐรับรองหรือไม่รับรองให้ก็ได้แต่รัฐต้องคุ้มครองสิทธิของประชาชน สิทธิที่รัฐรับรองคือ สิทธิที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้บัญญัติเรื่องสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยไว้ในมาตรา ๒๖ ถึง มาตรา ๖๖ มี ๔๑ มาตรา

สิทธิที่กฎหมายหรือรัฐไม่รับรองไว้เดิมก็คือ สิทธิมนุษยชน (Human Rights) ถือเป็นสิทธิธรรมชาติที่ทุกคนมีในฐานะเกิดเป็นมนุษย์ ปัจจุบันรัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองสิทธินี้ไว้ตามมาตรา ๑๕๕-๒๐๐ ส่วนสิทธิสตรี เป็นสิทธิที่รัฐรับรองและให้ความคุ้มครอง

ในการบัญญัติกฎหมาย ท่านจะนำเรื่องสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วยกัน เพราะทั้งสองอย่างต้องไปด้วยกัน เมื่อมีสิทธิย่อมมีเสรีภาพ เมื่อมีเสรีภาพอันกฎหมายรับรองไว้ ก็ย่อมเป็นสิทธิ^๔

๓.๑.๒ นิยามความหมายที่มาในพระไตรปิฎก

ในที่นี้ผู้วิจัยเห็นว่า คำว่า “สิทธิ” นั้นมาจากคำว่า “ส” หรือ “สก” รวมกับคำว่า “อิทธิ” ส หรือ สก นั้น แปลว่า ตนเอง หรือ ในตนเอง ส่วนคำว่า อิทธิ แปลว่า ฤทธิ์ หรือ การสำเร็จ การสำเร็จด้วยดี ความได้ ความได้อีก ความถึง ความถึงด้วยดี ความถูกต้อง ความกระทำให้แจ้ง ความเข้าถึงซึ่งธรรมเหล่านั้น^๕ โดยเฉพาะหลักการทางพุทธปรัชญาเถรวาทกล่าวถึงหลักธรรมที่เป็นบาทฐานแห่งความสำเร็จว่าได้แก่ อิทธิบาท ๔ คือคุณเครื่องให้เกิดความสำเร็จ ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในที่ต่างๆเป็นจำนวนมากและทรงสรรเสริญว่ามี

^๓ราชบัณฑิตยสถาน,พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน,(กรุงเทพมหานคร:ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๕๒.

^๔ สนิท ศรีสำแดง, พุทธปรัชญาเถรวาท:กระบวนทัศน์ใหม่, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒๑-๑๒๒.

คุณค่ามาก ซึ่งก่อนที่พระพุทธองค์จะตรัสรู้ก็ทรงบำเพ็ญเพียรด้วยอิทธิบาท อันมีความหมายโดยกว้างคือ

๑. นันทะ (will ; aspiration) ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะกระทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอและปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งๆขึ้นไป

๒. วิริยะ (energy ; effort ; exertion) ความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง

๓. จิตตะ (thoughtfulness; active thought) ความคิด คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำในสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝกใฝ่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป

๔. วิมังสา (investigation; examination; reasoning; resting) ความไตร่ตรองหรือทดลอง คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัตถุประสงค์ คัดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง^๖

ส่วนในอภิธรรมภาษณีย์ ให้ความหมายของคำว่า“อิทธิ” ได้แก่ ความสำเร็จ ความสำเร็จด้วยดี การสำเร็จ การสำเร็จด้วยดี ความได้ ความได้อีก ความถึง ความถึงด้วยดี ความถูกต้อง ความกระทำให้แจ้ง ความเข้าถึง ซึ่งธรรมเหล่านั้น และ คำว่า “อิทธิบาท” ได้แก่ ผัสสะ ปีกคาหะ อวิกเขปะ ของบุคคล ผู้บรรลุธรรมเหล่านั้น อิทธิบาท ๔ คือ นันทอิทธิบาท วิริยอิทธิบาท จิตตอิทธิบาท วิมังสอิทธิบาท เป็นต้น

๓.๑.๓ ความหมายโดยรวมของสิทธิเสรีภาพ

สิทธิ คืออำนาจอันชอบธรรมหรือความสามารถที่จะกระทำการได้โดยชอบธรรม สิทธิของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับโดยธรรมเนียมประเพณีหรือกฎหมาย เพราะฉะนั้นอำนาจอื่นแม้กระทั่งอำนาจของรัฐจะก้าวท้าวในสิทธิของบุคคลไม่ได้

เสรีภาพ หมายถึง ความมีอิสระในการกระทำการใดๆ ได้ตามปรารถนา แต่มีขอบเขตอำนาจจำกัดว่า การกระทำนั้น ๆ ต้องไม่ละเมิดกฎหมายหรือสิทธิของบุคคลอื่น เสรีภาพนั้นเป็นเครื่องมือ เพื่อจะสร้างและใช้โอกาส คนที่มีโอกาส คือคนที่ไม่ถูกปิดกั้น แต่

^๕ อภ. วิ. (ไทย) ๓๕/๕๓๐/๓๐๒.

^๖ พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต),พจนานุกรมพุทธศาสตร์:ฉบับประมวลศัพท์ พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร:มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๓๕), หน้า ๑๘๖.

ก่อนนี้โอกาสไม่มี คือไม่มีเสรีภาพ เพราะถูกปิดกั้น ศักยภาพที่มีอยู่ของแต่ละคนไม่สามารถออกมาเป็นส่วนร่วมในการสร้างสรรค์สังคม แต่ตอนนี้เรามีเครื่องมือ คือเสรีภาพมาเป็นตัวช่วยเปิดโอกาส ให้ศักยภาพของเรามีช่องทางออกไปเป็นประโยชน์ได้จริง^๓

การเกิดขึ้นของพุทธปรัชญาเถรวาทเกิดขึ้นเพื่อให้คนมีสิทธิเสรีภาพไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะไม่ปิดกั้นการเรียนรู้ เกิดมาเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ดังพุทธวจนะที่ทรงประกาศต่อพระอรหันต์ ๖๐ องค์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์ของชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุข แก่ทวยเทพและมนุษย์”^๔ ผู้วิจัยเห็นว่าควรทำความเข้าใจให้ตรงกันในความหมายที่ประสงค์จะเอาไปใช้ในการอธิบายความหมายของสิทธิเสรีภาพในพระไตรปิฎกโดยวางหลักการอธิบายไว้ ๒ ลักษณะ ลักษณะแรกเป็นสิทธิเสรีภาพที่พูดถึงการกระทำว่าการกระทำอย่างไรเป็นสิทธิเสรีภาพ ลักษณะที่สองพูดถึงผลของการปฏิบัติที่ทำให้สิทธิเสรีภาพ

ลักษณะแรก ผู้วิจัยใช้กรอบการอธิบายตามทฤษฎีของพระธรรมปิฎกที่แบ่งการใช้สิทธิออกเป็น ๓ ระดับ คือ ระดับต่ำ ระดับกลาง และระดับสูง

๑. ระดับต่ำ หมายถึง การมีสิทธิเสรีภาพที่จะทำอะไรก็ได้ตามใจชอบ เป็นการกระทำ การแสดงออกที่เปิดโอกาสให้เลือก เช่น เลือกที่จะเชื่อหรือไม่เชื่อเป็นต้น อันมีขอบเขตอยู่ที่ความเป็นส่วนตัว

๒. ระดับกลาง หมายถึง การมีสิทธิเสรีภาพที่จะทำตามใจชอบแต่ไม่กระทบสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นเป็นการกระทำ เป็นการแสดงออกของผู้ที่พร้อมที่จะฝึกฝนตนเอง มีขอบเขตอยู่ที่กรอบศีลธรรมเป็นการกระทำแบบมีเงื่อนไข

๓. ระดับสูง หมายถึง การใช้สิทธิเสรีภาพที่พร้อมที่จะให้โอกาสแก่คนอื่น เป็นการกระทำที่ไม่มีความรู้สึกว่าเป็นทาสของกิเลสใด ๆ เป็นการกระทำของผู้มีพรหมวิหาร ๔ เช่น พระอริยเจ้าเป็นต้น^๕

^๓พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต),การศึกษาพัฒนาการหรือบูรณาการ พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๐), หน้า ๑๐.

^๔วิ.มหา. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^๕พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), การสร้างสรรค์ประชาธิปไตย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๗ - ๘.

ลักษณะที่สอง ใช้สิทธิเสรีภาพในความหมายที่เป็นผลของการปฏิบัติหมายถึงผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติทำให้หลุดพ้นจากความบีบคั้นทางกายหรือวัตถุหลุดพ้นจากความบีบคั้นทางสังคมทางจิตทางปัญญาทำให้มีอิสรภาพ ผู้วิจัยขอใช้กรอบการอธิบายตามทฤษฎีของพระธรรมปิฎกที่ได้แบ่งสิทธิเสรีภาพออกเป็น ๔ ประเภท ซึ่งหมายถึงการได้รับสิทธิเสรีภาพใน ๔ ด้าน คือ

๑. **สิทธิเสรีภาพทางกาย** ได้แก่ การไม่ถูกบีบคั้นจากการขาดแคลนอาหาร เครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค มีสุขภาพดี

๒. **สิทธิเสรีภาพทางสังคม** ได้แก่ การไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบจากสังคม ไม่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน ไม่อยู่ท่ามกลางความรุนแรง การก่อการร้าย และภัยสงคราม

๓. **สิทธิเสรีภาพทางอารมณ์** หรือทางจิต ได้แก่ การไม่ถูกอำนาจกิเลสครอบงำ การมีคุณภาพจิต เช่น มีความเมตตากรุณา มีสุขภาพจิตดีสดชื่นแจ่มใส

๔. **สิทธิเสรีภาพทางปัญญา** ได้แก่ การไม่ถูกบีบคั้นจากความไม่รู้ มีความรู้และเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง เป็นปัญญาของผู้บรรลุนิพพาน^{๑๑} พุทธปรัชญาเถรวาท ต้องการให้พุทธศาสนิกชนเป็นผู้มีความเชื่อ แต่ไม่ต้องการให้เชื่ออย่างงมงาย ไร้เหตุผลที่ปราศจากปัญญาพิจารณาให้ละเอียดรอบคอบ ทรงให้สิทธิในการพิจารณาอย่างถี่ถ้วนเสียก่อนค่อยเชื่อ ดังจะเห็นได้ที่ทรงตรัสไว้ใน เกสปุตตสูตร ที่พระองค์ทรงสอนพวกกาลามะ ดังมีใจความตอนหนึ่งว่า

“คุณกรกาลามะทั้งหลายท่านทั้งหลายอย่าเชื่อเพียงเพราะการฟังตามกัน

มา (มา อนุสฺสเวน) เพราะการถือกันสืบ ๆ มา (มา ปรมุปราย), เพราะข่าวเล่าลือ

(มา อิติกราย) เพราะการอ้างตำรา (มา ปิฎกสมุปทานน) เพราะการใช้ตำรา (มา

ตถกเหตุ) การอนุমান (มานยเหตุ), การตรึกตรองตามอาการ (มา อากาปริวตตก

เกน), เพราะเข้าไต่กับทฤษฎีที่ตนคิดไว้ (มา ทิฎฐินิหฺมานขนฺติยา) เพราะ

มองเห็นลักษณะที่น่าเชื่อถือได้ (มา ภพฺพรูปตย) สมณะนี้เป็นครูของเรา (มา

สมโณ โน ครูติ) ต่อเมื่อได้รู้เข้าใจด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านั้นเป็นอกุศล เป็น

^{๑๑} P.A. Payutto, **Buddhist Solutions for the Twenty – first Century**, (Bangkok : Buddhadhamma Foundation, 1994), pp. 50-51.

กุศล มีโทษ ไม่มีโทษ เป็นต้นแล้ว จึงควรละหรือถือปฏิบัติตามนั้น”^{๑๑}

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าพุทธปรัชญาเถรวาทได้อ้างถึงการมีสิทธิโดยมีเหตุผลบนพื้นฐานที่ชอบธรรมสิ่งนั้นเป็นของของตนพุทธปรัชญาเถรวาทได้อ้างเหตุผลพื้นฐานที่ชอบธรรมในการมีสิทธิในสิ่งใดๆ ว่า

๑) สิ่งนั้นเป็นของของตน หลักการนี้ระบุสิ่งที่คู่มากับความ เป็นมนุษย์หรือที่มนุษย์ เป็นเจ้าของโดยธรรมชาติ

๒) สิ่งนั้นอาศัยตนเกิดขึ้น หรือที่ตนเป็นเจ้าของจากการแสวงหา มนุษย์เป็นผู้ใช้เจตจำนงและหยาดเหงื่อแรงงานของตนแสวงหามา เช่น การสร้างหรือประดิษฐ์ การใช้แรงงานแลกมา

๓) เป็นสิทธิที่เกิดจากเข้าไปมีส่วนร่วม หรือการให้ความเห็นร่วมกับสังคม ส่วนหนึ่งของความเห็นร่วมทางสังคมคือปัจเจกชน แต่ละปัจเจกชนจึงมีสิทธิที่เกิดมาจากการเข้ามีส่วนร่วม^{๑๒}

๓.๒ บ่อเกิดของสิทธิ

๓.๒.๑ การอ้างการเป็นเจ้าของโดยมีพันธสัญญาร่วมกันในทรัพย์สิน

ในสภาพก่อนสังคม ทรัพย์สินไม่ได้เป็นของผู้ใด ทุกคนจึงเป็นเจ้าของร่วมในทรัพย์สินตามธรรมชาติ ผู้นำทรัพย์สินนั้นมาตามความจำเป็นจึงเป็นเจ้าของ(สิทธิ)ในการจะบริโภคและใช้สอย เมื่อมีการกักตุนทรัพย์สินร่วมเท่ากับได้มีการละเมิดการเป็นเจ้าของร่วม จึงได้แบ่งแยกให้แต่ละปัจเจกชนเป็นเจ้าของทรัพย์สินและการใช้สอย แต่ละคนมีพันธสัญญาร่วมกันตามกฎหมายโนธรรมสังคม ที่จะไม่ละเมิดการเป็นเจ้าของของกันและกัน หลักมโนธรรมสังคม จึงมีความหมายเท่ากับกฎทางศีลธรรมที่มนุษย์สร้างมาเพื่อคุ้มครองสิ่งที่ตนเป็นเจ้าของ ด้วยทรรศนะดังกล่าว จึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงการเกิดขึ้นของ “สิทธิ” หรือ การอ้างว่าเป็น

^{๑๑} อจ. ตก. (ไทย) ๒๐/๖๖/๒๕๓.

^{๑๒} พระมหาอุทัย ญาณชโร, พุทธวิธีแห่งสังคม : ปรัชญาสังคมและการเมืองของพุทธปรัชญาเถรวาท, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสาร, ๒๕๓๘), หน้า ๒๒๓-๒๒๔.

เจ้าของ จะเห็นได้ว่า หลักการที่สำคัญที่เกิดขึ้นควบคู่กับสังคมและรัฐ คือเรื่องสิทธิ ประวัติศาสตร์ของสังคมและรัฐ จึงไม่มีอะไรมากไปกว่าการพยายามหาวิธีการปกป้องสิ่งที่ มนุษย์อ้างว่าตนเองมีสิทธิ^{๑๓}

ก. ความหวงแหนในสิ่งที่ตนแสวงหาได้มา ทำให้มีการอ้างการเป็นเจ้าของ ซึ่งเป็นพื้นฐานในการเห็นชอบร่วมกันให้มีการถือเป็นเจ้าของ เหตุผลดังกล่าวนี้เป็นเหตุผล เบื้องต้นในช่วงเริ่มแรกของการอ้างการเป็นเจ้าของในทรัพย์สิน หรือการมี “สิทธิ” พุทธ ปรัชญาเถรวาทเรียกว่า เป็นของของตนหรือตนเป็นเจ้าของ (สก) และเป็นของที่พึงพึงตนเกิด หรือเกิดโดยอาศัยตน (สนตก) พุทธปรัชญาเถรวาทใช้ความหมายทั้งสองนี้ยอมรับการมีสิทธิ^{๑๔}

ข. สิ่งที่ตนเป็นเจ้าของ หรือมีสิทธิ คือสิ่งที่ตนสามารถใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ ตามความต้องการ มนุษย์ย่อมหวงแหนในสิ่งที่ตนมีสิทธิ และไม่ยอมให้ผู้ใดมาทำการล่วงละเมิด เพราะการล่วงละเมิดทำให้ผู้เป็นเจ้าของสูญเสียโอกาสที่จะใช้สอย หรือได้รับผลประโยชน์จาก สิ่งนั้น มนุษย์ผู้หวงแหนในสิ่งที่ตนเป็นเจ้าของจึงพยายามป้องกันการล่วงละเมิด หลักมโน ธรรมสังคมคือกฎการไม่ละเมิดสิทธิจากการควบคุมของมโนสำนึก การพยายามป้องกันสิ่งที่ ตนเองมีสิทธิด้วยพลังกำลังนำไปสู่สถานะทางสงคราม มนุษย์จึงเห็นร่วมที่จะให้มีรัฐเป็นผู้ ปกป้องการละเมิดสิทธิแทนตน รัฐจึงเป็นผู้ใช้อำนาจของสังคมคุ้มครองสิทธิของมนุษย์ สิทธิ ของมนุษย์จึงเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการคุ้มครองจากรัฐ

ค. การที่ผู้หนึ่งมีความชอบธรรมที่จะใช้สิ่งนั้นตามที่ตนคิดว่าเหมาะสม โดยต้อง ได้รับการเคารพจากผู้อื่นที่จะไม่ล่วงละเมิดโดยที่ผู้หนึ่งเองจะไม่ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่นเช่นกัน คุณค่าของสิทธิจึงเป็นการแสดงขอบเขตที่ปัจเจกชนพึงให้ความเคารพและไม่ล่วงละเมิดต่อกัน และกัน และรวมไปถึงสังคมหรือรัฐที่พึงเคารพสิทธิของปัจเจกชน

^{๑๓}พระมหาอุทัย ญาณธโร, พุทธวิธีแห่งสังคม: ปรัชญาสังคมและการเมืองของพุทธปรัชญาเถรวาท , หน้า ๒๒๘.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๘.

พุทธปรัชญาเถรวาทถือว่ามโนทัศน์เรื่องการเป็นเจ้าของเป็นเพียงสมมติบัญญัติ ที่รับรู้กันของมนุษย์ มนุษย์อยู่ในโลกแห่งสมมติบัญญัติจำต้องกระทำตามบทบาทแห่งบัญญัติ การเข้าใจถึงธรรมชาติที่แท้จริงในฐานะเป็นปรมาตตลัจ คือแนววิถีที่จะช่วยบรรเทาความหลง ยึดมั่นถือมั่นอย่างขาดสติ ซึ่งแนวความคิดนี้นับว่าเป็นจุดเด่นในทางพุทธปรัชญาเถรวาท ที่ชี้แนะให้ ปฏิบัติต่อตนเองและมวลมนุษยชาติ อันเป็นหลักการ การเป็นเจ้าของโดยไม่มีคามยึดมั่น

๓.๒.๒ สติธิในฐานะเป็นวิถีทางไปสู่จุดหมายอื่นในตน

สติธิเป็นวิถีทาง (means) ไปสู่จุดหมายอื่น (end) ในตัวเอง จุดหมายของสติธิซึ่ง บุคคลอ้างก็มักได้แก่ประโยชน์ของตนเอง ดังนั้นการที่คนเรากำหนดความคิดเรื่องสติธิขึ้นก็ เพราะคำนึงถึงหรือห่วงใยตัวเองเป็นที่ตั้ง ต้องการที่จะให้ตนและสิ่งที่ตนยึดถือว่าเป็นของตน ดำรงอยู่ได้อย่างปลอดภัย^๕ เช่น สติธิในชีวิตก็เพื่อป้องกันการถูกผู้อื่นทำร้าย สติธิในทรัพย์ก็ เพื่อให้ตนเกิดความมั่นใจว่าจะได้บริโภคทรัพย์นั้นโดยไม่ถูกผู้อื่นแย่งชิงไป ส่วนเมตตา นั้น เกิดจากหลักการละตัวเองมิใช่ห่วงตัวเอง การละตัวเองได้ทำให้คิดห่วงใยผู้อื่น คำนึงถึง ผลประโยชน์ของผู้อื่น จึงให้สติธิแก่ผู้อื่นโดยที่ผู้นั้นไม่ต้องเรียกร้อง ขอทานได้รับการบริจาค ก็ด้วยความเมตตาหาให้มีสติธิที่จะได้รับการบริจาคไม่ หากคนเรามีความเมตตาแล้วก็จะให้ อะไรแก่ผู้อื่นมากกว่าสติธิที่เขามีและเรียกร้อง ถ้าคนมีเมตตาแล้วสติธิก็เกือบไม่ต้องพูดถึง แต่ถ้าคนเราใช้สติธิอย่างเดียว คนก็จะไม่ต้องทำอะไรหลายอย่างที่มาจากความเมตตา เช่น การช่วยเหลือผู้อื่น การเอารัดเอาเปรียบอย่างถูกกฎหมาย ก็เป็นสิ่งที่ทำได้ เพราะคนเราอาจ อ้างสติธิในการทำสิ่งที่ตนได้เปรียบหรือไม่ก็ทำในสิ่งที่ตนเห็นว่าเป็นภาระโดยไม่ได้ ผลประโยชน์ตอบแทน ในที่สุดสังคมจะเป็นแบบตัวใครตัวมัน คนฉลาดเอาเปรียบคนโง่ คนแข็งแรง เอาเปรียบคนอ่อนแอ คนรวยเอาเปรียบคนจน ซึ่งทำให้เกิดความขัดแย้งทาง สังคมขึ้นในที่สุด

เราอาจคิดว่าการสร้างคนให้ดีมีเมตตาทั้งหมดนั้นทำได้ยากยิ่ง และหากคนพวกนี้ ละเมิดผู้อื่น หลักเมตตาก็ไม่อาจช่วยได้ จึงต้องยอมรับเรื่องสติธิเพื่อแก้ปัญหาอันจะเกิดจาก

^๕ปริชา ช้างขวัญยืน,ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก พิมพ์ครั้งที่๒,(กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๒๒.

คนพวกนี้ซื้อคิดดังกล่าวถูกต้อง แต่ไม่ควรจะใช้สิทธิเป็นเครื่องมืออย่างเดียว เพราะคนไม่ดีที่ว่ำนนั้นมีน้อย และอาจน้อยลงได้อีกถ้าเราอบรมกล่อมเกลาจิตใจคนอยู่เสมอ แต่ถ้าอ้างแต่สิทธิแล้วทิ้งการอบรม คนก็จะเห็นแก่ตัวและเฝ้าปกป้องสิทธิของตนยิ่งกว่าจะคิดช่วยเหลือใคร แม้การสร้างคนก็จะยากกว่าการกำหนดสิทธิแล้วรักษาด้วยกฎหมาย แต่ถ้าคนดีแล้วภาระในการใช้กฎหมายก็ลดลง ยิ่งทำให้คนดีได้มากเพียงไรการละเมิดกฎหมายก็น้อยลงมากเพียงนั้น และถ้าระบบการศึกษาปัจจุบันดีจริงเราก็ต้องสร้างคนที่ดีมีเมตตา ได้เช่นเดียวกับการสอนเรื่องสิทธิซึ่งก็เป็นนามธรรมไม่น้อยกว่ากัน และการศึกษาควรที่จะสร้างคนดีให้แก่สังคมได้มากขึ้นเรื่อยๆ^{๑๖}

๓.๒.๓ ในฐานะรักษาและควบคุม

สิทธินี้รักษาและควบคุมได้ด้วยอำนาจรัฐคือกฎหมาย การควบคุมด้วยอำนาจรัฐนั้นทำได้รวดเร็วและสามารถลงโทษได้ในระยะเวลาสั้น มีตัวบทกฎหมายที่เปิดเผยและชัดเจน จึงดูเหมือนจะมีประสิทธิภาพกว่าการสอนให้คนดีมีเมตตาเพื่อจะได้ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น แต่ถ้ามองกันโดยส่วนรวมและระยะยาวแล้ว การทำให้คนมีเมตตา มีประโยชน์มากกว่า เพราะคนพวกนี้จะไม่ละเมิดสิทธิ ภาระทางกฎหมายก็ไม่เกิดแก่รัฐ และเป็นการควบคุมที่ถาวรเพราะบุคคลควบคุมตนเอง^{๑๗} เช่นถ้าเราห้ามคนเมาสุราอาละวาดคนคนเดียว อาจทำผิดข้อนี้หลายครั้ง ถ้าใช้กฎหมายควบคุมก็ต้องลงโทษกันไปเรื่อยๆ แต่ถ้าสอนไม่ให้คนดื่มสุรา ความผิดจากเมาสุราอาละวาดจะไม่เกิดขึ้นเพราะคนพวกนี้ ส่วนการใช้หลักเมตตาและความเต็มใจช่วยเหลือผู้อื่นเป็นการป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นส่วนหลักการใช้หลักสิทธิและใช้อำนาจกฎหมายบังคับเป็นมาตรการเมื่อปัญหาเกิดขึ้นแล้ว เราจึงควรเน้นที่การป้องกันปัญหามากกว่าการปล่อยให้ปัญหาเกิดขึ้นแล้วตามแก้ไข

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๒-๑๒๓.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๓.

๓.๒.๔ สิทธิในฐานะปัจเจกนิยม

สิทธิเป็นแนวความคิดที่จะแยกคนออกเป็นหน่วยๆ แล้วสร้างขอบเขตให้ทุกคนอยู่แยกกันเมื่อไม่มาเกี่ยวข้องกันในเรื่องที่กำหนดไว้ก็ไม่มีปัญหาวิวาทกันด้วยเหตุนั้น สิทธิเป็นหลักการของปัจเจกนิยม (Individuality) ต้องการให้ปัจเจกชนมีอำนาจมากๆ รัฐหรือปัจเจกชนอื่นเข้ามายุ่งเกี่ยวได้น้อย ยิ่งให้สิทธิแก่ปัจเจกชนมากเพียงไร รัฐก็มีอำนาจน้อยลงมากเพียงนั้น บางครั้งถึงกับเป็นการปล่อยให้คนเบียดเบียนกันก็มี เช่น ถ้ารัฐปล่อยให้ผู้ผลิตมีสิทธิมากเพียงไร ผู้บริโภคก็จะถูกเอารัดเอาเปรียบมากเพียงนั้น ถ้าเราให้สิทธิธนาคารออกเงินกู้ซื้อที่ดินแก่นายทุน คนจนก็ต้องเดือดร้อนเรื่องที่อยู่เพราะไม่สามารถซื้อได้^{๘๘}

๓.๒.๕ แนวคิดสิทธิกับเมตตา

สิทธิเป็นแนวคิดเชิงลบ ส่วนเมตตาเป็นแนวคิดเชิงบวก เช่น ถ้าอ้างว่าสัตว์มีสิทธิจะไม่ถูกทำลายชีวิตและรัฐออกกฎหมายห้ามเบียดเบียนสัตว์ก็เป็นสิ่งที่เขาไม่ทำโดยอัตโนมัติ นอกจากนั้นเขายังช่วยเหลือแก่สัตว์^{๘๙} ไม่เพียงเว้นจากการเบียดเบียนสัตว์ คนในสังคมก็เช่นเดียวกันถ้าคิดเฉพาะเรื่องสิทธิ คนรวยอาจไม่ละเมิดคนจน แต่เขาอาจปล่อยให้คนจนทุกข์ยากโดยไม่ช่วยเหลือ ตรงกันข้ามถ้าคนรวยมีเมตตา แม้ไม่พูดถึงสิทธิที่คนจนจะได้รับความช่วยเหลือ คนรวยที่มีเมตตาจะช่วยคนจนให้อยู่ในสภาพที่ดีขึ้น ดังที่เราบริจาคช่วยการกุศลต่างๆ โดยสิทธิเราจะไม่บริจาคก็ได้ เพราะเป็นหน้าที่โดยตรงของรัฐที่จะต้องจัดการเรื่องเหล่านั้น ในทฤษฎีพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นเลือกหลักความเมตตารักใคร่ปรารถนาดีต่อกันเป็นหลักในการอยู่ร่วมกันในสังคมเมื่อใช้หลักเมตตาไม่ได้ผลแล้วจึงจะคำนึงถึงหลักของสิทธิซึ่งพุทธปรัชญาเถรวาทถือเป็นเรื่องรอง และให้ความสำคัญน้อยกว่า

^{๘๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๕.

^{๘๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๔.

ความเมตตาการพุดกันด้วยสิทธิในการที่จะครอบครองโดยขาดหลักแห่งมโนธรรมเป็นปัจจัยหลักสนับสนุน จะไม่ทำให้คนมีใจผูกพันกันและไม่ทำให้คนดีขึ้นแต่เมตตาสร้างให้คนดีและคบหากันได้ด้วยน้ำใสใจจริง เป็นเครื่องทำลายรั้วกั้นมนุษย์ที่สิทธิสร้างขึ้น

ในทรรศนะทางพุทธปรัชญาเถรวาทยอมรับในกระแสแห่งความต้องการทางสังคมโลกทั่วไปว่าโลกวิสัยโดยทั่วไปนั้นมีการแสวงหาที่ไร้ขอบเขตจำกัดซึ่งเป็นสาเหตุที่ไม่อาจปฏิเสธการเป็นเจ้าของได้ แต่ไม่ควรให้ปราศจากคุณค่าภายใน ที่เรียกว่ามโนธรรมดังนั้นการมีสิทธิในสิ่งใด จึงหมายถึงการที่ผู้นั้นมีความชอบธรรมที่จะได้สิ่งนั้นตามที่ตนคิดว่าเหมาะสม โดยต้องได้รับการเคารพจากผู้อื่นจะไม่ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่นคุณค่าของสิทธิจึงจะถือได้ว่าเป็นการแสดงขอบเขตที่ปัจเจกชนพึงให้ความเคารพและไม่ล่วงละเมิดต่อกันและกัน

๓.๓ ประเภทและลักษณะของสิทธิ

พื้นฐานของการเป็นเจ้าของอย่างชอบธรรมตามวิธีการเช่นนี้ทำให้จำแนกสิทธิออกได้มากมาย ในที่นี้ จะแบ่งตามพื้นฐานข้างต้น โดยแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทคือ

๓.๓.๑ สิทธิตามธรรมชาติ ได้แก่ สิทธิในชีวิต และสิทธิในทรัพย์สิน

๓.๓.๒ สิทธิทางสังคม ได้แก่ สิทธิเชิงอุดมการณ์ทางสังคมและรัฐ

๓.๓.๑ สิทธิตามธรรมชาติ (Natural Rights)

การยอมรับสิทธิตามธรรมชาติเกิดจากเหตุผลว่าเพราะเป็นสิ่งที่มนุษย์มีพร้อมๆ กับสภาวะแห่งมนุษย์ ไม่ใช่เพราะการตกลงของสังคม สังคมเพียงแต่ยอมรับถึงความมีอยู่นี้ของมนุษย์ หมายถึง ชีวิต ความเสมอภาคและอีกส่วนหนึ่ง คือสิ่งทางธรรมชาติ^{๒๐}

รศ.ดร. สมภาร พรมทา ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับสิทธิตามธรรมชาติไว้ว่า แนวความคิดเรื่องสิทธิในพุทธปรัชญาเถรวาทวางอยู่บนพื้นฐานของแนวความคิดเรื่องสิทธิ

^{๒๐} พระมหาอุทัย ญาณธโร, พุทธวิธีแห่งสังคม : ปรัชญาสังคมและการเมืองของพุทธปรัชญาเถรวาท, หน้า ๒๓๒.

ตามธรรมชาติ หรืออีกนัยหนึ่งสิทธิมนุษยชนก็คือสิทธิตามธรรมชาตินั่นเอง ทั้งสิทธิตามธรรมชาติและสิทธิมนุษยชนในทรรศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นสิ่งที่มียุ่จริงในตัวบุคคล สิ่งนี้มนุษย์ได้มาพร้อมการถือกำเนิดซึ่งอาจจำแนกสิทธิตามธรรมชาติออกเป็นสองส่วนด้วยกัน ส่วนแรกคือ สิทธิตามธรรมชาติแบบปฐมภูมิ (primary natural right) ส่วนที่สองคือ สิทธิตามธรรมชาติแบบทุติยภูมิ (secondary natural right) สิทธิตามธรรมชาติแบบปฐมภูมิคือสิทธิที่เป็นพื้นฐานที่สุด ส่วนสิทธิตามธรรมชาติแบบทุติยภูมิ คือ สิทธิที่วางอยู่บนพื้นฐาน กล่าวคือสิทธิธรรมชาติแบบปฐมภูมินั้นเมื่อกล่าวว่าเราเป็นเจ้าของชีวิตของเรา สิทธิในชีวิตและร่างกายเป็นสิทธิสุดท้ายที่ไม่อาจสืบกั้นหารากฐานต่อไปได้อีก ซึ่งเป็นสิทธิตามธรรมชาติแบบปฐมภูมิในทรรศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท สิทธิร่างกายและชีวิตเป็นสิทธิพื้นฐาน เป็นสิทธิสุดท้ายที่ไม่ต้องอิงอาศัยอยู่กับรากฐานใดๆ การที่มนุษย์เป็นเจ้าของร่างกายและชีวิตตนเป็นข้อเท็จจริงที่ไม่ต้องการเหตุผล และคำอธิบายใดๆ มาสนับสนุนทั้งสิ้น สิทธิร่างกายและชีวิตนี้เป็นสิทธิปฐมภูมิ เมื่อเราใช้ร่างกายนี้สร้างผลิตผลใดๆ ขึ้นมาก็ตามย่อมมีสิทธิตามธรรมชาติอย่างเต็มที่ในผลิตผลนั้น สิทธิในผลิตผลอันเกิดจากร่างกายนี้เป็นสิทธิทุติยภูมิ^{๒๐}

๑. ชีวิตกับความมีสิทธิ เสรีภาพ

มนุษย์มีสิทธิโดยตัวเองที่จะสืบทอดความมีชีวิตนั้น การทำให้กายมนุษย์ไม่มีการสืบทอด รวมไปถึงการทำให้เสียภาวะปกติ เช่นทำให้ร่างกายได้รับความลำบาก ทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียง ถือเป็นการละเมิดสิทธิในชีวิต พุทธปรัชญาเถรวาทมีทรรศนะที่สนับสนุนการไม่ละเมิดสิทธิในชีวิต ซึ่งวางหลักไว้ในกุศลธรรมบถ ๑๐ ประการคือ^{๒๑}

๑. เว้นจากการฆ่าสัตว์และเบียดเบียนสัตว์อื่น ผู้อื่น
๒. เว้นจากการละเมิดกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของผู้อื่น
๓. เว้นจากการประพฤติผิดประเวณี
๔. เว้นจากการพูดเท็จ

^{๒๐}สมภาร พรหมทา, พุทธปรัชญา มนุษย์สังคม และปัญหาจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๓๓๒-๓๓๓.

^{๒๑}อง.ทสก.(ไทย) ๒๔/๑๐๘/๓๓๒.

๕. เว้นจากการพูดขย่งให้แตกสามัคคี
๖. เว้นจากการพูดคำหยาบ
๗. เว้นจากการพูดเพื่อเจ้อเหลวไหลไร้สาระ
๘. คิดไม่โลภ อยากรไ้ขงผู้อื่น
๙. ไม่คิดพยาบาท ปองร้ายผู้อื่น
๑๐. มีความเห็นถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

ทรศนะที่แสดงไว้ทั้ง๑๐ ประการนี้แสดงให้เห้นว่า ปัจเจกชนที่อยู่ร่วมกันในสังคมเกิดความม่ใจในสวัศคิภาพในสิทธิและทรัพย์สินของตนว่าจะไม่ถูกเบียดเบียนถือว่หลักการนี้ส่งเสริมสิทธิให้เกิดสันติสุขทั้งผู้นำไปปฏิบัติและผู้ได้รับการปฏิบัติตอบ แต่ก็มีประเด็นที่น่าสนใจในทรศนะที่ว่า ทุกคนมีสิทธิในชีวิตติดตมาตั้งแต่เกิด ถ้าถามว่าความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคมเป็นเช่นนั้นจริงหรือ ซึ่งคำตอบก็งจะประจักษ์แก่สายตาประชาคมโลกเป็นอย่างดี ส่วนทรศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นจะมีหลักฐานการให้เกียรติและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อยู่ในเกณฑ์ที่สูงมาก จะเห้นได้จากทรศนะที่ไม่ให้มีการแบ่งชั้นวรรณะ เช่น ในกัณณกัถลสูตร พระพุทธเจ้าได้แสดงว่า“วรรณะทั้ง ๔ คือกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ และศูทร ถ้ามีคุณธรรมแล้วชื่อว่าเสมอกัน โดยทรงเปรียบว่าถ้าจะนำไม้สาละ ไม้มะม่วง ไม้มะเดื่อที่แห้งมาเผาไฟ ผลคือเปลวไฟ สีของไฟและแสงของไฟที่เกิดขึ้น ก็จะไม่ต่างอะไรกัน”^{๒๒} และพระองค์ไม่สนับสนุนการมีมนุษย์ไว้เป็นทาสดังที่ปรากฏในหลักฐานในพระไตรปิฎกว่าไม่ให้มีการซื้อขายทาส เช่น ห้ามไม่ให้ภิกษุมีทาสหญิงชายรับใช้ ภิกษุใดฝ่าฝืนต้องอาบัติทุกกฎ^{๒๓} ทาสที่มาบวชแล้วได้รับสิทธิทั้งปวงเท่าเทียมกับภิกษุอื่น และพระเจ้าแผ่นดินในครั้งนั้นถือว่ทาสที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาแล้วให้ถือว่เจ้าของไม่มีสิทธิที่จะจับกุมหรือเรียกตัวคืน แต่เพื่อตัดปัญหาขงยากพระบรมศาสดาจึงทรงบัญญัติสิกขาบทให้ผู้ที่เข้ามาบวชไม่ให้หนีเขามา ต้องได้รับอนุญาตจากผู้ปกครองก่อน ก่อนจะบวชจึงมีคำถามว่าท่านเป็นไทหรือเปล่า^{๒๔} ส่วนการค้าขายพระพุทธเจ้าให้เว้นจากการซื้อขายมนุษย์เพื่อทำการค้า การซื้อขายมนุษย์ถือว่เป็นอาชีพที่ทุจริต และควรมีความเมตตาต่อสัตว์ทั้งหลายไม่ให้มีการบูชายัญด้วยการฆ่าสัตว์หรือมนุษย์

^{๒๒} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๘๐/๔๖๕.

^{๒๓} วิ.มหา. (ไทย) ๔/๕๗/๑๕๑.

^{๒๔} วิ.มหา. (ไทย) ๔/๕๗/๑๕๑.

ก. ชีวิตกับการได้รับการคุ้มครองดูแลเป็นพื้นฐาน

แม้ว่าทุกคนมีสิทธิในชีวิตของตนเองแต่ทุกคนที่กำเนิดมาต้องอยู่ในการคุ้มครองของพ่อแม่ หรือผู้เลี้ยงดู ก่อนที่จะมีความพร้อมด้วยตนเอง ผู้คุ้มครองมีความชอบธรรมที่จะแนะนำวิถีทางที่ถูกต้อง และห้ามจากการกระทำความชั่วได้ ผู้คุ้มครองเองย่อมเป็นผู้มีสิทธิ เพราะสิ่งนั้นอยู่ในการคุ้มครองของตน^{๒๕} การเลือกใช้คำว่า คุ้มครอง ก็เพื่อแสดงให้เห็นว่า ผู้ได้รับการคุ้มครอง ก็มีสิทธิที่สมบูรณ์ในตัวเองแต่ในช่วงหนึ่ง ต้องอาศัยผู้อื่นคุ้มครองดูแล ซึ่งมุ่งหมายถึงการสงเคราะห์ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อยู่ในการคุ้มครอง การละเมิดผู้ได้รับการคุ้มครองเท่ากับละเมิดสิทธิของผู้ให้การคุ้มครองด้วย ท่านจึงกล่าวว่า เด็กที่อยู่ในการคุ้มครองของบิดามารดาก็ล่วงละเมิดไม่ได้^{๒๖} เพราะมีผู้คุ้มครองนี้ยอมแผลงไปด้วยคุณธรรมของผู้คุ้มครอง เช่นความเป็นพ่อแม่ ความเป็นสามีภรรยา สังคม หรือรัฐเองจำเป็นต้องให้ความสนใจเพื่อให้การคุ้มครองไม่เป็นการสร้างความเลวร้ายแก่ผู้อยู่ภายใต้การคุ้มครอง

ข. การไม่ละเมิดในชีวิตตนเอง การที่พุทธปรัชญาเถรวาทถือว่ามนุษย์เบียดเบียนตนเองไม่ได้ ขัดแย้งกับสิทธิในชีวิตตนเองหรือไม่นั้น คำตอบสำหรับปัญหานี้คือ โดยที่จริงพุทธปรัชญาเถรวาท ยอมรับว่ามนุษย์มีสิทธิในชีวิตของตนเอง และเพราะการยอมรับในสิทธิการเป็นเจ้าของชีวิตนั่นเองที่ทำให้พุทธปรัชญาเถรวาทยอมรับไม่ได้ว่ามนุษย์เบียดเบียนตนเองได้ การที่มนุษย์จะได้รับการเบียดเบียนตนเองควรจะให้ผู้อื่นมาเบียดเบียนตนได้อย่างไรถ้าหากกรณีที่มีมนุษย์ถูกยินยอมให้เบียดเบียนตนเองได้ก็ถือว่าด้วยการห้ามเบียดเบียนผู้อื่นก็เป็นกฎที่ไม่สมบูรณ์^{๒๗} ทั้งนี้เพราะว่าถ้ากฎห้ามทำร้ายผู้อื่นถูกใช้อย่างได้ผลและไม่มีใครทำร้ายผู้อื่นเลย ความเลวร้ายยังคงมีจากการทำร้ายตนเอง ในลักษณะนี้ไม่มีอะไรแตกต่างจากการที่อนุญาตให้มนุษย์ทำร้ายผู้อื่นได้อย่างอิสระ อย่างไรก็ตามในความคิดของพุทธปรัชญาเถรวาทมีเหตุผลสำคัญตรงที่โดยภาวะแห่งมนุษย์นั้นเป็นผู้รักตน ดังนั้นการกระทำที่เป็นการเบียดเบียนตนเองโดยการถึงผลอย่างใดอย่างหนึ่งที่มนุษย์ไม่ได้อย่างแท้จริง

^{๒๕} วิ.มหา. ๑/๓๐๔/๓๔๖-๓๔๗.

^{๒๖} มงคลสูตรที่ปณี, ๒๐๔/๒๐๓-๒๐๔.

^{๒๗} พระมหาอุทัย ญาณธโร, พุทธวิธีแห่งสังคัม : ปรัชญาสังคัมและการเมืองของพุทธปรัชญาเถรวาท, หน้า ๒๒๓.

จากการเบียดเบียนตนเองนั้น ย่อมเนื่องเข้าเป็นความหลงผิดของมนุษย์ ดังนั้น เหตุผลที่สมควรในการรักษาสิทธิในชีวิตของผู้นั้น คือการห้ามจากความหลงผิดนั้น แม้ว่าการมีสิทธิในชีวิตทำให้ปัจเจกชนสามารถใช้ชีวิตตามความพึงพอใจของตนได้อย่างเสรี แต่มนุษย์ก็ต้องไม่ได้รับความยินยอมให้ทำลายชีวิตด้วยความหลงผิด

ค. ความสำคัญของอิสรภาพและเสรีภาพที่มีต่อชีวิต หลักการอีกประการหนึ่งที่นับเนื่องเข้ากับชีวิต คือ ความเป็นตัวของตัวเองซึ่งเป็นสาระแห่งชีวิตของมนุษย์ เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์มีค่าในตัวเอง ชีวิตที่ไร้ความเป็นตัวของตัวเองย่อมเท่ากับชีวิตที่ว่างเปล่าและเป็นหมัน แก่นสำคัญของการเป็นตัวของตัวเองคือ การที่ปัจเจกชนได้คิดตัดสินใจ พุคและกระทำด้วยความเชื่อมั่นในตนเองบนพื้นฐานของคำแนะนำของสังคม สังคมอาจเป็นผู้ชี้แจงเหตุผลให้เข้าใจ ปัจเจกชนเองเป็นผู้ตัดสินใจครั้งสุดท้ายอย่างอิสระความเป็นตัวของตัวเองยังต้องการความมีอิสระ หรือที่เรียกว่า สิทธิเสรีภาพด้วย^{๒๔}

ง. การมีสิทธิเสรีภาพในชีวิตจำเป็นต้องมีขอบเขต ความปรารถนาที่จะปราศจากสิ่งเหนียวรั้งหรือขัดขวางในสิ่งที่มนุษย์พึงพอใจที่จะกระทำ จึงเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียกร้อง แม้ว่าการปราศจากสิ่งเหนียวรั้งหรือขัดขวางเป็นความพึงพอใจอย่างหนึ่งของมนุษย์แต่ก็ไม่ใช่ตัวกำหนดว่า มนุษย์ต้องได้รับตามความพึงพอใจนั้น มนุษย์มีความพึงพอใจของตนที่เป็นอิสระ แต่การที่จะกระทำตนตามนั้นได้หรือไม่ ไม่ใช่สิ่งเดียวกัน มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความพึงพอใจของตน ไม่ใช่สิทธิเสรีภาพ เพราะจะกำหนดไม่ได้ว่าจะไม่มีสิ่งเหนียวรั้งกีดขวางด้วย เนื่องจากสิ่งที่มนุษย์ปรารถนา คือการให้มีสิทธิเสรีภาพ ในสิ่งที่ตนมีความชอบธรรมที่จะกระทำได้^{๒๕} ปัจเจกชนเป็นผู้สร้างหลักมโนธรรมสังคมเพื่อสร้างสิทธิเสรีภาพให้กับตนเองในขอบเขตของหลักมโนธรรมสังคม มนุษย์มีสิทธิเสรีภาพอย่างสมบูรณ์ การขัดขวางอาจเกิดขึ้นแต่เท่ากับเป็นการทำลายสิทธิเสรีภาพ

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๔-๒๓๕.

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๕-๒๓๖.

จ. เหตุผลแห่งสิทธิเสรีภาพกับอุดมการณ์ทางการเมือง เหตุผลที่พุทธปรัชญาเถรวาทไม่ได้เน้นความสำคัญกับหลักสิทธิเสรีภาพในฐานะอุดมการณ์ทางการเมืองก็เพราะหากรัฐมีความเป็นธรรมแล้วประชาชนไม่มีเหตุผลที่จะต้องเรียกร้องสิทธิเสรีภาพ เพราะประชาชนมีหน้าที่โดยตรงในการควบคุมผู้ใช้อำนาจรัฐไม่ให้มีการใช้อำนาจอย่างไม่ชอบธรรม ไม่ใช่แค่เพียงเรียกร้องสิทธิเสรีภาพเท่านั้น แม้ว่าสิทธิเสรีภาพจะมีความสำคัญในฐานะเป็นอุดมการณ์ทางการเมือง แต่ในส่วนของความสัมพันธ์กับรัฐ^{๓๐} ความต้องการสิทธิทางกฎหมายที่ชอบธรรมจากรัฐ ความเป็นตัวของตัวเองมีความจำเป็น ไม่ใช่เพียงเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ทางการเมืองอย่างเดียว แต่เพื่อการบรรลุจุดหมายของมนุษยชาติในทุกด้าน และแม้แต่ทางด้านพัฒนาการทางด้านจิตใจ อัมศักยภาพของมนุษย์จะพึงบรรลุถึงได้

๒. ความเสมอภาค (Equality)

ในทรรศนะพุทธปรัชญาเถรวาทให้การสนับสนุนความเท่าเทียมกัน ความเป็นมนุษย์ในสุดตนิบาตกล่าวว่า “ในหมู่มนุษย์ หากมีรูปร่างสัณฐานตามกำเนิดที่แตกต่างกันมากมาย มนุษย์มีอวัยวะทุกส่วนเหมือนกัน”^{๓๑} และในอุปริปิณณาสกัก็มีกล่าวไว้ว่า “การงาน ความรู้ คุณธรรม การควบคุมตนเองและการมุ่งพัฒนาชีวิตที่ประกอบในหมู่มนุษย์ ทำให้มนุษย์มีความบริสุทธิ์ ไม่ใช่ด้วยโคตร หรือด้วยทรัพย์”^{๓๒} ประเด็นนี้พุทธปรัชญาเถรวาทยอมรับว่ามนุษย์เกิดมาเท่าเทียมกัน การเกิดในตระกูลดีหรือต่ำต้อย ในฐานะที่ร่ำรวยหรือยากจนไม่ได้ทำให้ความเป็นมนุษย์แตกต่างกัน มนุษย์ทุกคนจึงเกิดมาด้วยความเสมอภาคกันในความเป็นมนุษย์ เพราะความเสมอภาคนั้น ทุกคนจึงมีสิทธิในตัวเองที่จะมีโอกาสได้รับผลจากการกระทำของตนไม่ว่าดีหรือชั่วเหมือนกัน เช่นทรรศนะที่ว่า “กษัตริย์พราหมณ์ แพศย์ ศูทร คนจัณฑาล และคนเทษยะ มีความเพียร มีจิตมุ่งพระนิพพาน มีความบากบั่นเป็นนิตย์ ถึง

^{๓๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๘.

^{๓๑} อ. สุตต. (ไทย) ๒๕/๖๑๓/๖๔๗.

^{๓๒} ม. อุปริ. (ไทย) ๑๔/๓๘๗-๓๘๘/๔๓๕-๔๔๑.

ความหมจดจ่ออย่างยั้งได้เหมือนกัน”^{๓๓} และยังมีพรรณนาที่มุ่งเน้นกล่าวถึงมวลมนุษยชาติ โดยทั่วไปว่า

“กษัตริย์ก็ตาม พราหมณ์ก็ตาม แพศย์ก็ตาม ศูทรก็ตาม นักบวชก็ตาม
ประพตีกายทุจจริต วิจิทุจจริต มโนทุจจริต หลังจากตายแล้วย่อมเกิดในอบาย
ทุกติวินิบาต นรก ทั้งสิ้นประพตีกายสุจจริต วิจิสุจจริต มโนสุจจริต หลังจากตาย
แล้วย่อมเกิดในสุคติโลกสวรรค์ทั้งสิ้น ประพตีกกรรมทั้งสองด้วยกาย ด้วย
วาจา ด้วยใจ หลังจากตายแล้วย่อมได้รับสุขบ้าง ทุกข์บ้างทั้งสิ้น”^{๓๔}

จากธรรมชาติแห่งความเสมอภาคนี้มนุษย์แตกต่างกันที่อาชีพ การกระทำของตน มิใช่ด้วยโคตร หรือตระกูลวงศ์ ดังมีข้อความโดยสรุปที่กล่าวไว้ในวาเสฏฐสูตร^{๓๕} ว่าในหมู่ มนุษย์ผู้ทำกสิกรรมเลี้ยงชีพถูกเรียกว่า ชาวนา ผู้แสดงการละเล่นต่างๆ ถูกเรียกว่า ศิลปิน ผู้ทำ มาค้าขายถูกเรียกว่า พ่อค้า แม่ค้า ผู้ทำงานจ้างถูกเรียกว่าลูกจ้างผู้ปกครองประเทศถูกเรียกว่า ราชา หมู่สัตว์เป็นไปแตกต่างกัน ตามการกระทำ มนุษย์แตกต่างกันเพราะการกระทำ และ ได้รับผลจากการกระทำของตนไม่เหมือนกัน พรรณนาสำคัญของความเสมอภาคในพุทธ ปรัชญาเถรวาท คือการที่ทุกๆ คนมีโอกาสเท่าเทียมกันที่จะยืนอยู่ที่จุดเริ่มต้น การจะเข้าถึง จุดหมายช้าหรือเร็ว ก่อนหรือหลัง ขึ้นอยู่กับปัจเจกชนเอง สิทธิตามธรรมชาติดังกล่าว คือ สิทธิในชีวิต ความเสมอภาค และสิทธิในธรรมชาติรอบตัว นับได้ว่าเป็นสิทธิพื้นฐานของ มนุษย์ ที่จะก่อให้เกิดสิทธิประเภทอื่นตามมา และเป็นเกราะที่คุ้มกันมนุษย์ในการดำรงชีวิต และในการอยู่ร่วมในสังคมและภายใต้รัฐ

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู สอนให้คนเชื่อทั้ง ๆ ที่บางคนไม่มีโอกาสได้ศึกษาให้ เข้าใจอย่างถ่องแท้โดยบังคับให้เชื่อว่า คัมภีร์พระเวทเป็นของทิพย์ของศักดิ์สิทธิ์ พราหมณ์ เป็นนักบวชเป็นผู้แทนจากเทพเจ้า มนุษย์ได้ถูกกำหนดออกเป็นชั้นวรรณะ ซึ่งเป็นหลักที่ เทพเจ้าประทานสำหรับปกครองเพื่อสันติสุขของมนุษย์ ผู้คนในสมัยนั้นต้องเชื่อตามคัมภีร์ พระเวทคำสอนในคัมภีร์พระเวทว่าอย่างไรก็ปฏิบัติตามนั้น ไม่มีสิทธิที่จะแย้งโดยเฉพาะผู้ที่

^{๓๓} สง. สก. (ไทย) ๑๕/๑๕๓/๒๗๓.

^{๓๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๓๖-๑๓๗/๕๕-๑๐๑.

^{๓๕} ชุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๖๑๘-๖๖๑/๖๔๘-๖๕๔.

อยู่ในวาระอื่นนอกจากพราหมณ์ และเพศหญิง ไม่มีโอกาสที่จะได้เรียนได้ศึกษา^{๓๖} แต่คำสอนในพระพุทธศาสนาไม่มีการกีดกันประชาชนทั้งชายและหญิง ทั้งที่อยู่ในวาระสูงและต่ำทุกคนมีสิทธิเสรีภาพที่จะได้รับการเรียนเมื่อได้รับการเรียนแล้วสามารถตัดสินใจได้ด้วยตัวเองว่า จะเชื่อหรือไม่เชื่อไม่มีการบังคับ พระพุทธเจ้าได้วางหลักเกี่ยวกับการเชื่อไว้ในกาลามสูตร^{๓๗} เช่น ไม่ควรปลงใจเชื่อโดยฟังตามกันมาเป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นการให้สิทธิเสรีภาพในการตัดสินใจของปัจเจกชน

๓. สิทธิในทรัพย์สิน (Property)

การที่มนุษย์เป็นเจ้าของชีวิตของตนเอง มีความเสมอภาค และมีทรัพย์สินร่วมทางธรรมชาติ ทำให้เกิดการแสวงหาเพื่อให้ได้สิ่งต่างๆ มา หรือที่เรียกว่าทำให้สิ่งนั้นอาศัยหรือพึ่งพิงผู้นั้นเกิดขึ้น ไม่ว่าจะจากการใช้แรงงานหรือความคิดก็ตามผู้นั้นย่อมเป็นเจ้าของสิ่งนั้น เช่น นายแดงนำเศษไม้ที่เขาทิ้งแล้ว มาประกอบเป็นเก้าอี้ เก้าอี้ตัวนี้อาศัยนายแดงจึงมีขึ้น นายแดงจึงมีสิทธิในเก้าอี้ สิทธิประเภทนี้จึงแตกต่างจากสิทธิตามธรรมชาติอย่างเห็นได้ชัด เพราะมนุษย์ไม่ได้เป็นเจ้าของมาแต่เดิมและเป็นสิทธิที่มนุษย์แสวงหาได้มาหรือได้ทำให้เกิดขึ้น สิ่งที่มนุษย์แสวงหาได้มาอย่างชอบธรรมด้วยความพยายามของตนหรือโดยริ้วแรงของตนอย่างชอบธรรม เช่น ในพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีทรรศนะว่า หาได้มาด้วยความขยันหมั่นเพียร สั่งสมขึ้นด้วยกำลังแขน มีเหงื่อไทรมตัว เกิดขึ้นโดยชอบ ได้มาโดยถูกต้อง ถือว่าเป็นทรัพย์สิน มนุษย์ย่อมมีสิทธิในทรัพย์สินนั้นอย่างสมบูรณ์ คำว่าทรัพย์สิน ในพุทธปรัชญาเถรวาทปรากฏใน ๒ ประเภท คือ

ประเภทแรก เป็นทรัพย์สินทางรูปธรรม เช่น ที่ดิน บ้าน เสื้อผ้า เงินทอง เป็นต้น

^{๓๖} จรูญศักดิ์ ชุมมานนท์, “ศาสนากับสันติภาพ : การศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอนและวิธีสร้างสันติภาพในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑), หน้า ๑๓๗.

^{๓๗} อ.จ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๖๖/๒๕๗.

ประเภทที่สอง เป็นทรัพย์สินทางนามธรรม หรืออริยทรัพย์ เช่น ความเชื่อ การควบคุมตนเองรวมไปถึงการเป็นพหูสูตและมีความรอบรู้(ปัญญาชนะหมายถึงทรัพย์สินคือปัญญา)^{๓๘}

ทรัพย์สินประเภทหลังเป็นของเฉพาะบุคคลแต่เมื่อผู้นั้นได้อาศัยทรัพย์สินภายในสร้างทรัพย์สินนอกที่เป็นรูปธรรม ทรัพย์สินนั้นย่อมกลายเป็นทรัพย์สินของผู้นั้น การเป็นเจ้าของทรัพย์สินเป็นสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ เพราะมนุษย์ได้ใช้แรงงานของตนกระทำขึ้น ข้อนี้คงเป็นการแสดงเหตุผลของการยอมรับการแสวงหาทรัพย์สินในเมื่อมนุษย์เป็นผู้สร้าง สัญญาในการเป็นเจ้าของขึ้นมา และคนหนึ่งมีสิทธิได้ คนที่เหลือก็มีสิทธิได้เช่นกัน อาจยืนยันได้อีกอย่างหนึ่งว่าไม่มีใครเป็นเจ้าของเลย ดังนั้น ผู้ที่แสวงหามาเท่านั้นจึงเป็นผู้มีสิทธิ มนุษย์จึงเป็นผู้แสวงหา สิทธิที่เกิดขึ้นถือว่าเป็นสิทธิที่เกิดจากการแสวงหา การแสวงหามาจะเป็นเหตุที่เป็นธรรมชาติที่สุดที่จะยืนยันการมีสิทธิของผู้นั้น แต่ก็เท่ากับยอมรับว่า มนุษย์ก็ไม่ได้เป็นเจ้าของมาแต่เดิม ความขยันหมั่นเพียร เรียวแรง และหยาดเหงื่อ คือสิ่งที่เราเรียกว่า แรงงานแรงงานของแต่ละบุคคลจึงมีความสำคัญในการกำหนดความเป็นเจ้าของยังมีองค์ประกอบอื่นอีกหลายส่วนที่เกี่ยวข้อง แรงงานยังอาจถูกแปรออกมาเป็นค่าจ้าง การมีสิทธิในทรัพย์สินยังมีผลให้มีการถ่ายทอดมรดก เช่น ได้รับมรดกของพ่อแม่ เช่นที่ปรากฏข้อความว่า ทรัพย์สินของมารดาอันใดมีอยู่ ทรัพย์สินของบิดาอันใดมีอยู่ มารดายอมคุ้มครองทรัพย์สินทั้ง ๒ นั้นไว้เพื่อบุตร หรือจากความมุงหวังหรือพินัยกรรมของผู้ใดผู้หนึ่ง หรือให้ด้วยความสันทัด ผู้รับยอมเป็นเจ้าของและมีสิทธิได้โดยชอบธรรม

๓.๓.๒ สิทธิทางสังคม (Social rights)

สิทธิที่นับเนื่องเข้าในสิทธิประเภทนี้คือสิทธิที่มนุษย์ได้รับจากสังคมและรัฐ เช่น สิทธิที่จะได้รับการไม่ถูกเบียดเบียน สิทธิกลุ่มนี้จะเป็นสิทธิทางนามธรรมเชิงอุดมการณ์ที่มนุษย์ได้รับการอยู่ร่วมกันในสังคมและรัฐ ขณะเดียวกัน ก็จะรวมคุณค่าต่างๆ ที่สังคมหรือรัฐพึงมอบให้แก่สมาชิก เหตุผลในการมีสิทธิในกลุ่มนี้เกิดจากการที่ปัจเจกชนได้แสดงความเห็นของตนเข้าเป็นความเห็นร่วมทางสังคม เพราะฉะนั้น ทุกคนที่เป็นสมาชิก จึงมีสิทธิ

^{๓๘} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๓๐/๓๓๐-๓๓๑.

เหล่านี้เสมอเหมือนกัน ในลักษณะการใช้อำนาจของรัฐให้ประชาชนเป็นสุขโดยธรรม การที่รัฐใช้อำนาจโดยธรรมจะรวมถึงการให้ความเสมอภาค และความยุติธรรม การไม่ละเมิดเสรีภาพของประชาชน และการใช้อำนาจตามขอบเขตที่รัฐได้รับจากสังคม สิทธิในประเภทนี้มี ๒ กลุ่ม คือ เชิงอุดมการณ์ทางสังคม และทางการเมือง มีรายละเอียดดังนี้

๓.๓.๒.๑ สิทธิเชิงอุดมการณ์ทางสังคม

สิทธิขั้นนี้มุ่งเอาสิทธิที่มนุษย์พึงมีจากการมีส่วนร่วมในสังคม หรือสิ่งที่สังคมจะต้องรับผิดชอบให้แก่สมาชิกของสังคมนั้น สิทธินี้จึงได้รับการประกันโดยสังคม และถือเป็นสิทธิแม่แบบหรือเป็นสิทธิในเชิงจุดหมายหลักของการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม จะเรียกว่าเป็น “สิทธิสากลของมวลมนุษยชาติ” สิทธิเชิงอุดมการณ์ทางสังคม มี ๓ ประการหลักคือ^{๓๕}

- ก. สิทธิที่จะไม่ถูกเบียดเบียน
- ข. สิทธิที่จะเป็นอยู่ด้วยความผาสุก
- ค. สิทธิที่จะได้รับการพัฒนาชีวิต

สิทธิเชิงอุดมการณ์ทางสังคมนี้นี้ คือสิทธิที่มนุษย์ได้รับจากหลักมโนธรรมสังคม ซึ่งเป็นพันธะพื้นฐานรองรับการคุ้มครองสิทธิตามธรรมชาติและสิทธิในทรัพย์สินที่มนุษย์แสวงหา รวมทั้งเป็นสิทธิที่รัฐจำเป็นต้องให้ความสำคัญอย่างสูงเพราะรัฐคือทางเลือกของสังคม ที่เป็นผู้เข้ามาสานต่อภาระเช่นนี้ อุดมการณ์ของรัฐจึงครอบคลุมหรือมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำให้สิทธิเหล่านี้มีความสมบูรณ์ เรียกว่า สิทธิสากลของมนุษยชาติ เพราะความเป็นพื้นฐานและเป็นที่ต้องการของมนุษย์ทั้งหมด ที่มาของสิทธิเหล่านี้ ก็คือ มโนสัญญาประชาคมของมนุษย์เมื่อมนุษย์แสวงหาวิธีการทางสังคมเพื่อแก้ไขความเลวร้ายที่เกิดขึ้นมนุษย์ก็เป็นเจ้าของสิทธิเหล่านี้โดยปริยาย สิทธิสากลนี้จึงเป็นสิทธิแม่บทแห่งสิทธิทั้งหลายที่มนุษย์พึงได้รับจากสังคมและรัฐ^{๓๖}

^{๓๕} พระมหาอุทัย ญาณธโร, พุทธวิถีแห่งสังคม : ปรัชญาสังคมและการเมืองของพุทธปรัชญาเถรวาท, หน้า ๒๔๕.

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๕-๒๔๖.

ในปัจจุบันนี้ยังมีสิทธิพิเศษอีกกลุ่มหนึ่งที่เรียกว่า“สิทธิมนุษยชน(Human Rights)”ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิของมนุษยชาติขององค์การสหประชาชาติ(United Nations Organization) สิทธิมนุษยชน คือ สิทธิของบุคคลอันพึงมีในฐานะที่เป็นมนุษย์ ซึ่งดำรงอยู่ในสังคม ความต้องการสิทธิมนุษยชนในทฤษฎีของพุทธปรัชญาเถรวาท เกิดจากระบบของสังคมที่มีปัญหา เพราะผลมาจากระบบทางสังคมและเศรษฐกิจที่ไร้ความเสมอภาค ในระบบสังคม เช่นนี้ หลักสิทธิมนุษยชนคือสิ่งที่มาอุดช่องว่างเช่นนั้น ความหมายที่แท้จริงของสิทธิมนุษยชน จึงเป็นเพียงการนำสิทธิที่มนุษย์มีอยู่แล้วมากล่าวถึงใหม่อย่างจริงจังและอย่างมีอำนาจมากขึ้น

๓.๓.๒.๒ สิทธิเชิงอุดมการณ์ทางการเมือง

สิทธิเชิงอุดมการณ์ทางการเมือง เป็นสิทธิที่พึงได้รับจากการมีส่วนร่วมในการจัดตั้งรัฐ ประชาชนไม่เพียงแต่จะได้รับการคุ้มครองสิทธิเชิงอุดมการณ์ทางสังคมที่ประชาชนมีอยู่ก่อนแล้วเท่านั้น แต่รวมถึงสิทธิในวิถีและระบบกลไกทางการเมืองนี้ด้วย รัฐจำเป็นต้องเคารพและรักษาสิทธิของประชาชนทั้งสองส่วน ในอุดมคติแห่งรัฐที่พุทธปรัชญาเถรวาทกล่าวถึงอยู่เสมอว่า พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็นพระราชาโดยธรรม^{๔๑} คือ การใช้ความเป็นธรรมในการทำหน้าที่แห่งรัฐ^{๔๒} ซึ่งปรากฏเป็นการจัดการรักษา ป้องกัน และคุ้มครอง สรุปได้ว่า ในการรักษา ป้องกัน และคุ้มครอง คือการที่รัฐรักษาสิทธิของประชาชนในสังคมให้คงอยู่อย่างพร้อมเพรียง รวมทั้งการป้องกันไม่ให้สิทธิของผู้ใดถูกละเมิด และคุ้มครองให้ปัจเจกชนสามารถใช้สิทธิของตนได้อย่างครบถ้วน

สิทธิเชิงอุดมการณ์ทางการเมือง คือ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับลักษณะอำนาจรัฐ ดังนั้น จำแนกสิทธิเหล่านั้นได้ดังนี้ คือ

๑.สิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมือง สิทธินี้เกิดมาจากหลักการที่ว่าอำนาจรัฐเกิดจากความเห็นร่วมของมหาชน หรือเรียกว่ามหาชนสมมติ ประชาชนในฐานะเป็นเจ้าของ

^{๔๑} บ.ช. (ไทย) ๑๑/๓๓๐/๓๓๓.

^{๔๒} ที.ป. (ไทย) ๑๑/๓๓๐/๓๓๓.

อำนาจย่อมมีความชอบธรรมที่จะมีส่วนร่วมในการเสนอแนะ วิพากษ์วิจารณ์ ตัดสินปัญหาของสังคมและรวมทั้งการกำหนดวิถีทางของการเมืองสมาชิกของรัฐทุกคนย่อมมีสิทธิประการนี้ได้โดยเท่าเทียมกันเพื่อกำหนดแนวทางของชีวิตที่ตนมีส่วนร่วม

๒. สิทธิในการรักษาอำนาจอธิปไตย สิทธิประการนี้เกิดมาจากหลักการที่ว่าอำนาจแห่งรัฐที่ประชาชนเห็นร่วม ต้องเป็นอำนาจที่มีความเป็นหนึ่งเดียวหรือมีความเป็นอธิปไตย ดังนั้น ประชาชนผู้เป็นสมาชิกแห่งรัฐย่อมมีสิทธิโดยตรงที่จะต้องรักษาความเป็นอธิปไตยไม่ให้ถูกแบ่งแยก ตัดทอน หรือถูกควบคุมโดยองค์กรทั้งจากภายในและจากภายนอก

๓. สิทธิในการได้รับการใช้อำนาจรัฐโดยธรรม สิทธินี้เกิดมาจากหลักการที่ว่าอำนาจแห่งรัฐต้องถูกใช้เพื่อก่อให้เกิดความสุขแก่ประชาชน^๓ ประชาชนในสังคมย่อมมีสิทธิในการได้รับความเป็นธรรมจากการใช้อำนาจของรัฐ ในข้อนี้แยกเป็นสิทธิย่อยได้ดังนี้ คือ

ก. ความเสมอภาค การใช้อำนาจด้วยความเป็นธรรมของรัฐ คือ การใช้อำนาจและปฏิบัติต่อประชาชนโดยความเสมอภาค ความเสมอภาคเป็นสิทธิตามธรรมชาติที่ได้กล่าวไว้แล้ว แต่นำมาประมวลไว้ที่นี้อีกเพียงเพื่อแสดงให้เห็นว่า สิทธินี้เป็นส่วนหนึ่งของสิทธิอุดมการณ์ทางการเมืองด้วยเช่นกัน โดยรวมอยู่ในส่วนของอำนาจที่ต้องทำให้ประชาชนมีความสุขโดยธรรม พุทธปรัชญาเถรวาทยอมรับความเสมอภาคของมนุษย์ นับตั้งแต่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่มีความเท่าเทียมกันตลอดจนถึงโอกาสในการประพฤติปฏิบัติธรรมและการบรรลุธรรมพระองค์ทรงปฏิเสธระบบวรรณะว่าไม่ใช่สิ่งกำหนดความแตกต่างหรือกำหนดคุณค่าความเป็นมนุษย์ แต่สิ่งที่กำหนดคือ กรรม หรือการกระทำของแต่ละคน วรรณะทั้งสี่ ถ้าประกอบอกุศลกรรมก็จะไปสู่ทุกคติเท่าเทียมกัน ไม่มีวรรณะใดชนชั้นใดได้รับการยกเว้นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเปิดประตูแห่งสังฆมณฑล ต้อนรับชน ทุกชนชั้นวรรณะ^๔

นอกจากนี้ยังมีความเสมอภาคในภาวะความเป็นสงฆ์ ก่อนที่จะเข้ามาอุปสมบทไม่ว่าจะเคยดำรงตำแหน่ง หรือมีสถานะทางสังคมเป็นอย่างไรก็ตาม แต่เมื่อเข้ามาอุปสมบทแล้วทุกคนมีศีลเสมอกัน ต้องเคารพกันตามลำดับอาวุโส สงฆ์ที่อุปสมบททีหลังจะต้องเคารพ

^๓ พระมหาอุทัย ญาณธโร, พุทธวิธีแห่งสังคม : ปรัชญาสังคมและการเมืองของพุทธปรัชญาเถรวาท, หน้า ๒๔๗.

^๔ จินดา จันทร์แก้ว, ปรัชญาสังคมแนวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๔.

ผู้ที่อุปสมบทก่อน ถึงแม้ว่าก่อนอุปสมบทจะเป็นผู้ที่มียศตำแหน่งสูงเป็นถึงพระราชาก็ตาม แต่ถ้าคนรับใช้เป็นผู้ได้รับการอุปสมบทก่อนพระราชาก็ต้องทำความเคารพ กราบไหว้พระที่เคยเป็นคนรับใช้มาก่อนนั้น ดังจะเห็นได้จากประวัติพระอุบาลี^{๔๕} ซึ่งท่านเคยเป็นพนักงานภูษามาลา (ช่างตัดผม) ของเจ้าศากยทัง ๖ มาก่อน แต่เมื่อท่านได้รับการอุปสมบทก่อน เจ้าศากยทัง ๖ ซึ่งเป็นโอรสภคินีจะต้องทำสามัคคีธรรม คือการเคารพกราบไหว้แก่ท่าน ในการที่จะเข้ามาอุปสมบทในพุทธปรัชญาเถรวาท ทุกคนมีสิทธิที่จะอุปสมบทได้เท่าเทียมกัน หากมีคุณสมบัติครบถ้วนตามพุทธบัญญัติไม่ว่าจะอยู่วรรณะใดก็สามารถที่จะเข้ามาอุปสมบทในพุทธศาสนาได้ในพุทธปรัชญาเถรวาทยังมีความเสมอภาคระหว่างบุรุษกับสตรี พระพุทธองค์ทรงยอมรับความเท่าเทียมกันระหว่างบุรุษกับสตรีในด้านสติปัญญา เช่น “บุรุษจะเป็นบัณฑิตในที่ที่ปวงก็หาไม่ แม้สตรีก็เป็นบัณฑิตได้เหมือนกัน”^{๔๖} พระพุทธองค์ทรงยกย่องสตรีว่าบางคนก็เป็นผู้ประเสริฐ

พุทธปรัชญาเถรวาทยังยอมรับความเท่าเทียมกันมิใช่เฉพาะแต่มนุษย์เท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงสัตว์โลกอื่นๆ ว่าต่างก็เกิดมาเป็นสิ่งมีชีวิตเช่นเดียวกัน ให้เคารพสิทธิในการเป็นสิ่งที่มีความคิดโดยทรงสอนให้ละเว้นการฆ่า การเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นการเน้นถึงความเสมอภาคที่ลึกซึ้งกว่าระบบประชาธิปไตย ที่คำนึงถึงเฉพาะความเสมอภาคระหว่างมนุษย์และมีขอบเขตเฉพาะในทางกฎหมายเท่านั้น ส่วนในทางปฏิบัติอย่างแท้จริงนั้น หากความเสมอภาคได้ยากมาก ทั้งนี้เป็นเพราะไม่ได้มีจิตสำนึกมาจากจิตใจภายในหากเป็นเพียงรูปแบบ ส่วนคำสอนในทางพุทธปรัชญาเถรวาทเน้นมาจากจิตสำนึกภายในให้มนุษย์เกิดความสำนึกมาจากจิตใจส่วนลึกจริงๆ มิใช่ยอมรับกันเฉพาะทางกฎหมาย ซึ่งความเสมอภาคแบบพุทธจึงเป็นความเสมอภาคโดยแก่นแท้ของตนเอง การล่วงละเมิดความเสมอภาคของกันและกันจึงเกิดขึ้นน้อย

ข. ความยุติธรรม(Rightness) การใช้อำนาจด้วยความเป็นธรรมเพื่อสร้างความสุขให้แก่ประชาชนส่วนหนึ่ง คือ การใช้อำนาจด้วยความยุติธรรม โดยการที่รัฐใช้อำนาจด้วยความเคารพในความเสมอภาคของมนุษย์ และประชาชนต้องได้รับผลใดๆ จากรัฐโดยความยุติธรรมตามแนวความคิดของพุทธปรัชญาเถรวาท ความยุติธรรมเป็นการตกลงกัน

^{๔๕} พระครูถวิลญาณสิริวิวัฒน์, *เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา* พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๕), หน้า ๖๑-๖๒.

^{๔๖} *ธมมปทฎจกถา*. ๔/๑๐๒.

ได้อย่างชอบธรรมทำให้เกิดความสมดุลที่เรียกว่า“ดุลยภาพ(Equilibrium)”โดยเฉพาะผู้บริหารและผู้ปกครองต้องไม่มีอคติ^{๔๗}

ค.สิทธิในการควบคุมอำนาจรัฐให้เป็นไปตามเจตจำนงของประชาชน สมาชิกแห่งรัฐย่อมมีสิทธิอันชอบธรรมในการควบคุมการใช้อำนาจของรัฐ เพื่อไม่ให้ถูกใช้โดยผิดแปลกไปจากเจตจำนงของประชาชนหรือก้าวท้าวภาระของสังคมประชาชนมีสิทธิที่จะให้รัฐมีอำนาจตามเจตจำนงของประชาชน^{๔๘}

๓.๔ เกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมเกี่ยวกับสิทธิ

มวลมนุษยชาติต้องดำเนินไปตามบทบาทของสังคมแต่ก็ควรจะได้รับ การพัฒนาจริยธรรมอันเป็นคุณค่าภายในให้อยู่เหนือกระแสแห่งสังคมฝ่ายด้อย จริยธรรมคืออาการของการกระทำหรือลักษณะของการปฏิบัติที่ถูกต้องดีงาม ในทางที่จะให้เกิดผลดีแก่ชีวิตและสังคมจริยธรรมถือได้ว่าเป็นตัวควบคุมและเป็นเครื่องนำทางของการใช้สิทธิ ซึ่งจริยธรรมเป็นสิ่งจำเป็นที่จะคู่กันกับสังคม^{๔๙} พุทธปรัชญาเถรวาท ยอมรับว่า โลกวิสัยไม่สามารถที่จะปฏิเสธการเป็นเจ้าของได้ แต่ไม่ควรให้ปราศจาก “หลักธรรมภายใน” ด้วยเช่นกัน ดังนั้น ชีวิตที่เจริญของโลกวิสัยในทรรศนะของ พุทธปรัชญาเถรวาท จึงปรากฏอย่างนี้ว่า บุคคลใดในโลกนี้ ย่อมเจริญด้วยทรัพย์ ข้าวเปลือก บุตร ภรรยา และสัตว์สี่เท้า บุคคลนั้นเป็นผู้มีโชค มียศ เป็นผู้ที่มีญาติมิตรและพระราชาให้เกียรติ บุคคลใดในโลกนี้ย่อมเจริญด้วยศรัทธา รู้จักควบคุมกายและคำพูด ได้เรียนรู้มา มาก มีความเสียสละ และมีความรอบรู้ บุคคลเช่นนั้นเป็นสัตบุรุษ มีปัญญาในการพิจารณา ย่อมเจริญด้วยความเจริญทั้งสองประการในปัจจุบันนี้^{๕๐}

^{๔๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๑/๒๘๘.

^{๔๘} พระมหาอุทัย ญาณธโร, พุทธวิธีแห่งสังคม : ปรัชญาสังคมและการเมืองของพุทธปรัชญาเถรวาท, หน้า ๒๔๕.

^{๔๙} พระเทพเวที(ประยุทธ์ ปยุตโต), ศิลปศาสตร์แนวพุทธ พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๕๖.

^{๕๐} อจ. ทสก. (ไทย) ๒๔/๓๔/๑๖๒., อจ. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๖/๕๔-๕๕.

ในพระไตรปิฎกมีหลักพุทธธรรมเรื่องกามโกศิสุข^{๕๐}ที่พระพุทธองค์ทรงตรัส เกี่ยวกับการมีทรัพย์ และการได้ใช้จ่ายทรัพย์เป็นความสุขของชาวโลก ที่ปรากฏในอันนนาถสูตร^{๕๑} มนุษย์ควรได้รับรางวัลตอบแทนความเหน็ดเหนื่อยของตัวเอง การได้เป็นเจ้าของคือรางวัลสำหรับความเพียรพยายามของมนุษย์ การมีสิทธิที่อาจก่อให้เกิดความเลวร้าย จึงไม่ได้มีความหมายเกี่ยวกับการยืนยันว่า สิทธิเป็นตัวความเลวร้าย มนุษย์อาจมีสิทธิโดยไม่จำเป็นต้องมีความเลวร้ายเราอาจห้ามไม่ให้มีการถือกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล แต่เราจำเป็นต้องมีสิทธิในสังฆกรรมชาติร่วมกัน และต้องมีสิทธิบางอย่างที่มนุษย์ห้ามไม่ได้ที่จะไม่ให้มีนั่นคือ สิทธิในชีวิต ซึ่งก็เพียงพอที่จะทำให้เกิดความเลวร้ายได้นานัปการ ถ้าการเคารพสิทธิในชีวิตอาจเกิดขึ้นได้ ความคาดหวังไม่ให้มีการล่วงละเมิดในสิทธิเหล่านี้ก็ปรากฏได้เช่นกัน แม้ว่าการเลือกที่จะมีสิทธิในทรัพย์สินจะนำความเลวร้ายมาแต่ก็เป็นทางเลือกที่คุ้มค่า^{๕๒}

ดังนั้น การถือสิทธิจึงไม่ใช่มูลเหตุแห่งความเลวร้าย แต่ความไม่รู้จักรักษาคุณค่าใจของตนเองต่างหาก คือมูลเหตุของความเลวร้าย พุทธปรัชญาเถรวาทคงไม่ปฏิเสธที่ทุกคนจะเลิกการมีทรัพย์สินบางอย่าง แต่ต้องขึ้นอยู่กับความเห็นชอบของสมาชิก อย่างไรก็ตาม วิธีการข้างต้นเป็นเพียงทำให้มีการถือครองสิทธิ์ลดน้อยลง แต่ไม่สามารถจัดการถือสิทธิ์ออกไปได้

---

^{๕๐} กามโกศิสุข (สุขของภคหัตถ์) คือ ความสุขอันชอบธรรมที่ผู้ครองเรือนควรมีหรือความสุขที่ชาวบ้านควรพยายามทำให้เกิดขึ้นแก่ตนเองอยู่เสมอ มี๔ประการคือ

๑. อัตติสุข – สุขเกิดจากการมีทรัพย์ คือ ความภูมิใจ เอิบอímและอุ่นใจว่าตนมีโภคทรัพย์ ที่ได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรงความขยันหมั่นเพียรของตนเอง และโดยทางชอบธรรม

๒. โภคสุข - สุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์ คือความภูมิใจ เอิบอímใจว่า ตนได้ใช้ทรัพย์ที่ได้มาโดยชอบนั้น เลี้ยงตัว เลี้ยงครอบครัว เลี้ยงผู้ที่ควรเลี้ยง และบำเพ็ญคุณประโยชน์

๓. อนนสุข – สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้ คือความภูมิใจ เอิบอímใจว่า ตนเป็นไท ไม่มีหนี้สินติดค้างใคร

๔. อนวัชชสุข – สุขเกิดจากความประพฤติไม่มีโทษ คือความภูมิใจ เอิบอímใจว่า ตนมีความประพฤติสุจริต ไม่บกพร่องเสียหาย ใครติเตียนไม่ได้ ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ

บรรดาสุข ๔ อย่างนี้ อนวัชชสุขมีค่ามากที่สุด ดูรายละเอียดใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **ธรรมานุญชีวิต**, หน้า ๔๑.

^{๕๑} ดูรายละเอียดใน **อ.จ. จตุกก.** (ไทย) ๒๑/๖๒/๑๐๕.

^{๕๒} พระมหาอุทัย ญาณธโร, **พุทธวิธีแห่งสังคม ปรัชญาสังคมและการเมืองของพุทธปรัชญาเถรวาท**, หน้า ๒๓๑.

เพราะอย่างน้อยยังคงต้องการมีสิทธิในชีวิตและสิทธิร่วมในทรัพย์สินตามธรรมชาติเช่นกัน เมื่อหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ต้องมีการถือครองและอาจมีความเลวร้ายเกิดขึ้น สังคมและรัฐจึงเป็นองค์กรที่มีบทบาทในการรักษาสิทธิของปัจเจกชน รวมทั้งเฉลี่ยความสมดุลย์และสร้างความเป็นธรรมในการครอบครองสิทธิของปัจเจกชน การให้ถือครองความเป็นเจ้าของโดยเปล่าประโยชน์และปล่อยให้ผู้อื่นต้องประสบกับความเลวร้ายนั้นคือความเลวร้ายที่แท้จริงของการครอบครองสิทธิ สังคมย่อมจะมั่นคงไม่ได้ ถ้าปราศจากหลักศีลธรรม ทุกศาสนาจึงบัญญัติระเบียบปฏิบัติสำหรับศาสนิกชนไว้ ซึ่งแตกต่างกันไป^{๕๔}

๓.๔.๑ สิทธิกับคุณธรรม (Right and Virtue)

ความหมายสำคัญของการมีสิทธิคือการได้รับการไม่ล่วงละเมิดในสิ่งที่มีสิทธิ และการได้รับการคุ้มครองจากรัฐโดยกฎหมาย ถ้าเป็นไปได้ว่าทุกคนเคารพสิทธิของกันและกัน ไม่มีการล่วงละเมิดสิทธิของกันและกัน ก็จะเป็นการเพียงพอสำหรับสังคมมนุษย์หรือไม่ ดังตัวอย่างนี้ สมมติว่าเรากำลังจะข้ามถนนมีคนชรา หรือคนตาบอด กำลังจะข้ามด้วย เราควรจะทำอย่างไร ว่าโดยหลักสิทธิที่เรามีแล้ว เราไม่จำเป็นต้องช่วยคนชราผู้นี้เลย แม้บางท่านอาจอ้างว่านี่เป็นสิทธิของคนชราที่จะได้รับการช่วยเหลือซึ่งแต่ละสถานที่ก็มีข้อปลีกย่อยในสิทธิที่แตกต่างกันออกไป แต่ถ้าปัจเจกชนคำนึงถึงสิทธิส่วนบุคคลอย่างเดียว โดยขาดมโนธรรมการช่วยเหลือก็จะเกิดขึ้นไม่ได้ ดังนั้นกรณีดังกล่าวจึงเห็นได้ชัดเจนว่า หลักเรื่องสิทธิเองยังคงก่อให้เกิดช่องว่างทางสังคมอยู่เหมือนกัน^{๕๕}

พุทธปรัชญาเถรวาทเห็นช่องว่างนี้ชัดเจน ในการแสวงหาวิธีการแก้ปัญหาช่องว่างเช่นนี้ พุทธปรัชญาเถรวาทจึงได้เรียกร้องคุณธรรมของสมาชิกแห่งสังคม ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวสนับสนุนทรรศนะพุทธปรัชญาเถรวาทในเรื่องสิทธิที่ประกอบไปด้วยคุณธรรมเป็นเครื่องกำกับไปแล้วว่าเป็นพฤติกรรมที่จำเป็นต้องเกิดจากความเสียสละผลประโยชน์ของตนเพื่อผู้อื่น ซึ่งเป็นการเสียสิทธิของตนเพื่อผู้อื่น นี่คือจุดแห่งความกลมกลืนที่มนุษย์ในสังคม

^{๕๔}จินดา จันทร์แก้ว, ปรัชญาสังคมแนวพุทธ, หน้า ๒๒.

^{๕๕}พระมหาอุทัย ญาณธโร, พุทธวิถีแห่งสังคมปรัชญาสังคมและการเมืองของพุทธปรัชญาเถรวาท, หน้า ๒๕๑.

ต้องการและไม่สามารถได้รับด้วยหลักสิทธิหรือกฎหมายแต่มนุษย์ก็ได้รับด้วยน้ำใจ กล่าวคือ คุณธรรมของมนุษย์ด้วยกันในปัจจุบันนี้ หลักคุณธรรมหลายประการได้ถูกอ้างในฐานะเป็น สิทธิของมนุษย์ เช่นสิทธิของเด็กและเยาวชน ที่เป็นบุคคลแรกที่จะต้องได้รับการคุ้มครอง และสงเคราะห์ในทุกกรณี กล่าวได้ว่าปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิเด็กและเยาวชนคือตัวอย่าง ของคุณธรรมที่ได้รับการเรียกร้องให้เป็นสิทธิเต็มรูปแบบคุณธรรมพื้นฐานของสังคมหลาย ประการจะได้รับการกล่าวถึงในฐานะเป็นสิทธิต่อไป เช่นสิทธิบางประการของคนชรา หรือ ของคนพิการ การก้าวกระโดดจากความเป็นคุณธรรมที่เกิดจากความสำนึกสู่ความเป็นสิทธิที่ ได้รับการคุ้มครองโดยกฎหมายไม่ใช่สิ่งที่น่ารังเกียจแต่อย่างใด

พุทธปรัชญาเถรวาทไม่ได้มีข้อแย้งใดๆในเรื่องนี้ เพียงแต่ถ้ามนุษย์กระทำสิ่ง เหล่านี้ด้วยคุณธรรมของตนเองย่อมเป็นสิ่งที่สูงกว่า แต่ถ้าเป็นไปไม่ได้ที่จะหวังความมีน้ำใจ จากมนุษย์ด้วยกัน สังคมหรือรัฐย่อมจำเป็นต้องเข้ามาแก้ปัญหาช่องว่างนี้โดยการกำหนดให้เป็น กฎของรัฐ สิทธิกับคุณธรรมจึงเป็นสิ่งที่เกี่ยวพันที่คอยเสริมและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สิ่งหนึ่งเป็นเรื่องของการบังคับตามบทบัญญัติแห่งรัฐอีกสิ่งหนึ่งเป็นความสำนึกในจิตใจ แต่ ทั้งสองมีบทบาทที่ยิ่งใหญ่ในการเคารพไม่ล่วงละเมิดและอนุเคราะห์ต่อกันและกันของ มนุษยชาติ แม้ว่ามนุษย์ในสังคมอาจมีการล่วงละเมิดสิทธิกันอยู่เสมอเหมือนกับการไม่สนใจ ต่อคุณธรรม แต่สังคมมนุษย์ก็มีหลักการที่บริบูรณ์อันจะไม่ให้มีช่องว่างทางสังคมเหลืออยู่อีก สิ่งเดียวที่คาดหวังให้เกิดขึ้น คือ การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์นั้น ซึ่งกฎเกณฑ์ของมนุษย์นั้นก็คือ กฎระเบียบ เงื่อนไข กติกา ของการอยู่ร่วมกัน สังคมที่อยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมาก จำเป็นต้อง มีระเบียบกฎเกณฑ์ หรือข้อบังคับ ซึ่งยอมรับด้วยกัน กฎเกณฑ์ข้อบังคับดังกล่าว เรียกรวม ๆ ว่า กฎหมาย

กฎหมายมีจุดประสงค์เพื่อรักษาความสงบสุข และความเป็นระเบียบของสังคม รวมไปถึงรักษาสิทธิเสรีภาพ และผลประโยชน์ของสังคม ซึ่งจะต้องมีเพื่อยึดไว้เป็นหลัก ร่วมกัน กฎหมายจึงเป็นเครื่องมือของรัฐ หรือผู้ปกครอง

ในพุทธปรัชญาเถรวาท พระพุทธเจ้าไม่ได้ตรัสถึงกฎหมายว่าคืออะไร และ ไม่มีคำว่า กฎหมาย ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา นอกจากคำว่า สิกขาบท หรือพระวินัย เข้าในกลุ่มของกฎหมายเพราะเมื่อว่าโดยเนื้อหาสาระแล้ว ทั้งกฎหมาย และสิกขาบทก็มี จุดมุ่งหมายเดียวกันคือความผาสุกของสังคม

ถ้าหากพิจารณาจากประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในช่วงต้นพุทธกาล ในการปกครองคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้ายังไม่ทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อควบคุมความประพฤติของพระสงฆ์ เพราะพระสงฆ์ชุดแรก ๆ ที่เข้ามาบวชล้วนมีจิตเลื่อมใสและตั้งใจประพฤติปฏิบัติ นอกจากนั้นจำนวนของพระสงฆ์ก็ยังมีไม่มาก แต่มาช่วงระยะหลัง^{๕๖} เมื่อพระสงฆ์มีมากขึ้น กฎเกณฑ์ต่าง ๆ จึงต้องมีเพื่อให้ภิกษุแต่ละรูปได้ถือปฏิบัติในแนวทางเดียวกัน ทำนองเดียวกับกฎหมายของรัฐ ก็เกิดขึ้นจากการที่มนุษย์อยู่ร่วมกันมากและการกระทำของคนคนหนึ่งอาจจะไปล่วงละเมิดสิทธิของบุคคลอื่น รัฐจึงจำเป็นต้องออกกฎระเบียบ กฎเกณฑ์ ที่เรียกว่ากฎหมายมาคุ้มครอง

ในส่วนของพระพุทธเจ้า พระองค์ไม่ได้ทรงคิดที่จะสร้างระบบ เพื่อเรียกร้องสิทธิและความรับผิดชอบให้กับบ้านเมืองแต่สังคมที่พระองค์ปกครองอยู่ พระองค์ได้วางระบบไว้อย่างชัดเจน ซึ่งวินัยบัญญัติสำหรับสงฆ์นั่นเอง คือระบบการเรียกร้องความรับผิดชอบต่อสังคมสงฆ์^{๕๗} พระพุทธองค์ยอมให้มีกฎหมายที่ละเมิดสิทธิส่วนบุคคลผู้กระทำความชั่วได้ขั้นตอน วิธีการบัญญัติกฎหมาย (สิกขาบท) พระพุทธเจ้าทรงทราบว่าเมื่อใดควรจะบัญญัติโดยคำนึงถึงหลักสำคัญ ๓ ประการนี้คือ:-

๑. สงฆ์ตั้งได้เป็นเวลานานพอสมควร
๒. สังคมสงฆ์ขยายใหญ่ขึ้น
๓. มีผลประโยชน์มากขึ้น

จากแนวทางทั้ง ๓ ประการนี้เองจึงก่อให้เกิดการบัญญัติพระวินัย หรือกฎหมายคณะสงฆ์ขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมาย ๑๐ ประการคือ

๑. เพื่อความดีงามแห่งสงฆ์
๒. เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์
๓. เพื่อความผาสุกแห่งภิกษุผู้มีศีลอันดีงาม
๔. เพื่อกำราบคนหน้าด่านไม่รู้จักอาย
๕. เพื่อป้องกันความเสื่อมเสีย ความทุกข์ที่จะมีมาในปัจจุบัน

^{๕๖} พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติปฐมปาราชิกในพรรษาที่ ๒๐ ของพระองค์แต่สิกขาบทเล็กน้อยมีมาก่อนนั้น ดูรายละเอียดใน ปฐมสมันตปาสาทิกาแปล เล่ม ๒ หน้า ๑๘-๑๙.

^{๕๗} สมภาร พรหมทา, “ศีลธรรมกับกฎหมาย : มุมมองจากพุทธศาสนา” ใน พุทธศาสนศึกษา, (ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒-๓ พฤษภาคม-ธันวาคม ๒๕๔๑), หน้า ๕๑-๕๒

๖. เพื่อป้องกันความเสื่อมเสีย ความทุกข์ที่จะมีมาในภายหลัง
๗. เพื่อความเลื่อมใสของผู้ที่ยังไม่เลื่อมใส
๘. เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของผู้ที่เลื่อมใสแล้ว
๙. เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม
๑๐. เพื่อส่งเสริมความเป็นระเบียบเรียบร้อยให้พระวินัยมั่นคง^{๕๘}

การบัญญัติพระวินัยหรือกฎหมายคณะสงฆ์ขึ้น ๑๐ ประการดังกล่าวโดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อที่ ๑๐ นั้น หมายถึงเพื่อการเกื้อหนุนการปกครองสิกขาบทหรือพระวินัย ถือได้ว่าเป็นธรรมเนียมการปกครองที่ภิกษุจะต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ถ้าหากว่าล่วงละเมิดก็จะได้รับการลงโทษหนักบ้าง เบาบ้าง ตามลักษณะของการกระทำ^{๕๙} ในส่วนของวิธีการบัญญัติสิกขาบท เมื่อเกิดเหตุการณ์ไม่ดีไม่งามในสังคมสงฆ์พระสงฆ์และประชาชน ก็จะดำหนิตีเตียน พระพุทธองค์ก็จะประชุมสงฆ์และพิจารณาพระวินัยขึ้น ขึ้นตอนการบัญญัติพระวินัยของพระพุทธองค์จึงปฏิบัติตามลำดับดังนี้

๑. เมื่อภิกษุก่อเหตุขึ้นพระองค์ตรัสเรียกประชุมสงฆ์
๒. ตรัสถามถึงภิกษุผู้ก่อเหตุถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้น
๓. ชี้โทษแห่งการล่วงละเมิดและแสดงอานิสงส์ของการสำรวมระวัง
๔. วางโทษหรือบัญญัติสิกขาบทให้ภิกษุถือปฏิบัติตาม

เมื่อพิจารณาการบัญญัติสิกขาบท จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้ามิได้ทรงบัญญัติให้เสร็จในคราวเดียวกันแต่จะบัญญัติต่อเมื่อมีพระภิกษุกระทำความผิดจากหลักการที่วางเอาไว้ พระองค์จะทรงประชุมคณะสงฆ์ทุกครั้งเพื่อพิจารณาความผิดที่เกิดขึ้น เมื่อประชุมสงฆ์เห็นชอบอย่างไร พระองค์ก็จะทรงบัญญัติสิกขาบท และโทษตามความผิดนั้น ๆ

จากการศึกษาวิจัยจะเห็นได้ว่าในระบบการปกครองสงฆ์หรือวิธีการบริหารสังคมสงฆ์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาล สังคมสงฆ์มีอำนาจตามขอบเขตของตน ไม่ว่าจะเป็นอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการกล่าวคือ

^{๕๘} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๕/๒๘-๒๙.

^{๕๙} พระธรรมปิฎก(ประยุทธ์ ปยุตฺโต), นิติศาสตร์แนวพุทธ พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๑), หน้า ๖๗.

๑. **อำนาจนิติบัญญัติ(Legislative Power)** พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบท หรือพระวินัย เพื่อใช้ปกครองสงฆ์ เป็นพุทธบัญญัติทั้งหมด ทรงบัญญัติอย่างเปิดเผย ทั้งต่อ หน้าสงฆ์ วัตถุและบุคคล โดยมีสังคมสงฆ์ให้ความเห็นชอบ

๒. **อำนาจบริหาร(Executive Power)** เดิมทีนั้นพระสงฆ์ยังมีไม่มาก พระองค์ ทรงเป็นผู้ทำหน้าที่บริหารเอง ต่อมาเมื่อพระสงฆ์มีจำนวนมากขึ้น พระองค์ก็ทรงมอบ อำนาจให้แก่สงฆ์ ดังจะเห็นได้จากการบรรพชาอุปสมบท การกรานกฐิน การระงับอธิกรณ์ เป็นต้น

๓. **อำนาจตุลาการ(Judicial Power)** สถาบันตุลาการของพุทธจักร มี กฎระเบียบที่วางไว้เป็นบรรทัดฐานแห่งการกระทำของบุคคลในสังคม ป้องกันมิให้ประพฤติ ผิด และมีวิธีการลงโทษ แต่การลงโทษ ผู้กระทำความผิดในทรรสนะของพุทธปรัชญา เถรวาท มิใช่เพื่อการแก้แค้นหากเป็นการให้บทเรียนเพื่อให้ผู้กระทำความผิดกลับตัวเป็นคน ดีในสังคม จะเห็นได้จากการปรับอาบัติตั้งแต่ระดับอาบัติสงฆาภิเสกลงมา

ดังนั้นการลงโทษจึงมีจุดมุ่งหมาย ๒ ประการคือ^{๖๐} ๑) เพื่อให้ผู้กระทำความผิด กลับตัวเป็นคนดีและ ๒) เพื่อช่วยป้องกันความชั่วร้ายในทำนองเดียวกันที่จะเกิดขึ้นในอนาคต หากพิจารณาและตั้งข้อสังเกตของการลงโทษทางวินัยหรือการปรับอาบัติ ในกรณีดังกล่าว เมื่อมีพระภิกษุกระทำผิดและมีการลงโทษตามความผิดที่เกิดขึ้นสังคมสงฆ์เองจะเข้ามาจัดการ เพราะเป็นปัญหาที่กระทบถึงสังคมโดยรวม ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม ซึ่ง ประเด็นนี้ทำให้มองเห็นว่า พระวินัย หรือสิกขาบท เป็นธรรมเนียมการปกครองที่พระพุทธ องค์กรทรงบัญญัติขึ้นใช้กับคณะสงฆ์ แต่ก็สามารถเทียบเคียงได้กับหลักกฎหมายทางอาณาจักร อย่างน้อยก็สะท้อนแนวความคิดที่ว่า พระพุทธเจ้าทรงยอมรับว่า กฎหมาย มีความจำเป็นใน การปกครอง ไม่ว่าจะในส่วนของคณะสงฆ์หรือฝ่ายบ้านเมือง

๓.๔.๒ การปกป้องสิทธิคือการปกป้องมนุษย์

^{๖๐} สมภาร พรหมทา, “สิทธิในทัศนะของพุทธศาสนา” ใน พุทธศาสนศึกษา, (ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน ๒๕๔๓), หน้า ๖๑.

บทบาทที่สำคัญประการหนึ่งที่พุทธปรัชญาเถรวาทพึงกระทำได้ในการช่วยเหลือมนุษยชาติคือ การเรียกร้องและทำให้ประชาชนได้รับสิทธิแท้จริงที่มีอยู่และพึงได้รับ นี่คือพระจริยาวัตรของพระพุทธเจ้า ที่ได้ทรงกระทำให้เห็นเป็นตัวอย่างในหลายเรื่องเช่น การประกาศและต่อสู้เพื่อความเท่าเทียมกันของมนุษย์ในท่ามกลางสังคมที่ฝังแน่นไปด้วยชนชั้นวรรณะและสีผิว การประกาศถึงสิทธิและความสามารถของสตรีในท่ามกลางสังคมที่สตรีถูกมองว่าไร้ค่า^{๖๑} แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงให้ทรงสนะและให้สังคมตระหนักถึงสิทธิและความเสมอภาคของสตรีโดยไม่เลือกชนชั้นวรรณะว่าบุคคลใดก็ตามหากปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์แปดประการที่พระองค์ตรัสไว้ดีแล้ว บุคคลนั้นย่อมสามารถเข้าถึงมรรคผลได้เช่นกัน พร้อมทั้งที่ทรงกระตุ้นความสำนึกทางคุณธรรมของมนุษยชาติ

การกล่าวถึงเรื่องสิทธิเท่ากับเป็นการประมวลเรื่องของสังคมทั้งหมดมากว่าอีกครั้งหนึ่ง แต่เป็นการมองในด้านของสิ่งที่มนุษย์ต้องได้รับการคุ้มครองคือธรรมชาติที่แท้จริงของสังคม สังคมเป็นผลผลิตของมนุษย์ที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองธรรมชาติภายในของมนุษย์ ที่กล่าวถึงเสมอ คือ ความรักตัวเองของมนุษย์ มนุษย์ต้องการให้รัฐปกป้องสิ่งเหล่านี้ จะเห็นได้ว่าพุทธปรัชญาเถรวาทให้ความสำคัญกับสิทธิส่วนบุคคล(Private Right)แต่สิทธิในพุทธปรัชญาเถรวาทก็ไม่ได้ยึดเป็นหลักที่ตายตัวเสียทีเดียว พุทธปรัชญาเถรวาทว่าโดยปรมาตม์แล้วเชื่อว่า สภาวะต่าง ๆ นั้น เป็นอนัตตา ฉะนั้นสิ่งใดเป็นอนัตตา หมายถึงนั้นไม่ใช่ของเรา มิใช่เราเป็นนั่น นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา แต่สิทธิในส่วนระดับสมมติพุทธปรัชญาเถรวาทก็หาได้ปฏิเสธไม่ ดังเช่นการยอมรับ สัจจะทั้งสองระดับ ฉะนั้นสิทธิในชีวิตจึงเป็นสิ่งที่พุทธปรัชญาเถรวาทให้ความสำคัญว่าเป็นสิทธิที่ติดตามตัวมาตั้งแต่เกิด

ดังนั้น การกำหนดกฎเกณฑ์ประการใดที่เกี่ยวกับคุณค่าทางจริยธรรม(Moral Value) ในทางพุทธปรัชญาเถรวาทถือว่าจริยธรรมต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของสัจธรรม และต้องสอดคล้องกับสัจธรรม^{๖๒} จึงจะเป็นสิ่งที่ถูกต้องในพุทธปรัชญาเถรวาท การพิจารณาปัญหาเรื่องความดีความชั่ว จะพบว่าความดีความชั่วในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นเรื่องที่

^{๖๑} พระมหาอุทัย ญาณธโร, พุทธวิธีแห่งสังคมปรัชญาสังคมและการเมืองของพุทธปรัชญาเถรวาท, หน้า ๒๕๒.

^{๖๒} พระธรรมปิฎก, ปุจฉา-วิสัชนา เทคโนโลยีการแพทย์กับจริยธรรมพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : อักษรสยามการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๒.

ตายตัวและเป็นสิ่งที่มีค่าในตนเอง ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมของสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี เวลา สถานที่ หรือสิ่งอื่นใดได้ ความดีความชั่วเป็นสิ่งที่มืออยู่แล้ว ตามธรรมชาติ เป็นกฎเกณฑ์ในธรรมชาติที่ไม่ขึ้นอยู่กับความรู้ของมนุษย์ มนุษย์ไม่ได้เป็นผู้ตัดสินใจว่าการกระทำใดเป็นความดี การกระทำใดเป็นความชั่ว เพราะความดีความชั่วในการกระทำของมนุษย์ เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดไว้แล้วโดยธรรมชาติ กล่าวคือ ความดีความชั่วเป็นเรื่องของสังขารในหลักคำสอนของพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับหลักศีลธรรม จึงเป็นการวางแนวความประพฤติของมนุษย์ ให้สอดคล้องกับหลักสังขาร

ในพุทธปรัชญาเถรวาทมีการศึกษาเชิงวิเคราะห์ในเรื่องความคิดและทฤษฎีทางจริยศาสตร์หรือจริยธรรม พร้อมทั้งการแนะนำในเชิงปฏิฐาน (Positivism)* เพื่อเป็นแนวทางสำหรับชีวิต ซึ่งเรียกว่า “เอกายนมรรค” คือทางอันเอก หรือทางอันประเสริฐเพียงทางเดียวเท่านั้น ทั้งนี้ก็เพื่อให้ชีวิตบรรลุถึงซึ่งสิ่ง อันเป็นความดีสูงสุด เป็นบรมสุข วิธีชีวิตดังกล่าวนี้ เป็นสิ่งจำเป็นและเป็นไปได้ เพราะว่ามันเป็นอย่างมันเป็นอย่างนั้นเอง เพราะฉะนั้นเราจึงตัดสินใจความเป็นจริงหรือธรรมชาติของโลกและของสถานะของมนุษย์ในโลกนี้ได้ด้วย วรรณณะแบบสัจวิสัย (realistic account)^{๖๓} วิธีชีวิตดังกล่าวนี้ ที่เป็นส่วนบุคคลก็จะช่วยให้คนได้บรรลุถึงซึ่งความดีสูงสุดไม่ในชีวิตนี้ก็ชีวิตต่อไป ส่วนที่เป็นส่วนสังคมก็เป็นไปเพื่อความอยู่ดีกินดีและความสุขของคนหมู่มาก หรือของมนุษยชาติทั่วไป จึงถือได้ว่า ความอยู่ดีกินดีและความสุขของมนุษยชาติทั่วไป ซึ่งแม้จะเป็นคุณค่าสัมพัทธ์ (relative) แต่พุทธปรัชญาเถรวาทก็ยอมรับว่าเป็นคุณค่าหรือความดีที่สูงส่งประการหนึ่ง และก็เป็นได้ทั้งความสุขในทางวัตถุและความสุขในทางจิตใจ

จริยศาสตร์และปรัชญาสังคมแนวพุทธนั้นก็คือ การพยายามตอบปัญหาที่ว่า เราควรทำอะไร ปัญหานี้เป็นทั้งเรื่องส่วนบุคคลและเรื่องของสังคม คำตอบสำหรับปัญหานี้ก็เกี่ยวข้องไปถึงปัญหาที่ว่า เป้าหมายของชีวิตควรจะเป็นอย่างไร หรือว่าคืออะไร และปัญหาที่ว่าเพื่อแก้ไขตนเองให้ดีขึ้น เพื่อการรู้แจ้งตนเอง และเพื่อบรรลุถึงซึ่งความดีสูงสุด ว่าจะต้อง

*ปฏิฐานนิยม (Positivism) หมายถึง วรรณณะที่ถือว่าความรู้ที่สูงที่สุดคือความรู้ที่มาจากประสาทสัมผัส(พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน,(กรุงเทพมหานคร:อรุณการพิมพ์, ๒๕๓๒), หน้า ๘๐.

^{๖๓}เค.เอ็น.ชยติลเลก, จริยศาสตร์แนวพุทธ, แปลและเรียบเรียงโดย สุเชาว์ พลอยชุม, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์หามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๒.

ปฏิบัติอย่างไร นี่เป็นปัญหาส่วนบุคคล แต่ก็มีปัญหาเกี่ยวกับสังคมด้วย ปัญหาที่ว่ามนุษย์มีเสรีภาพหรือไม่มีนั้น ไม่เกี่ยวกับจริยศาสตร์แต่เป็นปัญหาเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ก็ยังมี ปัญหาอื่นอีกคือถ้ามนุษย์มีได้เว้นทำชั่ว ทำดี เพราะอำนาจของสิ่งแวดล้อมทั้งภายนอกและภายใน มนุษย์จะเว้นชั่วทำดีเพื่อประโยชน์อะไร บางคนอาจยืนยันว่า ถ้าการเว้นชั่วทำดีไม่ทำให้ธรรมชาติของมนุษย์เปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น หรือไม่ทำให้มนุษย์มีความสุขมากขึ้น ทั้งถือว่าความตายเป็นที่สุดของคนแล้ว ก็ไม่รู้ว่าจะทำไปทำไม ถึงแม้จะมีสิทธิเสรีภาพที่จะทำอะไรก็ได้ตามความสามารถก็ไม่มี ความหมายอะไร

ฉะนั้น การกระทำทางศีลธรรมดังกล่าวแล้วจะต้องมีวัตถุประสงค์บางอย่างแน่ ซึ่งอย่างน้อยก็ถือว่า การทำดังกล่าวนั้นช่วยเปลี่ยนธรรมชาติของมนุษย์ให้ดีขึ้น ทำให้มนุษย์มีความสุขมากขึ้นในที่สุด และความตายก็มีใช่เป็นที่สุดของบุคคล^{๖๔} ความคิดทางจริยศาสตร์แนวพุทธก็ตั้งอยู่บนฐานแห่งการยอมรับในเรื่องข้อเท็จจริงดังกล่าวนี้เช่นกัน คือยอมรับในเรื่องต่อไปนี้คือ:-

- (๑) เจตจำนงเสรีหรือเสรีภาพของบุคคล
- (๒) สันตติของบุคคลภาวะ
- (๓) การทำความดีความชั่วมีผลทำให้ธรรมชาติของมนุษย์ดีขึ้นและเลวลงได้จริง
- (๔) ภาวะของจิตที่บริสุทธิ์จากกิเลสอาสวะทั้งปวงเป็นภาวะแห่งความสุขสมบูรณ์รู้แจ้งในอันติมัจจะ และเป็นเสรีภาพอันยอดเยี่ยม

จากข้อความที่แสดงถึงความจริงเกี่ยวกับข้อเท็จจริงข้อ ๒-๓-๔ คือยอมรับเรื่องอดีตชาติและปรโลก หรือชาติหน้า เรื่องกรรมเป็นตัวทำให้เกิดผลต่างๆ กล่าวคือ กรรมดีกรรมชั่วเป็นตัวทำให้สัตว์มีธรรมชาติต่างกัน สุขบ้าง ทุกข์บ้าง ไม่สุขไม่ทุกข์บ้าง แล้วแต่กรณี ส่วนเรื่องมีภาวะที่เรียกว่า นิพพานอันเป็นภาวะที่อยู่เหนือกาลอวกาศและความเปลี่ยนแปลง เป็นความดีสูงสุดซึ่งมนุษย์ทั้งปวงสามารถบรรลุถึงได้ และในภาวะนี้เท่านั้นที่มนุษย์จะพ้นไปเสียได้จากชีวิตที่มีแต่ความเปลี่ยนแปลง

ส่วนปัญหาที่ต้องพิจารณาคือปัญหาเรื่องเจตจำนงเสรี(Free Will)ในทางพุทธปรัชญาเถรวาทถือว่าเป็นการกระทำอย่างมีความตั้งใจของมนุษย์ ย่อมได้รับการปรุงแต่งจาก

^{๖๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔.

สาเหตุสิ่งแวดลอมต่างๆ แต่ก็มีไชจะถูกจำกัดหรือกำหนดให้เป็นไปโดยสิ่งแวดลอมเหล่านั้น โดยเด็ดขาด ทั้งนี้เพราะว่าในมนุษย์นั้นมีธาตุแห่งการริเริ่ม และมีการกระทำส่วนตัวอยู่ด้วย ซึ่งธาตุดังกล่าวนี้เองมีความสามารถหรือมีอำนาจในอันที่จะกีดกันหรือขัดขึ้นต่ออิทธิพลของ สิ่งแวดลอมต่างๆ ได้ภายในขอบเขตที่อาจเป็นไปได้ ถ้ามนุษย์ไม่มีส่วนประกอบของ บุคลิกภาพดังกล่าวนี้แล้ว ความรับผิดชอบในทางศีลธรรมของมนุษย์ก็ไม่มี ความหมายอะไร เพราะผู้ที่จะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของมนุษย์ก็คืออิทธิพลต่างๆ ที่มาบังคับให้มนุษย์ กระทำลงไปนั่นเอง

๓.๔.๓ กฎศีลธรรมที่สนับสนุนการใช้สิทธิของมวลมนุษยชาติ

ในส่วนของศีลหรือวินัย เพื่อให้เข้าใจธรรมชาติของศีลในพุทธปรัชญาเถรวาท ชัดเจนยิ่งขึ้นซึ่งการยกประเด็นนี้มากล่าวก็เพื่อที่จะชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ในเรื่องสิทธิส่วนบุคคลกับกฎแห่งศีลธรรม กล่าวคือหากไม่มีการละเมิดศีลก็ถือว่าเป็นการไม่ไปละเมิดสิทธิ ส่วนบุคคลของคนอื่นด้วย แต่ถ้ามีการละเมิดศีลเกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นศีลในระดับใดก็ตามพุทธ ปรัชญาเถรวาทถือว่าเป็นบาปและโดยเฉพาะศีลห้าข้อนั้นถือได้ว่าเป็นศีลที่ส่งเสริม มนุษยธรรมและส่งเสริมการไม่ละเมิดสิทธิส่วนบุคคล เช่นกรณีการละเมิดศีลที่เป็นบาปใน ตัวเอง ตัวอย่างของศีลประเภทนี้เช่น ศีลข้อปาณาติบาต คือให้เว้นจากปาณาติบาต ได้แก่ไม่ ทำลายชีวิต จับเอาสารว่าความประพฤดิหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่น ทางด้านชีวิตร่างกาย^{๖๕} เพราะเหตุว่าการฆ่าคนหรือสัตว์นอกจากจะเป็นการทำบาปแล้วยังเป็น การละเมิดสิทธิในชีวิตของบุคคลอื่นอีกด้วย

หากจะมองย้อนไปในสังคมชาวอินเดียสมัยโบราณนั้นชนหมู่มากมีลัทธิความ เชื่อนิยมแสวงหาบุญด้วยการฆ่าสัตว์บูชายัญ เป็นการบูชาเทพเจ้า ถ้าเป็นพิธีของพระราชหรือ ผู้นำทางสังคมแล้ว สัตว์ที่จะถูกฆ่าก็มีจำนวนมากขึ้น ตามประเพณีการบูชายัญในสมัยนั้นมี อยู่ ๔ ประเภท คือ

๑. อัศวเมธะ ฆ่าม้าบูชายัญ
๒. โคเมธะ ฆ่าโคบูชายัญ

^{๖๕} พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร:มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๗๖๕.

๓. ราชสุยะ ฆ่าช้างบุชายัญญ

๔. นรเมธะ ฆ่าคนบุชายัญญ^{๖๖}

การบุชายัญญแต่ละครั้งก่อความทุกข์ความเดือดร้อน ให้แก่สัตว์และมนุษย์มากมาย เป็นการเบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อนทำให้เขาขาดสติเสรีภาพในชีวิต แต่ในทางพระพุทธศาสนาสอนให้เลิกพิธีดังกล่าว แล้วหันมาสร้างความดีแทนการทำบุญด้วยวิธีบุชายัญญดังกล่าว ตัวอย่างในพระไตรปิฎกมีอยู่หลายแห่ง เช่น ในกฎทนต์สูตร^{๖๗} กฎทนต์พราหมณ์เตรียมการบุชายัญญโดยใช้โค ลูกโคตัวผู้ ลูกโคตัวเมีย แพะ แกะ อย่างละ ๓๐๐ ตัวผูกไว้ที่เสาเพื่อฆ่าสังเวทเทพเจ้า เมื่อพระพุทธเจ้าทรงเสด็จไปผ่านทางนั้น กฎทนต์พราหมณ์จึงเข้าไปเฝ้าทูลถามปัญหาแก่พระพุทธเจ้า เมื่อได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้วก็กลับใจโดยไม่ทำการบุชายัญญแต่ปล่อยสัตว์ทั้งหลายแทนการบุชายัญญ หันมานับถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง

การที่พระพุทธเจ้าทรงห้ามการบุชายัญญด้วยการฆ่าสัตว์หรือฆ่ามนุษย์ ก็เพราะเห็นว่าเป็นการบูชาที่ต้องเบียดเบียนผู้อื่นทำให้ผู้อื่นได้รับทุกข์ขาดอิสรภาพทำให้ไม่ได้บุญพร้อมกับให้เหตุผลว่า

“ผู้ใดมีสติเจริญเมตตาอันมีประมาณไม่จำกัดผู้นั้นเห็นธรรมเป็นที่สิ้นไปแห่งกิเลส ย่อมมีกิเลสเครื่องผูกมัดน้อยลง คนมีจิตไม่ประทุษร้ายแผ่เมตตาไปยังสัตว์เพียงตัวเดียวยังได้กุศล ถ้ามีจิตอนุเคราะห์ในสัตว์ทั้งปวงก็ชื่อว่าเป็นผู้ประเสริฐ ชื่อว่าทำบุญเป็นอันมาก ราชฤณีทั้งหลาย ผู้รบชนะ แผ่นดินอันเป็นที่อยู่แห่งสัตว์ ทำการบุชายัญญชื่อสัสสมณะ ปุริสเมธะ สัมมาปาสะ วาธเปยยะ นิรัคคพะ ราชฤณีเหล่านั้นก็ยังมิได้รับผลแม้เสี้ยวที่๑๖ของเมตตาอันอบรมดีแต่เหมือนแสงจันทร์เทียบกับหมู่ดาวทั้งปวงฉะนั้น ผู้ใดไม่ฆ่าเอง ไม่ใช้ให้คนอื่นฆ่า ไม่ชนะเอง ไม่ให้คนอื่นเอาชนะผู้นั้นมีเมตตาต่อสัตว์ทั้งปวง ย่อมไม่มีเวรกับใครๆ”^{๖๘}

^{๖๖} สุชีพ ปุญญานุภาพ, คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๖๕.

^{๖๗} ที.สี. (ไทย) ๕/๓๒๓/๑๒๕.

^{๖๘} อ.อรรถก. (ไทย) ๒๓/๑/๑๕๓-๑๕๕.

ตามหลักฐานที่ปรากฏในพระไตรปิฎกดังที่กล่าวมานี้ผู้วิจัยเห็นว่าทรงสนะของพุทธปรัชญาเถรวาทให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในสิทธิเสรีภาพทั้งแก่สัตว์ทั้งหลายและมวลมนุษยชาติที่อยู่ในสังคมโลก

๓.๕ ประโยชน์ของสิทธิ

มนุษย์เกิดมาด้วยความเสมอภาค มีสิทธิเสรีภาพ และภราดรภาพแล้วยังมีหลักพื้นฐานที่สำคัญที่เป็นมโนธรรมที่พึงปฏิบัติต่อกันว่ามนุษย์แต่ละคนพึงได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาคโดยไม่มีการแบ่งแยกชนชั้น เห็นได้จากการที่พระพุทธเจ้าทรงรับคนทุกชั้นวรรณะเข้าเป็นพุทธสาวกในพระพุทธศาสนาได้ แต่เมื่อบวชเข้ามาแล้วต้องสละวรรณะเดิมเข้ามาดำรงตนเสมอภาคโดยธรรมวินัยที่ทรงบัญญัติแล้ว โดยที่พระองค์เองก็มิได้รับการยกเว้นในเรื่องนี้แต่อย่างใด ในส่วนของสตรีเพศตามคติของพราหมณ์สมัยนั้นถือว่ามิได้มีคุณค่าเกียรติยศและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์เสมอบุรุษเพศ จึงถูกกีดกันและเลือกปฏิบัติในทุกด้าน แต่ครั้งเมื่อพระพุทธองค์ทรงประกาศศาสนา ได้ยกฐานะสตรีให้สูงกว่าเดิมมาก โดยทรงยอมรับว่าสตรีก็สามารถบำเพ็ญเพียรเพื่อบรรลุมรรคผล นิพพานได้เสมอบุรุษ และทรงยอมรับสตรีเข้าเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนาได้ และยังทรงอนุญาตให้เด็กชายหญิงเข้าบวชในฐานะ เหล่ากอของสมณะได้อีกด้วย

นอกจากนี้ในหลักราชอธิปไตย^{๖๕} ได้ประดิษฐ์คำสอนในลักษณะที่ให้การคุ้มครองสิทธิสตรีและกุมารีทั้งหลายเป็นอย่างมากอีกด้วยในหมู่มนุษย์ไม่มีความแตกต่างในเรื่องชาติกำเนิด ความแตกต่างเป็นเพียงโลกสมัญญา คือ ชื่อที่สมมติเรียกให้แตกต่างกันไป เช่น การแยกพวกตามประเภทของการประกอบอาชีพ ครั้นเวลาล่วงเลยมานานก็เชื่อไปตามคำเรียกชื่อนั้น แต่ที่เป็นจริงแล้วมนุษย์จะเป็นไปตามชื่อเรียกนั้นก็หาไม่ หากเป็นไปเพราะกรรมคือการกระทำของตนเองต่างหาก ถ้าจะตัดสินความเป็นพราหมณ์ก็ต้องตัดสินกันด้วยกรรมไม่ใช่ด้วยชาติกำเนิด ถ้าจะยกให้พราหมณ์อยู่ในวรรณะสูงสุดก็ต้องใช้กรรมเป็นเครื่องวัดว่าถ้าทำดีที่สุดก็ถือว่าเป็นผู้อยู่ในวรรณะสูงสุด และใครก็ตามถ้าประกอบคุณธรรมในระดับเดียวกันนั้นก็ถือว่าเป็นพราหมณ์ได้ไม่ว่าจะมีชาติกำเนิดมาอย่างไร

^{๖๕} คุรยละเอียดใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๓๔/๗๘.

๓.๕.๑ เป็นรากฐานทางสัทธรรมนุษยชน

หลักธรรมกับหลักวินัยไม่สามารถที่จะแยกเด็ดขาดออกจากกันได้ ฉะนั้นการกล่าวถึงหลักวินัยในข้อนี้จะมีหลักธรรมควบคู่กันอยู่ด้วย พระวินัยเป็นด้ายร้อยเรียงลักษณะนิสัย/พฤติกรรมของคนไว้ในกรอบเดียวกัน พุทธประสงค์ในการประกาศพระศาสนาในเชิงจริยศาสตร์สังคมมี ๒ ประการคือ^{๑๐} ๑) กำจัดความคิดแบ่งแยกทางสังคม ๒) กระตุ้นเตือนให้มนุษย์คำนึงถึงศักดิ์ศรีและคุณค่าภายในตน พระพุทธองค์ทรงเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามาในพระพุทธศาสนาได้ ไม่ว่าจะป็นรูปแบบใด ถ้าประสงค์จะบวชเป็นพระภิกษุ ภิกษุณี ก็บวชได้ โดยไม่จำกัดว่าจะเกิดในตระกูลใด วรรณะใด และเมื่อประสงค์จะพัฒนาตนก็มีโอกาสพัฒนาได้เต็มที่ ผู้ใดปฏิบัติผู้นั้นย่อมได้รับผลแห่งการปฏิบัติ ไม่มีใครดลบันดาลให้ใครได้ ซึ่งจะได้กล่าวถึงหลักวินัยเกี่ยวกับสัทธรรมนุษยชน โดยแยกออกเป็นอาคาริยวินัยซึ่งเป็นวินัยสำหรับคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน และอนาคาริยวินัย เป็นวินัยสำหรับบรรพชิต ดังมีประเด็นต่อไปนี้ คือ

ก. อาคาริยวินัย ในหลักคำสอนเรื่อง อริยธรรมมีองค์ ๘ (ซึ่งเป็นทั้งอาคาริยวินัยและอนาคาริยวินัย) พระพุทธองค์ทรงสอนว่าการที่จะหลุดพ้นจากทุกข์ได้ บุคคลจะต้องบำเพ็ญตนให้ถึงพร้อมด้วยอริยศีลสิกขา อริยจิตสิกขา และอริยปัญญาสิกขา หรือหมายถึงการละชั่ว ทำดี และทำใจให้ผ่องแผ้วบนหลักการดังกล่าวนี้เป็นหลักแห่ง การรักษาดนเอง ให้ดีก่อนแล้วจะได้ชื่อว่าเป็นการรักษาเพื่อนมนุษย์อื่น ให้อยู่เย็นเป็นสุขด้วย ซึ่งมีความหมายเท่ากับไม่ละเมิดเบียดเบียนสัทธรรมนุษยชนของเพื่อนมนุษย์อื่นในหลักคำสอนเรื่องเบญจศีลเบญจธรรม (เป็นหลักศีลธรรมพื้นฐานของทุกศาสนา) ในเบญจศีล ทรงห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามลักทรัพย์ ห้ามประพฤติผิดในกาม ห้ามพูดเท็จ และห้ามดื่มเครื่องดองของเมา และเบญจธรรม ทรงสอนให้เมตตากรุณาต่อสัตว์ ให้มีสัมมาอาชีพะ ให้สำรวมในกาม ให้พูดแต่คำสัตย์ และให้มีสติสัมปชัญญะ

^{๑๐}พระมหาสมจินต์ สมมาปญฺโณ, พระวินัย:กฎเกณฑ์และคุณค่าทางสังคม, ใน รวมบทความเก็บเพชรจากคัมภีร์พระไตรปิฎก, รวบรวมจัดพิมพ์โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒) : ๗๕-๗๔.

ข.อนาคาริกวินัยในการบัญญัติพระวินัยขึ้นใช้ก็โดยมีวัตถุประสงค์๑๐

ประการ^{๑๐} ดังที่กล่าวไว้แล้วในหัวข้อ๑.๔.๑ในพระศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทก็เพื่อรักษาตนเองให้ดีกว่าแล้วจะได้รักษาผู้อื่นให้ดีขึ้นด้วย พุทธปรัชญาเถรวาทยังมีหลักบัญญัติให้ภิกษุถือศีล(วินัย) ๒๒๗ สิกขาบท ภิกษุณี ๓๑๑ สิกขาบท สามเณรและสามเณรี ฝ่ายละ ๑๐ สิกขาบท ในฝ่ายของภิกษุแบ่งออกเป็น ครุกาบัติสถานหนัก (ปาราชิก) ผู้ใดต้องเข้าแล้ว ขาดจากความ เป็นภิกษุ จะกลับมาบวชอีกไม่ได้ มี ๔ สิกขาบท ได้แก่ ภิกษุเสพเมถุน ลักทรัพย์ จงใจฆ่า มนุษย์ให้ตาย และกล่าวอวดอุตริมนุสสรรม และ ครุกาบัติสถานกลาง (สังฆาทิเสส) โดยผู้ใด ต้องเข้าแล้วต้องอยู่กรรมประพฤติวัตรตามที่พระธรรมวินัยกำหนดจึงจะพ้นโทษได้มี๑๓ สิกขาบท นอกจากนั้นเป็นลหุกาบัติ ได้แก่ อุลลัจจัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ และทพ ภาษิต ผู้ใดต้องเข้าแล้ว เพียงประจานตนเองต่อหน้าภิกษุอื่นก็พ้นโทษได้

ในส่วนของภิกษุณี มีปาราชิก ๘ สิกขาบท โดยซ้ำกับของภิกษุ ๔ สิกขาบท ที่ไม่ซ้ำคือ ภิกษุณีกำหนดยินดีจับต้องกายบุรุษ ภิกษุณีปกปิดอาบัติปาราชิกของภิกษุณีอื่น ภิกษุณี เข้าพวกกับภิกษุที่สงฆ์ขับออกจากหมู่แล้วและภิกษุณีเกี่ยวข้องกับนาคหมายกับบุรุษที่เป็น สังฆาทิเสส ๑๗ สิกขาบท นอกนั้นเป็นอุลลัจจัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ และทพภาษิต โดยสาระของพระธรรมวินัยทั้งของฝ่ายภิกษุ ภิกษุณี สามเณร และสามเณรี ล้วนเป็นไปเพื่อ รักษาตนเองให้ดีกว่าทั้งนี้เพราะพุทธปรัชญาเถรวาทถือว่าถ้าคนจมอยู่ในโคลนเลนอันลึก แล้ว จะช่วยอุคคิงให้ผู้อื่นรอดพ้นจากโคลนเลนอันลึกนั้น ไม่อยู่ในวิสัยที่จะเป็นไปได้ การจะ ช่วยได้ก็ต่อเมื่อตนเองรอดพ้นจากโคลนเลนอันลึกแล้วจึงจะช่วยรักษาผู้อื่นและรักษาสถาบัน สงฆ์ให้ดีขึ้น

ในกระบวนการยุติธรรมตามหลักวินัยเมื่อมีอธิกรณ์(อนุวาทาธิกรณ์)ใดๆเกิดขึ้น จะมีกระบวนการพิจารณาอธิกรณ์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น พุทธสาวกจะไม่ถูกลงโทษ โดยที่ไม่มีพระวินัยบัญญัติไว้ก่อนว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดและมีโทษ และต้องครอบ องค์กรประกอบแห่งความผิดด้วย

อธิกรณ์ใดที่ได้รับการวินิจฉัยแล้ว หากภิกษุคู่กรณีเห็นว่ายุติลงด้วยความไม่เป็น ธรรมก็สามารถอุทธรณ์คดีนั้น เพื่อสงฆ์จะได้แต่งตั้งภิกษุผู้ฉลาดสามารถขณะอื่นวินิจฉัยคดีใหม่

^{๑๐} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. ๑/๓๕/๒๘-๒๙.

แต่ถ้าภิกษุคู่อริเห็นว่าคตินั้นยังไม่เป็นธรรมอยู่อีก ก็สามารถอุทธรณ์คตินั้นต่อพระพุทธองค์ได้อีก หลักการดังกล่าวถือได้ว่าได้คุ้มครองสิทธิของทุกฝ่ายอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

๓.๕.๒ เป็นรากฐานการส่งเสริมเสรีภาพและภราดรภาพ

ทรรศนะว่าด้วยเสรีภาพ : คำว่าเสรีภาพในความหมายทางรัฐศาสตร์ แปลมาจากคำว่า Liberty ในภาษาอังกฤษ ความหมายของคำว่าเสรีภาพนั้นพิจารณาได้หลายแง่หลายมุม เช่น เสรีภาพหมายถึงการกระทำใดๆ ได้ตามใจชอบในเมื่อไม่ทำความเสียหายให้แก่ผู้อื่น เสรีภาพหมายถึงการที่บุคคลมีโอกาที่จะกระทำการสิ่งใดได้ตามปรารถนา โดยจะถูกควบคุมน้อยที่สุดและการกระทำนั้นไม่ขัดขวางต่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยศีลธรรมอันดีไม่ละเมิดเสรีภาพของบุคคลอื่น เป็นต้น ในทางรัฐศาสตร์มีความหมาย ๔ ประการ^{๑๒} คือ

๑. เสรีภาพตามธรรมชาติ(natural liberty) หมายถึงเสรีภาพที่มีมาโดยธรรมชาติ กล่าวคือบุคคลที่เกิดมาก็มีเสรีภาพติดตัวมาซึ่งบุคคลมีสิทธิที่จะกระทำการสิ่งใดไม่ถูกแทรกแซงจากบุคคลอื่น

๒. เสรีภาพแห่งชาติ(national liberty) ในแง่นี้หมายความว่าในบางโอกาสคำว่าเสรีภาพหมายถึงความเป็นเอกราช(independence)หรือการมีอำนาจปกครองตนเอง โดยรัฐอื่นไม่มีสิทธิที่จะมาแทรกแซงประเทศที่มีเสรีภาพจึงหมายถึงประเทศที่เป็นอิสระปราศจากการควบคุมของรัฐอื่น

๓. เสรีภาพทางการเมือง(political liberty) ความหมายในแง่นี้ เสรีภาพมีความหมายตรงกับคำว่าประชาธิปไตย ซึ่งหมายความว่าประชาชนมีสิทธิที่จะเลือกสรรรัฐบาล มีสิทธิเลือกตั้ง ตลอดจนมีสิทธิคิดที่จะเลิกล้มรัฐบาล

๔. เสรีภาพทางแพ่ง(civil liberty) เสรีภาพทางแพ่งได้แก่สิทธิต่างๆที่รัฐกำหนดขึ้นและคุ้มครองไว้ เพื่อให้ประชาชนทำอะไรได้ตามความพอใจภายในขอบเขตกฎหมายและศีลธรรมอันดี เช่นเสรีภาพในการทำนิติกรรมและสัญญาต่างๆ เป็นต้น บุคคลจะมีเสรีภาพ

^{๑๒} อุทัย หิรัญโต, สารานุกรมศัพท์ทางรัฐศาสตร์, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๔), หน้า ๓๘๕.

อย่างไร และอะไรบ้างนั้น แล้วแต่กฎหมายจะระบุไว้ หรือกำหนดขึ้น และเสรีภาพที่กำหนดไว้นี้จะได้รับความคุ้มครองโดยศาลยุติธรรมเสมอหน้ากัน

แม้จะยอมรับกันว่า เสรีภาพเป็นรากฐานหรือหัวใจของลัทธิประชาธิปไตยก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติการให้เสรีภาพแก่บุคคลต้องมีขอบเขตเสมอ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือบุคคลจะมีสิทธิเสรีภาพโดยปราศจากขอบเขตมิได้ ซึ่งโดยปกติแล้วจะมีกฎหมายกำหนดขอบเขตไว้ อย่างแน่ชัด ทั้งนี้เพราะเสรีภาพบางอย่างถ้าบุคคลมีมากเกินไป หรือใช้โดยไม่มีขอบเขต อาจจะทำให้สังคมส่วนรวมเสียหาย เช่นในทางเศรษฐกิจถ้าหากบุคคลมีเสรีภาพในการประกอบธุรกิจโดยไม่มีขอบเขต อาจทำให้เกิดการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมขึ้น คนที่มีอำนาจเงินมากอาจจะเอาเปรียบคนที่มีความสามารถทางการเงินน้อย รัฐจึงจำเป็นต้องออกกฎหมายจำกัดเสรีภาพการประกอบธุรกิจบางอย่าง เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

ส่วนทฤษฎีของพุทธปรัชญาเถรวาท ได้แบ่งเสรีภาพออกเป็น ๒ ระดับ คือ เสรีภาพในระดับ "โลกียะ" ซึ่งมีความหมายสอดคล้องกับของทางตะวันตก อันหมายถึง ความเป็นใหญ่ในตน ไม่ถูกควบคุมบังคับจากผู้อื่น เสรีภาพที่จะวิพากษ์วิจารณ์กันในทางสร้างสรรค์เพื่อความดีงามแห่งสังคม เสรีภาพทางความเชื่อความคิดเห็น(กาลามสูตร)^{๑๓} แต่ เสรีภาพที่แท้จริงตามคติแห่งพุทธปรัชญาเถรวาทคือเสรีภาพในระดับ"โลกุตตระ"อันหมายถึง เสรีภาพที่ปลอดจากการควบคุมบังคับจากเงื่อนไขปัจจัยภายในตน ได้แก่ อำนาจของข้าศึก ๓ กองทัพ คือ ความโลภ ความโกรธ และความหลง เพื่อที่สามารถนำชีวิตตนเองหลุดพ้นจากกองทุกข์ได้โดยสิ้นเชิง ดังที่เรียกกันว่าสำเร็จเป็นพระอรหันต์หรือบรรลุนิพพาน อันถือเป็น เสรีภาพที่แท้จริงที่เป็นเสรีภาพสูงสุดตามคติของพุทธปรัชญาเถรวาทนั่นเอง

ทฤษฎีว่าด้วยเรื่องภราดรภาพ (ความเสมอภาค) : จะต้องยอมรับความจริงอย่างหนึ่งว่า หลักคำสอนในพุทธปรัชญาเถรวาทถูกประดิษฐ์ขึ้นในท่ามกลางแนวคิดความเชื่อที่มีอยู่อย่างแพร่หลายก่อนหน้านั้นแล้วหลายลัทธิ โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาพราหมณ์ จึงทำให้มีหลักคำสอนอยู่หลายเรื่องที่เกิดจากการนำเอาหลักคำสอนของพวกพราหมณ์มาได้แย้งหักล้าง อธิบายความหมายเสียใหม่ ฉะนั้นการที่จะเข้าใจหลักคำสอนใดๆ ของพุทธปรัชญาเถรวาทให้กระจ่างแจ้งได้นั้น บางครั้งจึงต้องพิจารณาคติของศาสนาพราหมณ์ควบคู่กันไป

^{๑๓}ดูรายละเอียดใน อ.จ.ต.ก.(ไทย) ๒๐/๖๖/๒๕๗.

ด้วย ตามคติของพราหมณ์เชื่อว่า พรหมสร้างมนุษย์แต่ละวรรณะต่างยุคต่างสมัยกัน และสร้างจากอวัยวะของพรหมที่มีตำแหน่งสูงต่ำไม่เท่าเทียมกัน โดยทรงสร้างวรรณะพราหมณ์ ในลำดับแรกสุดและสร้างจากอวัยวะตำแหน่งสูงสุด ถัดมาก็เป็นกษัตริย์ แพศย์ และศูทรตามลำดับ และยังมีการห้ามแต่งงานระหว่างคนต่างวรรณะ มิฉะนั้นลูกจะออกมาเป็นจันฑาล

จากคติดังกล่าวนี้ศาสนาพราหมณ์จึงอธิบายว่าเกียรติยศและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์จึงสูงต่ำไม่เท่าเทียมกัน หรืออธิบายตามภาษาและกรอบความคิดแบบตะวันตกได้ว่า มนุษย์เกิดมาไม่มีความเสมอภาคกัน แต่ศาสนาพุทธได้อธิบายเกี่ยวกับกำเนิดของสัตว์โลกไว้ในอัครัญญสูตร^{๑๔} ว่าแต่เดิมทีจุติลงมาจากชั้นอภิสรรพรหม มีรัศมีแผ่ชานออกจากกาย มีปิติเป็นอาหาร ได้สำเร็จทางใจ ครั้นมาอยู่ในโลก เมื่อบริโภคอาหารหยาบคือ ง้วนดิน กะบิดิน เกรือดิน และข้าวสาลี ก็ทำให้เกิดกิเลสตัณหา ประกอบกับการดำเนินชีวิตภายใต้สิ่งแวดล้อมที่เป็นบรรยากาศของโลกจึงทำให้คุณสมบัติที่ได้มาจากชั้นอภิสรรพรหมค่อย ๆ สูญหายไป ร่างกายค่อย ๆ หยาบและกล้าแข็งขึ้นเรื่อย ๆ ผิวพรรณก็ผิดแปลกแตกต่างกันออกไป และสัตว์โลกเหล่านั้นก็ดูหมิ่นกันเพราะการปรารถนาผิวพรรณเป็นเหตุและหลังจากที่ได้บริโภคข้าวสาลีแล้วเพศชายหญิงก็ปรากฏแล้วมีการสมสู่กัน ถ้าจะนำเอาคำสอนเรื่องกรรมทั้งในแง่อภิปรายและแง่จริยธรรมมาอธิบายรวมกัน ก็อธิบายได้ว่ามนุษย์มีทั้งส่วนที่เสมอและแตกต่างกัน โดยกรรม หมายถึงเสมอกันตามกฎแห่งกรรม (กรรมนิยาม) อันเดียวกัน คือ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วเสมอกัน ส่วนที่ว่าแตกต่างกันโดยกรรม หมายถึง แตกต่างกันโดยการกระทำ คือ จะเป็นพราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ศูทร พ่อค้า โจร เป็นต้น ย่อมขึ้นอยู่กับการกระทำของตนเองทั้งสิ้น นอกจากนี้ ในหลักคำสอนเรื่องอื่น ๆ ก็ได้ปรากฏพรรณนาเรื่องความเสมอภาคให้เห็น เช่น ทรงสอนว่าโดยธรรมชาติแล้วชีวิตมนุษย์แต่ละคนต่างก็ประกอบไปด้วยขันธ ๕ และต้องตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์เหมือนกันทุกคนมีสิทธิที่จะบำเพ็ญเพียรเพื่อบรรลุมรรคผล นิพพาน อันเป็นอุดมคติสูงสุดของชีวิตได้โดยเสมอกัน เหตุที่มนุษย์ควรปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งภราดรภาพ ก็เพราะว่ามนุษย์แต่ละคนต่างก็เกิดมาเท่าเทียมกันในเกียรติศักดิ์และสิทธิ หรืออาจอธิบายอีกในหนึ่งว่าเขามีสิทธิ ที่จะได้รับการปฏิบัติในฐานะที่เกิดมาเท่าเทียมกับเราเหมือนกับที่เรามีสิทธิ ที่จะได้รับการปฏิบัติในฐานะที่เกิดมาเท่าเทียมกับเขา ฉะนั้นแนวคิดแบบนี้ถือว่ามนุษย์แต่ละคนเป็นภราดรกันบนพื้นฐานแห่งสิทธิ ถ้าพิจารณา

^{๑๔} คุราละเอียคใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๑๑-๑๔๐/๘๓-๑๐๒.

เรื่องนี้ด้วยพระศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท ถือว่ามนุษย์แต่ละคน หรือสรรพสัตว์ทั้งหลาย ล้วนเป็นพี่น้องกัน ถ้าไม่ใช่ในอดีตชาติ ก็ปัจจุบันชาติ หรืออาจจะเป็นกันอีกในอนาคตชาติ ในเมื่อต่างก็เป็นพี่น้องกัน จึงพึงปฏิบัติต่อกันในฐานะญาติพี่น้อง โดยการเพื่อแผ่พรหมวิหาร ธรรม คือ แผ่เมตตา แผ่กรุณา แผ่มุทิตา และแผ่อุเบกขาให้แก่กัน โดยเริ่มต้นแผ่ให้ตนเองก่อน แล้วค่อยขยายไปสู่คนที่รักห่วง แผ่ให้แก่คนทั่วไปและแผ่ให้แม้กระทั่งศัตรู ทั้งนี้เพื่อให้สำนึก ว่า ถ้าตัวเรารักสุขเกลียดทุกข์ปานใด ผู้อื่นก็รักสุขเกลียดทุกข์ปานกันจึงไม่ควร เบียดเบียนกัน และยังคงแผ่ส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่กันด้วย ฉะนั้นตามแนวความคิดแบบ พุทธปรัชญาเถรวาทถือว่ามนุษย์แต่ละคนมิได้เป็นภราดรกันบนพื้นฐานแห่งสิทธิแบบ ธรรมศนะของลัทธิหากแต่เป็นภราดรกันบนพื้นฐานแห่งญาติพี่น้องในสังสารวัฏและบน พื้นฐานแห่งความมีเมตตากรุณาต่อกัน

๓.๕.๓ สิทธิและหน้าที่ช่วยจรรโลงสันติสุขในสังคม

สิทธิคือความสามารถในการเลือกที่จะกระทำหรือประโยชน์ที่เราพึงได้รับจาก บุคคลอื่นส่วนหน้าที่ คือ สิ่งที่ต้องกระทำ หากไม่กระทำหรือกระทำบกพร่องถือว่ามีความผิด และถูกลงโทษโดยแบ่งได้ ๒ ประเด็นหลักคือ

ประเด็นแรกได้แก่ หน้าที่ที่ผู้อื่นเป็นผู้กำหนดให้เช่น ความเป็นพลเมืองดี เป็นต้น ประเด็นที่สองได้แก่หน้าที่ที่เราต้องสำนึกเองไม่มีใครมากำหนดเช่น ความ กตัญญู โดยหน้าที่นั้นจะเป็นไปโดยเคารพสิทธิของผู้อื่น

ถ้าหากจะมีการตั้งคำถามว่าสิทธิและหน้าที่นั้นสิ่งใดสำคัญกว่ากัน ไม่อาจหา เครื่องมือวัดใดๆมาชั่งน้ำหนักว่าสิ่งใดมีค่ามากหรือมีค่าน้อยกว่ากันเหมือนการหาค่าของวัตถุ ทั่วไปได้ ผู้วิจัยเห็นว่าทั้งสิทธิและหน้าที่นั้นต่างก็มีความสำคัญทั้งสองอย่าง ทั้งนี้เราจะไม่ใช่ อะไรมาวัดว่าสิ่งใดสำคัญกว่า เพราะคำว่าสำคัญในที่นี้หมายความว่า ทั้งสิทธิและหน้าที่มีใน ตัวของแต่ละบุคคล ประกอบขึ้นเพื่อให้ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ขึ้นเพื่อความสงบสุขในการ

อยู่ร่วมกันของบุคคล และเมื่อแต่ละบุคคลมีกิจกรรมร่วมกันสิทธิและหน้าที่ที่มีในตัวของแต่ละบุคคลนั้นก็จะต้องมาเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ทรงสนทนาว่าสังคมยิ่งดีก็ยิ่งช่วยให้บุคคลมีโอกาสบรรลุความดีงามและประโยชน์สุขสูงยิ่งขึ้น และยังบุคคลพัฒนาดีก็ยิ่งมาช่วยสร้างสรรค์สังคมได้ดียิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม การจะก้าวไปสู่การประสานประโยชน์ระหว่างบุคคลกับสังคมให้มาเสริมกันนั้น มีบททดสอบพื้นฐานอยู่อย่างหนึ่งที่จะให้เห็นว่าประชาชนในสังคมนั้นๆ มีคุณภาพเพียงพอที่จะทำให้คุณค่าของประชาธิปไตยข้อนี้บรรลุผลได้หรือไม่ บททดสอบนี้ก็คือ ความประสานสมดุลงานการปฏิบัติตามหลักการแห่ง

๑. สิทธิ กับ หน้าที่

๒. เสรีภาพ กับ ความรับผิดชอบ

คู่กับการมีสิทธิที่จะได้และเรียกร้องเอาสิ่งที่ตนพึงมีพึงได้นั้นบุคคลก็มีหน้าที่ที่จะต้องทำเพื่อเป็นส่วนร่วมที่จะธำรงรักษาและสร้างสรรค์พัฒนาสังคมนั้นด้วย ถ้าอยากใช้สิทธิ ก็ควรปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดี และเมื่อมีการทำหน้าที่ด้วยดี สังคมก็จะได้รับการรักษาไว้ เพื่อให้คนมีโอกาสที่จะใช้สิทธิได้ต่อไป

คู่กับการมีเสรีภาพที่จะทำการต่างๆตามปรารถนาของตน บุคคลจะต้องรู้จักรับผิดชอบต่อการกระทำและผลการกระทำของตน และใช้เสรีภาพนั้นอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคมที่ตนมีส่วนร่วมอยู่ด้วย^{๑๕}

ในสังคมนั้นการอยู่ร่วมกันต่างมีบทบาทและหน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อกัน ซึ่งในพุทธปรัชญาเถรวาทมีหลักการปฏิบัติต่อกันของปัจเจกชนเรียกว่าทศปรางค์ในสังคาลกสูตร^{๑๖} อันเป็นหลักพุทธธรรมที่พระพุทธองค์ทรงวางหลักในการปฏิบัติต่อกันของปัจเจกบุคคล เพื่อให้เกิดความสุขและสันติภาพร่วมกันดังนี้คือ

๑. ทิศเบื้องหน้า พ่อแม่กับลูก (ในกรณีของปู่ย่าตายายกับหลานหรือญาติผู้ใหญ่กับเด็กๆ ในตระกูลก็มีนัยเดียวกันนี้) แต่ละฝ่ายมีหน้าที่ที่ควรปฏิบัติต่อกันดังนี้

^{๑๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนสู่ประชาธิปไตย พิมพ์ครั้งที่๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๔.

^{๑๖} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๖/๒๑๒

ก.หน้าที่ของลูกต่อพ่อแม่

๑. ท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ
๒. ช่วยทำกรงานของท่าน
๓. สืบทอดวงศ์ตระกูล
๔. ประพฤติตัวให้เหมาะสมที่จะเป็นทายาทของตระกูล
๕. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้

ข. หน้าที่ของพ่อแม่ต่อลูก

๑. ปกป้องจากความชั่ว
๒. สอนให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. ให้ได้เรียนได้ศึกษา
๔. หาคุ้มครองที่เหมาะสมให้
๕. มอบทรัพย์สินให้ในโอกาสที่ควร

๒. ทิศเบื้องขวา ครูกับศิษย์ แต่ละฝ่ายมีหน้าที่พึงปฏิบัติต่อกันดังนี้

ก.หน้าที่ของศิษย์ต่อครู

๑. ลูกศิษย์ต้อนรับ
๒. หมั่นเข้าหาเพื่อรับใช้ดูแลและรับคำแนะนำ
๓. ตั้งใจเรียน
๔. ประนินิบัติ
๕. เรียนด้วยความเคารพ

ข.หน้าที่ของครูต่อศิษย์

๑. ฝึกฝนให้เป็นคนดี
๒. สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
๓. สอนวิชาการให้หมดเท่าที่ตนเองรู้
๔. ยกย่องให้ปรากฏแก่หมู่คณะ
๕. สร้างเกราะคุ้มภัยเมื่อศิษย์ต้องออกไปเผชิญโลก (เตรียมศิษย์ให้มีความพร้อมที่จะออกไปเผชิญโลกกว้างเพียงลำพัง)

๓. ทิศเบื้องหลัง สามีกับภรรยา แต่ละฝ่ายมีหน้าที่พึงปฏิบัติต่อกันดังนี้

ก. หน้าที่ของสามีต่อภรรยา

๑. ยกย่องให้เกียรติในฐานะที่เป็นภรรยา
๒. ไม่ดูหมิ่นดูแคลน
๓. ไม่นอกใจ
๔. มอบความเป็นใหญ่ในบ้านให้
๕. หาเครื่องประดับมาให้เป็นของขวัญตามโอกาส

ข. หน้าที่ของภรรยาต่อสามี

๑. จัดการงานบ้านให้เรียบร้อย
๒. สงเคราะห์ญาติมิตรทั้งของฝ่ายสามีและฝ่ายตนด้วยดี
๓. ไม่นอกใจ
๔. รักษาทรัพย์สมบัติที่สามีหามาไว้ด้วยดี
๕. ขยันและตื่นตัวในการทำงานทั้งปวงเสมอ

๔. ทิศเบื้องซ้าย มิตรกับมิตร แต่ละฝ่ายมีหน้าที่พึงปฏิบัติต่อกันดังนี้

ก. หน้าที่ของเราต่อมิตร

๑. เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
๒. พุดจาไปเพราะ
๓. ประพฤติตนเป็นประโยชน์ต่อเพื่อน
๔. เพื่อนทุกข์ร่วมทุกข์เพื่อนสุขร่วมยินดี
๕. จริงใจต่อเพื่อน

ข. หน้าที่ของมิตรต่อเรา

๑. เมื่อเราประมาทเพื่อนช่วยป้องกัน
๒. เมื่อเราประมาทเพื่อนช่วยป้องกันทรัพย์สินเรา
๓. เมื่อเรามีภัยเพื่อนเป็นที่พึ่งได้
๔. เมื่อเราประสบทุกข์ยากเพื่อนไม่ทอดทิ้ง
๕. นับถือวงศ์ญาติของเรา

๕. ทิศเบื้องล่าง เจ้านายกับคนใช้ (ในกรณีของผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาก็คล้ายกันนี้) แต่ละฝ่ายมีหน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อกันดังนี้

ก. หน้าที่ของนายต่อคนรับใช้

๑. ให้ทำงานตามความเหมาะสมแก่กำลังความสามารถ
๒. ให้อาหารและค่าจ้างที่เหมาะสมแก่งาน
๓. รักษาพยาบาลยามเจ็บไข้
๔. เมื่อได้ของแปลกๆ พิเศษมาก็แบ่งให้
๕. ให้หยุดงานในโอกาสอันควร

ข. หน้าที่ของคนรับใช้ต่อนาย

๑. ตื่นขึ้นทำงานก่อนนาย
๒. เลิกงานเข้าอนทิล้านนาย
๓. ถือเอาแต่ของที่นายให้
๔. ทำงานที่นายมอบหมายให้ดี
๕. เผยแพร่เกียรติคุณของนายเมื่อมีโอกาส

๖. ทิศเบื้องบน นักบวชกับชาวบ้าน แต่ละฝ่ายมีหน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อกันดังนี้

ก. หน้าที่ของชาวบ้านต่อนักบวช

๑. จะทำสิ่งใดที่กระทบถึงนักบวช ก็ทำด้วยเมตตา
๒. จะพูดสิ่งใดที่กระทบถึงนักบวช ก็พูดด้วยเมตตา
๓. จะคิดสิ่งใดที่กระทบถึงนักบวช ก็คิดด้วยเมตตา
๔. เปิดประตูบ้านต้อนรับเสมอ
๕. อุปถัมภ์ด้วยปัจจัยสี่

ข. หน้าที่ของนักบวชต่อชาวบ้าน

๑. ปกป้องจากความชั่ว
๒. สอนให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. อนุเคราะห์ด้วยจิตใจที่งดงาม
๔. สอนสิ่งที่ชาวบ้านไม่เคยได้ฟัง
๕. อธิบายสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง

๖. บอกทางสวรรค์ให้^{๑๖๖}

จากหลักการนี้ จะเห็นว่าหลักธรรมเรื่องทิศหกก็คือ หลักธรรมที่แสดงพันธะทางศีลธรรม (Moral Obligation) ที่ผู้คนในสังคมพึงแสดงออกต่อกัน เรามีชีวิตอยู่ท่ามกลางสังคมที่ซับซ้อนต้องพบปะสัมพันธ์กับคนจำนวนมากมายมหาศาลแต่เมื่อจำแนกความสัมพันธ์ที่เรามีต่อคนเหล่านี้ความสัมพันธ์อันหลากหลายนั้นก็สามารถทอนลงเป็นความสัมพันธ์กลุ่มตามที่แสดงมาข้างต้น หลักทิศหกจึงเป็นหลักธรรมที่แสดงพันธะทางศีลธรรมระหว่างผู้คนในสังคมได้ครอบคลุมหมดทุกส่วน หลักธรรมเรื่องทิศหกนี้และหลักธรรมอื่นๆที่มีเนื้อหาเป็นการแสดงพันธะทางศีลธรรมระหว่างผู้คนในสังคมนี้เมื่อประมวลกันขึ้นเป็นระบบศีลธรรมสำหรับสังคม(Social Morality)^{๑๖๗}ระบบศีลธรรมแบบนี้ต่างจากระบบศีลธรรมสำหรับปัจเจกชนที่กล่าวถึงมาแล้วตรงที่เป็นกฎระเบียบสำหรับดูแลพฤติกรรมของสังคมในขณะที่ศีลธรรมของปัจเจกชนทำหน้าที่เป็นกฎระเบียบสำหรับดูแลความประพฤติของปัจเจกชน

๓.๕.๔ สิทธิเสรีภาพก่อให้เกิดสันติภาพแก่มวลมนุษยชาติอย่างแท้จริง

คำว่า “สันติภาพสากล” (International peace) หมายถึง สันติภาพซึ่งจะนำความสงบปลอดภัย และความสุขมาสู่ประชากรของทุกประเทศ จึงมีความหมาย และขอบเขตกว้างกว่า “ภาวะปลอดสงคราม” สันติภาพสากลจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อได้ขจัดความทารุณโหดร้ายทุกรูปแบบให้หมดไปขจัดการปฏิบัติ หรือการกระทำอันไม่พึงประสงค์ไม่ว่าการกระทำนั้นเป็นไปเพื่อความร่ำรวย(Wealth)หรือการใช้กำลังอาวุธ ขยายอิทธิพลให้หมดไปและจะต้องทำให้องค์กรด้านกฎหมายระหว่างประเทศ(Body of International Law) ซึ่งบางประเทศยอมรับกันแล้ว ขยายตัวออกไปเป็นที่ยอมรับกันทั่วโลก^{๑๖๘} จะต้องทำให้หลัก

^{๑๖๖}ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๑๕๘-๒๐๔/๒๐๒-๒๐๖.

^{๑๖๗} สมภาร พรหมทา, พุทธปรัชญา มนุษย์สังคม และปัญหาจริยธรรม, หน้า ๓๑๓-๓๑๘.

^{๑๖๘} Clerk Grenville and John. LB., **World Peace Through world Law 2d. ed.**

มนุษยธรรมและปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน(The Universal Declaration of Human Rights) ถูกนำมาตราเป็นกฎหมาย และใช้ปฏิบัติกันอย่างจริงจัง^{๕๐}(ประเทศไทย นำมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญมาตรา ๑๕๕-๒๐๐)

พิจารณาตามนัยข้างต้นสันติภาพมิได้หมายเอาเฉพาะความสงบอันปราศจากสงครามเท่านั้นแต่หมายเอาความสงบสุขทุกระดับ ซึ่งจำเป็นต้องมีในสังคมมนุษย์ กล่าวโดยสรุปได้แก่

๑. ความสงบเกิดจากภาวะสงครามระหว่างกลุ่ม ระหว่างชาติไม่เกิดขึ้น
๒. ความสงบเกิดจากความมีสิทธิเสรีภาพ ของบุคคลในสังคม สังคมปราศจากภาวะไร้ระเบียบ ด้วยเหตุที่บุคคลแต่ละคนเคารพกฎหมายปฏิบัติตามระเบียบของสังคม
๓. ความสงบเกิดจากภาวะปราศจากความทารุณโหดร้าย จากการก่อการร้าย จากการกระทำของผู้ใช้อำนาจรัฐ การกดขี่ทางเพศ ทางด้านแรงงาน และจากความอยุติธรรมทั้งหมด
๔. ความสงบเกิดจากทุกคนมีสิทธิเสรีภาพทางด้านร่างกาย ชีวิตและทรัพย์สินมีสิทธิเสรีภาพพื้นฐาน ทางด้านการแสดงออก ไม่ถูกบีบบังคับ หรือสะกดกั้นสิทธิเสรีภาพ
๕. มีภาวะจิตใจสงบไม่ถูกรบกวนด้วยความโลภ ความโกรธ และความหลงที่เรียกว่า “กิเลสตัณหา” เข้าถึง “นิพพาน”^{๕๑}

หากจะกล่าวถึงสิทธิเสรีภาพและสันติภาพในทรรศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทแล้ว พุทธปรัชญาเถรวาทจะมีทรรศนะที่สนับสนุนและส่งเสริมให้มวลมนุษยชาติรักสันติภาพและส่งเสริมแนวคิดเรื่องสิทธิเสรีภาพตั้งแต่พระพุทธองค์เริ่มส่งสาวกไปประกาศศาสนธรรมคำสั่งสอน ซึ่งถือได้ว่าพระพุทธศาสนานั้นเป็นศาสนาแห่งเสรีภาพและสันติภาพดังมีหลักฐานปรากฏมากมาย ที่ยืนยันเกี่ยวกับเรื่องนี้ เช่น

๑. เมื่อตอนที่พระพุทธองค์ ทรงส่งพระสาวกออกไปประกาศศาสนาให้การศึกษาแก่ประชาชน ได้ทรงประกาศว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์”^{๕๒} พระ

^{๕๐} สนิท ศรีสำแดง, พุทธปรัชญาเถรวาท : กระบวนทัศน์ใหม่, หน้า ๗๖.

^{๕๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๖.

^{๕๒} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

คำรัสนี้พระพุทธองค์ทรงประกาศเจตนารมณ์ แห่งการเผยแผ่พระศาสนาว่ามีเป้าหมายหลัก คือการสร้างสันติภาพให้แก่มนุษยชาติ พระสงฆ์คือ สื่อแห่งสันติภาพของโลก เพราะ ตัวพระสงฆ์ (อริยสงฆ์) เป็นผู้สงบทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ เป็นแบบอย่างของผู้ มีสันติ ปราศจากความเห็นแก่ตัว การทำงานของพระสงฆ์เป็นการทำเพื่อให้มีใช้เพื่อเอา จึงไม่แฝงไว้ด้วยความขัดแย้ง(Conflict)

๒. พระพุทธศาสนาไม่มีประวัติแห่งการกำจัด บีบคั้น ฆ่าฟัน ปิตา และสงคราม ศาสนา (ไม่มีทั้ง religious persecution และ religious war) Encyclopaedia Britanica, 1997 กล่าวรับรองว่า “พระพุทธศาสนา โดดเด่นชัดว่า ไม่มีประวัติแห่งการบีบคั้น กำจัด (persecution) หรือการขัดแย้งกับศาสนาอื่น ๆ สารานุกรมชุดดังกล่าวนี้ยังเห็นว่า “พระพุทธศาสนายังสามารถเปลี่ยนกิจการของนักปกครอง ผู้เป็นพุทธศาสนิกชน ซึ่งถือกันว่า ต้องใช้กำลังใช้ความรุนแรง ให้เป็นกิจกรรมแห่งสันติไปได้” ดังข้อความว่า“ขบวนการไฟสันติ (หรือขบวนการสันตินิยม)ที่แท้ ร้ายแรงเท่าที่รู้มาจากพุทธศาสนา ซึ่งพระศาสดากำหนดให้สาวกทั้งหลายของพระองค์ เว้นโดยสิ้นเชิงจากการทำร้าย ไม่ว่าด้วยประการใดๆ ต่อเพื่อนสัตว์โลก ในอินเดียพระเจ้าอโศกมหาราช ผู้ได้รับแรงดลใจจากพุทธศาสนาในศตวรรษที่๓ ก่อน คริสต์ศักราชได้ละเลิกสงครามอย่างเด็ดขาด”^{๘๓}

๓. วิธีการประกาศศาสนา พระพุทธองค์ทรงให้แนวทางแก่พระภิกษุและ พุทธศาสนิกชนของพระองค์ยึดหลักการ วิธีการ และอุดมการณ์ที่สำคัญคือ:-

๑. อนุปวาโท การไม่กล่าวร้าย โจมตีผู้อื่นศาสนาอื่น ลัทธิอื่น แต่ให้ชี้แจง แสดงเหตุผลว่า อะไรถูก อะไรไม่ถูก คำสอนข้อใดตรงกับของเรา คำสอนใดไม่ตรงกัน
๒. อนุปมาโต ไม่ใช้ความรุนแรง ฆ่าฟัน เบียดเบียน
๓. ปาฏิโมกเข สังวะโร ให้ยึดมั่นในหลักการในข้อปฏิบัติ ไม่ละเมิดหลักการ ไม่เปลี่ยนแปลงหลักการของตนคือให้รักษาดน ตำรวมตนตามระเบียบวินัย
๔. กัตตัสมิถ มัตตัญญตา รู้ประมาณในการกินอยู่ ไม่ฟุ่มเฟือยฟุ้งเฟ้อ กักตุน สะสม รู้จักประมาณ ในการรับและการบริโภค

^{๘๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), มองสันติภาพโลก ผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพฯ: บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖๐-๑๖๑.

๕. ปันตัง สะยะนาสะนัง การนอนและการนั่งในที่สงัดเว้นการคลุกคลี

๖. อะระจิตเต อาโยโค ฝึกรบรรมจิตให้เข้มแข็งมั่นคงอยู่เสมอ^{๔๔}

หลักการดังกล่าวนี้ผู้วิจัยเห็นว่า พุทธปรัชญาเถรวาทมีพระชนะส่งเสริมและปลูกฝังพุทธสาวก ให้มีมโนธรรมรักสันติภาพ อีกทั้งเป็นการส่งเสริมให้ตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชน การประกาศศาสนธรรมคำสอนเป็นสิ่งที่ดีงาม เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่คนหมู่มาก แต่ก็ต้องใช้สิทธิเสรีภาพอย่างมีขอบเขตโดยไม่ไปละเมิดสิทธิส่วนบุคคล คือไม่กล่าวร้าย ไม่ว่าร้าย หรือโจมตีศาสนาอื่น ลัทธิอื่นที่มีความเห็นไม่ตรงกับเรา

๔.อหิงสา (non-violence) กฎแห่งธรรมชาติอย่างหนึ่งอาจเรียกว่า “กฎเถื่อน” (Law of jungle) ก็ได้มีอยู่ว่า “ผู้ที่โตกว่า เหมาะสมกว่า แข็งแรงกว่า จะกำจัดผู้ที่เล็กกว่า ค่อยกว่า อ่อนแอกว่า” กฎนี้ออกมาในรูปของปรัชญาว่า “อำนาจคือธรรม” เป็นกฎอยู่ขั้นตอนต่ำสุดในด้านวิวัฒนาการ เป็นกฎเกณฑ์ที่ดำเนินอยู่นิรันดร ในพืช ต้นไม้ แมลง ปลา นก และสัตว์เครื่องอื่น ๆ นักวิวัฒนาการเรียกว่า “กฎว่าด้วยความพยายามเพื่อการอยู่รอด” ตามกฎนี้สิ่งมีชีวิตที่อ่อนแอกว่าจะถูกถูกรานถูกทำลาย ถูกกลืนกิน แต่ธรรมชาติก็เป็นเสมือนรู้ความจริงข้อนี้ จึงให้กำเนิดพวกสัตว์เล็กๆ สิ่งมีชีวิตขนาดเล็กให้มีจำนวนมากกว่าสัตว์ขนาดใหญ่ สิ่งมีชีวิตขนาดใหญ่ ทำให้ผู้กินดูเหมือนจะสูญพันธุ์เร็วกว่าผู้ถูกกิน กฎนี้เรียกว่า มัตสยานิยาม(Law of the fish) หรือที่พูดกันโดยทั่วไปว่า “ปลาใหญ่กินปลาเล็ก” เหตุนี้เอง เมื่อเทนนิสัน (Tennyson) กวีราชสำนักแห่งอังกฤษ มองธรรมชาติของการเบียดเบียนกันและกันแล้ว เขาจึงประพันธ์เป็นกลอนไว้ว่า “Nature red in tooth and claw” ธรรมชาติแดงเลือด ทั้งในเหงือกและเล็บ ทั้งที่มนุษย์เรียกตัวเองว่า เป็นสัตว์ประเสริฐ เป็นสัตว์มีเหตุผล(rational animal) มนุษย์ก็ไม่สามารถยกระดับความคิดของตนเองให้พ้นจากกฎมัตสยานิยาม ประเทศใหญ่ยังคงคุกคามประเทศเล็กอยู่ตราบเท่าทุกวันนี้ บุคคล สังคม

^{๔๔} ที.มหา. (ไทย) ๑๐/๕๐/๕๑.

* might is right เป็นปรัชญาของ Thrasymachus หนึ่งในกลุ่มนักคิดที่เรียกว่า Sophist (อ่าน The Republic)

ชาติ ประเทศที่แข็งแกร่งที่สุดเท่านั้น มีสิทธิ์ที่จะดำรงอยู่อย่างสงบ ประเทศเล็กและอ่อนแอ กว่า หมดความมั่นคง ทางเศรษฐกิจและทางการเมือง

ในทรรศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทปฏิเสธ“มัตสยานิยาม” ไม่ใช่ปฏิเสธความ ไม่มีของกฎนี้แต่ปฏิเสธที่จะไม่ให้กฎนี้เป็นตัวกำหนดชะตากรรมของมนุษย์ และสังคม มนุษย์ พุทธปรัชญาเถรวาทมีทรรศนะว่า มนุษย์ที่ได้รับการพัฒนา ฝึกฝนดีแล้วจะประเสริฐ ที่สุด และมีทรรศนะในเรื่องการเบียดเบียนกันเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ ไม่ควรกระทำเป็นอย่างยิ่ง การเบียดเบียนไม่ใช่พฤติกรรมของผู้ได้รับการพัฒนาแล้วตามอริยะวินัย ทรรศนะของ พุทธปรัชญาเถรวาทมีทรรศนะว่า การเช่นฆ่า การลักขโมยหรือแม้แต่ถือโกง การกดขี่ทางเพศ การโฆษณาชวนเชื่อ(หลอกลวง) การมอมเมาด้วยสิ่งเสพติด เป็นการเบียดเบียน นำไปสู่ความ ไม่สงบ ความขัดแย้ง เพราะก่อให้เกิดเจตนาร้าย ความอาฆมาต ความเกลียดแค้น การมีชีวิตอยู่ และให้ผู้อื่นมีชีวิตเพื่อตัวเรา เป็นการเบียดเบียน การมีชีวิตและให้ผู้อื่นมีชีวิตเพื่อตัวของเขาเอง จัดเป็นอหิงสา แต่ถ้าให้ยิ่งไปกว่านั้นนอกจากจะให้ทุกอย่างที่มีชีวิต มีชีวิตเพื่อตัวเขาเองอย่างมี อิสรภาพแล้ว เราเองควรพร้อมอุทิศตนเพื่อรับใช้ผู้อื่น สัตว์อื่น และแม้แต่ธรรมชาติแวดล้อม อหิงสาจึงเป็นบรมธรรม เป็นความดีสูงสุด หลักการว่าด้วยศีล ๕ และพรหมวิหารจึง เป็นหลักเบื้องต้นสำหรับสร้างคุณธรรม คือ การไม่เบียดเบียน ซึ่งทำให้สังคมเกิดสันติสุข และสันติภาพได้^{๔๕}

๕. นิพพานเป็นสันติภาพแท้และถาวร ในทรรศนะพุทธปรัชญาเถรวาทกับ สันติภาพนั้น ถ้าไม่พูดถึงไม่กล่าวถึงนิพพานถือว่าไม่พูดถึงสันติภาพที่แท้จริง นิพพานจะมี คุณลักษณะดังต่อไปนี้คือ:-

๑. เป็นศุนยา (สูญ) นิพพานจะไม่เกี่ยวข้องกับอัตตา (ความมีตัวตน) ไม่อาจมี หรือบรรลุด้วยอัตตา นิพพานจึงเป็นอนัตตา ผู้ยังมีตัวตน (สัถกายทิฏฐิ) จะไม่อาจเข้าสู่แม้แต่ กระแสเบื้องต้น (โสดาบัน) ของนิพพาน พระอริยบุคคลระดับพระอรหันต์ จึงเป็นผู้สงบอย่างยิ่ง

๒. เป็นอนิมิตะ (Singless) นิพพานไม่มีสิ่งใด ๆ ที่จะใช้เป็นเครื่องกำหนดวัด คำว่า “เย็น” “สุข” เป็นโลกโวหาร ใช้เทียบเคียงเท่านั้น ไม่ใช่ตรงกันทีเดียว จริง ๆ แล้ว

^{๔๕} สนิท ศรีสำแดง, พุทธปรัชญาเถรวาท : กระบวนทัศน์ใหม่, หน้า ๘๘.

มันเป็นไปได้ที่จะบอกว่า เย็นอย่างไร สุขอย่างไร ต้องเข้าถึงหรือบรรลุเอง จิตรู้ ไม่ใช่ นิพพานรู้เหมือนห้องนอนเย็น คนอยู่รู้ไม่ใช่ห้อง

๓. นิพพานเป็นอัปนิหิตะ ไม่เกิดจากความอยาก ความต้องการ ผู้เข้าถึงต้องปฏิบัติ นิพพานไม่มีกิเลสเป็นที่ตั้ง แต่เกิดจากการบำเพ็ญวิปัสสนาญาณ^{๔๖} มรรคสมาธิ ได้ชื่อว่า “สุขุ” เพราะว่างจากกิเลสมีระคะ (ความกำหนด) ได้ชื่อว่า อนิมิต เพราะไม่มีนิมิต มีระคะ เป็นต้นได้ชื่อว่า อัปนิหิตะ เพราะไม่มีที่ตั้งมีระคะ เป็นต้น^{๔๗}

ในทรรคนะของพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นเป้าหมายสูงสุด ของการประพฤติปฏิบัติธรรมที่เป็นความสุขสมบูรณ์ก็คือพระนิพพาน นิพพานเป็นสภาวะสงบเย็น และความสุขอื่นใด ยิ่งกว่าความสงบอันเกิดจากนิพพานไม่มี* ดังนั้น ถ้าบุคคลไม่บรรลุนิพพาน ยากที่จะมีสันติภาพถาวร การพูดว่า “ผู้บรรลุนิพพาน เป็นผู้ที่มีสันติภาพถาวร (perpetual peace)” เป็นคำพูดที่เป็นจริง การพูดว่า “สันติภาพถาวร เกิดจากภาวะปลอดสงคราม” เป็นคำพูดเพื่อฝันไม่เป็นจริง เพราะสันติภาพถาวรจะมีไม่ได้ トラบใด จิตบุคคลยังมีความโลภ ความโกรธ และ ความหลง เป็นเชื้อแห่งความขัดแย้ง เป็นเชื้อแห่งสงคราม การสร้างสันติภาพจะเป็นความจริง ไม่ใช่เป็นเพียงความฝัน สันติภาพจะเกิด ต่อเมื่อมีการควบคุมความขัดแย้ง ความเห็นแก่ตัว และปลูกฝังการเห็นผลประโยชน์ของชาติ ไม่ว่าจะปรากฏออกมาในรูปของเศรษฐกิจ (economic) วัฒนธรรม (cultural) อุดมการณ์ (ideological) หรือในรูปของจิตวิทยา (psychological) ให้อยู่ในทิศทางที่เหมาะสม ลัทธิล่าอาณานิคม ไม่ว่าจะนำไปเพื่อแสวงหา ความร่ำรวย เพื่อระบายพลเมือง เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ควรหยุดพฤติกรรมที่ไม่ ก่อให้เกิดสันติภาพอย่างเด็ดขาด การเผยแพร่อุดมการณ์ทางการเมือง ที่แตกต่างกันเพื่อขัดแย้ง ให้อีกประเทศหนึ่งยอมรับ ควรเลิกวิถีแห่งความประทุติต่ออนานาประเทศ โดยควร จะปล่อยให้แก่แต่ละประเทศ มีสิทธิเสรีภาพและอิสรภาพ ในการที่จะตัดสินใจด้วยตัวเอง จะต้องไม่มีการแทรกแซงซึ่งกันและกัน ทั้งทางการเมือง ทางวัฒนธรรม และทางเศรษฐกิจ

^{๔๖} Edward Conze, **Buddhist Thought in India**, (London : George Allen & Unwin Ltd 1962), pp. 70-71.

^{๔๗} สนิท ศรีลำแดง, **พุทธปรัชญาเถรวาท : กระบวนทัศน์ใหม่**, หน้า ๘๑.

* นิพพาน ปรมมิ สุขิ. คุรายละเอียคใน **พุทธสุภาสิตเล่ม ๑**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๑, กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า. (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๗๘.

ในทรศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นพระพุทธเจ้าผู้เป็นศาสดาของศาสนาพุทธ หลักธรรมคำสอนของพระองค์ทั้ง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์นั้น เป้าหมายสูงสุดของพระพุทธองค์คือ การบรรลุความสุขที่สมบูรณ์ซึ่งพระองค์หมายเอาพระนิพพาน ซึ่งผู้วิชัยมีทรศนะว่าธรรมชาติของผู้เข้าถึงมรรคผลนิพพานนั้น ย่อมเข้าถึงความสันติสุขที่สมบูรณ์ด้วยคุณค่าแห่งความสันติสุข ที่ตัวเองเข้าถึง ย่อมจะเห็นคุณค่าและรู้คุณค่าสันติสุขนั้นอย่างยิ่ง อีกทั้งย่อมปรารถนาให้มวลมนุษยชาติเข้าถึง ได้สัมผัสสันติสุขอย่างสมบูรณ์ด้วยตนเอง และอีกชื่อหนึ่งของสันติสุขที่สมบูรณ์ก็คือสันติภาพ ถ้าเรียกตามศัพท์ที่เข้าถึงธรรมในทรศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทก็คือนิพพาน

พระพุทธเจ้าในทรศนะของผู้วิชัยก็คือผู้ส่งเสริมให้มวลมนุษยชาติอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติภาพ เพราะพระพุทธองค์ทรงเป็นผู้แสวงหาสันติภาพเพื่อชาวโลกเรียกว่า สันติวรบท แปลว่า ทางอันประเสริฐไปสู่สันติภาพ ได้แก่ศีล สมาธิ และปัญญา พระองค์ทรงทดลองด้วยพระองค์เอง จึงทรงรู้ทางอันประเสริฐไปสู่สันติภาพอย่างถาวร คำสอนของพระพุทธองค์แต่ละข้อ แต่ละเรื่องล้วนนำไปสู่เป้าหมาย คือสันติภาพทั้งสิ้น ทรงเรียกความไม่สงบว่า “ทุกข์” และเรียกความสงบว่า “นิพพาน” นิพพานนี้เองคือ สันติภาพอย่างแท้จริงและถาวร

๓.๖ สรุปแนวความคิดเรื่องสิทธิในพุทธปรัชญาเถรวาท

ผู้วิชัยมีทรศนะว่า การเมืองการปกครองในแนวพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นประเด็นที่นักรัฐศาสตร์ นักการปกครอง และพระสงฆ์หลายท่านให้ความสนใจและเสนอข้อคิดเห็นมากมาย ซึ่งจากข้อคิดของผู้ที่ศึกษาพระไตรปิฎกหลายท่านจะมีการกล่าวถึงข้อธรรมที่สอดคล้องกันในเรื่องการใช้หลัก ธรรมาธิปไตย การใช้หลัก อปรีหานิยธรรม กับระบอบสามัคคีธรรม และใช้หลักทศพิธราชธรรม จักรวรรดิวัตร ราชสังคหะ กับระบอบราชาธิปไตย ซึ่งเป็นเพียงสองระบบการเมืองที่มีการกล่าวถึงในพุทธกาล พุทธปรัชญาเถรวาทมีคุณค่าต่อการเมืองการปกครองของไทยมาแต่อดีต อาจจะมองว่าการเมืองการปกครองเป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับพุทธปรัชญาเถรวาทเลย เพราะพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นเป็นศาสตร์ในทางธรรม แต่อันที่จริงแล้วดังที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้นว่า การเมืองกับศาสนานั้นแยกจากกันไม่ได้ ถ้าเปรียบคตินิยมเหมือนหลังคาที่คุ้มแดดคุ้มฝน หรือรั้วบ้านที่ป้องกันโจรผู้ร้าย คตินิยมคือ

หลังคาและรั้วก็เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับบ้านเรือนหรือประเทศชาติทุกยุคทุกสมัย การเมืองการปกครองทุกระบบไม่ว่าจะเป็นยุคสมัยใด การที่จะปกครองบ้านเมืองให้มีความสงบสุขมีความร่มเย็นได้ จะต้องอาศัยผู้ปกครองที่มีคุณธรรมใช้หลักธรรมในการปกครองคือหลักการปกครองโดยธรรมที่เรียกว่า ธรรมาธิปไตย หรือ ธรรมรัฐ หรือธรรมาภิบาล(Good Governance)^{๔๔} มาเป็นหลักการในการบริหารบ้านเมือง หลักธรรมต่างๆที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้นมานั้น สามารถที่จะนำมาใช้เป็นหลักในการปกครองและบริหารบ้านเมืองได้เป็นอย่างดี และสามารถที่จะใช้ได้กับการปกครองทุกระบบโดยเฉพาะผู้นำและผู้ปกครองนั้นจะต้องมีภาวะผู้นำและผู้ปกครองจะต้องเป็นผู้ทรงธรรม เป็นผู้มีข้อวัตรปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างที่ดีงาม ดังมีข้อความที่ปรากฏในอัมมิกสูตรว่า “ในเวลาทีพระราชาตั้งอยู่ในธรรม แม้พวกข้าราชการก็ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อพวกข้าราชการตั้งอยู่ในธรรม แม้พวกพราหมณ์ก็ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อพวกพราหมณ์ตั้งอยู่ในธรรม แม้ชาวนิกมและชาวชนบทก็ตั้งอยู่ในธรรม”^{๔๕} ก็ตั้งอยู่ในธรรม ตรงกันข้าม ถ้าผู้ปกครองไม่ตั้งอยู่ในธรรม ประชาชนก็จะไม่ตั้งอยู่ในธรรมด้วยเช่นกัน และผู้ปกครองจะต้องทรงไว้ซึ่งความยุติธรรมความยุติธรรมนั้นถือว่ามี ความจำเป็นอย่างยิ่งในสังคม เพราะหากจะพิจารณาจากอัครัญสูตร^{๔๖} จะเห็นจุดมุ่งหมายของรัฐก็เพื่อจัดสรร แบ่งปันทรัพย์สินให้เกิดความเป็นธรรมนั่นเอง เมื่อเกิดความขัดแย้งในสังคมผู้ปกครองจะต้องให้ความเป็นธรรม ไม่เอนเอียงไปด้านใดด้านหนึ่ง ถ้าผู้ปกครองมีความไม่ยุติธรรม บ้านเมืองก็ไม่สงบ ไม่สามารถดำเนินไปตามปกติได้

ในทรรศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทปรากฏหลักฐานในคัมภีร์ชาดกได้แสดงหลักการไว้ว่าถ้าผู้ปกครองบริหารบ้านเมืองโดยชอบธรรม ย่อมไม่ทำให้ประเทศชาติล่มจม อีกทั้งยังทำให้ประเทศชาติมีความสุข^{๔๗} โดยหลักธรรมที่ปกครองจะต้องนำมาปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมก็คือหลักอคติ๔^{๔๘} และประการสำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่ดีเป็นคุณสมบัติภายในของผู้ปกครอง คือผู้ปกครองจะต้องมีความรอบรู้

^{๔๔} สิริภพ เหล่าลาภะ,พุทธศาสตร์การเมือง(BUDDHOLOGY OF POLITICS). (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพุทธลีลา ศูนย์การสื่อสารพระพุทธศาสนา, ๒๕๔๕), หน้า ๑๖๒.

^{๔๕} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๐/๑๑๔.

^{๔๖} คุรยละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๑๑-๑๔๐/๘๓-๑๐๒.

^{๔๗} ชุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๗๕/๓๓.

^{๔๘} คุรยละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๑/๒๘๘.

กล่าวคือผู้ปกครองจะต้องเป็นผู้รอบรู้ทั้งในเรื่องการบริหารงาน และรอบรู้ในเรื่องการบริหารคน ซึ่งมีคุณสมบัติของผู้ปกครองที่ดีมีองค์คุณแห่งความรู้ ๓ ประการคือ^{๕๓}

๑. มีสายตายาวไกล สามารถมองทะลุปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว และที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ปัจจุบันมักใช้คำว่าเป็นผู้มีวิสัยทัศน์(Vision) รู้จักเลือกคนเข้ามาช่วยบริหารราชการแผ่นดินให้เหมาะสมกับหน้าที่ และความสามารถ ในโยธาสูต^{๕๔} ได้กล่าวถึงความรอบรู้ไว้ ๔ ประการคือ ๑) ฉลาดในหน้าที่ของตนเอง ๒) เข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้น ๓) สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นให้ผ่านลุล่วงไปได้ด้วยดี และ ๔) สามารถฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ ได้ด้วยความเชื่อมั่น

๒. จัดแรงงานได้ดี คือ เป็นผู้มีความสามารถในด้านงานบริหารงานบ้านเมืองให้ เป็นไปตามเป้าหมายที่ประสงค์ ทั้งเป็นผู้เอาใจใส่ในหน้าที่การงานของตน ค้นหาวิธีที่จะทำ ให้การบริหารงานเป็นไปด้วยดี

๓. มีหลักมนุษยสัมพันธ์(Human relation) ผู้ปกครองที่ดีจะต้องมีมนุษยสัมพันธ์ เข้าได้กับบุคคลทุกระดับ

๔. มีคุณสมบัติของความเป็นผู้ใหญ่ที่ดี ผู้เป็นใหญ่ มีหน้าที่บริหารงานบ้านเมือง จะต้องมามีคุณสมบัติพื้นฐานของความเป็นผู้ใหญ่อย่างน้อย ๔ ประการคือ^{๕๕} ๑) มีความรักความปรารถนาดีต่อประชาชนเห็นอกเห็นใจประชาชน ๒) ปฏิบัติหน้าที่ราชการบ้านเมืองบำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้แก่ประชาชน โดยไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย ๓) รู้จักชื่นชม เมื่อประชาชนได้บรรลุเป้าหมายที่ประสงค์ และ ๔) อุเบกขา มีใจเป็นกลาง เทียงธรรมไม่เข้าไปก้าวท้าวเรื่องราวต่างๆ จนกระทั่งเสียระบบงานโดยส่วนรวม ตามหลักของผู้ปกครองที่ดี ดังที่กล่าวมาถือได้ว่า ผู้ปกครอง กับผู้ถูกปกครองทั้งสองฝ่ายต่างก็ต้องมีบทบาทปฏิสัมพันธ์ต่อกันในเรื่องของ สิทธิเสรีภาพที่มีต่อกันในสังคมและวิถีชีวิตการเป็นอยู่

ในทรรศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทได้ให้ความสำคัญในเรื่องสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนและได้ให้ความสำคัญในเรื่องสิทธิเสรีภาพในด้านความคิดและการกระทำ โดยถือว่ามนุษย์เป็นผู้กำหนดวิถีชีวิตของตนเองไม่ได้เกิดจากการมีผู้ใดสร้างหรือเทพเจ้าที่มีอำนาจเหนือมนุษย์คอยคลบบันดาล หลักพุทธปรัชญาเถรวาทสอนให้มนุษย์มีสิทธิเสรีภาพ และให้ รู้จักใช้สิทธิเสรีภาพในทางพอเหมาะพอดี ไม่ใช่จนเกินขอบเขตหรือสุดโต่งเกินไป จนไป

^{๕๓} อด.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๒๐/๑๖๓.

^{๕๔} คูรายละเอียดยใน อด.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๘๑/๒๕๓.

^{๕๕} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๑๕/๓๘๐.

กระทบสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น หากบุคคลต่างใช้สิทธิเสรีภาพจนไม่มีขอบเขตจำกัด ในที่สุจริตหรือสังคมนั้นก็จะมีสิทธิเสรีภาพหลงเหลืออยู่เลย พุทธปรัชญาเถรวาทให้สิทธิเสรีภาพในการกระทำโดยสอนให้ทุกคนรับผิดชอบการกระทำของตัวเองว่า ใครกระทำไว้อย่างไร ก็จะต้องได้รับผลของการกระทำอย่างนั้น ผู้ทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี ผู้ทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว

ในด้านสิทธิเสรีภาพในการวิพากษ์วิจารณ์หรือท้วงติงในสิ่งที่ถูกต้อง พระพุทธองค์ก็ทรงอนุญาตให้ภิกษุว่ากล่าวตักเตือนกันได้แม้แต่พระองค์เองก็ทรงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายท้วงติงได้ ถ้าหากเห็นว่าพระองค์กระทำในสิ่งที่ไม่เหมาะสม มีปรากฏในมหาปวารณาสูตร ในขณะที่พระองค์ประทับอยู่พร้อมกับภิกษุ ๕๐๐ รูป ในวัดบุพพาราม ปราสาทของนางวิสาขาเมคารมาตา เขตกรุงสาวัตถี พระองค์ทรงเห็นพระภิกษุทั้งหลายนั่งเฝ้าอยู่จึงตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราปวารณาแก่ท่าน ท่านทั้งหลายจักไม่ตำหนิการกระทำใดๆ ทางกาย หรือทางวาจาของเราบ้างหรือ”^{๕๖} จากพระพุทธพจน์นี้แสดงให้เห็นว่า พระพุทธองค์ทรงให้สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น หรือท้วงติงในสิ่งที่เห็นว่าเป็นไปไม่ได้ แต่ต้องเป็นไปในทางที่ดีงาม ในทางที่จะสร้างสรรค์หมุ่คณะให้ดีขึ้นซึ่งถือว่าเป็นหลักการของประชาธิปไตยแต่ประชาธิปไตยของพระพุทธองค์นั้น จะอยู่ในรูปแบบที่เป็นธรรมาธิปไตย(สามัคคีธรรม) กล่าวคือ เอาธรรมะคือความถูกต้องดีงาม และเป็นไปเพื่อสันติสุข ความสามัคคีพร้อมเพรียงกันของหมุ่คณะเป็นประเด็นสำคัญ ในการใช้สิทธิเสรีภาพในทางพุทธปรัชญาเถรวาทจะต้องอยู่ในขอบเขตคือ ไม่ล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น จะต้องคำนึงถึงหลักสัพปุริสธรรม คือ เหตุ ผล ตน ประมาณ กาล ประชุมชน และบุคคลอยู่ตลอดเวลา

พระพุทธเจ้าในสมัยที่ยังมิได้เสด็จออกผนวช พระองค์ได้ทรงศึกษาและเรียนรู้เกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครองต่างๆ ในสมัยพุทธกาลทุกรูปแบบ เพื่อทรงเตรียมตัวที่จะเป็นกษัตริย์ปกครองบ้านเมืองต่อไปต่อมาเมื่อเสด็จออกผนวชและได้สั่งสอนพระพุทธศาสนา พระองค์ได้ทรงสอนหรือแสดงหลักในการบริหารการปกครองให้แก่ผู้ปกครองไว้อย่างมากมายและลึกซึ้ง เพื่อที่จะให้ผู้ปกครองหรือระบบการเมืองการปกครองของ

^{๕๖} ส.ส.(ไทย) ๑๕/๒๑๕/๓๑๒.

ประเทศนั้นๆ สามารถบรรลุเป้าหมายของการปกครองคือ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนในประเทศได้อย่างแท้จริง

คำสอนในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นมีคุณค่าและนำมาใช้ในการปกครองและการบริหารได้ทุกระดับ ตั้งแต่การปกครองตนเอง ปกครองหมู่คณะตลอดถึงประเทศชาติ หรือสังคมส่วนรวมได้เป็นอย่างดีคือ หลักคำสอนในพุทธปรัชญาเถรวาทช่วยตรวจสอบ ควบคุม บังคับจิตใจหรืออารมณ์ของคน โดยเน้นจากการบังคับควบคุมจากภายในอารมณ์ของคน โดยเน้นจากการบังคับควบคุมภายใน เช่นการสอนให้คนเรารักษาศีลประพฤตินิยม เป็นต้น การปกครองที่จะได้ผลดีที่สุดนั้นก็คือการปกครองที่แต่ละคนทั้งฝ่ายผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง เริ่มต้นจากการตรวจสอบควบคุมตนมาจากภายใน เพื่อก่อให้เกิดการปรับปรุงตนเองและการพัฒนาจิตใจเป็นสำคัญ นอกจากนี้พุทธปรัชญาเถรวาทยังสอนให้คนเรารู้จักเหตุผล กาลเทศะ รู้จักธรรมชาติและความต้องการของผู้อื่น รวมทั้งมีหลักในการปกครองหมู่คณะ หรือประเทศชาติอีกมากมาย ดังที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยมีความเห็นว่า อำนาจคือหัวใจของการเมือง และอำนาจจะแสดงความสำคัญออกมาเมื่อ บุคคลเริ่มมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ ในสังคม นั้นหมายความว่าในที่ไม่มีสังคมของมนุษย์ ในที่นั้นย่อมมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันระหว่างมนุษย์ และในการปฏิสัมพันธ์ต่อกันนั้นย่อมจะมีเรื่องของอำนาจมาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ

ความสัมพันธ์ทางสังคม อำนาจจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคล ๑ คน มีปฏิสัมพันธ์กับความสัมพันธ์ต่อกันและการกระทำต่อกันทางสังคมจึงเป็นคุณลักษณะอย่างหนึ่งของอำนาจ ในทางพุทธปรัชญาเถรวาทพระพุทธเจ้าทรงแบ่งความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคมไว้ ๖ ระดับด้วยกัน ดังมีปรากฏในสังคาสสูตร^{๕๖}

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ๒ สถานะที่ต่างกัน เช่น มารดาบิดากับบุตร ครูบาอาจารย์กับศิษย์ ย่อมก่อให้เกิดอำนาจขึ้น คือ บุตรจะต้องเคารพ เชื่อฟัง และปฏิบัติตามคำสั่งของมารดาบิดา ศิษย์ยอมที่จะเคารพเชื่อฟังครูบาอาจารย์ เป็นต้น ซึ่งการแสดงออกถึงอำนาจในความสัมพันธ์ทางสังคมนี้ อาจมองว่าเกิดขึ้นเพราะความไม่เสมอภาคในสังคม คือบุคคลหนึ่งมีสถานะเหนืออีกบุคคลหนึ่ง ในทางพุทธปรัชญาเถรวาทไม่ได้มองว่าความสัมพันธ์ทางสังคม เป็นความไม่เสมอภาค แต่เป็นการปฏิบัติหน้าที่ต่อกันโดยสมควรแก่สถานภาพ เพราะคนในสังคมย่อมมีความแตกต่างกันทั้งในสถานะ เพศ วัย หน้าที่การงาน ดังนั้นจะให้เท่าเทียม

^{๕๖} ดูรายละเอียดใน ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๖/๒๑๒.

กันหรือเสมอภาคกันทุกอย่างคงเป็นไปได้ พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ปฏิบัติหน้าที่ต่อกัน โดยธรรม ซึ่งจะเห็นได้ว่าปฏิสัมพันธ์ของบุคคลในสังคมตามคติทางพุทธปรัชญาเถรวาทมิได้ เป็นความไม่เสมอภาค หากแต่เป็นหน้าที่ที่แต่ละคนมีแตกต่างกัน และแต่ละคนจะต้องปฏิบัติ ให้เหมาะสมกับสถานะ ตำแหน่งของตน การมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันจึงเป็นลักษณะของอำนาจ ประการหนึ่ง อำนาจเป็นสิ่งที่ไม่มีค่าในตัวเองแต่จะมีค่าขึ้นมาได้ต่อเมื่อผู้มีอำนาจนั้น นำไปใช้ จะใช้ไปในทางที่ดีหรือไม่ดีนั้น ปัจจัยสำคัญขึ้นอยู่กับผู้มีอำนาจนั้นเองว่าจะใช้อำนาจไปในทางใด ถ้าหากว่าใช้อำนาจไปโดยไม่มีกรอบหรือไม่คำนึงถึงขอบเขตของ ศีลธรรมแล้ว อำนาจนั้นก็สร้างความคิดริเริ่มให้เกิดขึ้นแก่ตนเอง และสังคมโดยรวม ได้ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าเป้าหมายของการปกครองและการใช้อำนาจนั้นแตกต่างกันออกไปแต่ สามารถสรุปเป้าหมายของการใช้อำนาจของผู้ปกครองออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๑) การใช้อำนาจเพื่อส่วนตัว เพื่อความยิ่งใหญ่หรือผลประโยชน์แก่ตัวผู้มีอำนาจ และพวกพ้องเอง รวมทั้งการใช้อำนาจเพื่อที่จะรักษาอำนาจให้อยู่กับตนเองให้นานที่สุด

๒) การใช้อำนาจเพื่อส่วนรวม เพื่อประโยชน์สาธารณะและแก่ประชาชน โดยทั่วไป แต่โดยทั่วไปแล้วผู้มีอำนาจมักจะใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ทั้งสองควบคู่กันไป เพียงแต่ว่าประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม หรือเพื่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว การใช้อำนาจเพื่อส่วนตัวยังแยกย่อยออกไปอีกว่า ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนหรือไม่ ส่วนการใช้อำนาจเพื่อส่วนรวมนั้นมีประโยชน์มากน้อยเพียงใด โดยดูได้จากคุณค่าและประโยชน์ที่มีต่อ ประเทศชาติหรือประชาชนว่าได้รับผลประโยชน์เพียงใด

ดังนั้นจึงกล่าวสรุปได้ว่า การได้มาซึ่งอำนาจ การใช้อำนาจ การขยายและการ รักษาไว้ซึ่งอำนาจ ตามคติทางพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของ ประชาชนภายในประเทศมากที่สุด อำนาจของผู้ปกครองมิใช่เพื่อสร้างความยิ่งใหญ่ให้กับ ตนเอง แต่มีเป้าหมายเพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนและประเทศชาติโดยส่วนรวมเป็นหลัก ซึ่งเรียกว่า ธัมมิกสังคมนิยม (Dhammic Socialism) คือสังคมนิยมที่ประกอบได้ด้วยธรรม การอยู่ร่วมกันในสังคมที่ประกอบไปด้วยธรรม ไม่มีความเห็นแก่ตัว เห็นแก่ความถูกต้อง

ระบบธัมมิกสังคมนิยมที่ท่านพุทธทาสภิกขุเสนอนั้นท่านได้ให้เหตุผลว่า มนุษย์ เป็นสัตว์สังคมที่ต้องอยู่ร่วมกัน ควรจะช่วยเหลือกัน ถ้าทุกคนในสังคมมีศีลธรรม ความยึดถือ

ตัวคนจะไม่เกิดขึ้นความเห็นแก่ตัวจะไม่เกิดขึ้นและเมื่อไม่มีความเห็นแก่ตัวแล้ว พรหมวิหาร ๔^{๘๘} ก็จะเกิดมีขึ้น พรหมวิหาร ๔ (การอยู่อย่างประเสริฐ) ได้แก่

๑. เมตตา(Loving-kindness) คือความเป็นมิตรอันแท้จริงอันบริสุทธิ์ ไม่ใช่เป็นมิตรเพื่อประโยชน์ทางวัตถุ ไม่ใช่กามารมณ์อะไร จึงเรียกว่า ความเมตตา หรือความรักอย่างเมตตา คือความรักอย่างบริสุทธิ์ ไม่ได้หวังทางวัตถุ ทางกามารมณ์เป็นสิ่งตอบแทนก็คือความรักที่แท้จริงข้อหนึ่ง เมื่อไม่มีตัวที่จะรักก็รักผู้อื่นเป็นธรรมดา เมื่อไม่มีตนก็มีเมตตาอย่างแท้จริงเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ

๒. กรุณา(compassion) คือเสียสละเพื่อช่วย เสียสละตนของตนเพื่อช่วยผู้อื่นนี้เรียกว่า การช่วยที่บริสุทธิ์ ไม่ใช่ช่วยเพื่อแลกชื่อเสียง ไม่ใช่ช่วยเพื่อประโยชน์ตอบแทน แต่เป็นการช่วยที่บริสุทธิ์ของจิตที่ไม่มีการเห็นแก่ตัวเมื่อไม่มีการเห็นแก่ตัว การช่วยนั้นก็บริสุทธิ์เรียกว่า กรุณา ซึ่งจะเกิดมีได้แท้จริงก็เมื่อไม่เห็นแก่ตัวไม่มีตัว ไม่มีความรู้สึกรู้ว่าเป็นตัวไม่เห็นแก่ตัว กรุณาก็จะมีถึงที่สุดและบริสุทธิ์ไม่เพื่อชื่อเสียง ไม่เพื่อเอาอะไรตอบแทน

๓. มุทิตา(sympathetic joy) คือยินดีด้วยใจจริงเพราะความรู้สึกเป็นเพื่อนจริงๆ ไม่เห็นแก่ตัว โดยแท้จริงเป็นเพื่อน โดยแท้จริงเมื่อเพื่อนมีความสุขประสบความสุขก็ยินดีด้วยโดยแท้จริง โดยตามธรรมดาแล้วย่อมจะไม่มีความคิดแก่กันและกัน ได้เพราะมีริษยาเป็นปกติทันทีเมื่อไม่มีตนไม่มีตัวที่จะริษยาผู้อื่น ไม่มีแม้ตัวที่จะได้รับความริษยา จึงจะมีความยินดีแก่กันและกันด้วยบริสุทธิ์ใจอย่างถึงที่สุด พรหมวิหารข้อที่ ๓ คือมุทิตาก็มาจากการไม่เห็นแก่ตัว

๔. อุเบกขา(equanimity) คือการเพ่งดู จ้องดูอยู่ว่าเมื่อไรจะช่วยให้ ในขณะที่ช่วยไม่ได้ก็คอยดูว่ามีจังหวะจะช่วยได้เมื่อไร คนที่เห็นแก่ตัวจะไม่มาเสียเวลาคอยดูเพื่อนร่วมโลกสู้ไปทำกิจกรรมอื่นที่เป็นประโยชน์แก่ตัวเองจะดีกว่า

จากหลักพรหมวิหาร ๔ นี้ ท่านพุทธทาสภิกขุ จะเน้นเรื่องความไม่เห็นแก่ตัวเป็นสำคัญและถือเป็นหลักธรรมที่พึงปฏิบัติโดยมิใช่เฉพาะผู้ที่เป็นผู้ปกครองเท่านั้น แต่คนในสังคมทั้งหมดควรจะประพฤติปฏิบัติพร้อมกันเพื่อประโยชน์สุขร่วมกันของสังคม ดังที่กล่าวมานี้ก็เพื่อแสดงให้เห็นว่า ผู้ที่มีความเห็นแก่ตัวมีความเมตตา มีความกรุณาไม่ได้ มีมุทิตาไม่ได้ มีอุเบกขาไม่ได้ พอไม่มีความเห็นแก่ตัวพรหมวิหาร๔ ก็มาโดยอัตโนมัติ มีเมตตาที่แท้จริง มีกรุณาที่แท้จริง มีมุทิตาที่แท้จริง มีอุเบกขาที่แท้จริง เวลาช่วยผู้อื่นก็จะ

^{๘๘} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๑๕/๓๘๐.

ช่วยด้วยจิตใจที่มีอิสรเสรีภาพจริงๆ อิสรเสรีภาพในระดับนี้ไม่มีขอบเขตไม่มีประมาณเป็นเสรีภาพของผู้เข้าถึงวิมุตติ^{๕๕}

พุทธปรัชญาเถรวาทกับสิทธิเสรีภาพ

ทรรศนะพุทธปรัชญาเถรวาทเมื่อพิจารณาในประเด็นปัญหาต่างๆ ที่ทำให้มนุษย์มีสิทธิเสรีภาพ เกิดจากการเข้าใจทรรศนะของชีวิตที่สอดคล้องถูกต้องตามความเป็นจริง ดังที่พระธรรมปิฎก^{๕๖} ได้สรุปถึงวิฤตติการณ อันเป็นผลที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ ๓ ประการ คือ

๑. ภายในตัวมนุษย์เอง (ภายในจิต)
๒. มนุษย์กับเพื่อนมนุษย์ (สังคม)
๓. มนุษย์กับธรรมชาติ (สิ่งแวดล้อม)

ในสังคมปัจจุบันเรามักจะได้ยินคำกล่าวถึงเรื่องสิทธิเสรีภาพอยู่เสมอๆว่า เราจะมิสิทธิเสรีภาพที่สมบูรณ์หรือไม่ขึ้นอยู่กับสถานะที่คนๆ หนึ่ง เป็นผู้คิดกระทำและมีความรู้สึกเป็นตัวของตัวเอง กล่าวที่จะต้องปฏิเสธ หรือกล่าวที่จะหนีจากกฎเกณฑ์ข้อตกลงที่มีอยู่ในสังคม และไม่อาจปฏิเสธได้ว่าในสังคมปัจจุบันมีสิ่งเร้าความเขี้ยววนสูงมาก จาริตประเพณีที่กำหนด ข้อห้ามต่างๆก็หมดความขลังหรือสูญหายไป เกิดความแปลกแยก^{๕๗} ซึ่งยังผลให้เกิดความสัมพันธ์ที่แปลกแยกภายในตัวมนุษย์ สังคมและธรรมชาติก่อให้เกิดความสับสนวุ่น เกิดความเครียดทางจิตใจของมนุษย์ ถ้าบุคคลมีสิทธิเสรีภาพจากส่วนนี้ได้แล้ว ก็ถือว่าเป็นผลส่งต่อให้มีสิทธิเสรีภาพภายในที่แท้จริง ซึ่งส่งผลถึงสิทธิเสรีภาพภายนอกที่จะมีผลต่อพฤติกรรมการแสดงออกต่อสังคมด้วย หลักความเสมอภาคและหลักการดรภาพความเสมอภาคหรือความเท่าเทียมกันนี้จะวัดกันในรูปแบบคณิตศาสตร์นั้นย่อมทำไม่ได้ แต่ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ทางศักยภาพอื่นๆ ทำให้ไม่หยาบกระด้าง ทำหน้าที่เป็นตัวจำกัดขอบเขตของสิทธิเสรีภาพให้เกิดความสมดุล หรือความพอดี ทำให้ทุกคนมีเสรีภาพที่เท่า

^{๕๕} ดูรายละเอียดใน พุทธทาสภิกขุ, **ธรรมิกสังคมนิยม**, (นนทบุรี : จัดพิมพ์โดยกองทุนมูลนิธิธรรม), หน้า ๕ - ๑๐.

^{๕๖} พระธรรมปิฎก (ประยูร ชาญ ปยุตโต), **พุทธธรรม (ฉบับเดิม)** พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔๘ - ๑๔๙.

^{๕๗} ปรัชญาอัตถิภาวนิยม (Existentialism) ที่มุ่งเน้นความมีเสรีภาพของมนุษย์ในแง่ปัจเจกชนที่ทำให้เกิดความแปลกแยกตัวเองและสังคม

เทียมกันโดย หลักธรรมที่ส่งเสริมและเป็นตัวเชื่อมสายสัมพันธ์ทำให้ทุกคนมีสิทธิ เสรีภาพและภราดรภาพนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าหลักสาราณียธรรม๖ ประการน่าจะมีบทบาทต่อการมีสิทธิเสรีภาพและภราดรภาพของปัจเจกชนได้เป็นอย่างดี หลักธรรมดังกล่าวได้แก่

๑. เมตตากายกรรม คือ จะทำอะไรก็ทำด้วยเมตตา มีความปรารถนาดี มีการช่วยเหลือมีการร่วมมือ มีความพร้อมที่จะประสานงานกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่จะทำให้เกิดความผูกพันประสานเสริม ทำให้สังคมอยู่ร่วมกันได้โดยมีเครื่องยึดเหนี่ยว เป็นโอกาสพื้นฐานที่จะให้แต่ละคนนำเอาศักยภาพของตนมาเป็นส่วนร่วม สร้างสรรค์สังคมของตนด้วยกัน

๒.เมตตาวาจากรรม คือจะพูดอะไรก็พูดด้วยเมตตา ใช้เหตุผลและปัญญา ปราศจากโทษะพูดด้วยความหวังดี มุ่งประโยชน์ส่วนรวม พร้อมทั้งจะหันหน้าเข้าปรึกษาปรับความเข้าใจกัน มุ่งสร้างสรรค์มากกว่ามุ่งเอาชนะทำลายล้างกัน

๓.เมตตามโนกรรม คือ จะคิดก็คิดต่อกันด้วยเมตตา มีความปรารถนาดีต่อกัน นำเมตตาประกอบกับปัญญาจะช่วยป้องกัน โลภะ โมหะ ไม่เข้าครอบงำจิตใจได้

๔.สาธารณโภคี คือ มีความสุขในการให้ การแบ่งปัน ไม่หวงแหนถ้าสิ่งใดจะนำประโยชน์สู่ผู้อื่น ได้ก็พร้อมที่จะให้ได้

๕. ศีลสามัญญตา คือมีศีลเสมอกัน ได้แก่ มีความประพฤติดี รักษาระเบียบวินัย มีความสุจริตทางกาย วาจาที่จะกลมกลืนเข้ากันได้ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม

๖. ทิฏฐิสามัญญตา คือ มีทิฏฐิ มีความเห็น มีความเชื่อมั่นยึดถือในหลักการ อุดมการณ์และอุดมคติที่ร่วมกัน หรือสอดคล้องไปกันได้^{๑๑๒}

หลักสิทธิเสรีภาพนั้น มีแนวคิดที่น่าสนใจตรงประเด็นสำคัญอีกอย่างคือปัจเจกชนจะต้องมีสิทธิเสรีภาพทั้งภายนอกและภายใน ซึ่งสิทธิเสรีภาพภายนอก คือการที่มีอิสระจากการกระทำ หรือไม่ถูกครอบงำบงการจากบุคคลอื่น จนไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง คู่กับการมีสิทธิที่จะได้และเรียกร้องเอาสิ่งที่ตนพึงมีพึงได้นั้นบุคคลก็มีหน้าที่ที่จะต้องทำเพื่อเป็นส่วนร่วมที่จะธำรงรักษาและสร้างสรรค์พัฒนาสังคมนั้นด้วย ถ้าอยากใช้สิทธิ ก็ควรปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดี และเมื่อมีการทำหน้าที่ด้วยดี สังคมก็จะได้รับการรักษาไว้ เพื่อให้คนมีโอกาสที่จะใช้สิทธิได้ต่อไปคู่กับการมีเสรีภาพที่จะทำการต่างๆตามปรารถนาของตน บุคคล

^{๑๑๒}ที.ป. (ไทย) ๑๑/๓๑๗/๒๕๗.

จะต้องรู้จักรับผิดชอบต่อการกระทำและผลการกระทำของตน และใช้เสรีภาพนั้นอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคมที่ตนมีส่วนร่วมอยู่ด้วย^{๑๑๑} และสิทธิเสรีภาพภายในก็คือการมีสิทธิเสรีภาพจากการไม่ถูกรอบงำหรือไม่ถูกควบคุมด้วยอำนาจของกิเลสเช่น ความโลภ ความโกรธ และความหลง สิทธิเสรีภาพทั้งสองระบบนี้จะมีความสัมพันธ์ต่อกัน เพราะเมื่อไม่ถูกรอบงำจากภายนอก ก็ย่อมจะเกิดความเป็นอิสระในใจเป็นอิสระจากการถูกรอบงำของอำนาจที่จะมาชักจูงให้ผิดไปจากธรรมซึ่งอำนาจที่จะสามารถรอบงำจิตใจให้เขวไปจากธรรมคือ กิเลส ได้แก่ความโลภ ความโกรธ และความหลงดังที่กล่าวมานั่นเอง

กล่าวโดยสรุปเมื่อพิจารณาหลักธรรมของพุทธปรัชญาเถรวาทแล้วจะเห็นว่าเป้าหมายของการใช้อำนาจในทางพุทธปรัชญาเถรวาท พุทธปรัชญาเถรวาทเน้นมาถึงความสงบสุขของประชาชน คือทรงสอนให้ใช้อำนาจหรือความยิ่งใหญ่ขึ้น เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนแทนที่จะมุ่งไปที่ความยิ่งใหญ่ไปด้วยอำนาจพุทธปรัชญาเถรวาทกลับเบนเป้าหมายออกจากสิ่งเหล่านี้ อำนาจหรือความยิ่งใหญ่ไม่ใช่จุดหมายปลายทาง แต่เป็นเพียงอุปกรณ์สำหรับการใช้สร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่สังคมที่อยู่ร่วมกัน ในสังคมนั้นการอยู่ร่วมกันต่างมีบทบาทและหน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อกัน ซึ่งในพุทธปรัชญาเถรวาทมีหลักการปฏิบัติต่อกันของปัจเจกชนเรียกว่าทศ ๖ ซึ่งหลักพุทธธรรมข้อนี้ปรากฏอยู่ในสังคาลสูตร พุทธปรัชญาเถรวาทคำนึงถึงสวัสดิภาพและความสงบสุขของประชาชนที่เป็นอยู่ในเวลานั้นๆยิ่งกว่ายอมสละสวัสดิภาพและความสันติสุขนั้น การใช้อำนาจทางโลกนั้นมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันไป แต่ในทางพุทธปรัชญาเถรวาทเป้าหมายที่สูงสุดจริงๆคือ การมีอิสรภาพหลุดพ้นจากอำนาจทุกอย่างที่ครอบงำชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากอำนาจของกิเลส ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญสูงสุดที่ชาวพุทธปรารถนา

หากจะกล่าวถึงสิทธิเสรีภาพและสันติภาพในธรรมของพุทธปรัชญาเถรวาทแล้ว พุทธปรัชญาเถรวาทจะมีธรรมะที่สนับสนุนและส่งเสริมให้มวลมนุษยชาติรักสันติภาพและส่งเสริมแนวคิดเรื่องสิทธิเสรีภาพ พระพุทธองค์ทรงเป็นผู้แสวงหาสันติภาพเพื่อชาวโลกเรียกว่าทางอันประเสริฐไปสู่สันติภาพก็คือการปฏิบัติตามมรรควิธีแห่งอริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งกล่าวไว้โดยย่อคือ สิด สมานิ และปัญญา พระองค์ทรงทดลองด้วย

^{๑๑๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคณะประชาธิปไตย พิมพ์ครั้งที่ ๔, หน้า ๓๔.

พระองค์เองจึงทรงรู้ทางอันประเสริฐที่นำไปสู่สันติภาพอย่างถาวร คำสอนของพระพุทธองค์แต่ละข้อ แต่ละเรื่องล้วนนำไปสู่เป้าหมาย คือสันติภาพทั้งสิ้น ทรงเรียกความไม่สงบว่า “ทุกข์” และเรียกความสงบว่า “นิพพาน” นิพพานนี้เองคือ สันติภาพอย่างแท้จริงและถาวร แต่เมื่อยังไม่สามารถบรรลุเป้าหมายนั้นได้จึงจำเป็นต้องมีกรอบหรือกฎระเบียบที่จะใช้เป็นเครื่องมือให้หมู่คณะอยู่กันอย่างผาสุก และไม่ล่วงละเมิดกฎเกณฑ์ทางสังคม อย่างในสังคมสงฆ์ที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติพระวินัยก็เพื่อให้สังคมสงฆ์และสังคมทั่วไป ได้มีความสุขเป็นอยู่ที่ดีสงบสุขเป็นระเบียบดีงาม วัตถุประสงค์ในการใช้อำนาจทางพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นก็คืออำนาจที่ประกอบด้วยธรรมนั่นเอง ดังจะเห็นได้จากวัตถุประสงค์ของการบัญญัติพระวินัยของพระพุทธองค์ที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น

บทที่ ๔

เปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องสิทธิของจอห์น ล็อก กับพุทธปรัชญาเถรวาท

แนวความคิดเรื่องสิทธิของจอห์น ล็อก	แนวความคิดเรื่องสิทธิของพุทธปรัชญาเถรวาท
<p>๑.สิทธิในตัวเอง:มนุษย์มีสิทธิตามธรรมชาติที่จะพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชีวิตร่างกายให้อยู่รอดซึ่งรวมไปถึงสิทธิในอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรคฯลฯ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ธรรมชาติได้สงวนและเก็บไว้เพื่อการดำรงชีวิตของมนุษยชาติร่วมกัน มนุษย์ย่อมมีสิทธิที่จะเป็นเจ้าของในสิ่งเหล่านี้โดยชอบธรรม สิ่งเหล่านี้มีฐานะเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์</p> <p>๒.สิทธิตามธรรมชาติ (Natural Rights):คือสิทธิที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสภาพแห่งเสรีภาพอันสมบูรณ์ หมายถึง ทุกคนมีอิสระเสรีอย่างเต็มเปี่ยมในอันที่จะกระทำสิ่งใดๆในการใช้ทรัพย์สินและร่างกายภายใต้กฎธรรมชาติ โดยไม่ขึ้นอยู่กับเจตจำนงของผู้อื่น(Free will)</p>	<p>๑.สิทธิในชีวิต:การมีชีวิตอยู่พุทธปรัชญาเถรวาทได้ชี้ชัดว่ามนุษย์จะต้องไม่มา ไม่เบียดเบียนชีวิตของกันและกันเช่นหลักเบญจศีล-เบญจธรรม จัดได้ว่าเป็นการยืนยันแนวทางการดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์ที่จะไม่ละเมิดสิทธิซึ่งกันและกันอันเป็นหลักแห่งมนุษยธรรมสากล</p> <p>๒.สิทธิในการยอมรับนับถือ : พุทธปรัชญาเถรวาทเน้นหลักของจริยธรรมสังคมที่มุ่งให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีของมวลมนุษยชาติ โดยวางหลักปฏิบัติที่มนุษย์ต้องอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและเกื้อกูลต่อกันเช่นหลักพรหมวิหารธรรม สังคหวัตถุธรรม เป็นต้น</p> <p>๓.สิทธิในการดำเนินชีวิตที่สร้างสรรค์สังคมและพัฒนาตนเอง:บุคคลต้องพึ่งตนเองและพยายามสร้างสรรค์ชีวิตตามทำนองคลอง</p>

<p>๓. สภาวะแห่งความเสมอภาค (equality): สภาวะแห่งความเท่าเทียมกันของทุกชีวิตที่อาศัยอยู่ในสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกันในสิทธิเสรีภาพที่สมบูรณ์ ปัจเจกชนสามารถดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุขโดยไม่ถูกจำกัดต่อสิทธิทั้งหลายทั้งปวง มีความเสมอภาคเท่าเทียมกับผู้อื่น^๑ เป็นสมาชิกคนหนึ่งของโลก</p> <p>๔. สิทธิในทรัพย์สิน : มนุษย์ทุกผู้ทุกนามมีทรัพย์สิน (property) ในตัวของตนเอง เป็นสิ่งที่ไม่มิใครเป็นเจ้าของรวมนอกจากตัวเขาเอง แรงงานจากร่างกายของเขาและผลงานจากน้ำมือของเขาเป็นของเขาอย่างถูกต้อง^๒ มนุษย์อยู่ร่วมกันจำเป็นต้องมีพันธสัญญาต่อกัน</p> <p>๕. สิทธิทางการเมืองการปกครอง: มนุษย์มีสิทธิอำนาจในการเมืองการปกครองและอำนาจในการตรวจสอบตัดสินใจในระบบการเมืองได้อย่างอิสระ หลักการดังกล่าวคือหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและปัจจุบันถือได้ว่าแนวคิดนี้เป็นส่วนสำคัญที่วิวัฒนาการสู่แนวคิดที่ว่าด้วยปฏิญาสากลสิทธิมนุษยชนให้เกิดความสมบูรณ์ในโลกเสรียิ่งขึ้น</p>	<p>ธรรม โดยที่ตระหนักถึงการอยู่ร่วมและมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในขณะเดียวกันบุคคลก็ต้องรู้จักหน้าที่ของตนเองและหน้าที่ต่อผู้อื่นด้วยเช่น หลักทศ ส่วนหลักธรรมสร้างสรรค์สังคมประเทศชาติและสังคมโลกให้เกิดประโยชน์สุขซึ่งได้วางหลักพุทธธรรมสำหรับผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองที่พึงปฏิบัติต่อกัน เช่น หลักทศพิชราช^๓ หลักจักรวรรดิวัตร เป็นต้น</p> <p>๔. สิทธิในการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์พื้นฐานทางธรรม: ซึ่งจัดเป็นการปฏิบัติตามสิทธิทางธรรมเช่น หลักกุกศกร^๔ ๑๐ เป็นต้น</p> <p>๕. สิทธิในการประพฤติธรรมเพื่อบรรลุความสุขสมบูรณ์อย่างแท้จริงของมนุษย์: เช่น การบรรลุมรรคผลนิพพานซึ่งพุทธปรัชญาเถรวาทถือว่าเป็นเป้าหมายสูงสุด และจัดเป็นอิสรภาพ เสรีภาพแห่งจิต ที่ไม่ต้องอยู่ภายใต้อำนาจการควบคุมของกิเลส นิพพานคือ ทางอันประเสริฐนำไปสู่สันติภาพอย่างถาวร พระองค์ทรงทดลองด้วยพระองค์เอง จึงทรงรู้ทางอันประเสริฐที่นำไปสู่สันติภาพอย่างถาวร วิธีการที่จะเข้าถึงทำได้โดยปฏิบัติตามหลักศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งมรรควิธีดังกล่าวจะทำให้มวลมนุษยชาติเกิดสันติสุข และสันติภาพอย่างแท้จริงและถาวรในสังคมโลกได้</p>
--	---

--	--

๔.๑ ความหมายของสิทธิ

บริบทสังคมโลกในยุคปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า มีการต่อสู้เรียกร้องในเรื่องของสิทธิของบุคคล กลุ่มชุมชน เพื่อสถานะการยอมรับความเป็นตัวตน ความใฝ่ฝัน ความเชื่อ ผลประโยชน์ เกิดขึ้นอยู่เสมอ ทั้งนี้เพราะโครงสร้างทางความคิดและวิถีปฏิบัติของคนในสังคมปัจจุบัน ต่างมีสิทธิที่จะเรียกร้องเพื่อเป้าหมายของตน ที่เป็นไปตามหลักสิทธิแห่งชีวิตมนุษย์ และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ที่มนุษย์ผู้มิเหตุผลพึงมี เนื่องจากมนุษย์มีค่าในตัวเอง ซึ่งสอดคล้องกับ ปณิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ ๓ ที่กล่าวว่า "ทุกคนมีสิทธิ เสรีภาพในชีวิต และความมั่นคงแห่งตน" (Everyone has the Right to Life) อย่างไรก็ตามในประเด็น สิทธิในการมีชีวิต (right to life) ที่เป็นสิทธิพื้นฐานอีกประการหนึ่งของมนุษย์

คำว่า “สิทธิ” หรือ “สิทธิ” ตามพจนานุกรมแบบราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ อธิบายว่า หมายถึง อำนาจอันชอบธรรม ความสำเร็จ ในทางจริยธรรมถือว่า สิทธิเป็นสิ่งที่มนุษย์พึงมีในฐานะเป็นมนุษย์ และเป็นสิ่งประกันศักดิ์ศรีของความเป็นเพื่อนมนุษย์ ซึ่งถือว่าเป็นคุณค่าทางจริยธรรมอย่างหนึ่งอันอาจเป็นได้ทั้งปรนัยและอัตนัย(objective & subjective)*

คำว่า สิทธิ (Right) หมายถึง สิ่งที่บุคคลควรจะได้ได้อย่างถูกต้องและชอบธรรมและถ้าไม่ได้รับบุคคลสามารถเรียกร้องได้^๒

ในพุทธปรัชญาเถรวาทมีทรรสนะเรื่องสิทธิในการมีชีวิต (right to life) ที่เกิดขึ้นมาไม่นานเมื่อกล่าวถึงพุทธปรัชญาเถรวาทในขอบข่ายของ จริยปรัชญา ที่เป็นองค์ความรู้หนึ่งในสังคมไทย ที่มีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างความรู้ ความคิด ทักษะ และทัศนคติของคนในสังคมสายหนึ่งที่สามารถให้คำอธิบายบรรทัดฐานทางจริยธรรมที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เป็นสังคมแห่งการเรียกร้องแบบใหม่ของทางวัฒนธรรมแห่งสิทธิ

* ปรนัย (Objective) หมายถึง ลักษณะที่มีอยู่โดยไม่ขึ้นกับการรับรู้หรือการพิจารณาของผู้ใด ตรงกันข้ามกับ อัตวิสัย หรือ อัตนัย(Subjective), ดูรายละเอียดใน พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (แก้ไขเพิ่มเติม), (กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์, พ.ศ. ๒๕๓๒), หน้า ๑๓.

^๒ สนิท ศรีสำแดง, พุทธปรัชญาเถรวาท: กระทบขวัญใหม่, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒๑.

พุทธปรัชญาเถรวาทสามารถพิสูจน์ตัวเองว่าเป็นเครื่องนำทางและเป็นเครื่องเกื้อกูลที่แท้จริงในการแก้ได้อย่างถูกต้องซึ่งปัญหา หรือในการกำจัดได้ซึ่งความทุกข์ของคนยุคปัจจุบัน”

บางครั้งใช้คำว่า “สก” แทนคำว่า สิทธิ ในความหมายว่า เป็นอำนาจหน้าที่อันตนจะทำได้ หมายถึง สิ่งที่ตนสามารถใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ตามความต้องการ โดยธรรมชาติทั่วไปนั้นมนุษย์ย่อมหวงแหนในสิ่งที่ตนมีสิทธิ และไม่ประสงค์จะให้ผู้อื่นใดมาทำการล่วงละเมิด เพราะหากมีการล่วงละเมิดก็จะทำให้ผู้เป็นเจ้าของเกิดการสูญเสียโอกาสที่จะใช้สอย หรือได้รับผลประโยชน์จากสิ่งนั้น เมื่อถือว่าตนมีสิทธิในสิ่งใด ก็จะทำให้เกิดความพยายามที่จะป้องกันในสิ่งนั้นไว้^๔ โดยธรรมชาติทั่วไปนั้นมนุษย์ย่อมหวงแหนในสิ่งที่ตนมีสิทธิ และไม่ประสงค์จะให้ผู้อื่นใดมาทำการล่วงละเมิด เพราะหากมีการล่วงละเมิดก็จะทำให้ผู้เป็นเจ้าของเกิดการสูญเสียโอกาสที่จะใช้สอย หรือได้รับผลประโยชน์จากสิ่งนั้น เมื่อถือว่าตนมีสิทธิในสิ่งใด ก็จะทำให้เกิดความพยายามที่จะป้องกันในสิ่งนั้นไว้ โดยถือว่าตนมีสิทธิจึงเกิดการแสดงการเป็นเจ้าของ และความหวงแหน ความหวงแหนในสิ่งที่ตนแสวงหามาได้ ทำให้มีการอ้างการเป็นเจ้าของ ซึ่งเป็นพื้นฐานในการเห็นชอบร่วมกันให้มีการถือเป็นเจ้าของ เหตุผลนี้เป็นเหตุผลเบื้องต้นในช่วงเริ่มแรกของการอ้างการเป็นเจ้าของในทรัพย์สิน หรือการมีสิทธิ ในทรรศนะพุทธปรัชญาเถรวาทเรียกว่า เป็นของของตนหรือตนเป็นเจ้าของ (สก)^๕ และเป็นของที่พึงพึงตนเกิดหรือเกิดโดยอาศัยตน (สนุดก)มีข้อความปรากฏในมหาวรรค ทีฆนิกายว่า

“เพราะอาศัยการมีความรู้สิ่งต่างๆ (ต่อโลกภายนอก) ทำให้เกิดความ
ต้องการ(ในสิ่งนั้น)เพราะอาศัยความต้องการทำให้เกิดการแสวงหา
เพราะมีการแสวงหาทำให้มีการได้มา...ให้เกิดการสมใจทำให้เกิดความ
พึงพอใจทำให้เกิดการยึดถือทำให้เกิดการหวงแหนทำให้เกิดการป้องกัน”^๖

ข้อความนี้แสดงว่า หลักคำสอนดังกล่าวน่าจะมีความหมายในทำนองเดียวกับสิทธิ ถ้าจะนำเอาคำสอนเรื่องกรรมทั้งในแง่อภิปรัชญาและแง่จริยธรรมมาอธิบายรวมกัน อธิบายได้

^๓ เสน่ห์ จามริก, พุทธปรัชญาเถรวาทกับสิทธิมนุษยชน, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑), หน้า ๕ - ๑๐.

^๔ พระมหาอุทัย ญาณธโร, พุทธวิธีแห่งสังคม : ปรัชญาสังคมและการเมืองของพุทธปรัชญาเถรวาท, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสาร, ๒๕๓๘), หน้า ๒๒๘.

^๕ อภิธาน ๗๓๖/๒๐๗.

^๖ ที.มหา.(ไทย)๑๐/๑๐๓/๖๑.

ว่า มนุษย์มีทั้งส่วนที่เสมอและแตกต่างกันโดยกรรม หมายถึงเสมอกันตามกฎแห่งกรรม(กรรมนิยาม) อันเดียวกัน คือ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วเสมอกัน ส่วนที่ต่างกันโดยกรรม หมายถึงแตกต่างกันโดยการกระทำ คือ จะเป็นพราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ศูทร พ่อค้า โจร เป็นต้น ย่อมขึ้นอยู่กับการกระทำของตนเองทั้งสิ้น ในพุทธปรัชญาเถรวาทยังได้แสดงพรรณนาเรื่องความเสมอภาคให้เห็น เช่นทรงสอนว่าโดยธรรมชาติแล้วชีวิตมนุษย์แต่ละคนต่างก็ประกอบไปด้วยขั้น ๕ และต้องตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์เหมือนกัน

๔.๒ บ่อเกิดของสิทธิ

แนวความคิดในเรื่องสิทธิตามธรรมชาติของลัทธิอื่น ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่มีรากฐานทางปรัชญามาจากแนวความคิดแบบวัตถุนิยมและยึดถืออุดมคติชีวิตแบบสุขนิยม จึงนำไปสู่ระบบเศรษฐกิจและสังคมแบบทุนนิยม บริโภคนิยม และเสรีนิยม ประกอบกับธรรมชาติของลัทธิอื่นเน้นเรื่องสิทธิแห่งปัจเจกชนเป็นหลัก จึงทำให้แต่ละคนพยายามแสวงหาความสุขใส่ตนเองกันอย่างเต็มที่ (hedonism) เมื่อต่างคนต่างหากก็ย่อมละเมิดสิทธิของกันและกัน

ส่วนแนวความคิดของพุทธปรัชญามีธรรมชาติที่ยึดถืออุดมคติชีวิตแบบวิมุตินิยม คือใช้ชีวิตแต่พอเพียง ฝักร้อย สันโดษ บริโภคเท่าที่จำเป็น ที่เหลือจากนั้นพยายามสละปันเพื่อสงเคราะห์เพื่อนมนุษย์ คติชีวิตแบบนี้จะลดการแก่งแย่งแข่งขันสร้างความเห็นอกเห็นใจกันมากขึ้นความเข้าอกเข้าใจต่อกันจะกลายเป็นสะพานให้มนุษย์หันหน้าเข้าหากันมารวมส่วน (Collectivism) เป็นหนึ่งเดียวมากขึ้น

ถ้าธรรมชาติของลัทธิอื่นได้ปรับเปลี่ยนแนวคิดในส่วนนี้ให้สอดคล้องกับธรรมชาติแบบพุทธปรัชญาเถรวาทมากขึ้น ก็จะสามารถแก้ปัญหาละเมิดสิทธิมนุษยชนได้อย่างจริงจังมากขึ้นเช่นกัน ตามแนวคิดแบบตะวันตกถือว่าปัญหาละเมิดสิทธิมนุษยชนเกิดจากตัวระบบไม่ดี คำว่าระบบ ในที่นี้หมายถึง เงื่อนไขปัจจัยภายนอกตัวมนุษย์ เช่นระบอบการเมืองการปกครอง หรือสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่มีส่วนก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนได้ง่ายขึ้น ฉะนั้นการแก้ปัญหาละเมิดสิทธิมนุษยชนจึงมุ่งแก้ที่ระบบหรือแก้ที่เงื่อนไขปัจจัยภายนอก เช่น เปลี่ยนการปกครองให้เป็นระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น หรือปรับปรุงสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น แล้วเชื่อว่าจะช่วยแก้ปัญหาละเมิดสิทธิมนุษยชนลงได้ แต่ตามคติแบบพุทธปรัชญาเถรวาทถือว่า ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนเกิดจากเงื่อนไขปัจจัยภายใน คือ จิตใจของคนไม่ดี คือยังมีแต่

ความโลภ ความโกรธ ความหลง ความยึดมั่นในตัวตนในของตน ฉะนั้นการที่จะแก้ปัญหาละเมิดสิทธิมนุษยชนให้ได้ จะต้องมุ่งแก้ไขที่จิตมนุษย์ คือขัดเกลากอบรมนิสัยเพื่อให้แต่ละคนเกิดจิตสำนึกว่า ถ้าตัวเรารักสุข เกลียดทุกข์ฉันใด เพื่อนมนุษย์ก็รักสุข เกลียดทุกข์ปานนั้นเช่นกัน ถ้าทรศนะของลือจะรับแนวคิดแบบพุทธปรัชญาเถรวาทเข้าไปผสมกับแนวคิดของตน โดยมุ่งปรับที่ตัวคนมากขึ้น ก็เชื่อว่าจะช่วยแก้ปัญหาละเมิดสิทธิมนุษยชนได้จริงจังกมากขึ้น

ตามทรศนะของลือคมองความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งสิทธิและโอกาส และมุ่งที่อัตตาแห่งตน เป็นใหญ่ หมายถึงว่า ถ้ามีคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปมาอยู่ร่วมกัน ต่างคนก็ต่างแข่งขันกันอย่างเต็มที่ภายใต้กฎเกณฑ์กติกาที่เท่าเทียมกัน แม้จะเหยียบหลังและไหล่เพื่อนมนุษย์อื่นบ้างก็พึงทำได้ เพราะถือว่าถ้าอีกฝ่ายมีโอกาศก็จะทำเช่นนั้นเหมือนกัน สภาวะแห่งสิทธินี้ที่กลายเป็นเครื่องกีดกันให้มนุษย์อยู่อย่างแยกส่วนจากกัน แต่ตามแนวคิดแบบพุทธมองความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความแห่งเมตตาและการละอัตตา^๑ เมื่อมนุษย์ต่างมีเมตตาต่อกันและไม่ยึดมั่นที่ตนเองเป็นใหญ่ จะช่วยให้ภายในจิตมนุษย์มีที่ว่างพอที่จะคิดถึงความรู้สึกของผู้อื่น แล้วหันมาช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีเมตตาและการละอัตตาจึงจะกลายเป็นสะพานให้มนุษย์หันหน้าเข้าหากัน ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน

๔.๓ ประเภทและลักษณะของสิทธิ

สิทธิตามหลักปรัชญาของจอห์น ล็อคกับพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นมีแนวคิดบางอย่างที่เหมือนกันและมีแนวคิดบางอย่างที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะเกี่ยวกับลักษณะที่เป็นปัจเจกชนที่จอห์น ล็อคมีแนวคิดที่มีความเท่าเทียมกันในเรื่องสิทธิส่วนทรศนะพุทธปรัชญาเถรวาทก็มีแนวความคิดเรื่องสิทธิแบ่งออกเป็น ๒ ระดับคือ

๑. ระดับปุถุชน หรือระดับโลกียะ

๒. ระดับอริยชน หรือระดับโลกุตระ

ในระดับที่ปุถุชนที่ดูเหมือนว่าจะมีลักษณะที่เหมือนกันทั้งของจอห์นล็อคกับพุทธปรัชญาเถรวาท คือ มนุษย์เกิดมาอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ ซึ่งเกิดมาทุกคนมีสมองว่างเปล่า มีความ

^๑ปรีชา ช้างขวัญยืน, ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , ๒๕๓๘), หน้า ๑๒๒ - ๑๒๕.

เสมอภาคเท่าเทียมกัน เกิดมาตัวเปล่าไม่มีสิทธิพิเศษอันใดติดตามมา ในทางพุทธปรัชญาเถรวาทก็ได้กล่าวถึงเช่นกันคือ มนุษย์ที่เกิดมาเดิมทีนั้นจิตปกัสสรคือมีความผ่องใส แต่เศร้าหมองเพราะสิ่งเศร้าหมองจรเข้ามาประอะเปื้อน^๘ สิทธิในชีวิต การมีชีวิตอยู่ ปรัชญาของจอห์น ล็อกได้แสดงเรื่องสิทธิในการครอบครองสิทธิทรัพย์สินหรือการดำรงอยู่ด้วยการแสวงหาด้วยตนเอง และใช้สอยด้วยตนเองได้อย่างตามกำลังความสามารถ ดังคำที่จอห์น ล็อกกล่าวไว้ว่าแรงงานของเขาและผลงานจากน้ำมือของเขาก็อาจจะกล่าวได้ว่า เป็นของของเขาอย่างถูกต้องอะไรก็ตามที่เขาได้เคลื่อนย้ายสิ่งนั้นก็กลายเป็นของเขาไป^๙ ส่วนในพุทธปรัชญาเถรวาท การมีชีวิตอยู่ได้นั้นมนุษย์ไม่ฆ่าหรือเบียดเบียนชีวิตของสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งเป็นความสำคัญของชีวิตและแนวทางดำรงอยู่เป็นต้นว่าการให้ประกอบอาชีพสุจริตด้วยความขยันหมั่นเพียร(อุฏฐานสัมปทา) รู้จักรักษาจัดสรรเพื่อเลี้ยงตัว(อารักขสัมปทา)การคบค้าสมาคมกับคนดีมีเพื่อนดี^{๑๐} มีศีลธรรมอันจะทำตนเองและคนทั้งหลายให้เป็นสุข (กัลยาณมิตตตา) และการปกป้องรักษาสวัสดิภาพ รักษาตนให้ตั้งมั่นอยู่ในคุณความดีมีความเป็นอยู่อย่างเหมาะสม(สมชีวิตา)^{๑๑} สิทธิในการยอมรับนับถือ

ปรัชญาของจอห์น ล็อกมีแนวคิดว่า มนุษย์โดยปกติมีส่วนใฝ่ดีอยู่แล้วเป็นสิทธิโดยธรรมชาติซึ่งเป็นสิทธิที่พระเจ้าประทานมาให้ใช้ร่วมกัน คนทุกคนมีสิทธิโดยธรรมชาติเท่าเทียมกัน ใครจะอ้างว่าตนมีสิทธิมากกว่าคนอื่นไม่ได้^{๑๒} ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทเน้นเรื่องของจริยธรรมสังคมที่มุ่งให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมนุษย์เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะหลักคำสอนเรื่องเมตตาธรรมที่มุ่งให้บุคคลรู้จักปฏิบัติต่อกันด้วยความยอมรับนับถือ เสมอภาคและเป็น

^๘ อ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๔๕/๕.

^๙ เสถียร หอมขจร,รศ., **ทฤษฎีการเมืองและจริยธรรม๒**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐), หน้า ๓๓ - ๓๕.

^{๑๐} เพื่อนที่ดีมีลักษณะ ๑๖ ประการ คือ ป้องกันเราเมื่อเราประมาท ป้องกันทรัพย์ของเราเมื่อเราตั้งอยู่ในความประมาท เมื่อมีภัยเขาเป็นที่พึ่งให้เราได้ เมื่อเรามีกิจที่จำเป็นเกิดขึ้นก็ช่วยโภกทรัพย์ให้สองเท่าของทรัพย์ที่เราต้องการในกิจนั้น บอกความลับแก่เรา ปิดความลับของเรา ไม่ละทิ้งเราในยามอันตราย แม้ชีวิตก็อาจจะสละเพื่อประโยชน์ของเราได้ ห้ามเรามีให้ทำความชั่ว ช่วยแนะนำเราให้ตั้งอยู่ในความดี ให้เราฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง บอกทางสวรรค์ให้เราไม่พอใจในความเสื่อมของเรา พอใจในความเจริญของเรา ห้ามปรามคนที่นินทาเรา สนับสนุนคนที่สรรเสริญเรา (ดูรายละเอียดใน ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๖๑- ๒๖๔ /๒๑๐-๒๑๑).

^{๑๑} อ.อุฎฐก. (ไทย) ๒๓/๑๔๕/๒๕๔.

^{๑๒} สมภาร พรหมทา, **ปรัชญาสังคมและการเมือง** พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๔๔-๔๖.

ธรรมอันปรากฏอยู่ในหัวข้อธรรมหมวดต่างๆเช่นพรหมวิหารธรรม^{๑๓} สังคหัตถุเป็นต้น^{๑๔}
สิทธิในการดำเนินชีวิตและพัฒนาตนเอง

ปรัชญาของจอห์นล๊อคมีแนวคิดความมนุษย์มีสิทธิในฐานะที่เป็นสมาชิกแห่งสังคม
การเมืองทุกคนล้วนเป็นส่วนหนึ่งของบริษัทกล่าวคือรัฐหรือประเทศเดียวกันทุกคนได้รับการ
คุ้มครองโดยเท่าเทียมกันหรือปกป้องสิทธิของพลเมือง   รัฐบาลจะละเมิดสิทธิส่วนตัวของ
ประชาชนย่อมชื่อว่าไม่ทำตามพันธสัญญาที่ตนเองมีต่อประชาชน ประชาชนมีสิทธิอันชอบธรรมที่
จะไม่ปฏิบัติตามมติของรัฐบาลที่ย่ำยีสิทธิพลเมือง และมีสิทธิอันชอบธรรมที่จะขอคืนอำนาจ
ในการบริหารนั้น

ส่วนในพุทธปรัชญาเถรวาทมุ่งให้บุคคลพึ่งตนเองและพยายามสร้างสรรค์ชีวิตตาม
ทำนองคลองธรรมโดยที่ตระหนักถึงการอยู่ร่วมสัมพันธ์กับผู้อื่น และต้องรู้จักหน้าที่ของตนเอง
หรือหน้าที่ต่อผู้อื่น เช่น หลักสัพปุริสธรรม อปริหานิยธรรม^{๑๕} ที่มุ่งกล่าวถึงการดำเนินชีวิตและ
การเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองของคนในสังคมหรือหลักทศพิธราชธรรม^{๑๖} จักรวรรดิ
วัตร^{๑๗} และราชสังคหัตถุ^{๑๘} เป็นต้น

๔.๓.๑ หลักธรรมเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน

ถ้าจะนำเอาหลักธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทมาอธิบาย ตามแนวคิดตะวันตกที่ถือ
ว่ามนุษย์เกิดมาด้วยความเสมอภาค มีเสรีภาพ และภราดรภาพ ก็พอจะอธิบายแต่ละประเด็น
ตามลำดับได้ดังนี้

ก. ความเสมอภาค (Equality)

จะต้องยอมรับความจริงอย่างหนึ่งว่า หลักคำสอนในพุทธปรัชญาเถรวาทถูก
ประจักษ์ขึ้นในท่ามกลางแนวคิดความเชื่อที่มีอยู่อย่างแพร่หลายก่อนหน้านั้นแล้วหลายลัทธิ

^{๑๓} คุรยละเอียดใน ที.ม.(ไทย) ๑๐/๒๖๒/๑๕๔.และ ที.ป.(ไทย) ๑๑/๑๑๐/๘๑-๘๒.

^{๑๔} คุรยละเอียดใน อง.จตุกก.(ไทย) ๒๑/๓๒/๔๓.

^{๑๕} คุรยละเอียดใน อง.สตุกก.(ไทย) ๒๓/๒๑/๑๔-๑๕.

^{๑๖} คุรยละเอียดใน ชุ.ธ.(ไทย) ๒๘/๑๓๖/๓๒.

^{๑๗} คุรยละเอียดใน ที.ป.(ไทย) ๑๑/๘๔/๕๑.

^{๑๘} คุรยละเอียดใน อง.จตุกก.(ไทย) ๒๑/๓๕/๔๓.

โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาพราหมณ์ จึงทำให้มีหลักคำสอนอยู่หลายเรื่องที่เกิดจากการนำเอาหลักคำสอนของพวกพราหมณ์มาได้แย้งหักล้าง อธิบายความหมายเสียใหม่ ฉะนั้นการที่จะเข้าใจหลักคำสอนใด ๆ ของพุทธปรัชญาเถรวาทให้กระจ่างแจ้งได้นั้น บางครั้งจึงต้องพิจารณาคติของศาสนาพราหมณ์ควบคู่กันไปด้วย ตามคติของพราหมณ์เชื่อว่า พรหมสร้างมนุษย์แต่ละวรรณะต่างยุคต่างสมัยกัน และสร้างจากอวัยวะของพรหมที่มีตำแหน่งสูงต่ำไม่เท่าเทียมกัน โดยทรงสร้างวรรณะพราหมณ์ในลำดับแรกสุดและสร้างจากอวัยวะตำแหน่งสูงสุด ถัดมาก็เป็นกษัตริย์ แพศย์ และศูทรตามลำดับ และยังมีการห้ามแต่งงานระหว่างคนต่างวรรณะ มิฉะนั้นลูกจะออกมาเป็นจันฑาล จากคติดังกล่าวนี้ศาสนาพราหมณ์จึงอธิบายว่า เกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์จึงสูงต่ำไม่เท่าเทียมกัน หรืออธิบายตามภาษาและกรอบความคิดแบบตะวันตกได้ว่า มนุษย์เกิดมาไม่มีความเสมอภาคกัน

ในพุทธปรัชญาเถรวาทได้อธิบายเกี่ยวกับกำเนิดของสัตว์โลกไว้ใน อัครัญญสูตรว่า^{๑๕} แต่เดิมที่จุติลงมาจากชั้นอภิสสรพรหม มีรัศมีแผ่ซ่านออกจากกาย มีปีติเป็นอาหาร ได้สำเร็จทางใจ ครั้นมาอยู่ในโลก เมื่อบริโภคนอาหารหยาบคือ ง้วนดิน กะบิดิน เครือดิน และข้าวสาลี ก็ทำให้เกิดกิเลสตัณหา ประกอบกับการดำเนินชีวิตภายใต้สิ่งแวดล้อมที่เป็นบรรยากาศของโลก จึงทำให้คุณสมบัติที่ได้มาจากชั้นอภิสสรพรหมค่อยๆ สูญหายไป ร่างกายค่อยๆ หยาบและกล้าแข็งขึ้นเรื่อยๆ ผิวพรรณก็ผิดแปลกแตกต่างกันออกไป และสัตว์โลกเหล่านั้นก็คู่มั่นกันเพราะการปรารถนาผิวพรรณเป็นเหตุ และหลังจากที่ได้บริโภคนข้าวสาลีแล้วเพศชายหญิงก็ปรากฏแล้วมีการสมสู่กัน จากวิวัฒนาการของสัตว์โลกทั้งหลายก็ค่อย ๆ หมดสภาพความเป็นพรหมลง และไม่สามารถกลับคืนสู่ชั้นอภิสสรพรหมได้อีกต่อไป จนต้องกลายเป็นสัตว์โลกในที่สุด ตลอดระยะเวลาที่ดำเนินชีวิตอยู่บนโลก สัตว์โลกเหล่านั้นค่อย ๆ เพิ่มกิเลสตัณหาขึ้นเรื่อย ๆ เช่น มีการกักตุนข้าวสาลี มีการลักขโมย โป้ปดมดเท็จ เบียดเบียนทำลายล้างกัน จนทำให้ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างปกติสุขได้ สัตว์โลกเหล่านั้นจึงคิดกันเพื่อเลือกผู้ที่มีร่างกายแข็งแรงสวยงามขึ้นเป็นมหาชนสมมติเจ้า ให้ทำหน้าที่เป็นผู้ปกครอง(หมายถึงวรรณะกษัตริย์ในศาสนาพราหมณ์)

สมโนทัศน์ในอัครัญญสูตรในทรรสนะของพุทธปรัชญาเถรวาทจะเห็นได้ว่า กำเนิดของวรรณะมิได้เกิดจากการลิขิตของพรหม หากแต่เป็นไปตามการสมมติเรียกเอาตามกรรม

^{๑๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๑๑-๑๔๐/๘๓-๑๐๒.

หรือการกระทำนั่นเอง ดังที่ทรงสอนว่า บุคคลไม่เป็นคนถ้อยเพราะชาติ ไม่เป็นพราหมณ์เพราะชาติ แต่เป็นคนถ้อยเพราะกรรม เป็นพราหมณ์เพราะกรรม (การกระทำ) ความประพฤติ^{๒๐}

นอกจากนี้ยังได้แสดงทรรศนะเพิ่มเติมไว้ในวาเสฏฐสูตรว่า ในหมู่มนุษย์ไม่มีความแตกต่างในเรื่องชาติกำเนิด ความแตกต่างเป็นเพียงโลกสมัญญา คือชื่อที่สมมติเรียกให้แตกต่างกันไป เช่นการแยกพวกตามประเภทของการประกอบอาชีพ ครั้นเวลาล่วงเลยมานานก็เชื่อไปตามคำเรียกชื่อนั้น แต่ที่เป็นจริงแล้วมนุษย์จะเป็นไปตามชื่อเรียกนั้นก็หาไม่ หากเป็นไปเพราะกรรมคือการกระทำของตนเองต่างหาก ถ้าจะตัดลินความเป็นพราหมณ์ก็ต้องตัดลินกันด้วยกรรมไม่ใช่ด้วยชาติกำเนิด ถ้าจะยกให้พราหมณ์อยู่ในวรรณะสูงสุดก็ต้องใช้กรรมเป็นเครื่องวัดว่าถ้าทำดีที่สุดก็ถือว่าเป็นผู้อยู่ในวรรณะสูงสุด และใครก็ตามถ้าประกอบคุณธรรมในระดับเดียวกันนั้นก็ถือว่าเป็นพราหมณ์ได้ไม่ว่าจะมีชาติกำเนิดมาอย่างไร

ถ้าจะนำเอาหลักการเรื่องกรรมทั้งในแง่อภิปรัชญาและแง่จริยธรรมมาอธิบายรวมกัน ก็อธิบายได้ว่ามนุษย์มีทั้งส่วนที่เสมอและแตกต่างกันโดยกรรม หมายถึงเสมอกันตามกฎแห่งกรรม (กรรมนิยาม) อันเดียวกัน คือทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วเสมอกัน ส่วนที่ต่างกันโดยกรรม หมายถึงแตกต่างกันโดยการกระทำ ก็จะเป็นพราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ศูทร พ่อค้า โจร เป็นต้น ย่อมขึ้นอยู่กับกระทำของตนเองทั้งสิ้น นอกจากนี้ในหลักคำสอนเรื่องอื่นๆ ก็ได้ปรากฏทรรศนะเรื่องความเสมอภาคให้เห็น เช่น ทรงสอนว่าโดยธรรมชาติแล้วชีวิตมนุษย์แต่ละคนต่างก็ประกอบไปด้วยขันธ๕ และต้องตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์เหมือนกัน ทุกคนมีสิทธิที่จะบำเพ็ญเพียรเพื่อบรรลุมรรคผล นิพพาน คือความสุขที่สมบูรณ์แห่งชีวิต อันเป็นอุดมคติสูงสุดของชีวิตได้โดยเสมอกัน

ข. เสรีภาพ (Freedom)

ตามแนวคิดของลัทธิคำวว่า “เสรีภาพ” หมายถึงการปลอดจากถูกบังคับควบคุมโดยเจตนาของปัจเจกจากภายนอก โดยมากมุ่งเน้นที่อำนาจรัฐหรือฝ่ายปกครองแต่ตามทรรศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท ได้แบ่งเสรีภาพออกเป็น ๒ ระดับ คือ เสรีภาพในระดับโลกียะ ซึ่งมีความหมายสอดคล้องกับของลัทธิ อันหมายถึง ความเป็นใหญ่ในตน ไม่ถูกควบคุมบังคับจากผู้อื่น เสรีภาพที่จะวิพากษ์วิจารณ์กันในทางสร้างสรรค์ เพื่อความดีงามของหมู่คณะ(หมู่สงฆ์)

เสรีภาพทางความเชื่อความคิดเห็น เป็นต้น แต่เสรีภาพที่แท้จริงตามคติแห่งพุทธปรัชญาเถรวาท คือ เสรีภาพในระดับโลกุตตระ หมายถึงเสรีภาพที่ปลอดจากการควบคุมบังคับจากเงื่อนไขปัจจัยภายในตน ได้แก่อำนาจของข้าศึก ๓ กองทัพ คือความโลภ ความโกรธ และความหลง เพื่อที่สามารถนำชีวิตตนเองหลุดพ้นจากกองทุกข์ได้โดยสิ้นเชิง ดังที่เรียกกันว่าสำเร็จเป็นพระอรหันต์หรือบรรลุมรรคผลนิพพานอันถือเป็นสิทธิเสรีภาพที่แท้จริงที่เป็นสิทธิเสรีภาพและอิสรภาพที่สูงสุดตามคติของพุทธปรัชญาเถรวาท

ค. ภราดรภาพ (Fraternity)

พื้นฐานแนวความคิดของลัทธิโดยภาพรวมให้ทรรศนะในเรื่องเกี่ยวกับภราดรภาพว่า เหตุที่มนุษย์ควรปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งภราดรภาพ ก็เพราะว่ามนุษย์แต่ละคนต่างก็เกิดมาเท่าเทียมกันในเกียรติศักดิ์และสิทธิ หรืออาจอธิบายอีกนัยหนึ่งว่า เรามีสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติในฐานะที่เกิดมาเท่าเทียมกับเราเหมือนกับที่เรามี " สิทธิ " ที่จะได้รับการปฏิบัติในฐานะที่เกิดมาเท่าเทียมกับเขา ฉะนั้นแนวคิดแบบนี้ถือว่ามนุษย์แต่ละคนเป็นภราดรกันบนพื้นฐานแห่งสิทธิ ตามแนวคิดแบบพุทธถือว่ามนุษย์แต่ละคน หรือสรรพสัตว์ทั้งหลายล้วนเป็นพี่น้องกัน ถ้าไม่ใช่ในอดีตชาติ ก็ปัจจุบันชาติ หรืออาจจะเป็นกันอีกในอนาคตชาติ ในเมื่อต่างก็เป็นพี่น้องกัน เป็นภราดรกัน จึงพึงปฏิบัติต่อกันในฐานะญาติพี่น้อง โดยการแผ่พรหมวิหารธรรม คือแผ่เมตตา แผ่กรุณา แผ่มุทิตา และแผ่อุเบกขาให้แก่กัน โดยเริ่มต้นแผ่ให้ตนเองก่อนแล้วค่อยขยายไปสู่คนที่รักห่วง แผ่ให้แก่คนทั่วไปและแผ่ให้แม้กระทั่งศัตรู ทั้งนี้เพื่อให้สำนึกว่าถ้าตัวเรารักสุขเกลียดทุกข์ปานใด ผู้อื่นก็รักสุขเกลียดทุกข์ปานกัน จึงไม่ควรเบียดเบียนกัน และยังคงต้องแผ่ส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่กันด้วย

ฉะนั้นตามแนวคิดแบบพุทธปรัชญาเถรวาทถือว่ามนุษย์แต่ละคนมิได้เป็นภราดรกันบนพื้นฐานแห่งสิทธิตามแนวคิดของจอห์น ล็อกหากแต่เป็นภราดรกันบนพื้นฐานแห่งญาติพี่น้องในสังสารวัฏและบนพื้นฐานแห่งเมตตากรุณาต่อกัน ตามแนวคิดดังกล่าวมีปรัชญาอุดมการณ์ว่า มนุษย์เกิดมาด้วยความเสมอภาค มีเสรีภาพ และภราดรภาพแล้ว ก็ได้วางหลักการพื้นฐานไว้ว่ามนุษย์แต่ละคนพึงได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันโดยไม่มีการแบ่งแยก ถ้าพิจารณาเรื่องนี้ด้วยทรรศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท จะเห็นได้ว่าได้วางหลักการพื้นฐานไว้ว่า มนุษย์แต่ละคนพึงได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาคโดยไม่มีการแบ่งแยกเช่นกัน เห็นได้จากการที่พระองค์ทรงรับคนทุกชั้นวรรณะเข้าเป็นนักรบวชนในพุทธศาสนาได้ แต่เมื่อบวช

เข้ามาแล้วต้องสละวรรณะเดิม เข้ามำดำรงตนเสมอกันโดยธรรมวินัยที่ทรงบัญญัติแล้ว โดยที่พระองค์เองก็มีได้รับการยกเว้นในเรื่องนี้แต่อย่างไร

ง. วินัยเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน

หลักธรรมกับหลักวินัยไม่สามารถที่จะแยกเด็ดขาดออกจากกันได้ ฉะนั้นการกล่าวถึงหลักวินัยในข้อนี้จะมีหลักธรรมควบคู่กันอยู่ด้วยซึ่งจะได้กล่าวถึงหลักวินัยเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน โดยแยกออกเป็น อาคาริยวินัย (วินัยสำหรับคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน) กับ อนาคาริยวินัย (วินัยสำหรับบรรพชิต) ซึ่งจะกล่าวแต่ละประเด็นตามลำดับดังนี้

๑) อาคาริยวินัย ในหลักคำสอนเรื่อง อริยธรรมมีองค์ ๘ (ซึ่งเป็นทั้งอาคาริยวินัย และ อนาคาริยวินัย) พระพุทธองค์ทรงสอนว่า การที่จะหลุดพ้นจากทุกข์ได้ บุคคลจะต้องบำเพ็ญตนให้ถึงพร้อมด้วยอริยศีลสิกขา อริยจิตสิกขา และอริยปัญญาสิกขา หรือหมายถึงการละชั่ว ทำดี และทำใจให้ผ่องแผ้วบนหลักการดังกล่าวนี้เป็นหลักแห่ง การรักษาตนเอง ให้ดีก่อนแล้วจะได้ชื่อว่าเป็นการรักษาเพื่อนมนุษย์อื่น ให้อยู่เย็นเป็นสุขด้วย ซึ่งมีความหมายเท่ากับไม่ละเมิดเบียดเบียนสิทธิมนุษยชนของเพื่อนมนุษย์อื่นตามความหมายของทางตะวันตกนั่นเอง ในหลักคำสอนเรื่องเบญจศีลเบญจธรรม (เป็นหลักศีลธรรมพื้นฐานของทุกศาสนา) ในเบญจศีล ทรงห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามลักทรัพย์ ห้ามประพฤตินอกใจในกาม ห้ามพูดเท็จ และห้ามดื่มเครื่องดองของเมา และเบญจธรรม ทรงสอนให้เมตตากรุณาต่อสัตว์ ให้มีสัมมาอาชีวะ ให้สำรวมในกาม ให้พูดแต่คำสัตย์ และให้มีสติสัมปชัญญะ ซึ่งสามารถอธิบายตามภาษาและกรอบความคิดของจอห์น ล็อกได้ว่า

๑. ให้เคารพสิทธิในชีวิตและร่างกายของกันและกัน
๒. ให้เคารพสิทธิในทรัพย์สินของกันและกัน
๓. ให้เคารพสิทธิในสามภรรยาของกันและกัน
๔. ให้เคารพสิทธิที่ผู้อื่นจะได้รับข่าวสารข้อมูลที่เป็นจริง
๕. ให้เคารพสิทธิที่แต่ละฝ่ายจะได้รับการติดต่อสัมพันธ์ด้วยในขณะที่ต่างฝ่ายต่างมีสติสัมปชัญญะโดยสมบูรณ์

๒) อนาคาริยวินัย ในการบัญญัติพระวินัยขึ้นใช้ก็โดยมีวัตถุประสงค์ ๑๐ ประการ คือ เพื่อความดีงามแห่งสงฆ์ เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ เพื่อความผาสุกแห่งภิกษุผู้มีศีลอันดีงาม

เพื่อกำราบคนหน้าด้านไม่รู้จักอาย เพื่อป้องกันความเสื่อมเสีย ความทุกข์ที่จะมีมาในปัจจุบัน เพื่อป้องกันความเสื่อมเสีย ความทุกข์ที่จะมีมาในภายหลัง เพื่อความเลื่อมใสของผู้ที่ยังไม่เลื่อมใส เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของผู้ที่เลื่อมใสแล้ว เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม และเพื่อส่งเสริมความเป็นระเบียบเรียบร้อยให้พระวินัยมั่นคง

โดยสารของพระธรรมวินัยทั้งของฝ่ายภิกษุ ภิกษุณี สามเณร และสามเณรี ล้วนเป็นไปเพื่อรักษาตนเองให้ดีกว่าก่อน ทั้งนี้เพราะพุทธปรัชญาเถรวาทถือว่าถ้าตนจมอยู่ในโคลนเลนอันลึกแล้ว จะช่วยจุดคิงให้ผู้อื่นรอดพ้นจากโคลนเลนอันลึกนั้น ไม่อยู่ในวิสัยที่จะเป็นไปได้ การจะช่วยให้รอดพ้นจากโคลนเลนอันลึกแล้วจึงจะช่วยรักษาผู้อื่นและรักษาสถาบันสงฆ์ให้ดีกว่า หรือถ้าอธิบายตามภาษาและกรอบความคิดของลัทธิ ก็เพื่อที่จะไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ในกระบวนการยุติธรรมตามหลักวินัย เมื่อมีอธิกรณ์ (อนุวาทาธิกรณ์) ใดๆเกิดขึ้น จะมีกระบวนการพิจารณาอธิกรณ์เป็นไปในแนวทางที่สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนแบบตะวันตกกล่าวคือพุทธสาวกจะไม่ถูกลงโทษโดยที่ไม่มีพระวินัยบัญญัติไว้ก่อนว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดและมีโทษ และต้องครบองค์ประกอบแห่งความผิดด้วย

อธิกรณ์ใดที่ได้รับการวินิจฉัยแล้วถ้าภิกษุภิกษุณีเห็นว่ายุติลงด้วยความไม่เป็นธรรมก็สามารถอุทธรณ์คดีนั้น เพื่อสงฆ์จะได้แต่งตั้งภิกษุผู้ฉลาดสามารถคณะอื่นวินิจฉัยคดีใหม่ แต่ถ้าภิกษุภิกษุณีเห็นว่าคดีนั้นยังไม่เป็นธรรมอยู่อีก ก็สามารถอุทธรณ์คดีนั้นต่อพระพุทธองค์ได้อีก ถือได้ว่าได้คุ้มครองสิทธิของทุกฝ่ายอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน เป็นกระบวนการที่สอดคล้องกับหลักสิทธิของลัทธิ ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดแบบวัตถุนิยม และยึดถืออุดมคติชีวิตแบบสุขนิยม จึงนำไปสู่ระบบเศรษฐกิจและสังคมแบบทุนนิยม บริโภคนิยม และเสรีนิยม ประกอบกับแนวคิดของลัทธิเน้นเรื่องสิทธิแห่งปัจเจกชนเป็นหลัก จึงทำให้แต่ละคนพยายามแสวงหาความสุขใส่ตนกันอย่างเต็มที่ เมื่อต่างคนต่างหากก็ย่อมละเมิดสิทธิของกันและกันอย่างช่วยไม่ได้ แต่ตามแนวคิดแบบพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น

ในทรรศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทที่กล่าวถึงอาคาริยวินัยและอนาคาริยวินัยนั้น พระมหาสมจินต์ สมมาปญฺโธ ได้เขียนบทความทางวิชาการสรุปไว้ในหนังสือเก็บเพชรจากคัมภีร์พระไตรปิฎกไว้ดังนี้ว่า “ สังคมต้องมีวินัย วินัยแบ่งตามกลุ่มของผู้ปฏิบัติ มี ๒ อย่างคือ:-

๑)อาคาริยวินัย:กรอบควบคุมวิถีชีวิต แนวทางประพฤติสำหรับภคหัตถ์ การกล่าววาจาถึงพระรัตนตรัยว่า “พุทธัง สรรณัง กัจจามิ ฯ.ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่งที่ระลึก” การสมาทานศีล ๕ ศีล ๘ หรือกุศลกรรมมถ๑๐ จัดเป็นอาคาริยวินัยหรือวินัยของ

คฤหัสถ์ซึ่งเมื่อชาย หญิงถือปฏิบัติทั่วถึงกันแล้ว ชื่อว่าเป็นมงคลสูงสุดแก่ชีวิต เพราะเป็นเหตุ นำความสงบสุขมาให้ทั้งแก่ตนและแก่หมู่คณะ

๒)อนาคาริกวินัย:กรอบควบคุมวิถีชีวิต แนวทางประพฤติสำหรับสามเณร สามเณรี ลีขมาณา พระภิกษุและภิกษุณี เช่น ศีลข้อที่ ๑ มีเว้นจากการฆ่าสัตว์เป็นข้อต้น เว้นจากการรับทองและเงินเป็นข้อสุดท้าย ปาติโมกข์สังวรศีล อินทริยสังวรศีล อาชีวาปาริสุทธิศีล และปัจฉยสันนิสิตศีล พระพุทธเจ้าก่อนที่จะเสด็จดับขันธปรินิพพานนั้นพระองค์ ตรัสกับพระอานนท์ว่า “ธรรมและวินัยที่แสดงไว้ บัญญัติไว้ จักเป็นศาสดาของพวกเธอ เมื่อเราล่วงลับไป” พระพุทธคำรัสนี้แสดงถึงความจริงไว้ ๒ ประการคือ:-

๑)ไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะเสด็จอุบัติขึ้นในโลกหรือไม่ได้เสด็จอุบัติขึ้นในโลก ไม่ว่าพระพุทธองค์จะดำรงพระชนม์อยู่หรือเสด็จดับขันธปรินิพพานไปสังคมจำเป็นต้องมีธรรมและวินัย สังคมสงฆ์ต้องมีธรรมและวินัยของสงฆ์ ส่วนสังคมฆราวาสต้องมีธรรมและวินัยของฆราวาส สังคมธุรกิจต้องมีธรรมและวินัยทางธุรกิจ นั่นคือต้องมีคำสอนเป็นแนวทางดำเนินชีวิต และมีคำสั่งหรือกฎเกณฑ์เพื่อป้องกันความผิด เพื่อบำราบคนพาล อภิบาลคนดี

๒)ธรรมและวินัยคือธรรมเก่าแก่ประจำโลก(สัณฺตณธรรม)โลกต้องมีศาสดาเกิดขึ้นประกาศธรรมและวินัย(คำสอนและคำสั่ง)ธรรมและวินัยมีความยั่งยืน มีมาตรฐานเดียวกันทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นประกาศโดยศาสดาองค์ใดก็ตาม มาตรฐานที่ว่านี้คือเป็นเกณฑ์กำหนดคุณความดีของสังคม ธรรมและวินัยจึงเป็นเครื่องมือที่ประกอบด้วยความดี สิ่งที่เป็นคุณความดีจริงๆ ไม่ขึ้นอยู่กับกาล(อกาลิกะ)ไม่ขึ้นอยู่กับเทศะ(อเทสิกะ)ไม่ขึ้นอยู่กับลัทธิ(อลัทธิกะ) ธรรมและวินัยจึงเป็นสมบัติประจำโลก และโลกจำเป็นต้องมี”^{๒๐}

บางครั้งก็จะพบทรศนะที่ให้มีวลมนุษยชาติใช้ชีวิตแบบสมถะเรียบง่าย โดยยึดถืออุดมคติชีวิตแบบวิมุตินิยม มัคน้อย สันโดษ บริโภคเท่าที่จำเป็น ที่เหลือจากนั้นพยายามสละปันเพื่อสงเคราะห์เพื่อนมนุษย์อื่น คติชีวิตแบบนี้จะลดการแก่งแย่งแข่งขันลง สร้างความเห็นอกเห็นใจกันมากขึ้นความเข้าอกเข้าใจต่อกันจะกลายเป็นสะพานให้มนุษย์หันหน้าเข้าหากันมารวมส่วน(Collectivism)เป็นหนึ่งในเดียวมากขึ้นถ้าทรศนะของลัทธิได้ปรับเปลี่ยนแนวคิดในส่วนนี้

^{๒๐} พระมหาสมจินต์ สมมาปญฺโญ, พระวินัย:กฎเกณฑ์และคุณค่าทางสังคม, ใน รวมบทความเก็บเพชรจากคัมภีร์พระไตรปิฎก, รวบรวมจัดพิมพ์โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๔๒) : ๗๕-๗๘.

ให้สอดคล้องกับคติแบบพุทธปรัชญาที่อาจเป็นปัจจัยหลักอย่างหนึ่งที่จะสนับสนุนการแก้ปัญหาคาละเมียดสิทธิส่วนบุคคลได้อย่างจริงจังมากขึ้นเช่นกัน

เพลโต กล่าวว่า “สังคมที่เป็นอยู่ เป็นสังคมที่ไม่เสมอภาค” แมคเคียวดีเอง ก็สะท้อนให้เห็นถึงความไม่เสมอภาคของบุคคลในสังคม โดยการแสดงออกถึงความคิดของเขาว่า “ผู้ปกครองต้องใช้เล่ห์กล ศาสนา และอื่นๆ อย่างเพื่อความยิ่งใหญ่ของตน” เขามองว่ามนุษย์ในสังคมนั้นมีอำนาจไม่เท่ากัน ผู้ปกครองจึงจำเป็นต้องใช้กลวิธีทุกอย่างเพื่อบรรลุถึงอำนาจ และเขายังชี้ให้เห็นว่า ผู้มีอำนาจคือผู้ที่สามารถทำให้ผู้อื่นทำตามได้นั้น จะเป็นผู้ปกครองที่มีความฉลาด เข้าใจยุทธวิธีในการปกครองได้ดี และประชาชนจะต้องปฏิบัติตามผู้ปกครองเสมอ ถ้าไม่ทำตามก็จะมีคามผิด และถูกลงโทษ ส่วนเพลโตนั้นเขามีความเห็นถึงความไม่เสมอภาคในการใช้อำนาจนั้นถูกต้องแล้ว เพราะบางคนควรเป็นผู้ปกครอง บางคนควรอยู่ใต้การปกครอง เพราะมนุษย์แต่ละคนมีลักษณะที่แตกต่างกัน ทุกคนในสังคมจะร่วมกันใช้อำนาจในการปกครองไม่ได้ เพราะจะทำให้สังคมไม่ดีตามที่ทฤษฎีของเขา ผู้อยู่ภายใต้ปกครองก็ควรจะทำตามผู้ปกครองเสมอ

ตามแนวคิดของล๊อค จะเห็นว่า ปัญหาละเมิดสิทธิเกิดจากตัวระบบไม่ดี คำว่าระบบในที่นี้หมายถึง เงื่อนไขปัจจัยภายนอกตัวมนุษย์เช่น ระบอบการเมืองการปกครอง หรือสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่มีส่วนก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลได้ง่ายขึ้น ฉะนั้นการแก้ปัญหาละเมิดสิทธิจึงมุ่งแก้ที่ระบบหรือแก้ที่เงื่อนไขปัจจัยภายนอกเช่นเปลี่ยนการปกครองให้เป็นระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น หรือปรับปรุงสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น แล้วเชื่อว่าจะช่วยแก้ปัญหาละเมิดสิทธิลงได้

ฝ่ายพุทธปรัชญาเถรวาท มีทฤษฎีว่าปัญหาการละเมิดสิทธิเกิดจากเงื่อนไขปัจจัยภายใน คือ จิตใจของคนไม่ดี คือยังมีแต่ความโลภ ความโกรธ ความหลง ความยึดมั่นในตัวตน ในของตน ฉะนั้นการที่จะแก้ปัญหาละเมิดสิทธิให้ได้ จะต้องมุ่งแก้ที่จิตมนุษย์ คืออบรมบ่มนิสัย เพื่อให้แต่ละคนเกิดความสำนึกว่า ถ้าตัวเรารักสุข เกลียดทุกข์ฉันใด เพื่อนมนุษย์อื่นก็รักสุข เกลียดทุกข์เช่นกัน ผู้วิจัยเห็นว่าทฤษฎีดังกล่าวพุทธปรัชญาพยายามเสนอการปรับพฤติกรรมภายใน(ปรับจิตใจของตนให้มีความบริสุทธิ์ผ่องใสและปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน)ซึ่งถือว่าเป็นพุทธโอวาทหลักของพระพุทธองค์ด้วย

ตามแนวคิดของล๊อคมองความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งสิทธิและโอกาส และมุ่งที่อัตราแห่งตนเป็นใหญ่ ซึ่งหมายถึงว่า ถ้ามีคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปมาอยู่

ร่วมกัน ต่างคนก็ต่างแข่งขันกันอย่างเต็มที่ภายใต้กฎเกณฑ์กติกาที่เท่าเทียมกันเพราะถือว่าถ้าอีกฝ่ายมีโอกาสก็จะทำเช่นนั้นเหมือนกัน ฉะนั้นหลักแห่งสิทธินี้ที่กลายเป็นเรื่องกีดกันให้มนุษย์อยู่อย่างแยกส่วนจากกัน แต่ตามแนวคิดแบบพุทธปรัชญาเถรวาทมองความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความแห่งเมตตาและการละอวดตา เมื่อมนุษย์ต่างมีเมตตาต่อกันและไม่ยึดมั่นที่ตนเองเป็นใหญ่ จะช่วยให้ภายในจิตมนุษย์มีที่ว่างพอที่จะคิดถึงหัวอกของผู้อื่น แล้วหันมาช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ฉะนั้นเมตตาและการละอวดตานี้เอง จะกลายเป็นสะพานให้มนุษย์หันหน้าเข้าหากัน มีความสมัครสมานรักใคร่เกื้อกูล(ปัจจุบันนิยมใช้คำว่าสมานฉันท์)และไม่เบียดเบียนกัน

๔.๔ เกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมเกี่ยวกับสิทธิ

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าก็ได้ทรงเผชิญกับปัญหาเรื่องเจตน์จางงเสรีเหมือนกัน และพระองค์ก็ได้ทรงยืนยันว่ามนุษย์มีเสรีภาพหรือเจตน์จางงเสรีจริง แต่เป็นเจตน์จางงเสรีที่เกี่ยวข้องอยู่กับเงื่อนไขของสิ่งแวดล้อม แต่สิ่งแวดล้อมก็ไม่ได้เป็นผู้กำหนดเงื่อนไขให้แก่เจตน์จางงเสรีหรือเสรีภาพของมนุษย์ไปเสียทุกกรณีหรือโดยสิ้นเชิงทีเดียว แต่ก็ยอมรับว่าสิ่งแวดล้อมมีผลกระทบกระเทือนต่อเจตน์จางงเสรีจริง มีบางสิ่งบางอย่างที่เกินวิสัยของมนุษย์ แต่ว่าก็มีอำนาจบางอย่างที่มนุษย์สามารถใช้ได้ในขอบเขตที่มีอยู่ ความสามารถดังที่เรามีอยู่แต่มีขอบเขตจำกัดอันนี้เองที่ทำให้เราสามารถเว้นชั่วและทำดีได้ ความสามารถอันนี้เรายิ่งใช้มันมากเท่าไรเราก็จะมีเสรีภาพและมีความคล่องแคล่วมากยิ่งขึ้นเท่านั้น

นักปราชญ์ส่วนใหญ่เห็นว่า พุทธปรัชญาเถรวาทมีความเชื่อในเรื่องความเป็นเหตุเป็นผลของกันและกันในลักษณะที่มีใช้นิยัตินิยม พร้อมทั้งความเชื่อในเรื่องเจตน์จางงเสรี คำสอนเรื่องความเป็นเหตุเป็นผลของกันและกันของพุทธปรัชญาเถรวาท แม้นักปราชญ์ชาวพุทธไม่น้อยที่อธิบายคำสอนของพระพุทธเจ้าในเรื่องสำคัญดังกล่าวนี้ด้วยความเข้าใจผิดเหมือนกัน เช่น นักปราชญ์ชาวพุทธที่เป็นคฤหัสถ์คนหนึ่งกล่าวว่า ปัญหาเรื่องเจตน์จางงเสรีนั้นหากจะมีใครถามพระพุทธเจ้า พระองค์ก็คงจะตอบว่าปัญหานี้ไม่มีหรือว่าปัญหานี้ถามผิดเสียแล้ว เพราะว่าไม่มีสิ่งที่เรียกกันว่าเจตน์จางงเสรีที่นอกเหนือไปจากเหตุการณ์ที่เป็นเหตุเป็นผลของกันและกันอันเป็นสิ่งที่เป็นตัวทำให้กระบวนการของโลกเป็นไปในพุทธปรัชญาเถรวาทมีทฤษฎีที่เป็นความคิดพื้นฐานของจริยศาสตร์แนวพุทธ คือ

๑. ทฤษฎีที่ว่าเจตจำนงเสรี (กิริยวาทะ) ซึ่งตรงกันข้ามกับการปฏิเสธเจตจำนงเสรี (อกิริยวาทะ)

๒. ทฤษฎีที่ว่าไม่มีปรโลกหรือชาติหน้า ซึ่งตรงกันข้ามกับความเชื่อที่ว่าไม่มีชาติหน้าหรือโลกหน้า

๓. ทฤษฎีที่ว่าความเป็นเหตุเป็นผลกันในทางศีลธรรมนั้นมีจริง(เหตุวาทะ) ซึ่งตรงกันข้ามกับความเชื่อที่ว่าไม่มีเหตุไม่มีผลใดๆในทางศีลธรรม(อเหตุวาทะ)ที่พุทธปรัชญาเถรวาทยอมรับความจริงในเรื่องเหล่านี้ก็เพราะว่าได้พิจารณาแล้วว่าเป็นสิ่งเป็นจริงที่สามารถพิสูจน์ได้^{๒๒}

ทฤษฎีทั้ง๓ดังกล่าวนี้ทำให้ปัจเจกชนมีความรู้สึกประทับใจชอบในทางศีลธรรมถ้าหากทฤษฎีเหล่านี้ไม่เป็นจริงเสียแล้วก็จะไม่มีความรู้สึกประทับใจชอบในทางศีลธรรมต่อการกระทำของตน แม้ว่าจะมีความประทับใจชอบในทางสังคมก็ตาม พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ใน อปัณณกสูตร ซึ่งเป็นการแสดงถึงความสงสัยอย่างมีเหตุผลมีใจความว่า

“ถ้าบุคคลกลางแกลงสงสัยว่าเจตจำนงเสรีปรโลก และการกระทำทางศีลธรรมมีเหตุมีผลจริงหรือไม่ ก็เป็นการใช้เหตุผลพิจารณาแล้วกระทำโดยถือหลักที่ว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นจริงมากกว่าไม่จริง เพราะเมื่อเป็นเช่นนั้นไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้นเราก็ไม่ได้เชื่อว่าเสียอะไรไป ถ้าเรากระทำไปโดยถือหลักว่าสิ่งเหล่านั้นมีจริง และถ้าปรากฏว่ามันมีจริงๆ เราก็ย่อมได้รับความสุขในโลกหน้า และถ้าไม่มีจริงเราก็ย่อมจะได้รับการสรรเสริญจากบัณฑิตในชีวิตนี้ ถ้าหากเราไม่กระทำตามหลักดังกล่าวนี้ ถ้าปรากฏว่าสิ่งเหล่านี้มีจริงๆ เราก็ย่อมจะไม่ได้ประสบความสำเร็จในโลกหน้าและถ้าปรากฏว่าสิ่งเหล่านี้ไม่มีจริงเราก็ย่อมจะถูกบัณฑิตติเตียนในชีวิตนี้ เพราะการกระทำที่ปราศจากความรู้สึกประทับใจชอบในทางศีลธรรม”^{๒๓}

จริยศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องความดีความชั่วต้องอาศัยหลักความจริงทั้ง ๓ เรื่องดังกล่าวข้างต้น และหลักความจริงทั้ง ๓ นี้ทางพุทธปรัชญาเถรวาทถือว่าเป็นความจริงที่เป็นข้อเท็จจริง ส่วนจริยศาสตร์ส่วนที่ว่าด้วยเรื่องความหลุดพ้นจากสังขตภาวะทั้งปวงนั้นต้องอาศัยหลักความจริงที่เป็นอสังขตธรรมที่เป็นอสังขตธรรมซึ่งทางพุทธปรัชญาเถรวาทก็ถือว่าเป็นความจริงที่เป็นข้อเท็จจริงเช่นกัน เนื่องจากมนุษย์และจักรวาลเป็นอย่างไรที่มันเป็นอยู่ เรื่องของศีลธรรมและเรื่อง

^{๒๒} Walpola Rahula, *What the Buddha Taught*, pp. 54-55.

^{๒๓} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๐๑ /๑๐๕.

ของจิตใจจึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้จริงและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับมนุษย์ ทั้งเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น

๔.๕ ประโยชน์ของสิทธิ

สิทธิทั้งของปัจเจกชน ล้อมกับพุทธปรัชญาเถรวาทล้วนมีจุดเหมือนกันและต่างกัน อยู่ที่ระดับปัจเจกชน(ระดับโลกียะ) และระดับโลกุตตระ ซึ่งการทำความเข้าใจในสิทธิจึงเป็นไปได้ทั้งในระดับปัจเจกชนและกลุ่มบุคคลการนำสิทธิมาใช้ในการดำรงชีวิตภายใต้กฎธรรมชาติดำเนินตามแนวความคิดของจอห์น ล็อก มีหลักการใช้สิทธิได้อย่างชัดเจนดังนี้

ก.สิทธิตามธรรมชาติ เหตุผลของความเป็นมนุษย์ที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความมีเมตตาธรรม ใฝ่สันติ และก่อปรด้วยความสุขุมคัมภีรภาพการกระทำใด ๆ ของมนุษย์อยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ ซึ่งมนุษย์สามารถเข้าใจกฎธรรมชาติได้ด้วยเหตุผลและประสบการณ์ เป็นประโยชน์ทำให้ไม่มีการทำร้ายซึ่งกันและกัน เพราะมนุษย์มีเหตุผลที่ว่า หากตนกระทำเช่นนั้นก็ย่อมจะได้รับคำตอบได้ในทำนองเดียวกัน เหตุผลในข้อนี้สามารถนำประยุกต์ใช้ในการเคารพสิทธิไม่มีการเบียดเบียนกันในสังคมได้

ข.สิทธิในสถานะธรรมชาติ มีลักษณะสำคัญอยู่สองประการ คือ อันดับแรกสถานะสิทธิเสรีอันสมบูรณ์ ทุกคนมีอิสระเสรีอย่างเต็มเปี่ยมที่จะกระทำสิ่งใดๆ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ทรัพย์สินและร่างกายของเขาตามที่เขาเห็นว่า เหมาะสมภายใต้กฎธรรมชาติโดยไม่จำเป็นที่จะขออนุญาตหรือขึ้นอยู่กับเจตจำนงของผู้อื่น อันดับสอง สิทธิแห่งความเสมอภาค หมายถึงสถานะธรรมชาติมนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกันในสิทธิและอำนาจ โดยที่อำนาจทั้งหมดอยู่กับแต่ละปัจเจกชนในฐานะเป็นมนุษย์ด้วยกัน จึงไม่มีผู้ใดมีอำนาจหรือสิทธิเหนือผู้อื่น

ค.สิทธิในทรัพย์สิน ทรัพย์สินตามทฤษฎีของจอห์น ล็อกนอกจากเป็นวัตถุประสงค์ของต่าง ๆ ยังรวมถึงร่างกายของมนุษย์และแรงงานของเขาดังคำที่ล็อกแสดงไว้ว่า มนุษย์ทุกคนมีทรัพย์สินในตัวของตนเองไม่มีใครมีสิทธิที่จะใช้นอกจากตัวเขาสิทธิในกรรมสิทธิ์ของทรัพย์สิน พระเจ้าทรงสร้างมนุษย์มาทุกคนต่างไม่มีอะไรเป็นสมบัติส่วนตัวมาตั้งแต่เกิด สิ่ง

ทั้งหลายเป็นของทุกคนหรือทุกคนมีกรรมสิทธิ์ร่วมกัน แต่กรรมสิทธิ์ส่วนตัวหรือส่วนบุคคลจะเกิดขึ้นต่อเมื่อคนใดได้ลงแรงสร้างสรรค์ขึ้นมาย่อมเป็นทรัพย์สินส่วนตัวของผู้นั้นเขามีสิทธิโดยชอบธรรมในสิ่งที่เขาออกแรงทำมันขึ้นมา คนอื่นจะละเมิดสิทธิไม่ได้

ง. สิทธิในทางการเมือง ทุกคนมีสิทธิในฐานะที่เป็นสมาชิกแห่งสังคมการเมือง ทุกคนย่อมได้รับการคุ้มครองโดยเท่าเทียมกันหรือการปกป้องสิทธิของพลเมือง รัฐบาลเป็นผู้ใช้สิทธิหรืออำนาจแทนประชาชน เนื่องจากประชาชนเป็นผู้มอบอำนาจให้ ถ้าหากรัฐบาลละเมิดสิทธิส่วนตัวย่อมถือว่า ไม่ทำตามพันธสัญญา ประชาชนมีสิทธิอันชอบธรรมที่จะไม่ปฏิบัติตามมติรัฐบาลที่ย่ำยีสิทธิพลเมือง และมีสิทธิอันชอบธรรมที่จะคืนอำนาจในการบริหารนั้น

ประโยชน์ของสิทธิตามปรัชญาของจอห์น ล็อก ในส่วนที่เกี่ยวกับสังคมการเมือง ซึ่งเปรียบการเมืองได้กับคนพลเมืองเปรียบได้กับอวัยวะ ประโยชน์ของสิทธิไม่ได้ขึ้นอยู่กับการใช้สิทธิ แต่ปัญหาสำคัญอยู่ในระบอบการปกครอง คือการทำหน้าที่ของพลเมือง ในสังคมการเมืองสิ่งที่สำคัญมากที่สุด คือหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ปัจเจกชนต้องปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายตามความเหมาะสมให้ดีที่สุด โดยปราศจากการเรียกร้องสิทธิส่วนตัว เมื่อปัจเจกชนปฏิบัติตามหน้าที่ย่อมส่งผลให้รัฐหรือประเทศมั่นคงและรุ่งเรืองแต่ถ้าการใช้สิทธิเรียกร้องส่วนตัวย่อมทำให้รัฐหรือประเทศอ่อนแอ คลอนแคลนไร้อุดมคติ

ประโยชน์ของสิทธิตามพุทธปรัชญาเถรวาท แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยย์โดยสิทธิของมนุษยย์อยู่ในร่างกายและชีวิตเป็นสิ่งที่ธรรมชาติมอบมาให้ในรูปของสาระความเป็นมนุษย์ สิทธิของพุทธปรัชญาเถรวาท คือสิทธิตามกฎหมายต้องสอดคล้องกับสิทธิธรรมชาติ มนุษย์ทุกคนมีสิทธิตามธรรมชาติดำรงอยู่แล้ว สิทธิตามธรรมชาติ คือรากฐานของสิทธิตามกฎหมาย การตรากฎหมายรับรองสิทธิจะปราศจากรากฐานทางเหตุผลรับรองหาว่าผู้ตรากฎหมายไม่คำนึงถึงสิทธิตามธรรมชาติ การตรากฎหมายที่มีผลทำให้เกิดการละเมิดสิทธิตามธรรมชาติของคนจำนวนหนึ่งจะทำได้ก็ต่อเมื่อมีเหตุผลเพียงพอเท่านั้น ประโยชน์ของสิทธิในทางพุทธปรัชญาเถรวาทมีหลักการดังนี้ คือ

ก. สิทธิในชีวิต การจะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขจะต้องไม่ฆ่าหรือเบียดเบียนกัน และการประกอบอาชีพที่สุจริตด้วยความขยันหมั่นเพียร รักษาทรัพย์ที่หามาให้

เลือกคบแต่มิตรที่มีศีลธรรมหรือกัลยาณมิตรตั้งมั่นอยู่ในความดีมีความเป็นอยู่อย่างเหมาะสมกับฐานะของตนเอง

ข. สิทธิในการยอมรับนับถือ คือการเน้นหนักในเรื่องจริยธรรมสังคมอันจะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมนุษย์เป็นจำนวนมากโดยนำหลักคำสอนต่างๆเช่นเมตตาธรรม เป็นต้น มาปฏิบัติให้เกิดความรักสามัคคีมีความเอื้อเฟื้อ เกิดการยอมรับนับถือเสมอภาคและเป็นธรรมซึ่งปรากฏในหลักธรรมต่างๆ เช่น พรหมวิหารธรรม สังคหวัตถุ เป็นต้น

ค. สิทธิในการดำเนินชีวิตและพัฒนาตนเอง มนุษย์มีสิทธิในการดำเนินชีวิตด้วยการพึ่งตนเองและพยายามสร้างสรรค์ชีวิตตามทำนองคลองธรรมโดยคำนึงการอยู่ร่วมกัน สิทธิในหน้าที่ของตนเองและหน้าที่ต่อผู้อื่นซึ่งมีในหลักธรรมต่างๆเช่นสัพปุริสธรรม หลักอภิทานิยธรรม ที่มุ่งกล่าวถึงการดำเนินชีวิตและการเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองของคนในสังคมและคนที่มีคุณสมบัติและข้อปฏิบัติของผู้ปกครองที่พึงกระทำต่อผู้อยู่ใต้ปกครอง ในการเมืองจึงเน้นที่ตัวผู้ปกครองที่ต้องเต็มเปี่ยมไปด้วยคุณธรรมจริยธรรมไม่ว่าระบบการเมืองใดก็ตาม ประโยชน์ของสิทธิตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทซึ่งปรากฏอยู่ทั้งสองระดับคือ ระดับที่หนึ่ง สิทธิในระดับปุถุชนหรือโลกิยะ ระดับที่สอง สิทธิในระดับอริยชนหรือโลกุตตระ ระดับที่สองถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ไม่มีความคิดเรื่องสิทธิของปรัชญาของจอห์น ล็อก ปรากฏมีแต่ในพุทธปรัชญาเถรวาท

ง. สิทธิและหน้าที่ช่วยจรรโลงสันติสุขในสังคม

สิทธิคือความสามารถในการเลือกที่จะกระทำหรือประโยชน์ที่เราพึงได้รับจากบุคคลอื่นส่วนหน้าที่ คือสิ่งที่ต้องกระทำ หากไม่กระทำหรือกระทำบกพร่องถือว่ามีความผิดและถูกลงโทษ โดยแบ่งได้ ๒ ประเด็นหลักคือประเด็นแรกได้แก่ หน้าที่ที่ผู้อื่นเป็นผู้กำหนดให้ เช่น ความเป็นพลเมืองดี เป็นต้นประเด็นที่สองได้แก่หน้าที่ที่เราต้องสำนึกเองไม่มีใครมากำหนดเช่น ความกตัญญูโดยหน้าที่นั้นจะเป็นไปโดยเคารพสิทธิของผู้อื่น

หน้าที่ในทรรศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทคือการพัฒนาตนเองและสังคมถือเป็นหน้าที่ที่ทุกคนต้องทำถ้าพิจารณาความหมายของคำว่าธรรมที่ท่านพุทธทาสได้จำแนกไว้๔ ความหมายคือ ธรรมชาติ กฎธรรมชาติ หน้าที่ที่จะพึงปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎธรรมชาติ และผล

ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องตามกฎหมายจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งการทำหน้าที่นั้นก็คือ การปฏิบัติธรรมนั่นเองหลักธรรมเรื่องทศ ๖ ปรากฏในสังคาลสูตร^{๒๔} ในพระสนทนาของพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นคนเรามีทำหน้าที่เรียนรู้ธรรมชาติดุจธรรมชาติดังปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎธรรมชาติแล้วเอามาพัฒนาตัวเองให้ดีขึ้นตามลำดับจนถึงบรรลุนิพพาน นอกจากนี้แล้วให้ปฏิบัติตามกฎของสังคมที่ได้สมมติกันขึ้น อาจอยู่ในรูปของข้อบัญญัติทางศาสนา หรือกฎหมายที่ตราขึ้นที่เป็นที่ยอมรับร่วมกันในสังคม หลักหน้าที่ในทศ ๖ เป็นหลักที่ใช้กันในสังคมชาวพุทธ เมื่อว่าโดยหน้าที่ในสังคมแล้ว ในพระพุทธศาสนาขอให้เข้าใจว่ามนุษย์มีหน้าที่ตามหลักทศ ๖

จ.สิทธิเสรีภาพก่อให้เกิดสันติภาพแก่มวลมนุษยชาติอย่างแท้จริง

ในพระสนทนาของพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นเป้าหมายสูงสุด ของการประพฤติปฏิบัติธรรมที่เป็นความสุขสมบูรณ์ก็คือพระนิพพาน นิพพานเป็นสภาวะสงบเย็น และความสุขอันใด ยิ่งกว่าความสงบอันเกิดจากนิพพานไม่มี ดังนั้น ถ้าบุคคลไม่บรรลุนิพพาน ยากที่จะมีสันติภาพถาวร ผู้บรรลุนิพพาน จึงเป็นผู้มีสันติภาพถาวร พุทธปรัชญาเถรวาทมีพระสนทนาส่งเสริมและปลุกฝังพุทธสาวก ให้มีมโนธรรมรักสันติภาพ อีกทั้งเป็นการส่งเสริมให้ตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชน การประกาศศาสนธรรมคำสอนเป็นสิ่งที่ดีงามเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่คนหมู่มาก แต่ก็ต้องใช้สิทธิเสรีภาพอย่างมีขอบเขตโดยไม่ไปละเมิดสิทธิส่วนบุคคล คือไม่กล่าวร้าย ไม่ว่าร้าย หรือโจมตีศาสนาอื่น ลัทธิอื่นที่มีความเห็นไม่ตรงกับเรา

๔.๖ สรุปเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องสิทธิของจอห์น ล็อก กับพุทธปรัชญาเถรวาท

ผู้วิจัยมีพระสนทนาว่า สิทธิตามปรัชญาของจอห์น ล็อกกับพุทธปรัชญาเถรวาทมี ทั้งส่วนที่เหมือนกันและต่างกันในส่วนที่เหมือนกัน โดยเฉพาะสิทธิตามธรรมชาติทุกคน มีความเท่าเทียมกันและสามารถกระทำการได้อย่างมีเสรีภาพเต็มที่ ทุกคนอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ สิทธิตามธรรมชาติ คือ สิทธิในชีวิต อิสภาพ และทรัพย์สิน ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทมีสิทธิในร่างกายและชีวิตเป็นสิ่งที่ธรรมชาติมอบมาให้มนุษย์ในรูปแบบของสาระความเป็น

^{๒๔} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๖/๒๑๒

มนุษย์ เริ่มต้นเมื่อฉันท์ห้ารวมกันเข้าเป็นมนุษย์และจบสิ้นเมื่อฉันท์ห้าแยกออกจากกัน ทุกคนย่อมสิทธิในการแสวงหาความเป็นอยู่ ความอิสรภาพ และความมั่นคงแห่งชีวิตในทางพุทธปรัชญาเถรวาทมีหลักศีลธรรมมาเป็นเครื่องกำกับหลักสิทธิของปัจเจกชนและปัจเจกชนกับกลุ่มบุคคล ทั้งเป็นหลักในระดับปัจเจกหรือโลกิยะ ส่วนในระดับอริยชนหรือระดับโลกุตระ พุทธปรัชญาเถรวาทเห็นว่า มนุษย์มีเสรีภาพที่สมบูรณ์ได้นั้นต่อเมื่อมนุษย์ได้ใช้ปัญญาในการพิจารณาสรรพสิ่งเพื่อมุ่งทำลายกิเลส ไม่ทำจิตใจของตนให้ตกอยู่ในอำนาจของกิเลส และจะอยู่ในสภาวะวิมุตติตามอริยมรรคมีองค์แปด เสรีภาพที่แท้จริง คือเจตจำนงของพระอรหันต์

ส่วนทฤษฎะของลัทธิซึ่งจัดอยู่ในแนวความคิดในรูปแบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตย มีองค์ประกอบที่เป็นปัจจัยหลักมีหัวใจที่สำคัญประกอบด้วยองค์ประกอบ ๔ อย่างซึ่งจะขาดไม่ได้ คือ สิทธิ หน้าที่ อิสรภาพ และสมภาพทั้ง ๔ อย่าง ต้องอยู่ด้วยกันจะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปไม่ได้ ถ้าขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปถือว่าการปกครองนั้นยังไม่มีเสรีภาพ ยกตัวอย่างเช่น ประชาชนมีสิทธิในประเทศของตนเองมีหน้าที่ที่จะรักษาและปกป้องประเทศชาติของตัวเอง มีอิสรภาพที่จะอยู่ในประเทศของตนเองเพราะไม่ได้เป็นเมืองขึ้นของประเทศอื่น การอยู่ในประเทศทุกคนมีความเสมอภาคกันในฐานะที่ทุกคนเป็นเจ้าของประเทศร่วมกัน ในทางตรงกันข้าม ถ้าประชาชนไม่มีสิทธิในประเทศของตนเอง ไม่มีหน้าที่ที่จะปกป้องรักษาประเทศของตนเองตกเป็นทาสของประเทศอื่น การที่จะมีอิสรภาพในการเป็นอยู่ในประเทศ การที่จะได้รับความเสมอภาคในการเป็นอยู่ในประเทศย่อมเป็นไปได้ไม่ได้อย่างแน่นอน ซึ่งเมื่อนำทฤษฎะของพุทธปรัชญาเถรวาทกับทฤษฎะของจอห์น ล็อก มาเปรียบเทียบกันแล้วจะได้อรรถภาพที่มีความเหมือนและความต่างกันดังนี้คือ

ในส่วนที่ว่าด้วยสิทธิสิทธิในทฤษฎะของลัทธิอาจมีหลากหลายตามบัญญัติไว้ในกฎหมายโดยทั่วไปสิทธิมีอยู่ ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ สิทธิโดยธรรมชาติและสิทธิที่กำหนดขึ้นภายหลัง สิทธิโดยธรรมชาติคือสิทธิที่มีมาแต่แรก เช่น สิทธิในการพูด สิทธิในความเชื่อ เป็นต้น เป็นสิทธิที่ทุกคนมีมาแต่กำเนิด ส่วนสิทธิที่เกิดขึ้นภายหลังคือสิทธิที่บัญญัติเป็นบทกฎหมายหรือบทบัญญัติของแต่ละชุมชน เป็นต้น ซึ่งอาจแตกต่างกันไปตามสังคม

สิทธิในทฤษฎะของลัทธิเป็นสิทธิตามกฎหมาย สิทธิตามกฎหมาย (Legal rights) คืออำนาจหรือประโยชน์ซึ่งทางบ้านเมืองให้คำมั่นสัญญาว่าจะจัดการดูแลให้เกิดมีขึ้นแก่บุคคลหนึ่งบุคคลใดอย่างเต็มภาคภูมิ เพื่อสมกับฐานะของผู้ทรงสิทธิแต่ตั้งอยู่บนพื้นฐานสิทธิธรรมชาติ

ในฐานะที่ประชาชนเป็นเจ้าของประเทศประชาชนย่อมได้รับสิทธิต่าง ๆ เช่น สิทธิที่จะได้รับการยอมรับว่าเป็นบุคคลตามกฎหมาย สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมและเปิดเผย โดยศาลซึ่งเป็นอิสระและไร้อคติ สิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าตนบริสุทธิ์จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่ามีความผิดตามกฎหมาย สิทธิในที่พักพิง สิทธิในการถือสัญชาติ สิทธิที่จะสมรสและสร้างครอบครัว สิทธิที่จะเป็นเจ้าของทรัพย์สิน สิทธิในการชุมนุมและการสมาคมโดยชอบและสิทธิที่จะเข้าร่วมในการปกครองแห่งประเทศตนและการเข้าถืออย่างเท่าเทียมกันในสาธารณะในประเทศของตน นอกจากนี้ยังมีสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมคือมีสิทธิในด้านประกันสังคม สิทธิที่จะมีงานทำ สิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทนเท่ากันสำหรับงานที่เท่ากัน สิทธิที่จะได้พักผ่อนและมีเวลาว่าง สิทธิในมาตรฐานการครองชีพที่เพียงพอสำหรับสุขภาพและสวัสดิภาพ สิทธิที่จะได้รับการศึกษาและสิทธิที่จะใช้ชีวิตทางด้านวัฒนธรรมในสังคมได้อย่างเสรี^๓ ซึ่งพื้นฐานแนวความคิดเรื่องสิทธิของลี้คองนั้นปัจจุบันนี้ถ้าพิจารณาแนวความคิดเรื่องสิทธิของลี้คองในภาพรวมก็จะเห็นได้ว่าการวิวัฒนาการมาเป็นปฎิญาสาทว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

ส่วนทรรศนะเรื่องสิทธิในพุทธปรัชญาเถรวาทมีนักวิชาการจำนวนหนึ่ง กล่าวว่า พุทธปรัชญาเถรวาทไม่ได้พูดถึงเรื่องสิทธิ เรื่องสิทธิเป็นเรื่องของตะวันตก เป็นแนวคิดที่ปรากฏในปรัชญาการเมืองและสังคมตะวันตกสมัยใหม่ เราจะตรวจไม่พบคำว่าสิทธิในพุทธปรัชญาเถรวาท เพราะพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นหลักความเชื่อโบราณ ประเด็นดังกล่าว ดร.สมภาร พรหมทา ท่านได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับกรณีนี้ว่า คำไม่ใช่สิ่งสำคัญ สิ่งสำคัญคือสาระระบบความคิดหนึ่งอาจจะไม่พูดถึงคำว่าสิทธิเลยแต่เนื้อหาของระบบความคิดนั้น กล่าวถึงสิ่งที่ตรงกับความหมายของคำว่าสิทธิในปรัชญาตะวันตก ท่านจึงสรุปว่าโดยเนื้อหาแล้ว พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงหลักธรรมที่ทรงสอนกล่าวถึงสิ่งที่ตรงกับความหมายของสิทธิในทรรศนะของชาวตะวันตก ฉะนั้นจึงพูดได้เต็มปากว่าพุทธปรัชญาเถรวาทพูดถึงเรื่องสิทธิ^๔ ในพุทธปรัชญาเถรวาทโดยธรรมชาติแล้ว มนุษย์มีสิทธิหรือไม่ ผู้ศึกษาพุทธปรัชญาเถรวาทบางท่านคิดว่าตามหลักกอนัตตาที่พุทธปรัชญาเถรวาทสอนมนุษย์ไม่สามารถอ้างได้ว่าตนเป็นเจ้าของสิ่งใด แม้แต่ขันธุ์ห้าที่ตนครอบครองอยู่

^๓ บันลือ คงจันทร์, คู่มืออาสาสมัครส่งเสริมสิทธิ สิทธิประชาชนทั่วไป, (จัดพิมพ์โดย สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.), ๒๕๓๓), หน้า ๑๑๒-๑๑๕.

^๔ สมภาร พรหมทา, “สิทธิในทัศนะของพุทธศาสนา”, พุทธศาสนศึกษา, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๓๓) : ๕๔.

เมื่อเป็นเช่นนี้มนุษย์ย่อมอ้างไม่ได้ว่าตนเองมีสิทธิตามธรรมชาติ ทรรศนะดังกล่าวนี้เกิดจากการไม่แยกแยะว่าหลักธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทมีอยู่ ๒ ส่วน ๒ ส่วนนี้มีความจริงเท่ากันมีความสำคัญเท่ากัน ความจริงทั้ง ๒ อย่างนี้มีความสัมพันธ์กับระบบศีลธรรม^๕ มนุษย์มีสิทธิในร่างกายและชีวิต และมนุษย์มีสิทธิในทรัพย์สินที่ตนหามาได้ด้วยแรงกายและชีวิต เพราะในพุทธปรัชญาเถรวาทยอมรับว่ามนุษย์แต่ละคนเป็นเจ้าของร่างกายและชีวิต เขาในฐานะเจ้าของเขาย่อมมีสิทธิเต็มที่ที่จะทำอะไรก็ได้กับร่างกายและชีวิตนั้น การฆ่าผู้อื่นพุทธปรัชญาเถรวาทถือว่าผิดศีลข้อปาณาติบาต แต่การฆ่าตัวตาย พุทธปรัชญาเถรวาทไม่ถือว่าผิดศีลข้อนี้ ถ้ามองในลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิในสังคม พระพุทธเจ้าไม่ได้ห้ามเกี่ยวกับการฆ่าตัวเองแล้วผิดศีลข้อที่หนึ่ง^๖ เกี่ยวกับการฆ่าตัวตายนี้ในเวลาต่อมาพระพุทธเจ้าได้บัญญัติไว้ในอนุบัญญัติทรงห้ามภิกษุฆ่าตัวตายหรือให้ผู้อื่นฆ่าตนให้ตาย ถ้าผู้ใดละเมิดต้องอาบัติปาราชิก

เมื่อเปรียบเทียบเรื่องสิทธิในทรรศนะพุทธปรัชญาเถรวาทกับสิทธิในทรรศนะของลัทธิจะเห็นว่ามีความแตกต่างกันบ้างคือในทรรศนะของลัทธิเห็นว่าสิทธิเป็นอำนาจของบุคคลในอันที่จะเรียกร้องให้บุคคลอีกคนหนึ่งหรือหลายคนกระทำการหรือละเว้นการทำการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจงให้เกิดประโยชน์แก่ตน^๗ แต่ในทางพุทธปรัชญาเถรวาทไม่เห็นว่ามี ความสำคัญนัก โดยมีทรรศนะว่าเรื่องของสิทธินั้นเป็นเรื่องที่สมมติกันขึ้นในสังคมเท่านั้น ที่จริงแล้วสิ่งต่างๆ เป็นไปตามกระบวนการแห่งเหตุปัจจัย ไม่ขึ้นอยู่กับการเรียกร้องของใคร และพุทธปรัชญาเถรวาทก็ไม่เน้นให้เรียกร้องเอาจากผู้อื่นแต่เน้นที่การให้แก่ผู้อื่นมากกว่าหากจะกล่าวว่าคนเรามีสิทธิที่หมายถึงศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองย่อมจะเหมาะสมกว่า^๘ และหากจะมีใครใช้สิทธิใดๆ สิทธินั้นเป็นเรื่องของศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองและสังคมมากกว่าที่เป็นสิทธิที่จะเรียกเอาจากผู้อื่นอย่างในกรณีที่ถูกกีดกันในการพัฒนาตนเองเราสามารถที่จะเรียกร้อง

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖.

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖.

^๗ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ, (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๗.

^๘ บุญธรรม พุณทรัพย์, “มโนทัศน์เรื่องสิทธิไม่จำเป็นสำหรับพุทธศาสนา”, พุทธศาสนศึกษา ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๔๐) : ๔๗-๖๓.

ให้แก่ตัวเองได้อย่างที่พระราชวรมุณีได้กล่าวว่า "สิทธิในการพัฒนาตนเองถูกกั้นหรือจำกัดก็
เป็นสิทธิอันชอบธรรมที่จะคืนรณขวนขวายเพื่อสิทธินั้น"^๕

ในส่วนที่ว่าด้วยหน้าที่ ในทรรณะของลือคนั้นหน้าที่ขั้นพื้นฐานของประชาชน
และรัฐ รัฐเป็นตัวแทนของประชาชนที่ประชาชนได้พากันคัดเลือกให้เป็นผู้ทำหน้าที่แทนใน
ด้านการบริหารการปกครอง ด้านนิติบัญญัติคือการไปตราด้วยทกกฎหมายที่เป็นธรรม มีหน้าที่ที่
จะปกป้องรักษาประเทศให้มีสันติภาพ พัฒนาการทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมในรัฐ ซึ่ง
หากรัฐบาลใช้อำนาจหน้าที่ที่ไม่เป็นธรรม ประชาชนก็มีบทบาทและหน้าที่ที่จะเรียกร้องสิทธิ
หน้าที่ของตนเองคืน โดยการประท้วงขับไล่ให้รัฐพ้นจากการทำหน้าที่ในการบริหารแทน
ประชาชนได้ แต่ในกรณีดังกล่าวหากประชาชนได้กระทำผิดต่อกฎหมายที่เป็นกติกายการอยู่
ร่วมกันในสังคมอย่างสันติภาพแล้ว รัฐก็มีหน้าที่ที่จะดำเนินการให้ฝ่ายตุลาการได้ไต่สวนตาม
ขั้นตอนของตัวบทกฎหมายที่ได้ตราไว้ใน การตัดสินความผิดที่มีการละเมิดกฎหมายของการอยู่
ร่วมกัน ทั้งหมดนี้เป็นส่วนหนึ่งที่รัฐบาลทุกรัฐบาลที่มีหน้าที่ต่อประชาชนในประเทศ และ
ประชาชนในประเทศต้องทำตามนโยบายของรัฐ^๖

ส่วนหน้าที่ในทางพุทธปรัชญาเถรวาท การพัฒนาตนเองและสังคมถือเป็นหน้าที่ที่
ทุกคนต้องทำถ้าพิจารณาความหมายของคำว่า ธรรม ที่ท่านพุทธทาสภิกขุได้จำแนกไว้ ๔
ความหมายคือ ธรรมชาติ กฎธรรมชาติ หน้าที่ที่จะพึงปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎธรรมชาติ และผล
ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องตามกฎธรรมชาติ จะกล่าวอีกนัยหนึ่งการทำหน้าที่นั้นก็คือ
การปฏิบัติธรรมนั่นเอง

เมื่อกล่าวถึงการปฏิบัติหน้าที่ของบุคคลตามธรรม มนุษย์ต้องปฏิบัติหน้าที่ใน
สองสถานะ สถานะแรกปฏิบัติในฐานะปัจเจกชน ให้บรรลุเป้าหมายที่ตนเองตั้งไว้ทำให้
ตนเองมีความสุขมีอิสรภาพ ในฐานะที่สองปฏิบัติตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ต้อง
ช่วยกันนำสังคมที่ตนอยู่อาศัยไปสู่จุดหมายคือความสงบสุขในสังคมทำให้คนในสังคมมี
อิสรภาพหลักธรรมที่เป็นหน้าที่ที่จะพึงปฏิบัติต่อกันในสังคมนั้นพุทธปรัชญาเถรวาทได้
เสนอแนวความคิดไว้ในหลักธรรมหลายหัวข้อ แต่ที่เป็นหลักธรรมที่เด่นชัดที่สุดคือ
หลักธรรมเรื่องทิส ๖ เป็นการทำหน้าที่ของปัจเจกชนที่มีความเกี่ยวข้องที่จะพึงปฏิบัติต่อ

^๕พระราชวรมุณี คำนำใน เสน่ห์ จามริก, พุทธศาสนากับสิทธิมนุษยชน, หน้า ๘.

^๖บันลือ คงจันทร์, คู่มืออาสาสมัครส่งเสริมสิทธิ สิทธิประชาชนทั่วไป, หน้า ๑๒๐-๑๓๓.

กัน ซึ่งในมวลมมนุษย์ชาตินั้นพระพุทธเจ้าทรงพิจารณาเห็นว่า คน ๆ หนึ่งอาจมีความเกี่ยวข้องกับหลายสถานะแต่เมื่อพิจารณาโดยองค์รวมแล้วความเกี่ยวข้องกันของมวลมมนุษย์ไม่หนีไปจากหลักทศ ๖ ซึ่งมีรายละเอียดต่อไปนี้ คือ เกี่ยวข้องในฐานะ พ่อแม่กับลูก เกี่ยวข้องในฐานะครูอาจารย์กับศิษย์ เกี่ยวข้องในฐานะสามีกับภรรยา เกี่ยวข้องในฐานะเพื่อนกับเพื่อน เกี่ยวข้องในฐานะนาย(หมายถึงผู้ทำหน้าที่ปกครองด้วย)กับคนใช้ เกี่ยวข้องในฐานะนักบวชกับชาวบ้าน หลักทศ ๖ นั้นจึงเป็นเสมือนลูกโซ่ที่ร้อยรัดเอาสันติภาพมาสู่สังคมซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการสร้างสันติสุขในสังคมที่ปัจเจกชนจะพึงปฏิบัติต่อกันตามฐานะและหน้าที่ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน หลักปฏิบัติดังกล่าวผู้วิจัยได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ ๓

หากวิเคราะห์ถึงความแตกต่างระหว่างหน้าที่ในพุทธปรัชญาเถรวาทกับหน้าที่ในทรรศนะของลัทธิอื่นก็จะสามารถกล่าวได้ว่าพุทธปรัชญาเถรวาทเน้นความสำคัญของหน้าที่มากกว่าเน้นเรื่องสิทธิ การปล่อยวางถือว่าเป็นแก่นความคิดที่สำคัญประการหนึ่งในพุทธปรัชญาเถรวาท การกระทำของบุคคลจึงเป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนร่วมมากกว่าที่จะคิดถึงสิทธิส่วนตน ดังจะเห็นได้จากทรรศนะของท่านพุทธทาส ที่ว่าอุดมคติสูงสุดของสังคมการเมืองไม่ใช่สิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนหากแต่คือหน้าที่ พลเมืองไม่ควรถามว่าตนเองจะสามารถเรียกร้องสิทธิอะไรได้บ้างจากการเป็นพลเมืองหากแต่ควรถามว่า ตนเองจะทำหน้าที่เพื่อส่วนรวมได้ดีที่สุดอย่างไร พลเมืองทุกคนมีหน้าที่ที่เหมาะสมแก่ตนเอง หน้าที่ทั้งหมดนี้หากทุกคนปฏิบัติโดยไม่บกพร่องจะเป็นสิ่งเกื้อหนุนกันและกันเปรียบเหมือนอวัยวะต่าง ๆ ในร่างกายของเรา ที่ต่างก็ทำงานประสานกัน เมื่อทุกอวัยวะทำงานประสานกัน แต่ละชิ้นส่วนย่อมได้รับความเกื้อหนุนจนเชื่อมหน้ากัน^{๒๕}

ในส่วนที่ว่าด้วยอิสรภาพ ในทรรศนะของลัทธิ ให้ความสำคัญของการมีอิสรภาพของปัจเจกชนกับสังคมคือปัจเจกชนมีสิทธิเสรีภาพในการใช้สิทธิหน้าที่ที่ตนเองมีอยู่ตามบทบัญญัติของกฎหมายไม่ถูกบังคับให้ตกเป็นทาสหรือภาระจำยอมใดๆ ไม่ถูกทรมานหรือได้รับการปฏิบัติหรือการลงทัณฑ์ที่ทารุณโหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือหยาบหมิ่นในเกียรติและ

^{๒๕} สมภาร พรหมทา, ปรัชญาสังคมและการเมือง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๕๔.

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ 'ไม่ถูกจับกักขังหรือเนรเทศโดยพลการ 'ไม่ถูกริดรอนสิทธิ มีอิสรภาพ เนื่องจากปฏิบัติตามกฎหมายได้รับการช่วยเหลือจากรัฐในส่วนที่ควรจะได้ มีระบบการบริหาร (Administration) ด้วยความยุติธรรม (Justice) ดูแลเอาใจใส่ประชาชนที่ดี^{๒๖} เหล่านี้เป็นอิสรภาพตามธรรมชาติของลัทธิ

ส่วนอิสรภาพในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นผลที่เกิดจากการเรียนรู้ธรรมชาติ รู้กฎธรรมชาติและปฏิบัติถูกต้องตามกฎธรรมชาติและได้รับผลที่เกิดจากการปฏิบัติตามกฎธรรมชาติที่ถูกต้องนั้น เช่น รู้ว่าโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์มีสิทธิในชีวิตและร่างกายไม่ได้ถูกบังคับด้วยอำนาจใด ๆ มนุษย์สามารถที่จะพัฒนาตัวเองให้ไปถึงจุดหมายที่ตัวเองต้องการได้โดยทำตามกฎธรรมชาตินั้น เช่น ต้องการหลุดพ้นจากความยากจนไร้ที่อยู่อาศัย ไร้การรักษาโรค คือ ขาดแคลนปัจจัยสี่โดยการปฏิบัติตามกฎธรรมชาติ คือ หลักการสร้างตนในทางเศรษฐกิจโดยใช้หลักประโยชน์ในปัจจุบันคือเพิ่มพูนความขยันแข่งขันกัน ประหยัดฝึกหัดทำความดี สามัคคีร่วมชาติสร้างและรักษาธรรมชาติแวดล้อมให้เอื้อต่อการดำรงชีวิตอันเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ถูกต้องกับธรรมชาติแวดล้อมคืออิสรภาพในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติแวดล้อมอย่างปลอดภัยจากความดิ้นรนบีบคั้น เช่น มีความปลอดภัยจากความอดอยาก ขาดแคลน รวมทั้งการมีชีวิตอยู่อย่างประสานกลมกลืนที่ธรรมชาติมีสภาพเกื้อกูลต่อความอยู่ดีของมนุษย์ ต้องการอิสรภาพทางสังคมทุกคนในสังคมต้องทำหน้าที่ของตนมีการรักษา ศีล ๕ และปฏิบัติต่อกันตามหลักทศ ๖ เป็นต้นอันเป็นเหตุสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน คือทำให้มีการอยู่ร่วมกันด้วยดีในหมู่มนุษย์ด้วยกัน ปลอดภัยจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ต้องการอิสรภาพทางความคิด คือสามารถคิดสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างไม่มีสิ่งใดมาครอบงำความคิดให้หมั่นสะสมอบรมปัญญาไม่เชื่อง่ายตามหลักกาลามสูตร ต้องการอิสรภาพทางจิตใจคือจิตใจไม่ตกเป็นทาสอยู่ภายใต้อำนาจของกิเลสคือโลก โกรธหลงอย่างเด็ดขาด ต้องบำเพ็ญศีลสมาธิ ปัญญาจนกว่าจิตจะหลุดพ้นจากกิเลส มนุษย์จะมีอิสรภาพได้ต้องทำหน้าที่ให้สมบูรณ์

การที่จะมีอิสรภาพทั้งภายในและภายนอกได้ พระธรรมปิฎกกล่าวว่า อิสรภาพทั้งภายในและภายนอกต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน เมื่อภายในชีวิตมีความสุขที่เป็นไท

^{๒๖} John Locke, *Two Treatises of Government*, (New York : Hafner Publishing Company, 1969), pp.159-168.

ของตนเองมากขึ้น เขาก็มีความสุขได้โดยลำพังตนเอง โดยไม่ต้องไปครอบงำธรรมชาติ โดยไม่ต้องไปครอบงำเพื่อนมนุษย์ คือการที่เขามีความสุขได้โดยไม่ต้องไปขึ้นต่อธรรมชาติแวดล้อมและไม่ต้องไปขึ้นต่อเพื่อนมนุษย์นั่นก็คือการที่เขาเป็นอิสระมากมากขึ้น เพราะฉะนั้นความเป็นอิสระของมนุษย์จึงอยู่ที่การอยู่ดีมีความสุขได้โดยลำพังตนเองมากขึ้น อันเป็นความสุขอย่างอิสระ ไม่ใช่ความสุขแบบพึ่งพา^{๑๑}

เพราะฉะนั้นอิสรภาพภายในตัวของมนุษย์จึงเป็นฐานและเป็นหลักประกัน ให้อิสรภาพภายนอกทั้งด้านกายภาพและด้านสังคมมีความมั่นคงแท้จริง ในทางตรงข้ามถ้ามนุษย์ไม่มี อิสรภาพภายในความสุขของเขาจะต้องขึ้นต่อการไปจัดการครอบงำสภาพภายนอกและครอบงำเพื่อนมนุษย์ด้วยกันมากขึ้น เมื่อเป็นเช่นนั้นอิสรภาพทางกาย และอิสรภาพทางสังคมก็ไม่มีทางเป็นไปได้สำเร็จ^{๑๒}

กล่าวโดยสรุปในทางพุทธปรัชญาเถรวาทผู้วิจัยเห็นว่ามนุษย์จะมีสิทธิเสรีภาพได้ก็ต่อเมื่อมนุษย์รู้จักใช้สิทธิของตนเองในการพัฒนาในการเรียนรู้ธรรมชาติแล้วปฏิบัติตามกฎธรรมชาติให้ถูกต้อง กฎธรรมชาติในที่นี้จะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าหน้าที่ก็ได้ คือปฏิบัติตามหน้าที่เพื่อจะไปให้ถึงจุดหมายนั้นๆ จุดหมายที่จะเข้าถึงสิทธิเสรีภาพในพุทธปรัชญาเถรวาทมีอยู่หลายทางเริ่มตั้งแต่สิทธิเสรีภาพพื้นฐานคือการมีปัจจัย๔ ไปจนถึงสิทธิเสรีภาพทางจิตและปัญญา กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ มีสิทธิเสรีภาพทั้งภายในและภายนอก ความหมายของสิทธิเสรีภาพในพุทธปรัชญาเถรวาทจึงหมายถึงการมีสิทธิเสรีภาพทั้งภายในและภายนอก

ความแตกต่างระหว่างสิทธิเสรีภาพในทรรณะของพุทธปรัชญาเถรวาทกับทรรณะของลัทธิอื่นมีความหมายใกล้เคียงกันที่ไม่เป็นทาสของสิ่งใด แต่ในพุทธปรัชญาเถรวาทมีความหมายในเชิงลึกกว่าหมายถึงสิทธิเสรีภาพภายในไม่มีกิเลส ซึ่งหมายถึงบรรลุนิพพานด้วย ส่วนในทรรณะของลัทธิอื่นเน้นในความหมายที่หลุดพ้นจากการถูกกดขี่ บังคับ และการใช้อำนาจที่ไม่ชอบธรรมเบียดเบียนและรุกรอนสิทธิของตน^{๑๓} ซึ่งเป็นกฎกติกาพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคมมากกว่า

^{๑๑} พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต), พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่๒๑พิมพ์ครั้งที่ ๗,(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก,๒๕๓๘), หน้า ๑๖.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน,หน้า ๑๖.

^{๑๓} John Locke, *Two Treatises of Government*, pp.159-184.

ในส่วนที่ว่าด้วยความเสมอภาค ในส่วนที่ว่าด้วยความเสมอภาคในธรรมชาติของ ลีโอนาร์ดทุกคนมีความเสมอภาคตามกฎหมายและการเมือง หมายถึงว่าคนทุกคนควรได้รับการ ปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายโดยเท่าเทียมกันไม่มีการเลือก ปฏิบัติ มีสิทธิเสรีภาพทางการเมืองและโอกาสต่าง ๆ ที่จะใช้ชีวิตในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน โดย ไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ กำเนิด เพศ หรือฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ความเสมอภาคนี้หมายถึง การได้รับโอกาสในการแสวงหา การศึกษาและการทำงานที่เท่าเทียมกัน^{๒๘}

ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาท ความเสมอภาคเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่ง ที่จะทำให้ มนุษย์มีเสรีภาพ ความเสมอภาคทำให้มนุษย์มีความเท่าเทียมกัน แต่เมื่อมีการแบ่งงานกันทำ (division of labor) จึงเกิดมีการแบ่งเป็นชนชั้นวรรณะ เมื่อมองในแง่ความเป็นจริงตามธรรมชาติ ทุกคนมีความเสมอภาคในแง่ที่ว่าต่างก็เป็นเพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย เมื่อแต่ละคนทำอะไรลงไป ก็ได้รับผลตามเหมาะสมกับการกระทำโดยถ้วนหน้า ไม่เลือกว่าเป็นใครมาจากไหน ถ้าการที่ คนเราเกิดมาแตกต่างกันถือว่าเป็นความไม่เสมอภาค ความไม่เสมอภาคนี้ก็เกิดมาจากผลของ กรรมของแต่ละบุคคล ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการที่ทุกคนอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติเดียวกัน โดยเท่า เทียมกันนอกจากนี้ความเสมอภาคประการสำคัญที่ทุกคนมีก็คือความเสมอภาคในการที่จะ พัฒนาตนไปสู่ความหลุดพ้น นอกจากนี้พุทธปรัชญาเถรวาทก็คำนึงถึงความเสมอภาคในทาง กฎหมายหรือทางวินัยด้วย เช่น ในการรับคนเข้ามาบวชในพุทธปรัชญาเถรวาท ไม่มีการจำกัด ว่าเป็นชนชั้นวรรณะใด คนทุกชนชั้นวรรณะ เมื่อบวชเข้ามาเป็นพระภิกษุแล้วก็มีชีวิตเท่าเทียม กัน การเคารพนับถือกันก็เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย ในแง่ธรรมความเคารพคือการให้ ความตระหนักและความสำคัญต่อกันให้เกียรติกันในวินัยมีกฎเกณฑ์ให้แสดงความเคารพกัน ตามลำดับพรพชา

ความแตกต่างระหว่างความเสมอภาคในพุทธปรัชญาเถรวาทกับความเสมอภาคใน ประชาธิปไตย มรดก สิงห์แพทย์ได้วิจัยไว้ว่า ความเสมอภาคในพุทธปรัชญาเถรวาทมี ความหมายลึกซึ้งกว่าความเสมอภาคในประชาธิปไตย(Democracy)ที่คำนึงถึงเพียงในแง่ กฎหมาย ไม่ได้ก้าวไปไกลถึงในทางความเป็นจริงใดๆ หรือไม่ได้เป็นความเสมอภาคในทุก

^{๒๘} M. Seliger, *The Liberal politics of John Locke*, (London: Unwin Ltd., 1969), pp.165-169.

ลักษณะ^{๑๗} แต่ในพุทธปรัชญาเถรวาทให้ความเสอภาพในทุกลักษณะไม่ว่าจะเป็น
กฎระเบียบวินัยหรือกฎแห่งกรรม

สิทธิแห่งอุดมคติหรือความดีสูงสุดในพุทธปรัชญาเถรวาท ในพุทธปรัชญาเถรวาทได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับความดีสูงสุดและความดีเชิงอุปกรณ์สำหรับที่จะบรรลุถึงความดีสูงสุดนั้น และสิ่งที่เป็นอุปกรณ์อันจะให้บรรลุซึ่งความดีสูงสุดนั้นก็ถือว่าเป็นเพียงความดีที่เป็นเหตุ (วิธีการ) เท่านั้น อันได้แก่การกระทำที่ถูกต้องและองค์ประกอบอื่นๆ ที่ช่วยให้เกิดความดีสูงสุดขึ้น และสิ่งที่เรียกว่าการทำดีในพุทธปรัชญาเถรวาทมักใช้คำว่า กุศล หรือ ปุญญา คำว่า กุศล หมายถึง ความฉลาด ซึ่งมีนัยบ่งถึงข้อเท็จจริงว่า การประกอบกุศลธรรมนั้นจำเป็นต้องมีทั้งความเข้าใจทางทฤษฎีและการลงมือปฏิบัติ ผู้ที่บรรลุถึงความดีสูงสุดเรียกว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยความฉลาด หรือเป็นผู้ฉลาดอย่างยิ่ง ส่วนคำว่า อกุศล มีความหมายตรงกันข้ามคือไม่ฉลาด ส่วนคำว่า ปุญญา ที่ใช้เกี่ยวกับการกระทำดีนั้นมีความหมายว่าเป็นสิ่งที่ดี ซึ่งตรงกันข้ามกับคำว่า ปาป หมายความว่า เป็นสิ่งที่เลวหรือบาป แต่คำว่า ปุญญาไม่ได้ใช้หมายถึงความดีสูงสุด เพราะว่าทางพุทธปรัชญาเถรวาทกล่าวว่าผู้ที่ได้บรรลุถึงความดีสูงสุดนั้นละได้ทั้งบุญทั้งบาป จากการพิจารณาถึงลักษณะของการกระทำที่ถูกต้องดังกล่าวแล้วจะเห็นได้ว่า การกระทำที่เป็นบุญก็มีความจำเป็นต่อการบรรลุความดีสูงสุด และคนบาปหรือคนทุศีลก็ไม่อาจจะบรรลุความดีสูงสุดได้ ทางดำเนินไปสู่ความดีสูงสุดในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นเป็นทางที่ค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับ บุคคลอาจจะเริ่มต้นด้วยความอยาก เพื่อประโยชน์ตนอันเป็นแรงกระตุ้นให้มีการพัฒนาตนเอง ซึ่งเป็นต้นตออย่างหนึ่ง แต่เมื่อบุคคลพัฒนาตนเองให้สูงขึ้นเรื่อยๆ ความอยากเหล่านี้จะถูกละได้อย่างเด็ดขาด จนไม่มีเหลือ และจะเหลืออยู่เฉพาะความดีเท่านั้น โดยไม่มี ความอยากใดๆ ที่จะมาเป็นเครื่องกระตุ้นให้ทำดีอีกต่อไป สิทธิแห่งอุดมคติหรือทางจริยศาสตร์นั้น นักคิดทางจริยศาสตร์มีความเข้าใจแตกต่างกันเป็นหลายอย่าง บางคนว่าคือความพึงพอใจ บางคนว่าคือความสุข และบางคนก็ว่าหน้าที่หรือจริยพันธะเป็นสิ่งสำคัญหรือเป็นหัวใจของจริยศาสตร์ และก็มีบางคนถือว่าสิ่งที่เป่าหมายสูงสุดนั้นคือ ความสมบูรณ์ จุดหมายที่ประเสริฐ

^{๑๗}มรกด สิงห์แพทย์, “พุทธศาสนากับประชาธิปไตย : งานวิจัยว่าด้วยสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคในทัศนะของพุทธศาสนาเปรียบเทียบกับทัศนะประชาธิปไตย”, **พุทธศาสนศึกษา**, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๓๘) : ๖๔.

สุขของชีวิตตามทฤษฎีของศาสนาพุทธมองได้ ๒ ด้าน คือ ด้านลบ และด้านบวก ด้านลบคือ การหลุดพ้นจากความทุกข์ ด้านบวกคือการได้สัมผัสความสุข^{๒๕}

พุทธปรัชญาเถรวาทมีทฤษฎีที่ว่า ความดีสูงสุดหรืออุดมคติทางจริยศาสตร์นั้นคือ เอกภาพแห่งความสุข ความสมบูรณ์ ความรู้แจ้ง และเสรีภาพ สิ่งเหล่านี้เองที่รวมกันเป็นหนึ่ง และถือว่าความดีสูงสุดก็คือ สิ่งที่รวมไว้ซึ่งความสุขสุดยอด ความสมบูรณ์ทางศีลธรรม ความรู้แจ้งสิ้นสุด และความเป็นอิสระอย่างสมบูรณ์นั่นเอง อันนี้เองที่เป็นเป้าหมายของชีวิตที่จะพึงบรรลุถึงได้ในชีวิตของมนุษย์หรือในมนุษย์โลกนี้ เป้าหมายที่ทุกคนควรบรรลุถึงเพื่อประโยชน์ทั้งของตนเองและผู้อื่น นอกจากนี้ยังมีความดีสูงสุดทางสังคมที่ควรจะทำให้เกิดมีขึ้น นั่นคือสิ่งที่เรียกว่า ประโยชน์สุขของมหาชนหรือของมนุษยชาติ และประโยชน์สุขดังกล่าวนี้หมายถึง ทางวัตถุและทางจิตใจ สังคมที่ดีเยี่ยมที่ประโยชน์สุขของมหาชนเป็นไปในรูปแบบที่สมบูรณ์ นั้นจะต้องเป็นสังคมนิยมที่มีพื้นฐานเพื่อความเสมอภาคของปวงชนด้วย และมีประชาธิปไตย อันจะเป็นเครื่องช่วยทำให้ทุกคนมีโอกาสที่จะเป็นอยู่อย่างดีที่สุดตามเสรีภาพของความเป็นมนุษย์ด้วย สังคมในลักษณะดังกล่าวนี้เป็นสังคมที่ถูกต้อง เพราะตั้งอยู่บนหลักคือคุณธรรม และคุณธรรมเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างอุดมคติของสังคมกับอุดมคติของปัจเจกชนถ้ามองจากทฤษฎีของปัจเจกชนแล้วจะเห็นว่า ทางนำไปสู่ความมั่งคั่ง ทางวัตถุกับทางดำเนินไปสู่ นิพพาน หรือความสุขสุดยอดทางใจนั้นเป็นคนละอย่างกัน^{๒๖} แต่ความจริงแล้วผู้ที่บรรลุถึงซึ่ง อุดมคติหรือความดีสูงสุดทางสังคมนั้นคือ ประชาชนเป็นผู้อบรมตนเองโดยการประพฤติตนตามคุณธรรม ๑๐ ประการเรียกว่า กุศลกรรมบถ ๑๐^{๒๗} (Wholesome course of action) และอยู่ใน สังคมที่มีรากฐานทางเศรษฐกิจ การเมือง และศีลธรรมมั่นคง สิทธิที่ทุกคนจะพึงมีด้วยการปฏิบัติก็นำไปพบกับความสุขและการประกอบหน้าที่ของบุคคลมีความหมายสัมพันธ์กับอุดมคติทางจริยศาสตร์แนวพุทธปรัชญาเถรวาท เกี่ยวกับความสุขนั้นพุทธปรัชญาเถรวาทยอมรับว่า

^{๒๕} วิทย์ วิศทเวทย์ ศ.ดร., “พุทธจริยศาสตร์เถรวาท : บทวิเคราะห์ว่าด้วยจุดหมายของชีวิตและเกณฑ์วินิจฉัยความดีความชั่วในพุทธปรัชญาเถรวาท” พุทธศาสนศึกษา, ฉบับที่ ๑ ปีที่ ๒ (มกราคม-เมษายน ๒๕๓๘) : ๔๓.

^{๒๖} บ.ร. (ไทย) ๒๕/๒๔/๑๕.

^{๒๗} อ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๐๘/๓๓๒.

หลักการของสุขนิยม (hedonism) ก็มีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ เพราะว่าแรงกระตุ้นที่สำคัญที่ทำให้มนุษย์พยายามกระทำการต่างๆ ล้วนมาจากคำว่าความอยากมีความสุขและเกลียดความทุกข์

ในทรรศนะของผู้วิจัยมีความเห็นในเรื่องการมีสิทธิเสรีภาพนั้น ต้องเป็นการกระทำที่มีอิสระที่จะทำและการกระทำนั้นต้องเป็นไปเพื่อการยกระดับจิตวิญญาณให้สูงขึ้นหรือเป็นการกระทำที่เป็นการพัฒนาตนเองใน ๔ ด้าน คือพัฒนาไปสู่การมีร่างกายที่สมบูรณ์อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี มีปัจจัยสี่พอประมาณ(ภาวิตกาโย) พัฒนาให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในสังคม (ภาวิตสีโล) พัฒนาจิตคือยกระดับจิตให้สูงขึ้นเป็นวิญญชนไม่มีอาการป่วยทางจิต(ภาวิตจิตโต) พัฒนาปัญญาให้รอบรู้ รู้เท่าทันปัญหาอันเป็นเหตุให้ทุกข์เกิด ตลอดทั้งรู้ในการละการปล่อยวางทำให้ทุกข์ที่เกิดขึ้นดับลงได้ด้วยโลกุตตรปัญญา กล่าวคือการมีสิทธิเสรีภาพเหนือกิเลสเครื่องร้อยรัดจิตทั้งปวง มีปัญญารู้แจ้งแทงตลอดไม่ตกเป็นทาสหรืออยู่ภายใต้การบงการจากอำนาจของกิเลสทั้งมวลทุกขณะจิต(ภาวิตปณโณ)

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องสิทธิของจอห์น ล็อกกับพุทธปรัชญาเถรวาท ทำให้ทราบถึงแนวคิดที่มีทั้งความเหมือนและความต่างของแนวคิดทั้งสองสาย สิทธิ (Right) เป็นที่คำที่แนวความคิดทั้งสองทรรศนะให้ความหมายที่แตกต่างกันไป ในส่วนของล็อกก็มองเรื่องสิทธิ(Right)เน้นไปในแนวทางสังคมการเมืองและถูกนำมาใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน สิทธิเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการคุ้มครองแม้ว่าบุคคลที่เป็นเจ้าของสิทธิซึ่งได้รับการคุ้มครองจะรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม สิทธิจึงมีสภาพตามธรรมชาติกับตามกฎหมาย ที่ปรากฏในการแสดงออกเกี่ยวกับการเรียกร้องสิทธิต่างๆ โดยอ้างอำนาจอันชอบธรรมหรือการถูกละเมิดจากองค์กรของรัฐ สิทธิ เสรีภาพ ภราดรภาพ การแสดงหาความสุขและการต่อต้านการกดขี่มีอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ทั่วโลกเพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมต้องอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะหรือกลุ่มชนจำเป็นต้องมีหลักที่ต้องปฏิบัติร่วมกันที่เป็นหลักสากล เช่น ระเบียบ แบบแผน วัฒนธรรม ประเพณี กฎหมายและศีลธรรม โดยมีสิทธิเป็นจุดเชื่อมโยงของหลักปฏิบัติสากลทั้งเป็นรูปธรรมและนามธรรม แนวคิดเรื่องสิทธิของจอห์นล็อกจึงมีส่วนที่เหมือนกันและต่างกับพุทธปรัชญาเถรวาทที่มองสิทธิมีอยู่ในสองระดับด้วยกันคือ ๑. ระดับในปุถุชนหรือโลกียะ ๒.ระดับในอริยชนหรือโลกุตระ อันดับแรกคือระดับที่เป็นปุถุชนหรือโลกียะ เหมือนกับแนวคิดของจอห์น ล็อกซึ่งก็มีมุมมองในระดับปุถุชนหรือโลกียวิสัย ดังมีต่อไปนี้

สิทธิตามธรรมชาติมนุษย์ทุกคนเกิดมาความบริสุทธิ์ไม่รู้อะไรจะเข้าใจได้ ต้องอาศัยการเรียนรู้จากการสังเกตและประสบการณ์มีคุณสมบัติคือความเป็นผู้มีเหตุผลที่เต็มเปี่ยมไปด้วยเมตตาธรรม ฝั่สันติ การกระทำที่อยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ ด้วยการเข้าใจกฎธรรมชาติได้ด้วยเหตุผลและประสบการณ์ การที่มนุษย์ไม่ทำร้ายกันและกันเนื่องจากเมื่อกระทำแล้วย่อมจะได้รับการตอบได้ในทำนองเดียว ในพุทธปรัชญาเถรวาทมองว่า มนุษย์มี

สิทธิในร่างกายและชีวิตเริ่มแรกมาปฏิสนธิก็มีธาตุสี่ชั้นหุ้มมาประกอปกั้นเข้าเกิดมาก็มาด้วยความบริสุทธิ์จิตสะอาดบริสุทธิ์หรือปภัสสร แต่พออยู่มาไม่นานก็ได้รับสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นการเรียนรู้หรือประสบการณ์ทั้งเป็นประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์ ถ้าดีก็จะส่งผลไปถึงจิตใจผ่องใส ถ้าไม่ดีก็จะทำให้จิตเศร้าหมองไปด้วย การอยู่ร่วมกันนั้นในพุทธปรัชญาเถรวาทก็ให้มีความเมตตาต่อกันไม่มีการเบียดเบียน ไม่มีการฆ่ากันดังคำที่ว่า เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร ถ้ามีการจองก็ต้องได้รับการจองเวรตอบ และในพุทธปรัชญาเถรวาทมีแนวคิดที่ว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมาสภาพความเป็นมนุษย์เท่ากันหมด

สิทธิในภาวะธรรมชาติ มีสองลักษณะคือ ประการแรกภาวะแห่งเสรีภาพสามารถทำให้มนุษย์สามารถกระทำในสิ่งที่ตนปรารถนาภายใต้ขอบเขตจำกัดแห่งกฎธรรมชาติ ในพุทธปรัชญาเถรวาทมีทรรศนะว่า มนุษย์ทุกคนจะมีเสรีภาพก็ต่อเมื่อทุกคนหมดกิเลส นั่นคือการเข้าไปสู่ความเป็นอริยชน ประการที่สอง ภาวะแห่งการเท่าเทียมกันของทุกชีวิต

สิทธิในทรัพย์สิน มีเหตุผลสองอย่างคือ เหตุผลที่หนึ่ง ที่มีความหมายของทรัพย์สินที่เป็นสิ่งของ ร่างกายและแรงงาน ในพุทธปรัชญาเถรวาทจะมีทรัพย์สินอยู่สองลักษณะคือ ทรัพย์สินที่มีวิญญูณ(วิญญูณกทรัพย์) และทรัพย์สินที่ไม่มีวิญญูณ(อวิญญูณกทรัพย์) เหตุผลที่สอง การเกิดกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน พระเจ้าประทานสรรพสิ่งให้แก่ทุกคนนั้นหมายถึงทุกคนมีกรรมสิทธิ์ร่วมกันในสิ่งทั้งหมดที่อยู่ในโลกทั้งหมด ทุกคนสามารถใช้ทรัพย์สินหรือครอบครองทรัพย์สินด้วยแรงงานที่พอดีเหมาะสมแก่ตนเองไม่ฟุ่มเฟือยและการสะสมทรัพย์สินต้องไม่ก่อให้เกิดความเสียหาย ถ้าก่อความเดือดร้อนก็ถือว่า ไม่ถูกต้อง ในทางพุทธปรัชญาเถรวาทได้กล่าวถึงการแสวงหาทรัพย์สินในหลักทฤษฎีธรรมมีกัตถประโยชน์และ โภคอาทิยะหลักในการแบ่งทรัพย์สินการใช้สอยทรัพย์สิน

สิทธิทางการเมือง พลเมืองทุกคนต้องได้รับการคุ้มครองจากรัฐบาลโดยไม่ถูกละเมิดสิทธิ เพราะประชาชนเป็นผู้มอบอำนาจหน้าที่ให้รัฐบาลไปทำหน้าที่ พลเมืองสามารถเรียกร้องในกรณีไม่เห็นด้วยกับมติของรัฐบาล พลเมืองมีหน้าที่ต้องทำหน้าที่ของตนให้ดีโดยเห็นประโยชน์ส่วนรวม ไม่ทำหน้าที่ด้วยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวเป็นใหญ่อันจะส่งผลไปถึงความหายนะต่อรัฐและประเทศ ในพุทธปรัชญาเถรวาทสิทธิทางการเมืองจะเน้นตัว

ผู้ปกครองที่ต้องมีหลักการปฏิบัติต่อผู้อยู่ใต้ปกครอง เมื่อผู้ปกครองปฏิบัติตามหลักธรรมการ กดขี่ข่มเหงประชาชน ประชาชนก็ดูแลประชาชนตามหลักธรรม เช่น หลักอภิธานิยธรรม หลักจักรวรรดิธรรม ราชสังคหวัตถุ เป็นต้น

ส่วนในพุทธปรัชญาเถรวาท ได้กล่าวถึงสิทธิไว้ถึงสี่ระดับด้วยกันคือ

สิทธิในชีวิต การดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขต้องไม่มีการฆ่าหรือ เบียดเบียนของสัตว์ทั้งหลาย และการสร้างความมั่นคงให้กับการดำรงอยู่ในสังคมคือ การ ประกอบอาชีพสุจริต ด้วยความขยันหมั่นเพียร การรักษาทรัพย์สิน การคบค้าสมาคมกับคนมี ศีลธรรม และตั้งมั่นอยู่ในความดี ปกป้องรักษาสวัสดิภาพ มีความเป็นอยู่ตามอัตภาพ สรุป คือ สิทธิในชีวิตของมนุษย์ คือ การมีอิสระในการดำรงชีวิต

สิทธิในการยอมรับนับถือ การที่อยู่ในสังคมจำเป็นต้องมีหลักจริยธรรมเพื่อ ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมนุษย์ด้วยกัน หรือหลักปฏิบัติสากล เช่นหลักเมตตา ธรรม หลักสังคหวัตถุ เป็นต้น เพื่อมุ่งให้รู้จักการปฏิบัติต่อกันด้วยการยอมรับนับถือ เสมอภาค และเป็นธรรม

สิทธิในการดำเนินชีวิตและพัฒนาสังคม การดำรงอยู่ในสังคมต้องรู้จักพึ่งตนเอง และพยายามสร้างสรรค์ชีวิตตามหลักธรรม มีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น รู้สถานะที่ รู้จักบุคคล รู้จักกาล รู้หน้าที่ รู้จักประมาณ เพื่อมุ่งให้การดำเนินชีวิตและการเข้ามามีส่วนรวมในการ ปกครองในสังคม หรือ หลักทศพิธราชธรรม เป็นต้น

สิทธิในการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์พื้นฐานทางธรรม เป็นสิทธิการปฏิบัติตาม หลักธรรม โดยไม่ทำร้ายหรือละเมิดสิทธิของผู้อื่น เช่น การปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา เป็น ต้น

จากการศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องสิทธิของจอห์น ล็อกกับพุทธปรัชญาเถรวาท มีหลักการที่เหมือนกันและต่างกัน กล่าวได้ว่า พุทธปรัชญาเถรวาทจะเน้นเรื่องจิตมากกว่า วัตถุและก็นำไปในการพัฒนาชีวิตไปสู่ความเป็นอิสระหรือเจตจำนงค์แห่งพระอรหันต์ ส่วนของล็อกเน้นเรื่องสิทธิไปในทางที่เป็นวัตถุ หรือการดำรงอยู่ในสังคมการเมืองจะต้องใช้ สิทธิที่ต้องอยู่ใต้กฎธรรมชาติ แต่ก็มีสิทธิที่เท่าเทียมกันในการแสวงหา ในเรื่องทรัพย์สิน

การกำหนดระบอบการปกครองในสังคมของตน ประชาชนสามารถคัดค้านในอำนาจที่ถูกละเมิดสิทธิโดยการเรียกร้องสิทธิเพื่อปกป้องสิทธิของพลเมืองได้

แนวคิดสองระบบถูกนำเสนอจากคนละมุมมอง : โดยที่ของจอห์น ล็อกเป็นมุมมองทางการเมือง มุมมองทางโลก ที่ถือว่าถ้าสามารถแก้ปัญหาทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมได้ ก็สามารที่จะแก้ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนได้เช่นกัน ในขณะที่ของพุทธปรัชญาเป็นมุมมองทางธรรม มุมมองของศาสดาที่สามารถจัดกิเลสตัณหาได้หมดสิ้นแล้ว โดยถือว่าสาเหตุแห่งการละเมิดสิทธิที่แท้จริงเกิดจากเงื่อนไขภายในตัวมนุษย์เอง ถ้ารู้จักอบรมบ่มจิตใจโดยการแก้ที่ตนเองหรือรักษาดตนเองให้ดีก่อน ก็จะช่วยแก้ปัญหาละเมิดสิทธิของผู้อื่นในขณะเดียวกันด้วย

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่ามีอีกหลายๆ ประเด็นที่ควรจะมีผู้นำไปศึกษา หรือค้นคว้าวิจัยต่อไปเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป ดังนี้

แนวคิดเรื่องสิทธิของจอห์น ล็อก เน้นเรื่องสิทธิในความเป็นธรรมชาติและการดำรงอยู่ในสังคมที่มีการแสวงหารักษาทรัพย์สินด้วยกำลังแรงงานของตนเอง ทุกคนมีความเท่าเทียมกันในสิ่งต่าง ๆ ที่พระเจ้าประทานมาให้ มีความเท่าเทียมกันโดยได้รับการคุ้มครองจากทางการเมือง และมีสิทธิเรียกร้องถ้าถูกละเมิดสิทธิโดยคัดค้านมติที่ละเมิดสิทธิได้ ส่วนในพุทธปรัชญาเถรวาท ก็เน้นในระดับสิทธิสองอย่างคือ ระดับสิทธิปุถุชนหรือโลกิยะ ระดับสิทธิอริยชนหรือ โลกุตตระ ซึ่งเน้นการดำเนินชีวิตอย่างมีหลักธรรมที่จะพัฒนาตนเองตั้งแต่ในระดับเบื้องต้น จนถึงระดับสูงขึ้นไปเช่น สิทธิในการประพฤดิธรรมเพื่อบรรลุความสุข สมบูรณ์กล่าวคือการบรรลุมรรคผลนิพพาน และสิทธิในการดำเนินชีวิต การแสวงหา การรักษาทรัพย์สิน การคบค้าสมาคมกับผู้อื่น การตั้งตนเองอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม

พุทธปรัชญาเถรวาทยังได้แสดงบทบาทของการอยู่ร่วมกันในสังคมการเมืองต้องมีหลักปฏิบัติต่อกัน เช่น หลักเมตตาธรรม หลักสังคหวัตถุ หรือหลักสังคมสงเคราะห์ หลักธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญสำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมืองคืออปริหานิยธรรม เป็นต้น ประเด็นนี้อาจทำให้ผู้ศึกษาได้ข้อเปรียบเทียบว่าการที่ทรรศนะทั้งสองสนับสนุนสิทธิตามธรรมชาติของมวลมนุษยชาติ ว่ามนุษย์มีสิทธิติดตัวมาตั้งแต่เกิด แต่ก็พูดถึงระดับของการมีสิทธิที่แตกต่างกัน หากมนุษย์เองจะใช้สิทธิที่มีอยู่เพื่อ

ยกระดับจากสิทธิพื้นฐานคือ การมีสิทธิในการบริโภคใช้สอยปัจจัยสี่คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่มและ ยารักษาโรคซึ่งเป็นระดับโลกียชนทั่วไปแสวงหา โดยยกระดับสิทธิโลกียชนเป็นสิทธิในการประพฤติกกรรมเพื่อบรรลุความสุขสมบูรณ์(สิทธิในระดับอริยชน) จะมีผลต่อพฤติกรรมทั้งภายในและภายนอกของปัจเจกชนในการแสดงออกต่อสังคมเป็นเช่นไร

ในการศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องสิทธิของจอห์น ล็อกกับพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นเพียงมุมมองหนึ่งเท่านั้น เพราะยังมีประเด็นอื่น ที่น่าสนใจ ดั่งนั้น ผู้สนใจใคร่ศึกษาในปรัชญาเรื่องสิทธิของจอห์น ล็อก ควรจะศึกษาประเด็นในเรื่องสิทธิทางการเมืองของ ล็อก กับสิทธิของท่านปัญญานันทะภิกขุ เปรียบเทียบแนวคิดสัญญาประชาคมของจอห์น ล็อก กับสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท เปรียบเทียบแนวคิดทางการเมืองของจอห์น ล็อก กับขงจื้อ วิเคราะห์เรื่องสิทธิของจอห์น ล็อกกับสิทธิมนุษยชน ล้วนเป็นประเด็นที่น่าสนใจอย่างยิ่ง.

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กิตติ บุญเจือ. **ปรัชญาเบื้องต้นและตรรกวิทยาเบื้องต้น**. ธนบุรี : ผดุงวิทยาการพิมพ์,
๒๕๑๒.

----- . **ปรัชญาสำหรับผู้เริ่มเรียน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนา
พานิช, ๒๕๔๑.

----- . **สารานุกรมปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒.

----- . **แก่นปรัชญาปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒.

คณิน บุญสุวรรณ. **เอกสารการสอนชุดวิชาปัญหาการเมืองไทยปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๘.

จินดา จันทร์แก้ว. **ปรัชญาสังคมแนวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๔๓.

จ้านงค์ ทองประเสริฐ. **ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่**. พระนคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๒๑.

เฉลิมเกียรติ ผิวนวนล. **ปรัชญาสิทธิมนุษยชนและพันธกรณีในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร :
กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม, ๒๕๓๐.

ชะวัชชัย ภาคินธุ. **สิทธิมนุษยชนกับหลักการแห่งพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้น
ส่วนจำกัดเอมีเทรคดิ่ง, ๒๕๔๖.

ชัยวัฒน์ อัดพัฒนา, รศ.. **จริยศาสตร์ตะวันตกร่วมสมัย**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย
รามคำแหง, ๒๕๓๔.

- ชุมพร สังขปริษา. **ปรัชญาและทฤษฎีการเมืองว่าด้วยธรรมชาติมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑.
- เดชชาติ วงศ์โกมลเชษฐ์. **ทฤษฎีการเมืองและสังคม**. กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์
, ๒๕๓๘.
- เดือน คำดี, ดร.. **พุทธปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๔.
- บุญธรรม พุนทรัพย์. **ศีลธรรมกับสิทธิมนุษยชนในพุทธปรัชญาเถรวาท**. กรุงเทพมหานคร :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓.
- บุญมี แทนแก้ว. **จริยศาสตร์(ETHICS)**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘.
- ปรีชา ช่างขวัญยืน. **ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร
: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- **ปรัชญาแห่งอุดมการณ์ทางการเมือง**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- พระครูถวิลญาณสิทธีวัฒน์. **เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร:
สหธรรมิก, ๒๕๔๕.
- พระเมธีธรรมภรณ์. **ปรัชญากรีกบ่อเกิดและภูมิปัญญาตะวันตก**. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๓๗.
- **พุทธศาสนากับปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป,
๒๕๓๓.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **การศึกษาที่สากลบนรากฐานแห่งภูมิปัญญาไทย**.
กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง, ๒๕๓๒.
- **การศึกษาพัฒนาการหรือบูรณาการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :
มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๐.
- **การศึกษาเพื่อสันติภาพ**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๐.
- **กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนสู่ประชาธิปไตย**, พิมพ์ครั้งที่ ๔,
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- **ทรัพย์ อำนาจ ชีวิตทวนกระแส**. พิมพ์เนื่องในงานมงคลวารเพ็องฟ้า ๕๘
กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๓๘.

- . **พจนานุกรมศัพท์พุทธศาสตร์ : ฉบับประมวลธรรม.** กรุงเทพมหานคร :
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- . **พจนานุกรมศัพท์พุทธศาสน์ : ฉบับประมวลศัพท์.** กรุงเทพมหานคร :
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- . **พุทธธรรม.** กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- . **พุทธธรรม : ฉบับขยายความ.** กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- . **พุทธศาสนากับการพัฒนาคนและสังคม.** กรุงเทพมหานคร : กรมการปกครอง,
๒๕๔๐.
- . **มองสันติภาพโลก ผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์.** กรุงเทพมหานคร :
บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๒.
- . **ลักษณะแห่งพระพุทธานุภาพ.** พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร :
คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๕.
- พระวรศักดิ์ วรธรรมโม. **ธรรมพื้นฐานสำหรับชีวิต.** กรุงเทพมหานคร : เลิศไทย, ๒๕๔๒.
- พระราชวรมุณี (ปยุตต์ ปยุตโต). **พุทธศาสนากับชะตากรรมของสังคม.** กรุงเทพมหานคร :
กรมการศาสนา, ๒๕๒๗.
- . **ลักษณะสังคมพุทธ.** กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗.
- . **ปรัชญาการศึกษาไทย.** กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๒๗.
- พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ. **พระวินัย : กฎเกณฑ์และคุณค่าทางสังคม,**
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- พระมหาอุทัย ญาณโร. **พุทธวิธีแห่งสังคม : ปรัชญาสังคมและการเมืองของพุทธศาสนา.**
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสาร, ๒๕๓๘.
- ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม : ฉบับราชบัณฑิตยสถาน .** กรุงเทพมหานคร :
ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๔๖.
- . **พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย: ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.**
กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์, ๒๕๓๒.
- วศิน อินทสระ. **พุทธปรัชญา.** กรุงเทพมหานคร : ชวนการพิมพ์รามคำแหง, ๒๕๓๗.
- วิทย์ วิศทเวทย์. **ปรัชญาทั่วไป.** พระนคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๐.

- ศักดิ์ชัย นิรัญทวี (เรียบเรียง). **ปรัชญาเอ็กซิสเตนเชียลลิสม์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : บริษัท โอ เอ็น จี จำกัด, ๒๕๔๓.
- สนิท ศรีสำแดง. **พุทธปรัชญาเถรวาท:กระบวนทัศน์ใหม่**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **นวกวาท**. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐.
- . **พุทธสุภษิตเล่ม ๑**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๑. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- สมเด็จพระสังฆราชเจ้าพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณศิริวัฒน์, **พระคัมภีร์อภิธานนปทีปก** พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย , ๒๕๓๐.
- สมักร ปุราวาส. **วิชาปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครพิมพ์, ๒๕๑๕.
- สมภาร พรหมทา, ดร.. **ปรัชญาสังคมและการเมือง**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- . **พุทธปรัชญา มนุษย์ สังคม และปัญหาจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- สมบัติ ชำรงชัยคุณวงศ์. **การเมือง : แนวความคิดและการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สมาธรรม, ๒๕๔๕.
- สันติกโรภิกขุ. **อริยสัจสี่แห่งสัมมิกสังคมนิยม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๒.
- สิรภพ เหล่าลาภะ. **พุทธศาสตร์การเมือง (BUDDHOLOGY OF POLITICS)**.
กรุงเทพมหานคร:สถาบันพุทธลีลา ศูนย์การสื่อสารพระพุทธศาสนา, ๒๕๔๕.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- สุเชาวน์ พลอยชุม(ผู้แปล). **จริยศาสตร์แนวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.
- สุวรรณ เพชรนิล. **พุทธปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง ๒๕๓๓.
- สุรพล สุขะพรหม, ดร.. **ธรรมรัฐสู่ธรรมาธิปไตย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬา

ลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

สุรินทร์ พิศสุวรรณ. **ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๑.

สิริ เพ็ชรไชย (ผู้แปล). **สารัตถที่ปนี ภาค ๑**. กรุงเทพมหานคร : ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๒.

เสน่ห์ จามริก,ศ.. (ผู้แปล), **ความคิดทางการเมืองจากเพลโตถึงปัจจุบัน**. พระนคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๕.

----- . **พุทธศาสนากับปัญหาสิทธิมนุษยชน**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑.

----- . **สิทธิมนุษยชนเกณฑ์คุณค่าและฐานความคิด**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒.

----- . **สิทธิมนุษยชนเส้นทางสู่สันติประชาธรรม**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ , ๒๕๔๑.

เสนาะ ผดุงฉัตร. **พุทธศาสนากับสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : การศาสนา ๒๕๓๖.

เสถียร หอมขจร,รศ.. **ทฤษฎีการเมืองและจริยธรรม๒**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐.

อุทัย หิรัญโต. **สารานุกรมศัพท์ทางรัฐศาสตร์**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๔.

(๒) บทความ :

มรกต สิงห์แพทย์. “พุทธศาสนากับประชาธิปไตย : งานวิจัยว่าด้วยสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคในทัศนะของพุทธศาสนาเปรียบเทียบกับทัศนะประชาธิปไตย”

ในพุทธศาสนศึกษา. ฉบับที่ ๑ ปีที่ ๒ มกราคม – เมษายน ๒๕๓๘.

วิทย์ วิศทเวทย์ ศ,ดร.. “พุทธจริยศาสตร์เถรวาท : บทวิเคราะห์ว่าด้วยจุดหมายของชีวิตและเกณฑ์วินิจฉัยความดีความชั่วในพุทธปรัชญาเถรวาท”**ในพุทธศาสนศึกษา**.ฉบับที่ ๑ ปีที่ ๒ มกราคม-เมษายน ๒๕๓๘.

----- . “ปรัชญาการศึกษาแนวพุทธ : แนวทางปัญหา”**ในพุทธศาสนศึกษา**. ฉบับที่ ๓ ปีที่ ๑ กันยายน-ธันวาคม ๒๕๓๗.

วิจิตร เกิดวิศิษฐ์. “พุทธปรัชญากับการศึกษา”**ในพุทธศาสนศึกษา**. ฉบับที่ ๓ ปีที่ ๒ กันยายน-ธันวาคม ๒๕๓๘.

สมภาร พรหมทา. “ศีลธรรมกัณฑ์กฎหมายมุมมองจากพุทธศาสนา” ใน พุทธศาสนศึกษา.

ฉบับที่ ๒-๓ ปีที่ ๕ พฤษภาคม-ธันวาคม ๒๕๔๑.

----- “สิทธิในทัศนะของพุทธศาสนา” ในพุทธศาสนศึกษา. ฉบับที่ ๑ ปีที่ ๑๑

มกราคม-เมษายน ๒๕๔๓.

อำนวยการ ยัสโยธา. “กระบวนการทัศน์เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในพุทธศาสนา ศึกษาโดยวิเคราะห์

เปรียบเทียบกับแนวคิดแบบตะวันตก” ในพุทธศาสนศึกษา. ฉบับที่ ๑ ปีที่ ๖

มกราคม-เมษายน ๒๕๔๒.

(๓) วิทยานิพนธ์ :

จรูญศักดิ์ ชุมมานนท์. “ศาสนากับสันติภาพ : การศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอนและ

วิธีสร้างสันติภาพในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและพระพุทธศาสนา” วิทยา

นิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย

มหิดล, ๒๕๔๑.

บุญธรรม พุทธรักษ์. “ศีลธรรมกับสิทธิมนุษยชนในพุทธปรัชญาเถรวาท” วิทยานิพนธ์

อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

พระมหาประสิทธิ์ สิริปัญญา. “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องมนุษยนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท”

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง

กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

พระมหาวิชัย ผลเจริญ. “การศึกษาแนวคิดและขบวนการประชาสังคมของพุทธศาสนาใน

สังคมไทย” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.

พระมหาธรรมรัตน์ อริยธมฺโม. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักรัฐศาสตร์ที่มีในพระไตรปิฎก”

วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏ

ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

พระมหาอภิวิชญ์ ชีรปัญญา. “การศึกษาเปรียบเทียบปรัชญาการเมืองขงจี้อกับพุทธปรัชญา

เถรวาท” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

๒. ภาษาอังกฤษ

1. PRIMARY SOURCES :

- John locke. **An Essay concerning the Understading knowledge opinion and Assent.** Cambridge : ed., Benjamin Rand, 1931.
- . **Essay on the Law of Nature**,Dower Publication,Inc.,New York, 1664.
- . **The Second Treatise of Civil Government**, N.Y: Hafner Publishing Company,1969.
- . **Treatise of Civil Government and A Letter Concerning Toleration.** New York : Appleton Century Company, Inc., 1937.
- . **Two Treatises of Government.** New York : Hafner Publishing Company, 1969.
- . **Two Treatises of Government : Leo Strauss, Locke's Doctrine of natural Law.** American Political Science Review. Vol. 52 no. 3 June 1958.

2. SECONDARY SOURCES :

(1) Books :

- A.P., Elken. **The Right of Man in Primitive Society.** in UNESCO, Human Right : Comments and Interpreaations, A Symposium. Connecticut Greenwood, 1973.
- A.S., Rosenbaum. **The Philosophy of Human Right.** UNESCO : 1969.
- Bentham, Jermy. **Introduction to the principles of Moral and Legislation.** New York : Macmillan Co. Ltd, 1969.
- Clerk Grenville and John. LB., **World Peace Through world Law 2d. ed. Rev.,**Cambridge Mass: Harvard University Press,1969.
- Descarts, Rene. **Rules for the Direction of the Mind.** Guoted in J.H. Randall, Philosophy. New York : barnes and Noble, 1942.

- Edward Conze. **Buddhist Thought in India**. London : George Allen & Unwin Ltd., 1962
- Haldane, R.B.H. **Philosophy of Humanism**. London : Oxford University, 1922.
- Hitus, H.H. **Living Issues in Philosophy**. New Delhi : Eurasia Publishing House Ltd., 1957.
- John Dunn. **The Political Thought of John Locke And Historical Account of The Argument of two treatises of Government**. London : Cambridge University, 1969.
- J.W. Gough. **The Second Treatise of Civil Government and A Letter Concerning Toleration**
By John Locke. London : Basil Blackwell Oxford, 1948.
- M. Seliger. **The Liberal politics of John Locke**. London: Unwin Ltd., 1969.
- Mayer, Frederick. **A History of Mordern Philosophy**. New Delhi : Eurasia Publishing House, 1976.
- P.A. Payutto. **Buddhist Solutions for the Twenty – first Century**, Bangkok : Buddhadhamma Foundation, 1994.
- R.J. Henle S.J. **A Catholic View of Human Righta**. A Thomistic Reflection in Alans. Rosenbaum. London : Aaldwych, 1980.
- Radhakrishnan, s. **The Bhagvedgita**. New Delhi : Motital Barnarsidass 1972.
- Reese, W.L. **Dictionry of Philosophy and Religion : Eastern and Western Thought**. New Jersey : Humanities, 1980.
- Rephael D.D.. **Moral Philosophy**. New York : Oxford University Press, 1981.
- Robert A. Goldwin. **Locke in History of Political Philosophy** Chicaco : Ran McNally & company, 1964.
- Samuel Enoch Stumpf. **Philosophy history & Problems Fourth Edition**. McGraw Hill Inc., 1989.
- Vatsyayan Dr.. **Ethics Made Easy**. New Delhi : Kader Nath Ran Nath, 1968.
- William Lily. **An Introduction to Ehics**. London : Methuen & Co.Ltd. 1986.

(2) สารนิเทศ

(1) Internet :

Dagger, Richard, **Rights, in Political Innovation and Conceptual Change**, ed. et al Terence Ball, Cambridge:Cambridge University Press, 1989.

<<http://www.urbandharma.org/udharma/humanrights.html>>

ภาคผนวก

ก. ชีวประวัติ จอห์น ล็อก (๑๖๓๒-๑๗๐๔)

จอห์น ล็อก เป็นปรัชญาเมธีชาวอังกฤษ เกิดเมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม ค.ศ. ๑๖๓๒ เกิดที่เมืองริงตัน(Wrington) ในจังหวัดซอมเมอร์เซท(Somerset) ปี ๑๖๓๒ ตรงกับที่ฮอบส์มีอายุ ๔๓ ปี ครอบครัวของล็อกเป็นชนชั้นกลางที่นับถือลัทธิพิวลิตัน(Puritan)บิดาของล็อกชื่อจอห์น บิดาของล็อกเป็นพ่อค้าที่มีฐานะดีเป็นเจ้าของที่ดิน มีรายได้ดีพอประมาณ และเคยเป็นทหารศรีย่อยเอกเข้าร่วมสงครามกลางเมืองกับฝ่ายรัฐสภาต่อสู้กับกษัตริย์ ส่วนมารดาชื่อแอกเนส คีน (Agness Keene)มีพี่น้อง ๒ คนโดยล็อกเป็นพี่ชายคนโต

ปี ๑๖๔๒ สมัครเป็นทหารในสมัยสงครามกลางเมือง ดิศจรีย่อยเอกในกองร้อยอาสาสมัคร ล็อกได้รับการศึกษาขั้นต้นที่บ้านเกิด ต่อมาเข้าเรียนที่โรงเรียน เวสต์มินสเตอร์ (Westminster)เป็นการศึกษาทางศาสนา ในปี ๑๖๕๒ ไปเรียนมัธยมที่อ็อกฟอร์ด เมื่ออายุ ๒๒ เข้าเรียนวิทยาลัยอ็อกฟอร์ด คริสต์ศาสนา การใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัยอ็อกฟอร์ด คริสต์ศาสนา ของล็อก ไม่ค่อยแจ่มใสนัก เพราะถูกระเบียบเคร่งครัด เป็นสถานที่ที่ทำให้ความกระตือรือร้นของล็อกสูญสลายลง เพราะเป็นการศึกษาตามแบบแผน

ในปี ๑๖๕๘ ล็อกจบปริญญาตรี

ปี ๑๖๖๐ ล็อกจบปริญญาโท และเป็นอาจารย์สอนพิเศษวิชาวาทศิลป์และปรัชญากรีกที่มหาวิทยาลัยอ็อกฟอร์ด

งานเขียนของล็อกมีภาษาฮิบรูและอาระบิก ที่ทำให้ต้องพบปะกับศาสตราจารย์ทางด้านภาษาคือ เอคเวิร์ด เพ็คก ที่จอห์น ล็อกให้การยกย่องเป็นอย่างมาก เพ็คกเป็นนักอัครวิสัยนิยมอย่างเปิดเผย สนใจในวิชาปรัชญารับกระแสทางงานเขียนของเดการ์ตและความคิดของโรเบิร์ต บอยล์ ล็อกมุ่งมั่นสนใจเรื่องวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์

ล็อกเลิกอาชีพการสอนและเริ่มเรียนแพทยศาสตร์โดยเป็นผู้ช่วยของเดวิด โรมัส ซึ่งเป็นนักกายวิภาคศาสตร์ที่โด่งดังในอ็อกฟอร์ด หลังจากฝึกงานมา ๒ ปี ล็อกก็ประกอบอาชีพเป็นหมอ

ปี ๑๖๖๖ นั้นลอร์ด แอชลีย์ (Lord Ashley) ซึ่งต่อมาได้รับตำแหน่งเป็นเอิร์ลแห่ง
แชฟท์เบอร์รี่ (Earl of Shaftesbury)

การที่ลอร์ดได้พบปะกับแอชลีย์ ทำให้ลอร์ด แอชลีย์ ประทับใจลอร์ดมาก และเชิญ
เขาไปในฐานะเป็นนักฟิสิกส์ประจำตัว และเลขานุการที่ไว้ใจลอร์ดอาศัยอยู่กับแอชลีย์ ถึง ๑๕
ปี เต็ม สมัยนั้นลอร์ด แอชลีย์ เป็นคนมีอำนาจมาก แม้จะสนับสนุนกษัตริย์ในเบื้องต้นแต่ก็
เปลี่ยนไป เข้าข้างรัฐสภาในเวลาต่อมา

ได้รับแต่งตั้งเป็นแม่ทัพในกองกำลังฝ่ายกบฏ แต่ฐานะทางการงานก็ไม่ใหญ่โตนัก
กลายมาเป็นศัตรูของคอมเวลล์ และรับผิดชอบในการกวาดล้าง

ในปี ๑๖๗๑ แชฟท์เบอร์รี่ ถูกประกาศยึดจากการดูแลของแอชลีย์ และเป็น
ธรรมเนียมย่อมจะมีผลกระทบกระเทือนต่อฐานะของลอร์ดด้วย

ลอร์ดต้องออกจากอังกฤษด้วยเหตุผลสุขภาพไม่ดี ไปอาศัยอยู่ในฝรั่งเศส ๒-๓ ปี

ปี ๑๖๗๖ พระเจ้าเจมส์ที่ ๒ ตั้งให้แอชลีย์ เข้าทำหน้าที่เหมือนเดิม ลอร์ดก็เข้า
ทำงานเหมือนเดิมเช่นกัน

ในปี ๑๖๘๑ แอชลีย์ ถูกกล่าวหาและถูกจับกุมแล้วถูกตัดสินข้อหากบฏ แต่ก็ถูก
สั่งให้ปล่อยตัวและถูกบังคับให้ออกจากอังกฤษ ลอร์ดถูกชะตากรรมกลั่นแกล้งให้ทำงานลี้ภัย
ไปอยู่ฮอลแลนด์ ที่นั่นลอร์ดเข้าพบปะกับวิลเลียม ออฟ ออเรนจ์

ปี ๑๖๘๘ เกิดการปฏิวัติในอังกฤษแต่ไม่มีการนองเลือดวิลเลียมแพ้

ออเรนจ์ได้รับเชิญให้ครองอำนาจที่ว่างลงเนื่องจากการรบพุ่งอย่างไม่คาดฝันของ
พระเจ้าเจมส์ที่ ๒ ลอร์ดกลับเข้าทำงานอีกครั้งกลับไปยังอังกฤษและได้รับแต่งตั้งจาก
พระเจ้าวิลเลียมที่ ๓ ให้เป็นคณะกรรมการตรวจสอบภาษี

ปี ๑๖๘๖ เป็นกรรมาธิการคณะกรรมการการค้าและการเพาะปลูกอย่างไรก็ตาม
สุขภาพของลอร์ดเป็นอุปสรรคในการทำงานจึงเป็นเหตุให้ต้องลาไปพักที่บ้านของเขาเซอร์
ฟรานซิส ที่เมืองโอทส์ (Oates) ใกล้เมืองไฮลอร์ในเขตเอ็กเซต แต่ก็ไม่สามารถรับตำแหน่งได้
นานเพราะสุขภาพย่ำแย่ จึงลาออกจากราชการในปี ๑๗๐๐ และถึงแก่กรรมในปี ค.ศ. ๑๗๐๔ ที่
เมืองโอทส์ (Oates) รวมอายุ ๗๒ ปี

ข. งานเขียนของล๊อค

ล๊อคมีชื่อเสียง เป็นนักแต่งหนังสือหลังกลับจากฮอลแลนด์ หนังสือทั้งหมดได้รับการตีพิมพ์หลังจากเขาตาย ๕๐ ปี ล่วงไปแล้ว ผลงานมีมากกว่า ๓๐ เล่ม แยกเป็นข้อๆ ครอบคลุมความรู้ทุกอย่างเช่น รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การศึกษา วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ เทววิทยา ปรัชญา ตลอดจนการเพาะปลูก ในภาครัฐศาสตร์การศึกษา เทววิทยา และปรัชญา เป็นผลงานที่โดดเด่นได้รับความนิยมที่ประสบความสำเร็จสูงสุดในด้านความคิดของคนในด้านการเมือง

ผลงานที่สำคัญ เช่น :

- Two Treatises on Government
- Essays on The Law of Nature
- An Essay Concerning Human Understanding
- Epistola de Tolerantia or A Letter Concerning Tolerantia
- A Second Letter Tolerantia
- A Thirsd Letter for Tolerantia
- The Reasonableness of Christianity
- Some Thoughts on the Conduct of the Understanding in the search
Of truth
- Some Considerations of the Consequences of the Lowering Interest, and
Raising the Value of Money
- Short Observations on aPrinted paper, Intituled "For Encouraging
- The Coining of Silver Money in England.

ค. ชื่อเสียงที่ได้รับการกล่าวขานในสายตาชาวโลก

จอห์น ล๊อค มีชื่อเสียงไม่เฉพาะแต่ในอังกฤษเท่านั้นแนวความคิดที่ว่าด้วยทฤษฎีการเมืองของเขาได้กลายเป็นพื้นฐานที่สำคัญทางการเมืองการปกครองของรัฐสมัยใหม่ในฮอลแลนด์เขาได้รับยกย่องให้เป็นบิดาแห่งรัฐศาสตร์ ในฝรั่งเศสความคิดเห็นของเขา

ได้รับความนิยมนำแพร่หลายทั้งโดยมองเตสซิเออและรุสโซและนักคิดร่วมสมัยในฝรั่งเศสก็ใช้ทฤษฎีของลือควิเคราะห์ระบบเก่า (ancient regime) อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนในสหรัฐอเมริกานั้นก็เอื้ออำนวยได้ว่าเป็นรูปแบบการปกครองที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานทางทฤษฎีของลือควิอย่างสิ้นเชิง นับตั้งแต่หลักการอ้างอิงกันในกระบวนการต่อสู้เพื่ออิสรภาพ คำประกาศอิสรภาพ รัฐธรรมนูญและบทแก้ไขเพิ่มเติมล้วนแต่ที่แสดงออกให้เห็นเป็นสักขีพยานในอิทธิพลของลือควิอย่างสิ้นเชิง.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุลผู้วิจัย	: พระมหามหรรณพพงศ์ กวีวิโส (ศรีสุเมธิตานนท์)
วัน เดือน ปีเกิด	: วันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๕
ภูมิลำเนาเดิม	: ๑๑ หมู่ ๑๔ ตำบลเขวาไร่ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
สังกัดปัจจุบัน	: วัดท่าพระ แขวงวัดท่าพระ ถนนจรัญสนิทวงศ์ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	: น.ช. เอก, ป.ช.๔, พช.บ. (จิตวิทยา)
ประวัติการทำงาน	- ประธานโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน วัดศาลเรือ จังหวัดมหาสารคาม - วิทยากรอบรมธรรมแก่ศิลาจารี-ศิลาจาริณีวัดท่าพระ - วิทยากรอบรมโครงการสามเณรภาคฤดูร้อน - วิทยากรอบรมเยาวชนค่ายพุทธบุตร - ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี และปริยัติ สามัญวัดพระพุทธบาทตากผ้า จังหวัดลำพูน - ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม รุ่นที่ ๒ ของ กรมการศาสนา ประจำจังหวัดลำพูน - ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี วัดหนองแวง(อารามหลวง) จังหวัดขอนแก่น - อาจารย์สอนวิชาพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย - อาจารย์สอนวิชาพุทธศาสนาโรงเรียนเสสะเวชวิทยา กรุงเทพมหานคร - รักษาการเจ้าอาวาสวัดศาลเรือ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

